

# VI JORNADES D'ESTUDIS LOCALS

---

INCA 22 i 23 d'octubre de 2004



**Ajuntament d'Inca**

Àrea de Cultura i Educació

# VI JORNADES D'ESTUDIS LOCALS

---



I N C A  
22 i 23  
D'OCTUBRE  
2 0 0 4

Comissió Científica: Santiago Cortès Forteza  
Gabriel Pieras Salom  
Joan Ensenyat Quintana  
Bartomeu Martínez Oliver



**Ajuntament d'Inca**  
Àrea de Cultura i Educació

2004, any \_\_\_\_\_  
  
TORRANDELL



**Amb la col·laboració de:**

*Fundació*  
**"SA NOSTRA"**

  
**Govern de les Illes Balears**  
Conselleria d'Educació i Cultura

Oficina General d'Informació, Innovació i Formació del Personal



L'Ajuntament d'Inca no es responsabilitza dels continguts de les comunicacions, els quals corresponen als autors respectius.

## **VI JORNADES D'ESTUDIS LOCALS**

*Edició:* Ajuntament d'Inca

*Assessorament lingüístic:* Ajuntament d'Inca

*Dibuix de la coberta:* Jaume Falconer

*Realització i impressió:* Gràfiques Mallorca



## **VI JORNADES D'ESTUDIS LOCALS**



# ÍNDIX

Presentació.....	9
JOAN MOLL MARQUÈS	
Antoni Torrandell, el compositor i l'home.....	9
MIQUEL ÀNGEL CAPELLÀ GALMÉS; PILAR GARCIA MAS; FRANCESC MARTORELL SALVÀ; M. MAGDALENA RIERA FRAU i FRANCESCA TUGORES TRUYOL	
Introducció al catàleg dels materials ceràmics conservats al monestir de Sant Bartomeu. ....	17
JAUME SUREDA NEGRE, MARGALIDA CASTELLS VALDIVIESO i FRANCESCA TUGORES TRUYOL	
El projecte del Museu del Calçat d'Inca: cap a la conservació, la investigació i la difusió del patrimoni sabater. ....	25
MARIA ESTHER MOLINA COSTA	
Catàleg del fons pictòric de la Residència Miquel Mir.....	43
FRANCISCA VIVES AMER i BARTOMEU MARTÍNEZ OLIVER	
El segle XVIII al monestir de Sant Bartomeu a través del retaule major, obra de Joan Deyà Balle, 1730. ....	59
MIQUEL J. DEYÀ BAUZÀ	
El conreu de la vinya durant la segona meitat del segle XVI a Inca. Els primers privilegis a favor de les vinyes noves (1556-1562). ....	75
BALTASAR PERELLÓ CARRIÓ	
Mercat cobert: passat i futur. ....	83
SEBASTIÀ GAMUNDÍ ANDREU i BARTOMEU MARTÍNEZ OLIVER	
La figura de mestre Baltasar Tortella i Munar. La celebració del 40è aniversari de la distinció de la Medalla d'Or al Mèrit al Treball (1964-2004).....	89

GABRIEL PIERAS SALOM: <i>Nostra Joventut</i> . Òrgan de la congregació mariana d'Inca (1917-1918), model de premsa catòlica .....	9'
MIQUEL PIERAS VILLALONGA: Església i societat a Inca a principi del segle XX. Mn. Josep Aguiló Pomar (1889-1946) ....	11'
PERE FIOL I TORNILA: Sant Bartomeu, patró d'Inca (1230-1643) .....	12'
GABINO FORNÀS GARCIA: El cinquantenari de la Confraria de Crist Rei: aspectes històrics de la barriada. ....	14'
CATALINA BENNÀSAR BELTRÁN Biografia d'Antònia Corró. ....	15'
ANTONI AULÍ GINARD / BARTOMEU GARAU MORANTA / TERESA MIQUEL SELLÉS / JOAN PARETS SERRA Llorenç Beltran Oliver, un músic de primera. ....	17'
FRANCESC LLADÓ ROTGER Miquel Ferrà i el setmanari <i>Ca Nostra</i> (1907-1909). ....	18'
SANTIAGO CORTÈS FORTEZA Composicions musicals pròpies de la ciutat d'Inca. Catàleg. ....	19'
JAUME LLUÍS SALAS La reforma de l'edifici del Pes des Bessó com a nova seu de l'Escola Municipal de Música Antoni Torrandell 2004. ....	20'
BARTOMEU MARTÍNEZ OLIVER Més amb menys. El concepte arquitectònic d'Alberto Campo Baeza al Parc Bit d'Inca (1995). ....	21'
ÓSCAR ROMERO CROSA La rehabilitación del claustro barroco de San Domingo de Inca. Proyecto de restauración, aspectos técnicos y formales. ....	22'
ARTURO VILA VIDAL La construcción del complejo Piscines Municipals d'Inca.....	23'



## **PRESENTACIÓ**

*Cap societat, cap cultura i, per tant, tampoc cap ciutat pot mirar al seu davant i fer camí cap al futur sense prendre consciència de si mateixa; d'allò que és en essència la col·lectivitat que formen els seus habitants. Sense sentir com a pròpies coses tan emblemàtiques però tan etèries com les que denominam amb termes com arrels, identitat o idiosincràsia no arribarem gaire lluny. Una ciutat que oblida el seu passat i els seus costums navega sense timó i sense rumb.*

*És precisament per aquest motiu que, en uns temps com els que ens ha pertocat viure, crec que no només és especialment important sinó bàsic el fet de mantenir viva la flama de la nostra cultura i incentivar, més que mai, l'exploració científica de la nostra història, del nostre present i per extensió de la realitat social i econòmica de la qual formam part.*

*El fenomen migratori ens dibuixa un horitzó d'interculturalitat cada vegada més marcat. La convivència tolerant i pacífica entre diferents llengües, cultures, costums i religions diferents ja és un fet i fa, doncs, molt necessari que tots i especialment les administracions públiques facem passes en favor de defensar allò que és nostre i sobretot donar-ho a conèixer als nou arribats.*

*Des de l'Ajuntament d'Inca feim un esforç continu per tal de reivindicar les nostres senyes d'identitat i els nostres trets culturals i històrics. És més que evident que les Jornades d'Estudis Locals són i han de continuar essent un instrument extraordinari per redescobrir-nos i indagar en la nostra realitat interior.*

*En aquest procés de revalorització pròpia, a Inca hem aconseguit rescatar una figura insigne com poques, com és la de mestre Antoni Torrandell, genial músic, a qui es va decidir dedicar de forma especial les Jornades de 2004.*

*Passat, futur i present es mesclen en aquestes pàgines, en un volum que recopila un conjunt d'excel·lents treballs d'investigació que destaquen per la seva elevada qualitat i també per la diversitat dels aspectes que arriben a tocar.*

*Economia, agricultura, art, joventut, arquitectura, història, música, religió, etc. Aquests i molts més són els múltiples camps de feina que han conrat els nostres investigadors, que han demostrat així que existeix un interès més que notable per treure a la llum dades o elements desconeguts fins ara de la nostra ciutat.*

*Aquest mateix interès ve a posar de manifest també que encara hi ha molt per fer en aquest camp. L'Ajuntament d'Inca, a través de l'Àrea d'Educació i Cultura, adquireix el compromís ferm de continuar donant suport a la celebració de les Jornades d'Estudis Locals.*

*Des d'aquestes línies no puc desaprofitar l'ocasió per fer arribar el meu agraïment més profund al Centre de Professors d'Inca, la Fundació "Sa Nostra" i a totes les persones que han participat d'una manera o d'una altra en les Jornades. Tothom que s'ha implicat en aquest engrescador projecte ha realitzat una gran aportació a la cultura inquera i que, ara, coincidint amb l'edició d'aquest exemplar, vull destacar de forma especial.*

*A tots els convid a continuar en aquesta difícil però gratificant tasca.*

*Pere Rotger i Llabrés,  
batle d'Inca*

# ANTONI TORRANDELL, EL COMPOSITOR I L'HOME

JOAN MOLL MARQUÈS

Conferència impartida en l'obertura de les VI Jornades d'Estudis Locals. Inca, 22 d'octubre de 2004.

El compositor serà com sigui l'home, són dues facetes inseparables. El mirall de la personalitat i fins i tot de la vida d'un compositor és la seva música.

Sobretot en el cas de Torrandell. Ella ens mostra com era l'home Torrandell.

**Era un home bo.** La seva música és profunda, amable, mai agressiva, sempre enfora del virtuosisme buit i exhibicionista.

**Un home ordenat.** Pel seu domini del contrapunt, que obliga a subjectar-se a unes estrictes normes, i també pel sentit de la forma. En la seva música no hi ha res improvisat. La seva cal·ligrafia és perfecta, sembla música impresa.

**Un home fidel.** Al seu país: rebutjà la nacionalitat francesa, amb tot i que li hauria reportat avantatges i que tenia més motius per estar agraït a França que a Espanya. Fidel a qui l'havia ajudat: la SACEM, la societat d'autors francesa. Fidel al pare vellet. Fidel a la seva estètica.

**Un home que patí.** El seu dolor: la mort del fill primogènit, les guerres, que en dues ocasions l'obligaren a abandonar el gran món musical de París. L'ostracisme a Palma, enyorant la metròpoli de la música.

**Un home profundament religiós.** Demana la pau amb la *Missa Pro Pace* i expressa el seu dolor per la mort del fill primogènit amb l'obra *Suprême* espoir, i amb el *Rèquiem*, exemples d'introspecció i d'intimisme.

**Un home de gust literari,** manifestat en els textos que escull per a les seves cançons, o que escriu ell mateix.

**Un home sociable** en la intimitat, amic dels amics, que defuig la vida pública. Un home auster.

**Relació de la seva música amb la vida,** amb els esdeveniments personals o socials: la *Missa Pro Pace* (implorant la fi d'aquella guerra, que causava el sofriment de tanta gent, amb la destrucció de vides i de cultura), el *Concert per a piano i orquestra*, amb el misticisme del segon moviment, evocador de l'església de Santa Clotilde a París, i les cançons que compon amb motiu del naixement de cada fill i de la mort del primogènit.

**EL MEU TORRANDELL DELS ANYS 50.-** En els anys 50 l'ambient musical de Palma era molt conservador, malgrat els meritoris esforços de mossèn Joan Maria Thomàs per anar introduint la música contemporània. Aquest era també un dels objectius de les Joventuts Musicals, que fundàrem un grup d'amics l'any 1956. En els nostres concerts donàvem entrada amb regularitat a la música d'Stravinski, Bartók, Honneger, Milhaud, etc. Això provocà en el nostre petit món musical la mateixa dicotomia entre els diferents corrents estètics que es produí a França entre els impressionistes i els tradicionalistes (representats per César Franck), innovació versus academicisme. Sempre hi ha hagut pertot aquesta dualitat o pluralitat de tendències. Basti recordar les polèmiques entre els partidaris de Wagner i Brahms o Bruckner. No és una valoració qualitativa. A Bach el tractaven de retrògrad els seus mateixos fills músics!

A Palma, d'una manera molt més suau, es produïa una certa separació entre els partidaris de Torrandell i els que, considerant-lo academicista, estàvem més a prop de la línia moderna de Joan Maria Thomàs o Jaume Mas Porcel. Eren dos móns estèticament separats, però de cap manera barallats. Senzillament, anaven en paral·lel i eren perfectament vàlids tots dos. En tot cas Torrandell, Thomàs i Mas Porcel es professaven una cordial amistat i respecte mutus.

Torrandell era per a mi un personatge llunyà, al qual no tenia ni cercava accés. Per aquell temps jo era un jove tímid i gens versat en el tracte social. Per primera vegada el vaig veure de prop en un recital que donà la pianista Lina Quetglas a cals germans Massot, Mariano i Mercè, i al qual assistí també en Jaume Mas Porcel. No fórem presentats i jo no vaig gosar a atracar-m'hi. Tan sols una vegada arribàrem a parlar, quan ell, a la sortida d'un concert en el Teatre Principal, tingué l'amabilitat d'oferir-me compartir el seu taxi. Per la meua tímidesa durant el trajecte amb penes mantinguérem conversació. De Torrandell sols coneixia les obres que tocava la seva nora Colette Truyol o n'Ekitay Ahn amb l'Orquestra Simfònica. Lament profundament no haver tingut més contacte amb ell. Per altra banda, l'any 1958 vaig anar a Alemanya per una estada que havia de ser de tres mesos i es va perllongar fins a dotze anys, durant els quals no vaig poder seguir en directe la vida musical de Palma. Quan vaig tornar, l'any 1970, ja feia set anys que el Mestre Torrandell havia mort.

Torrandell tenia fama de ser molt exigent com a professor de piano. Cultivava una tècnica convencional estricta, amb abundància d'escales i arpegis i una gimnàstica manual torturadora a les primeres classes. El meu amic Joan Puigcercós anà a estudiar amb ell i se li notava una tècnica de dits molt precisa. Aviat tocà amb l'Orquestra Simfònica el primer Concert de Franz Liszt.

Feia reunions musicals a ca seva, que eren la continuació de les que feia al seu domicili de París, on enviava targes d'invitació amb la inscripció "Mr. Torrandell reçoit le mercredi...". Mai no hi vaig anar, perquè no pertanyia al seu cercle. Eren assidus, entre molts d'altres, la seva deixeblla Joana Barceló, esposa de Josep Font, i en Pere Deià, que en publicava cròniques al diari Balears. El pianista Leopoldo Querol també hi solia tocar, aprofitant les seves vingudes anuals a Mallorca.

**EL MEU TORRANDELL DELS ANYS 70.-** Quan vaig tornar d'Alemanya, Torrandell, d'una manera pòstuma, em va conquistar a través del contacte amb el seu llegat espiritual, amb el món de la seva música. Fou en començar la meva tasca de recerca, interpretació i gravació de la música dels compositors mallorquins per la ràdio, el disc i la televisió. Així va sorgir la meva cordial amistat amb en Bernat Torrandell i na Colette. Profunditzant en la música de son pare, vaig veure que té una expressivitat profunda i un alt valor musical. Per això la música de Torrandell ha ocupat un paper destacat en la meva activitat difusora: un disc LP monogràfic, amb la col·laboració del magnífic violoncelista francès Roger Loewenguth, al qual seguiria un recital també monogràfic en el Palau de la Música de Barcelona. Dos discos compactes monogràfics, a més de peces aïllades dins d'un altre LP, un CD i un casset. Emissions de la televisió espanyola i alemanya. Interpretació d'obres seves en quasi cent recitals per Espanya, Alemanya, Txecoslovàquia, Mèxic i els Estats Units. Interpretació del seu *Concert* a l'Auditori amb l'Orquestra Ciutat de Palma dirigida per Julio Ribelles.

## ASPECTES DE LA SEVA MÚSICA

**Música descriptiva.** *Le coq et la poule du Call*, amb el diàleg que mantenien un gall i una gallina quan Torrandell tocava el piano en un local del carrer del Call. *Son Batle*, amb l'escena pastoril plena d'esquelles i del cant de la ximbomba. El plor de l'infant a la *Berceuse*, la calma de l'església de Sta. Clotilde al 2n moviment del *Concert*, la imitació de les campanes a *L'humble chapelle* i a la *Festa a l'església* del trio *Mallorca*.

**Música programàtica.** *Chimère* per a recitador i piano, sobre text d'Ariste Excoffon (argument eminentment romàntic). *Enchantements mystérieux*, sobre un text del mateix Torrandell, encara ho és més.

**Romàntica de lliure inspiració.** *Romança sense paraules*, *Nuit de printemps*, *Nocturn*, *Barcarolle*, *Tristes souvenirs*, *Splendeur de printemps*, *Berceuse*, *Rondó*, *il.lusió*, *Decepció*, etc.

**Neobarroca.** *Preludi i Fuga*, *Menuetto capriccioso*.

**Nacionalista mallorquina.** *Son Batle*, *Berceuse*, *Pollença*, *Mallorca* (trio). *Sonatine majorquine*, *Le chant du laboureur*, *Les Boleros* i *Le chant de l'élagueur* per a violí i piano. *Copeo*, *Valle de Muza*, *Noche burlesca* (Nit de matances), *Vendimia* (festa bàquica) i *Canto de poda* per a orquestra.

**Nacionalista espanyola.** *Souvenirs de l'Espagne*, *Sevillanas*, *Seguidillas*, *Caprice espagnol*, *Malagueñita mía*, *Jota aragonesa*, *Serenata espanyola* i altres publicades amb el pseudònim d'Antonio del Ranto.

**Nacionalista romanesa.** *Rapsòdia romanesa* per a piano i orquestra.

**De saló.** *Vals*, *Vals de concert*.

**De lliure inspiració.** *Allegro de Concert* en Sol menor. *Allegro de Concert* en Mi bemoll menor. *Concert* per a piano i orquestra, *Simfonia* per a violí i orquestra, *Sonata* per a violoncel i piano, *Nativité* i *Sommeil paisible* per a piano, violí i violoncel. *S'il revenait*, *La solitude* i *Où va le nuage* per a soprano i orquestra.

**D'inspiració religiosa.** *Missa Pro pace, Rèquiem*, obres per a soprano o tenor i orgue, per a baríton i orgue, per a cor a capella, per a cor amb orgue, per a orgue sol i el poema dramàtic "Vos regnau damunt l'altura" per a tenor, soprano, cor i orquestra, sobre lletra de Miquel Bota Totxo, dedicat a la Mare de Déu del Puig de Pollença.

**La música "lleugera".** Durant les primeres dècades del s. XX la música espanyola, identificada exclusivament amb l'andalusa, estava molt de moda a Europa, i sobretot a França. Els editors que publicaven les obres de Torrandell li demanaven que escrigués peces d'aquest estil, perquè eren més comercials. Torrandell n'escrigué disset, però les publicà amb el pseudònim d'Antonio del Ranto perquè considerava que no afavorien el seu com a compositor. Una d'elles era l'havanera *Souvenirs de l'Espagne*, la qual va tenir tal èxit que Torrandell la va "pujar de categoria" i en publicà la reedició amb el seu nom i fent-ne una adaptació per a veu i orquestra. La toc sovint en els meus recitals i puc donar fe que agrada moltíssim.

**APUNT BIOGRÀFIC D'ANTONI TORRANDELL.-** Nasqué a Inca l'any 1881 i des de nin va viure immers en un ambient musical. Començà els estudis amb el seu pare Joan, que era organista de l'església parroquial de Santa Maria la Major i professor de piano i solfeig. Entre els seus deixebles hi hagué els reconeguts organistes Mn. Bernat Salas, Mn. Josep Aguiló i Mn. Melcion Massot, i també Josep Balaguer, director fundador de l'Orquestra Simfònica de Mallorca. Torrandell inicià així un contacte amb la música sacra que tindria considerable importància dins de la seva producció. La situació de la música a Mallorca quan nasqué Torrandell començava a notar els efectes de les virulentes polèmiques entre els partidaris de l'italianisme i els que demanaven una renovació de la nostra música, pregonant el nacionalisme musical que impulsà Felip Pedrell a tot Espanya. Antoni Noguera va ser el capdavanter d'aquest moviment, que continuarien més endavant Joan Maria Thomàs, Antoni Torrandell, Baltasar Samper i Jaume Mas Porcel. Guillem Massot també feia una música molt digna, amb tendència més centreeuropea. A Palma no hi havia conservatori. Torrandell amplià estudis a Ciutat amb Josep Balaguer i Bartomeu Torres, abans de traslladar-se l'any 1898 a Madrid, on residí per espai de cinc anys. Estudià al Conservatori de Madrid amb José Tragó i Pedro Fontanilla, i obtingué els primers premis en piano i harmonia. Inicià la seva carrera de concertista amb recitals a Madrid i Mallorca, i al mateix temps componia les seves primeres obres: un *Estudi*, un *Nocturn* i el seu primer *Allegro de concert*, en Sol menor. Són clarament romàntiques i ja mostren el que serà l'estil torrandellià. L'escriptura és harmònicament densa i pianísticament difícil. Els manuscrits no duen cap indicació de matis, de forma que l'interpret ha de suplir aquesta mancança imaginant-se quina matisació devia voler el compositor. L'*Estudi op. 1* és un primer intent compostiu sense valors remarcables, però el *Nocturn* i l'*Allegro de Concert* en Sol menor són ben dignes de ser publicats, cosa que ell no va fer. Potser els volia retocar abans de donar-los a la impremta. Sembla que aquestes obres no s'havien tornat a tocar d'ençà que ell les estrenà ja fa més de cent anys. *El Nocturn*, que vaig

gravar pel primer dels dos discs compactes que contindran la integral de les seves obres per a piano, va ser una revelació per al seu fill Bernat, i altres que estic preparant pel segon CD encara no les ha escoltat mai, com és el primer *Allegro de Concert*, en Sol menor.

El 1905 es traslladà a París i perfeccionà estudis de piano amb Ricard Vinyes i de contrapunt, fuga i orquestració amb Charles Tournemire, deixeble i successor de César Franck com a organista de l'església de Santa Clotilde. Viatjà a Mallorca per casar-se el 5 d'abril del 1906 amb Maria Beltrán i Suau. La parella s'instal·là a París, al número 17 de la rue Chaptal. Residí a la capital francesa fins al 1914, quan hagué de tornar a Mallorca a causa de la Primera Guerra Mundial. Aquí seguí fent concerts i component entre altres obres la *Missa Pro Pace*, que va ser estrenada a la Catedral de Palma el 1916 en versió amb un sol orgue, tocat pel compositor, cor i solistes. Arribada la pau, tornà a París i seguí afermant el seu prestigi com a pianista i compositor. Fins a catorze editorials franceses publicaren obres seves. El 1932 va ser interpretada dues vegades a la Catedral Sainte Croix d'Orléans la versió definitiva de la seva *Missa Pro Pace* amb dos orgues.

El seu fill primogènit, de nom Joan, nasqué el 12 d'agost del 1920, i Torrandell compongué l'obra *Nativité*, per a violí *cello* i piano. El segon fill, Bernat, vegé la llum el vespre de Nadal del 1921, i son pare ho celebrà component la *Berceuse* per a soprano, cello i piano. Però de sobte el 2 de març del 1923 la llar dels Torrandell fou trasbalsada per la desgràcia de veure morir el fill major, quan tenia dos anys i mig. El compositor no troba conhort i per espai d'un any acut cada dia al cementeri per visitar la tomba del fill perdut. Del profund dolor surt la composició *Suprême espoir*, per a soprano, violí, *cello* i piano. No va voler escollir un text d'una altra persona per a aquesta peça: havia de ser el seu text, aprofundit amb la seva música, per expressar el seu íntim i personal dolor. En ell parla de la seva desolació, que sols troba conhort en la suprema esperança de retrobar en un món millor l'infant perdut. El tercer fill, de nom Joan en record del seu germà difunt, nasqué el 5 de març de 1924. Son pare compongué *Sommeil paisible* per a violí, *cello* i piano.

El novembre de 1932 es produí un altre fet dolorós que donaria un tomb radical a la seva vida: morí la seva mare, i son pare, ja vellet i malalt, quedà tot sol. Torrandell aixecà la seva casa de París i tornà amb la seva família a Mallorca. La intenció de tornar més tard al gran món musical que tan bé l'havia acollit ja no es podria realitzar a causa de les guerres, primer la Civil espanyola i després la Segona Mundial. Ja quedà definitivament a l'illa, dedicat a l'ensenyament, alguns concerts i la composició. D'aquells anys són dues de les seves obres més importants, com són la finalització del *Rèquiem* i el *Concert per a piano i orquestra*, a més de la peça per a piano *Son Batle* i altres obres corals, i per a piano i orgue. *Son Batle* és una peça en part programàtica inspirada en el món rural, concretament en la possessió Son Batle de Gènova, i en la qual el compositor fa una interessantíssima paràfrasi del tema de *Sa Ximbomba*, tant des del punt de vista musical com pianístic. En aquell temps vivia allà el pianista nord-americà George Coppeland i s'hi organitzaven reunions musicals en què participaven, a més de

Torrandell, mossèn Joan Maria Thomàs, Jaume Mas Porcel i un grup de melòmans. El Mestre Torrandell morí a Palma el 15 de gener de 1963.

**L'OBRA DE TORRANDELL.**- En el París de principi de segle conviuen les tendències musicals més diverses, des de la tradicional de César Franck, ancorada en el barroc però amarada de romanticisme, fins a les noves troballes de Debussy i el rupturisme d'Stravinski. Els estudis amb Charles Tournemire, deixeble i successor de César Franck, marcaren fortament la personalitat artística de Torrandell, el qual es va sentir del tot identificat amb la seva estètica. Amb relativa freqüència apareix en les seves obres el contrapunt imitatiu, i no tan sols en el *Preludi i Fuga* per a piano. També recorre ben sovint a l'efecte de la nota pedal, mantinguda a vegades durant tota una peça, com és el cas del Preludi que precedeix la Fuga o de la peça nacionalista *Pollença*.

És el compositor mallorquí que més ha cultivat la gran forma musical: missa, simfonia, concert, sonata. Reservava aquestes estructures complexes per a les obres orquestrals i de cambra, un poc com va fer Brahms a partir dels 20 anys. En la seva producció per a piano (instrument que dominava a la perfecció) utilitza exclusivament la forma curta i amb un títol especial per a cada peça. Vol explicitar literàriament el contingut musical de l'obra. El seu pianisme és ric, en la línia de Franz Liszt en les seves obres més llargues i en les de piano i orquestra. Crea figuracions pianístiques inhabituals, que resulten difícils per a l'interpret i l'obliguen a cercar digitacions imaginatives i ben sovint incòmodes. En moltes obres fa recordar la dita d'Albéniz, quan afirmava que havia escrit obres tan difícils perquè les tocassin els pianistes. Quan les estudiava, qualche vegada em sortí l'expressió "que ho toqui ell!".

Conrea una gran varietat de formes i de combinacions instrumentals, algunes certament originals, en les quals participa sempre el piano. De la veu humana sols li interessa, a més de l'apartat coral, la de soprano, que apareix en obres amb orquestra, piano, duo, trio i quartet de corda. També és el compositor mallorquí que més ha cultivat la música de cambra, així com la música programàtica. N'és una prova l'obra *Quimera*, per a recitador i piano, sobre text d'Ariste Excoffon. És un gènere que poquíssims compositors han cultivat. A vegades elaborava ell mateix els textos inspiradors, com va fer a *Enchantements mystérieux* i a *Suprême espoir*, escrit amb motiu de la mort del seu primer fill.

L'argument d'*Enchantements mystérieux* és un exemple de l'esperit romàntic de Torrandell: el bohemí Arthor passeja en una nit d'estiu i s'enamora de la lluna, a la qual dedica una apassionada serenata. De sobte apareixen niguls que ben aviat cobreixen el cel i es desferma una tempesta, que priva Arthor de la visió de la seva estimada. Ell plora i suplica als déus que aturin la tempesta. Els niguls s'obren i deixen veure altra vegada la lluna. Arthor reprèn feliç la seva serenata fins que, cansat, va quedant-se adormit mentre canta fragments de la seva cançó. Durant la peça se sent el cant del cucut i del sebellí.

Finalment cal destacar la importància de la música d'inspiració religiosa dins



del seu opus, ja sigui en l'apartat simfonicovocal (*Rèquiem*) o en el coral i organístic, més abundants en la seva darrera època. En aquestes obres aspira a trobar en Déu la superació del dolor que li causà la mort del seu primer fill Joan o altres calzes amargs que hagué de beure en el transcurs de la seva vida.

La seva adscripció al Romanticisme es fa palesa en els gèneres de peça que cultiva (nocturn, *berceuse*, barcarola, vals, romança sense paraules), en els títols que dona a les obres (on surt la primavera, la nit, el misteri, l'encanteri, etc.), en la inspiració nacionalista, ja sigui mallorquina (*Berceuse*) o espanyola (l'havanera *Souvenirs de l'Espagne* i d'altres, a més de les nombroses peces que va publicar amb el pseudònim d'Antonio del Ranto: *Conchita, Pa ti va el toro, Pasi3n gitana, Alma marchita, Micaela romántica...*), i en el seu interès per la música programàtica (*Enchantements mystérieux, Chimère, Berceuse*). El seu estil pianístic és molt ric i variat, i va des de l'opulència lisztiana de *Tristes souvenirs* fins a la senzillesa de la sèrie de cinc obres sense número d'opus, que molt bé podrien haver estat concebudes com a peces per a infants. Els títols suggereixen el món infantil: *Lisette rêve et chante, Grand-mère au clavecin, Fête napolitaine, Matinée de printemps, Kermesse*. La seva sensibilitat no és superficial, sinó interioritzada, però certament rica i profunda. Torrandell evita sovint la repetició literal dels temes i els transforma a cada nova aparició. Això succeeix a les peces *Nuit de printemps, Decepció, Tristes souvenirs, Barcarola*, etc.

**CATÀLEG D'OBRES.-** *Rèquiem* per a orquestra, orgue, solistes i cor. *Missa Pro Pace* per a dos orgues, solistes i cor. Concert per a piano i orquestra. *Rapsòdia romanesa* per a piano i orquestra. *Simfonia* per a violí i orquestra. Quatre obres per a soprano i orquestra.

21 obres diverses per a orquestra. 37 obres per a piano. Una *Sonata* i una *Serenata espanyola* per a violoncel i piano. 5 obres per a violí i piano. 3 *Trios* per a piano, violí i violoncel. Un *Trio* per a soprano, piano i violoncel. Un *Quartet* per a soprano, piano, violí i violoncel. Un *Quintet* per a soprano, piano, violí, viola i violoncel. 5 *Lieder* per a soprano i piano. 21 obres per a cor, "a capella" o amb orgue. 6 obres per a orgue. Una obra per a recitador i piano.

Amb freqüència adapta obres pianístiques per a altres formacions, quasi sempre per a orquestra, però també per a orgue (*Il·lusió* i *Decepció*) o per a soprano i piano o orquestra (*Souvenirs de l'Espagne*).

**REFLEXI3 FINAL.-** Voldria acabar demanant a les institucions una política decidida i conseqüent de gravació de totes les obres dels nostres millors compositors. A una partitura impresa sols té accés un nombre molt limitat de persones. Si s'interpreta en un concert, sols arriba al reduït nombre d'assistents. En canvi, una gravació pot ésser escoltada a qualsevol part del món i per espai de molts d'anys, i si es toca per ràdio, pot arribar simultàniament a milers de persones. L'esforç que les nostres institucions dediquen a l'edició, traducció i difusió de les obres dels nostres escriptors és infinitament superior al que dediquen a la nostra creació musical. Qualcú me pot explicar per què la *Simfonia per a violí i orquestra* del Mestre

Torrandell no ha de merèixer el mateix tractament que una novel·la de Llorenç Villalonga o que una d'en Guillem Frontera? És més important un escriptor que un compositor? En Goethe és més important que en Beethoven?

La tradició proclama el protagonisme de la melodia i la perfecció de l'estructura, i se sent entroncada amb les formes del Barroc (contrapunt, fuga, coral, preludi lligat a una fuga o coral). Omple aquestes formes d'un contingut expressiu plenament romàntic. L'impressionisme se sent lligat al barroc, però al dels clavecinistes francesos, no dels alemanys, i ho fa precisament per la seva falta d'elements romàntics, a més de pel seu component nacionalista (Debussy, "musicien français"). El nacionalisme francès no s'inspira en la música popular, sinó en la seva música barroca, el gran moment de la música francesa fins aquells moments. Vol acabar amb el romanticisme. La melodia i l'expressió de sentiments passen a un pla secundari. L'important és com es presenta el material melòdic al llarg de la peça, com se l'embolcalla de sonoritats, plans sonors, de misteri. Dóna més importància al continent que al contingut melòdic. La forma es fa més subtil i inconsistent. Els temes no es repeteixen per força íntegrament, sinó que sovint basta una curta referència a l'inici de la melodia per donar-se per satisfets.

# INTRODUCCIÓ AL CATÀLEG DELS MATERIALS CERÀMICS CONSERVATS AL MONESTIR DE SANT BARTOMEU

MIQUEL ÀNGEL CAPELLÀ GALMÉS  
PILAR GARCIA MAS  
FRANCESC MARTORELL SALVÀ  
MARIA MAGDALENA RIERA FRAU  
FRANCESCA TUGORES TRUYOL

## 1. Presentació

La present comunicació té per objecte donar a conèixer les tasques d'inventari i catalogació que estam realitzant en el convent de monges jerònimes de Sant Bartomeu (Inca).

Són catalogats tots aquells objectes elaborats a partir del fang cuit, és a dir, de ceràmica, sense que això descarti una posterior catalogació dels objectes d'altres matèries. Aquesta tasca s'ha duit a terme a partir de dos processos:

1. La identificació de cada objecte, que inclou numeració, elaboració d'una fitxa descriptiva i reproducció delineada i fotogràfica.
2. Anàlisi comparativa amb altres objectes similars procedents de col·leccions o excavacions arqueològiques, a fi d'establir la seva data de fabricació i els tallers dels quals procedeixen.

En qualsevol cas, en aquest moment pot donar-se per acabada aproximadament la meitat del primer procés, atès que està acabada la identificació de 300 objectes.

Cal dir que ens hauria estat impossible realitzar aquesta tasca sense la pacient i dedicada col·laboració de les monges del convent i sense el suport de mossèn Pere Llabrés i mossèn Santiago Cortès.

## 2. Introducció: l'estudi de la ceràmica d'Inca en els aixovars conventuals

El coneixement dels aixovars domèstics dels convents de Mallorca ha seguit una via tortuosa lligada a la del coneixement de les denominades arts industrials, decoratives i populars.

Com en tants altres casos, el punt de partida el trobam en l'obra *Die Balearen*<sup>1</sup> de l'Arxiduc Lluís Salvador. A banda de les minucioses descripcions de cada un dels convents, hi trobam una breu referència del rebost del convent de Santa Catalina de Sena de Palma.

Pocs podien imaginar-se en aquell moment la importància d'aquesta cita i com el seguiment d'aquesta vaixela, encara en el rebost, correria paral·lel a tota la investigació científica posterior.

Alguns d'aquells plats passaren a formar part de la col·lecció d'Antoni Mulet (Gènova, Mallorca) i foren objecte d'un detallat estudi per part del seu propietari. Els resultats es publicaren en el *Butlletí de la Societat Arqueològica Lul·liana* amb el títol "Obra de barro mallorquina"<sup>2</sup>. Fou aquest el primer cop que s'identificaven les ceràmiques conventuals de Santa Catalina de Sena com a producció d'Inca (Mallorca) dels segles XVII i XVIII.

La col·lecció Mulet passà posteriorment al Museu del Monestir de Lluc, on ha estat objecte d'una definitiva catalogació científica.

A final dels anys 60 del segle XX va desaparèixer definitivament el convent de Santa Catalina de Sena. L'excavació arqueològica del seu solar va permetre recuperar la resta de peces de la vaixela. Aquestes, havien estat dipositades en un pou negre-escombrera cegat per la construcció del convent i, per tant, deixaren d'usar-se en l'últim quart del segle XVII<sup>3</sup>.



Fig. 1. Detall d'una peça de «ceràmica de pinzell» conservada

1 ÀUSTRIA, Arxiduc Lluís Salvador de, *Las Baleares por la palabra y el grabado. Mallorca (Parte especial)*, 7. Palma, 1990, 225.

2 MULET, A., "Ceràmica mallorquina". A: *Butlletí de la Societat Arqueològica Lul·liana* 23. 1931, p. 290-292.

3 Diversos autors: *Santa Catalina de Sena. Memòria històrica d'un convent (1659-1966)*. Palma, 2001.

Uns anys més tard, paral·lelament al desenvolupament de l'arqueologia medieval i moderna, la vaixel·la "arqueològica" de Santa Catalina de Sena ha estat objecte de diversos estudis i anàlisis<sup>4</sup>. Tots ells tenen en comú la necessitat d'afirmar la procedència i la cronologia de la ceràmica de taula decorada en verd i manganès. També s'ha establert la tipologia formal i decorativa i s'ha arribat a un cert consens per denominar-la "obra de pinzell" o "obra d'Inca".

L'any 1971 es recuperà un important conjunt de ceràmiques procedents de les voltes de l'entrada del convent de Sant Francesc d'Inca: "Es tracta de poc més de quatre dotzenes de peces de formes molt variades, totes elles amb defectes de fabricació, les quals, segons les tècniques antigues, s'usaren per omplir les voltes de dit immoble. La datació d'aquests materials ens és ben coneguda, ja que en la clau de l'arc central es podia llegir 1731<sup>5</sup>.

Aquest conjunt fou publicat pocs anys després de la seva recuperació, però, malgrat això, precisa d'un estudi global adequat a la terminologia i a les classificacions vigents a l'actualitat.

### 3. Classificació preliminar de la col·lecció

Les monges jerònimes es van establir a l'església de Sant Bartomeu i edificis adjacents l'any 1638, i allà roman-gueren ininterrompudament fins a l'actualitat. Els objectes estudiats més antics es poden datar a partir de principi del segle XVII.

En l'estudi preliminar dels objectes ceràmics de Sant Bartomeu, i estant pendents de la realització d'un estudi en profunditat de cada un d'aquests, es poden distingir agrupacions segons funció i procedència de les peces:

#### 1. Servei de taula

##### 1.A. Inca

##### - Obra blanca

Al llarg dels segles XIX i XX es produeix a Inca ceràmica vidriada en blanc i decorada en distints colors. Barberí, ja en la seva *Vida de sor Clara Andreu*<sup>6</sup> indicava la poca precisió del dibuix en aquestes peces (fig. 2).



Fig. 2. Exemple de gerra d'obra blanca vidriada i decorada en distints colors, producció d'Inca (inv. 109)

4 BERNAT ROCA, M.; ROSSELLÓ BORDOY, G.; SERRA BARCELÓ, J.: "La ceràmica a pinzell d'Inca. Els materials del convent de Santa Catalina de Sena (Ciutat de Mallorca, segle XVII)." A: *II Jornades d'Estudis Locals*. Inca, 1996. p. 181-196.

GONZÁLEZ, E.: "Elements per a l'estudi de l'obra d'Inca mallorquina. El material del pou de la plaça dels Reis de Mallorca núm. 6-7 de Sineu." A: *Butlletí Informatiu de Ceràmica* 61. Juny 1997. p. 31-37.

5 LLABRÉS RAMIS, J.: *La ceràmica popular en Mallorca*. Ciutat de Mallorca, 1977, p. 9.

6 BARBERÍ, J.: *Vida de la Venerable Sor Clara Andreu natural de Palma capital del Reyno de Mallorca, religiosa gerónima en el monasterio de San Bartolomé de la villa de Inca, con un Apéndice Histórico de dicha Villa Guasp*, Mallorca, 1807.

- Plats morenos, propis dels segles XIX i XX. El seu estudi és en aquests moments en una fase inicial i té la finalitat de distingir les produccions catalanes i les pròpies d'Inca. En la fig. 3 es pot veure el revers d'un dels plats. Cal esmentar la marca postcuita realitzada en el fons exterior del plat. Segons informació de les mateixes monges jerònimes, era costum des de temps immemorials la identificació dels objectes que cadascuna utilitzava amb una marca que fos reproduïble sobre superfícies diverses (fig. 4). A la seva mort, la seva marca i objectes eren heretats

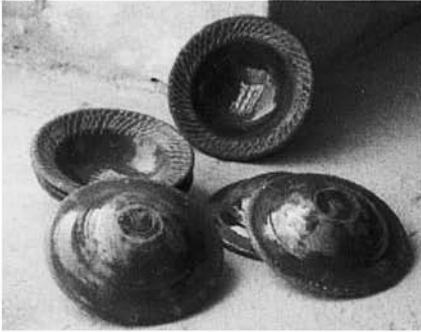


Fig. 3. Plats morenos amb marques que identifiquen la monja que els usava (inv. 36-40)

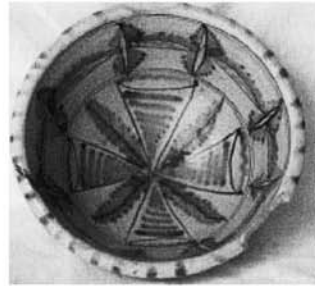


Fig. 6. Peça de ceràmica d'Inca en «verd i manganès»

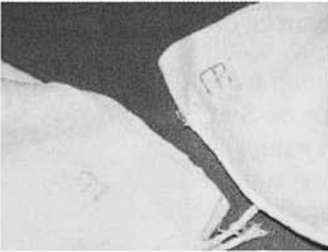


Fig. 4. Aquestes marques eren reproduïdes en diverses superfícies i heretades entre elles

per una nova monja.

- Vidriada i decorada en verd i manganès, documentada en la introducció d'aquest article.

### 1.B. Itàlia

Sense poder establir les causes que provoquen la conservació de determinats objectes i la pèrdua d'altres, hem de destacar la utilització per al servei de

taula d'objectes sense cap dubte importats, encara que freqüents en la seva època en altres convents i habitatges amb un alt poder adquisitiu.

Les sèries procedents de la península italiana són les més antigues de les conservades. Es pot trobar:

- Ceràmica pisana esgrafiada, produïda entre 1590 i 1650 (fig. 7).
- Ceràmica de Savona amb decoració cal·ligràfica en blau datable entre 1628 i 1650.
- Ceràmica d'Albisola anomenada de taques negres o "de café" a Mallorca, fabricada entre 1790 i 1810.

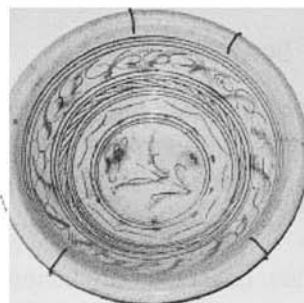


Fig. 7. Exemple de ceràmica pisana esgrafiada o d'*sgraffito*

#### 1.D. València

Les produccions procedents de la península Ibèrica són majoritàriament valencianes. Les més antigues procedeixen de la Reial Fàbrica de l'Alcora i poden datar-se entre 1750 i 1810.

Es conserven objectes de diverses mides i funcions: plats de diverses mesures, gerres, palanganes i les anomenades *mancerines*, compostes per petits tasons amb suport propi per al consum de xocolata.

Els tallers de Manises es troben també en territori valencià. D'ells procedeixen multitud d'objectes datables al llarg del segle XIX. En alguns casos, tal i com és freqüent, es poden confondre les produccions de Manises amb les de Ribesalbes.

#### 1. E. Andalusia: La Cartuja

Es troben en la col·lecció diverses peces amb la marca de fàbrica de la reial fàbrica sevillana de La Cartuja.

#### 1.F. Altres orígens

A partir de la meitat de segle XIX es van fent de cada cop més comunes les vaixelles amb decoració estampada procedents de França, Anglaterra i Portugal. També es troba en el conjunt conservat en el convent de Sant Bartomeu algun exemplar de porcellana oriental, encara pendent de catalogar amb precisió.

## 2. Servei de cuina

Com hem assenyalat al principi, encara no s'ha iniciat la catalogació de gran part de la col·lecció dels objectes no dedicats al servei de taula. No obstant això, avançam aquí els tipus representats i les seves característiques generals.

La major part de la ceràmica de cuina d'aquesta col·lecció és conformada per olles, cassoles i greixoneres.

## 3. Emmagatzematge

Les ceràmiques dedicades a emmagatzemar presenten característiques molt distintes segons el contingut per al qual foren dissenyades. Defineixen la seva forma i acabat diversos factors: la facilitat en la seva manipulació, la seva capacitat per rebaixar la temperatura de l'aigua i la seva impermeabilitat.

Cap detall formal o d'acabat és gratuït, fet que no entra en contradicció amb una possible decoració ulterior. En són un clar exemple les "gerretes brodades", en aquest cas fabricades a Felanitx. Aquestes peces combinen la facilitat en la seva manipulació per la seva forma, un fang porós que facilita la seva refrigeració i un complex programa decoratiu aplicat.



Fig. 8. Detall de gerreta brodada (inv. 127)

En aquest grup, s'inclouen també gerres, alfàbies i pots, entre altres.

## 4. Ceràmica emprada en arquitectura

En aquesta col·lecció es localitzen també diversos exemples de ceràmica destinada a usos arquitectònics, com teules, canals, baixants, rajoles i canons d'excusat, tots ells de producció local.

## 5. Ceràmica sanitària

Denominam ceràmica sanitària aquella destinada a l'atenció dels malalts. Es tracta de peces petites, de fàcil neteja, segurament importades de València o Barcelona, com les canadelles i escopidores. Cal observar la presència d'anses i mànecs per ésser manipulats per segones persones.



## 6. Ceràmica de neteja

Multitud d'objectes es poden usar per a la neteja i, molt sovint, poden dedicar-se també a altres funcions. Aquest és el cas dels ribells i cossis, mentre les palanganes amb gerra a conjunt solen usar-se en la higiene personal.

## 7. Figures devocionals

En l'exposició *Els sants en l'art inquer*<sup>7</sup>, de la qual es va publicar el corresponent catàleg, sortí del convent un conjunt de figures devocionals de ceràmica, moltes d'elles fabricades a Manacor, en l'anomenat Taller de les Verges Rosses. Aquesta ceràmica figurativa té una producció dilatada en el temps i té pendent encara d'establir les seves característiques precises, i quin taller o tallers es dedicaren a la seva producció.

## 8. Motlles

Tampoc no han estat estudiats encara els motlles de ceràmica emprats per crear figures utilitzades com a exvots o plaques devocionals de guix, com el motlle de la figura de Sant Jeroni.



Fig. 9. Motlles per fer exvots i plaques devocionals

## 9. Objectes d'escriptura

Finalment, es troben alguns objectes únics en la col·lecció, tal com un tinter i un arener, segurament de producció valenciana, útils imprescindibles fins ben entrat el segle XX.

## 4. Conclusions

Els objectes aquí mostrats i mencionats són només una petita part del conjunt d'útils realitzats sobre distints suports que es conserven en el convent de Sant Bartomeu. Una col·lecció complexa i completa que, combinada amb la capacitat expositiva del convent, la converteix en un conjunt únic en tota l'illa de Mallorca.

<sup>7</sup> LLABRÉS I MARTORELL, P.J. *Els sants a l'art d'Inca. Exposició del patrimoni artístic d'Inca sobre els sants, la seva iconografia i veneració*. Inca, 2001

## 2. Servei de cuina

Com hem assenyalat al principi, encara no s'ha iniciat la catalogació de gran part de la col·lecció dels objectes no dedicats al servei de taula. No obstant això, avançam aquí els tipus representats i les seves característiques generals.

La major part de la ceràmica de cuina d'aquesta col·lecció és conformada per olles, cassoles i greixoneres.

## 3. Emmagatzematge

Les ceràmiques dedicades a emmagatzemar presenten característiques molt distintes segons el contingut per al qual foren dissenyades. Defineixen la seva forma i acabat diversos factors: la facilitat en la seva manipulació, la seva capacitat per rebaixar la temperatura de l'aigua i la seva impermeabilitat.

Cap detall formal o d'acabat és gratuït, fet que no entra en contradicció amb una possible decoració ulterior. En són un clar exemple les "gerretes brodades", en aquest cas fabricades a Felanitx. Aquestes peces combinen la facilitat en la seva manipulació per la seva forma, un fang porós que facilita la seva refrigeració i un complex programa decoratiu aplicat.

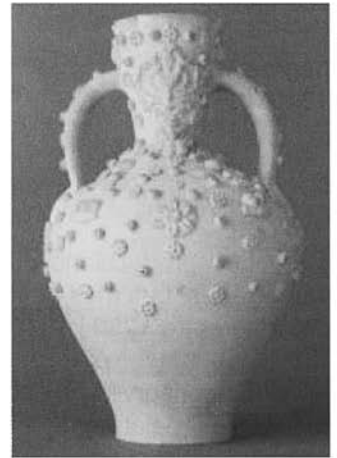


Fig. 8. Detall de gerreta brodada (inv. 127)

En aquest grup, s'inclouen també gerres, alfàbies i pots, entre altres.

## 4. Ceràmica emprada en arquitectura

En aquesta col·lecció es localitzen també diversos exemples de ceràmica destinada a usos arquitectònics, com teules, canals, baixants, rajoles i canons d'excusat, tots ells de producció local.

## 5. Ceràmica sanitària

Denominam ceràmica sanitària aquella destinada a l'atenció dels malalts. Es tracta de peces petites, de fàcil neteja, segurament importades de València o Barcelona, com les canadelles i escopidores. Cal observar la presència d'anses i mànecs per ésser manipulats per segones persones.

## 6. Ceràmica de neteja

Multitud d'objectes es poden usar per a la neteja i, molt sovint, poden dedicar-se també a altres funcions. Aquest és el cas dels ribells i cossis, mentre les palanganes amb gerra a conjunt solen usar-se en la higiene personal.

## 7. Figures devocionals

En l'exposició *Els sants en l'art inquer*, de la qual es va publicar el corresponent catàleg, sortí del convent un conjunt de figures devocionals de ceràmica, moltes d'elles fabricades a Manacor, en l'anomenat Taller de les Verges Rosses. Aquesta ceràmica figurativa té una producció dilatada en el temps i té pendent encara d'establir les seves característiques precises, i quin taller o tallers es dedicaren a la seva producció.

## 8. Motlles

Tampoc no han estat estudiats encara els motlles de ceràmica emprats per crear figures utilitzades com a exvots o plaques devocionals de guix, com el motlle de la figura de Sant Jeroni.

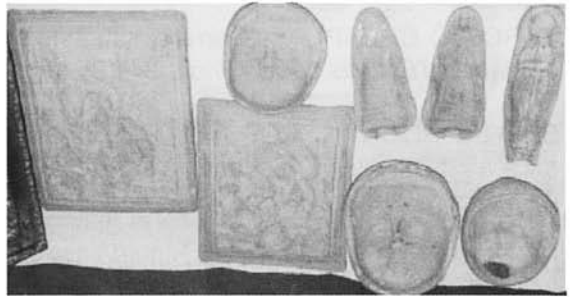


Fig. 9. Motlles per fer exvots i plaques devocionals

## 9. Objectes d'escriptura

Finalment, es troben alguns objectes únics en la col·lecció, tal com un tinter i un arener, segurament de producció valenciana, útils imprescindibles fins ben entrat el segle XX.

## 4. Conclusions

Els objectes aquí mostrats i mencionats són només una petita part del conjunt d'útils realitzats sobre distints suports que es conserven en el convent de Sant Bartomeu. Una col·lecció complexa i completa que, combinada amb la capacitat expositiva del convent, la converteix en un conjunt únic en tota l'illa de Mallorca.

7 LLABRÉS I MARTORELL, P.J. *Els sants a l'art d'Inca. Exposició del patrimoni artístic d'Inca sobre els sants, la seva iconografia i veneració*. Inca, 2001

Ens sembla per això imprescindible la col·laboració de l'Administració pública per a la musealització de la col·lecció de ceràmica i la resta d'objectes de l' aixovar conventual que han arribat fins als nostres dies. Juntament amb la col·lecció d'art, actualment en exposició, podran convertir el convent de Sant Bartomeu en un centre de comprensió de la vida monàstica i en un referent per a l'estudi de l'art religiós, i de les arts decoratives i populars de Mallorca.

## 5. Bibliografia

ÀUSTRIA, Arxiduc Lluís Salvador de, *Las Baleares por la palabra y el grabado. Mallorca (Parte especial)*, 7. Palma, 1990, 225.

BARBERÍ, J.: *Vida de la Venerable Sor Clara Andreu natural de Palma capital del Reyno de Mallorca, religiosa gerónima en el monasterio de San Bartolomé de la villa de Inca, con un Apéndice Histórico de dicha Villa*. Guasp, Mallorca, 1807.

BARCELÓ CRESPI, M: "Gerrers, sabaters i tintorers a Inca baixmedieval". A: *III Jornades d'Estudis Locals. Inca, 24 i 25 de maig 1996*. Inca, 1997, p. 47-60.

BERNAT ROCA, M.; ROSSELLÓ BORDOY, G.; SERRA BARCELÓ, J.: "La ceràmica a pinzell d'Inca. Els materials del convent de Santa Catalina de Sena (Ciutat de Mallorca, segle XVII)". A: *II Jornades d'Estudis Locals*. Inca, 1996. p. 181-196.

DIVERSOS AUTORS: *Santa Catalina de Sena. Memòria històrica d'un convent (1659-1966)*. Palma, 2001.

LLABRÉS I MARTORELL, P.J. *Els sants a l'art d'Inca. Exposició del patrimoni artístic d'Inca sobre els sants, la seva iconografia i veneració*. Inca, 2001

FIOL I TORNILA, P.: "Una descripció d'Inca en un manuscrit del segle XVII". A: *III Jornades d'Estudis Locals*. Inca, 24 i 25 de maig 1996. Inca, 1997, p. 83-88.

GONZÁLEZ, E.: "Elements per a l'estudi de l'obra d'Inca mallorquina. El material del pou de la plaça dels Reis de Mallorca núm. 6-7 de Sineu". A: *Butlletí Informatiu de Ceràmica* 61. Juny 1997. p. 31-37.

LLABRÉS RAMIS, J.: *La cerámica popular en Mallorca*. Ciutat de Mallorca, 1977, p. 9.

MULET, A., "Cerámica mallorquina". A: *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana* 23. 1931, p. 290-292.

# EL PROJECTE DEL MUSEU DEL CALÇAT D'INCA (MALLORCA): CAP A LA CONSERVACIÓ, INVESTIGACIÓ I DIFUSIÓ DEL PATRIMONI SABATER

JAUME SUREDA NEGRE  
MARGALIDA CASTELLS VALDIVIESO  
FRANCESCA TUGORES TRUYOL  
UIB<sup>1</sup>

## INTRODUCCIÓ

La creació d'un museu del calçat a Inca respon a una demanda històrica. Això és així perquè la fabricació artesanal del calçat és una de les activitats industrials més consolidades a l'illa de Mallorca, especialment a Inca, on es remunta al segle XIII i va suposar una important activitat artesanal al llarg de l'edat mitjana i moderna. A finals del segle XIX, el pioner Antoni Fluxà (1853-1918) mecanitzà i modernitzà els processos productius, la qual cosa suposà la consolidació de les activitats i l'inici del comerç exterior. Paral·lelament al *boom* turístic que caracteritzà la Mallorca de postguerra, la ciutat d'Inca desenvolupà una important activitat sabatera que donà feina a milers de treballadors i suposà un important creixement poblacional, urbanístic i econòmic. L'esforç innovador de millora de la qualitat va permetre superar la paulatina crisi del sector que es va produir en els anys setanta i vuitanta. Avui en dia la indústria sabatera inquera és tant un pilar en l'economia local, un element identitari del municipi i de la comarca, un referent internacional per la qualitat i caràcter innovador de les seves col·leccions, i un evident element potencial d'atracció turística.

Tot i la importància de la indústria sabatera a les Illes Balears no existeix cap museu ni col·lecció museogràfica d'aquest tema. La creació d'un museu del calçat suposaria la recopilació i conservació d'un conjunt d'objectes relacionats amb el món del calçat i la indústria sabatera -arxius corporatius, material imprès, models,

---

<sup>1</sup> El Dr. Jaume Sureda ([jaume.sureda@uib.es](mailto:jaume.sureda@uib.es)) és catedràtic i director del grup d'investigació Educació i Ciutadania del Departament de Ciències de l'Educació de la Universitat de les Illes Balears (UIB). Margalida Castells ([margalida.castells@uib.es](mailto:margalida.castells@uib.es)) és llicenciada en Història i col·laboradora del grup d'investigació Educació i Ciutadania. Francesca Tugores ([xtugores@terra.es](mailto:xtugores@terra.es)) és llicenciada en Història de l'Art i professora associada del Departament de Ciències Històriques i Teoria de les Arts.

eines i maquinària, sabates, etc.- així com un patrimoni de natura immaterial, que fins ara es troben dispersos i mancats d'un context d'interpretació adient i coherent, així com la seva adequada presentació per poder oferir una visió de la història del calçat a les illes i per reforçar la identitat local.

La creació d'un museu del calçat en el municipi d'Inca respon, doncs, a tres necessitats fonamentals: en primer lloc, preservar, conservar i posar en valor un interessant patrimoni moble i immoble de tipus industrial que la ciutat conserva fruit d'aquesta dilatada activitat però que, en alguns casos, es troba en situació de desprotecció, risc de pèrdua o destrucció irremeiable; en segon lloc, crear un espai referent del bagatge històric de la localitat, que reforci la identitat local i comarcal i generi la conscienciació ciutadana envers la seva protecció; en tercer lloc, fomentar el turisme cultural, ja que és evident la manca de recursos d'atracció turística en el municipi perquè el desenvolupisme industrial va fer desaparèixer bona part del seu patrimoni històric.

El projecte museològic, dissenyat per un equip de la Universitat de les Illes Balears,<sup>2</sup> per encàrrec de l'administració local, posa en evidència la necessitat de la seva creació, així com els diversos obstacles a salvar: per una part, assegurar la viabilitat econòmica i la dotació de recursos humans per a la creació i manteniment de la institució; per altra, prioritzar la constitució d'una col·lecció representativa i significativa que garanteixi un discurs museogràfic coherent.

El Museu del Calçat es concep com un centre de conservació, investigació i difusió del món del calçat a l'illa de Mallorca però especialment al municipi d'Inca. El marc temporal abastarà des de les més antigues sabates fins a les noves creacions del segle XXI però fonamentalment el període que comprèn des de la dominació musulmana de l'illa fins als nostres dies. Es volen remarcar especialment els aspectes que han vinculat la producció de la sabata amb la població resident, relacions essencials per entendre l'actual modes de vida i la realitat socioeconòmica i cultural d'aquest territori. Es planteja fonamental la implicació activa de la ciutadania en la creació i investigació de la col·lecció per tal de reforçar la identitat local i conscienciar de la necessitat de la seva protecció.

La situació inicial del projecte és gairebé embrionària, ja que actualment no es disposa de béns mobles que puguin constituir el fons de la institució, ni es compta amb una seu adaptada per acollir el museu. Aquest fet, emperò, pot ser considerat paradoxalment un avantatge perquè no existeixen condicionaments -a banda que el museu suposa un important esforç econòmic i organitzatiu- per a la redacció del projecte museològic, en el qual s'ha determinat el procés a seguir per a crear una institució sòlida i coherent, amb projecció de futur i esperit de pervivència i projecció internacional.

<sup>2</sup> En el mateix treball es va analitzar la viabilitat de realitzar també un museu de les Arts Gràfiques, però es va recomanar prioritzar la creació del Museu del Calçat per la identitat i tradició sabatera d'Inca i la seva comarca.

## 1. EL PROJECTE MUSEOLÒGIC DEL MUSEU D'INCA

El projecte museològic és un document essencial en el procés de creació del Museu del Calçat ja que dona resposta a tres qüestions fonamentals: (a) Què ha de ser el Museu del Calçat d'Inca?; (b) Per què engegar un museu d'aquesta temàtica a Inca? i (c) Com s'ha de portar a terme i amb quina temporalització?

El document presenta les directrius generals de la institució a crear, analitza quins és el tipus de museu més adequat segons les característiques del lloc on s'ha d'ubicar, els objectius i funcions que ha de complir, els requeriments de representativitat i significativitat de la col·lecció a constituir, els requeriments arquitectònics de l'espai museístic, les accions de difusió i promoció més adequades per adreçar-se als públics destinataris, i els recursos humans i econòmics amb els quals hauria de comptar. També determina les bases conceptuals del disseny expositiu i detalla el pla d'actuació a seguir.

Al llarg del treball es varen tenir en compte les següents consideracions generals:

L'Organisme Autònom Museu d'Inca serà l'ens de referència que acolliria i coordinaria distintes institucions museístiques creades al seu empar. En aquest sentit, el Museu del Calçat és una iniciativa singularitzada, amb objectius, discurs i continguts autònoms però que pot compartir l'estructura de gestió -direcció i recursos humans dels departaments de conservació, investigació, documentació, difusió, didàctica i administració-, una política tarifària i de serveis i un programa d'activitats, amb altres museus que es puguin anar creant paulatinament. El Museu del Calçat comptarà amb una exposició permanent, general i contextualitzadora del calçat i una sala d'exposicions temporals que podrà ser compartida amb altres

- a. equipaments museístics de la localitat.
- b. **Es conjugaran l'aproximació local i la global.** Ens trobam en una ciutat amb tradició sabatera, que conserva un notable patrimoni mòble i una remarkable identitat de la sabata, però el nou museu ha de potenciar una reflexió més àmplia que la purament local. Les històries particulars han de servir per fer reflexions universals, els personatges pioners han d'explicar els avenços tècnics que es donen també a altres indrets, en definitiva donar sentit a les activitats empresarials locals dins del panorama global.
- c. **El nou museu ha de projectar-se com a espai cultural viu per a l'estudi, conservació i difusió del patrimoni industrial sabater** i ha de plantejar-se com a fites fonamentals:
  - agrupar les més importants col·leccions que hi ha a Mallorca sobre la indústria sabatera i la comercialització de sabates
  - garantir la seva conservació
  - posar-la a l'abast del públic amb un pla de comunicació, educació i interpretació adient
  - esdevenir un lloc de trobada i intercanvi cultural de la població resident, illenca i dels turistes culturals

- d. **Es considera necessària la constitució d'un equip de treball multidisciplinar**, la participació d'un consell assessor per garantir la contínua reflexió i revisió del projecte i la implicació de les diverses institucions il·lenques i estatals per garantir la seva continuïtat.
- e. **La creació d'un museu és un procés participatiu**. Aquest document marca les directrius museològiques però queda pendent tot un debat ciutadà sobre quin és el museu que desitja la comunitat, en quin grau es vol implicar, i com vol col·laborar en la creació de la col·lecció.

## 2. PRINCIPALS CONCLUSIONS

A continuació presentam les conclusions més rellevants dels diversos aspectes que s'analitzen en el document:

### 2.1. Anàlisi del context

S'analitzen els trets turístics, culturals, socials i empresarials que emmarquen aquesta iniciativa i contextualitzen la seva posada en marxa. També s'estudien altres experiències museístiques de les mateixes temàtiques arreu del món. S'examina, finalment, el marc legislatiu i de reconeixement per part de les institucions pertinents.

- Inca té poca presència a les guies turístiques. La pell i el calçat, així com els cellers i el mercat, són els principals elements patrimonials emprats com a element d'atracció turística. El patrimoni històric i artístic resulta poc valorat i no apareixen referències a les arts gràfiques.
- L'anàlisi de l'oferta cultural confirma la mancança d'infraestructures dedicades a difondre la identitat de la ciutat.
- L'anàlisi de les empreses de calçat inquieres confirma que es tracta d'una activitat ben arrelada i ben viva i que forma part de la identitat del municipi. En comparació, l'activitat d'arts gràfiques no és tan activa ni es troba arrelada en la memòria i la identitat de la comunitat. Tanmateix no es projecta suficientment el caràcter innovador de la indústria sabatera local.
- La recerca dels diferents museus del món dedicats al calçat i la pell o a les arts gràfiques ha permès conèixer altres experiències de l'Estat espanyol així com analitzar les temàtiques i col·leccions, les formules de gestió utilitzades. Es recomana integrar els museus d'Inca a diverses xarxes de museus.
- Es recomana resseguir la legislació recentment aprovada per aconseguir el reconeixement institucional dels nous museus, des de la Xarxa Insular de Museus de les Illes Balears fins a l'ICOM.

### 2.2. Fonaments museològics

Es defineixen els objectius i deures de tota institució museística, les condicions fonamentals per a la creació, la conservació i gestió de les seves col·leccions i per al reconeixement de les noves institucions des de l'àmbit autonòmic a l'inter-nacional:



- El nou museu ha de ser una institució de caràcter permanent; sense ànim de lucre; oberta al públic; amb la finalitat d'adquirir, reunir, conservar, investigar, promocionar i exhibir béns mobles de natura historicoartística, arqueològica, historicoindustrial, antropològica i científicotècnica.
- Es consideren funcions prioritàries la recuperació i adquisició de tot aquell material moble de rellevància, significació o valor dins el camp de la indústria sabatera i les arts gràfiques de les Illes Balears; la conservació i restauració d'aquestes mostres patrimonials; la investigació seriosa i profunda del patrimoni industrial i gràfic de les Illes Balears, i la difusió i promoció de serveis per al coneixement i gaudi d'aquestes temàtiques.
- És prioritària la col·laboració entre la institució i altres agents públics i privats per aconseguir una col·lecció coherent i representativa de la temàtica de la sabata. El procediment per a la formació dels fons es recolzarà en préstecs, dipòsits, donacions, llegats testamentaris i compra de peces actualment disperses.
- S'han de garantir les condicions de conservació, seguretat, inventariat i estudi de les peces que es vagin incorporant al museu.
- S'haurà de comptar amb un espai per a exposicions temporals que serveixi per dinamitzar les institucions i afavorir un increment de visitants, especialment entre la població local.
- Cal fomentar la implicació de les associacions i entitats locals i dels ciutadans i ciutadanes interessats per tal d'engegar projectes museogràfics significatius i estimulants per a la comunitat.

### 2.3. Museu del Calçat: proposta de discurs

Es plantegen els objectius i els continguts temàtics que centraran la proposta de museu, les condicions per a la creació de la col·lecció i les línies d'exposicions temporals. També es perfilen l'exposició permanent i les directrius de les exposicions temporals i altres activitats de dinamització de la institució.

El Museu del Calçat vol recollir la tradició sabatera i la identitat local alhora que contextualitzar aquesta producció en el marc internacional. La seva **missió** és la recopilació, conservació, estudi i difusió d'una col·lecció representativa de la història del calçat de l'illa de Mallorca i especialment de la ciutat d'Inca. El **mandat** és el patrimoni historicoindustrial vinculat amb la tradició sabatera de Mallorca i especialment de la ciutat d'Inca. Abastarà des de les més antigues sabates fins a les noves creacions del segle XXI però se centrarà especialment en el període des de la dominació musulmana de Mallorca fins als nostres dies.

Els objectius de la institució fan referència tant als propis fons com als destinataris del museu. Els **objectius en relació amb els béns patrimonials** són dos: (a) Adquirir, conservar, restaurar i investigar els béns científics, tècnics, artístics i etnològics relacionats amb el passat i el present industrial de la ciutat d'Inca; (b) Impulsar l'estudi de la industrialització d'Inca, especialment en relació amb el calçat i la pell, en el passat i en el present.

Els **objectius relacionats amb la comunitat** són: exposar i divulgar la història del calçat i de la indústria de la pell d'Inca mitjançant els materials que constitueixen el seu fons museístic així com d'altres col·leccions foranes; convertir-se en un centre d'activitats relacionades amb el patrimoni sabater de la localitat d'Inca i de l'illa de Mallorca; constituir-se en un lloc de trobada dels agents socials, econòmics i culturals relacionats amb el món del calçat; difondre les innovacions de la indústria sabatera actual i les tendències de futur

**L'exposició permanent "Sabates d'Inca, sabates del món"** presentarà en vuit àmbits les diferents etapes de la història del calçat, de la història local i l'activitat sabatera. Si bé es farà referència als orígens i al significat d'aquest element de la indumentària al llarg de la història, el discurs se centrarà en el període des de la dominació islàmica fins als nostres dies, explicant aspectes històrics, econòmics, tècnics i artístics, i posant èmfasi en els episodis succeïts a l'illa de Mallorca. Aquesta estructura farà el discurs comprensible per a qualsevol ciutadà del món i al mateix temps farà que els visitants captin la rellevància dels episodis locals.

L'exposició permanent ubicarà en l'espai i en el temps la ciutat d'Inca i l'activitat econòmica de la sabata, eix de la història i la identitat locals. Contarà històries particulars per donar una explicació a fenòmens globals. El discurs desenvolupat en l'exposició permanent és un punt de partida sòlid però també obert a múltiples activitats paral·leles que s'endinsaran amb més detall en aspectes esbossats a l'exposició permanent com ara exposicions temporals, tallers i altres accions didàctiques, visites guiades i dramatitzades per a diversos col·lectius o altres esdeveniments extraordinaris que, en definitiva i al llarg de tot l'any, pretenen obrir el museu al major ventall possible de visitants i fomentar la visita freqüent i la fidelització.



Figura 1. Àmbits de l'exposició permanent

Les *exposicions temporals* del Museu del Calçat d'Inca hauran d'establir com a part d'una programació estable i podran ser de producció pròpia o fruit de col·laboracions i intercanvis amb altres institucions. Els temes perfilats pel discurs museològic són intencionadament amplis com per ser concretats amb exposicions temporals centrades en la història econòmica local, el comerç de la sabata, diversos aspectes tècnics i les innovacions dels processos productius, el calçat a altres regions o països, determinats personatges importants per a la història, l'art i el disseny d'indumentària, la publicitat i les arts gràfiques, per posar alguns exemples. La qualitat, el rigor científic i l'accessibilitat a tots els tipus de públics.

La *formació del fons* del museu és tema prioritari, ja que no es disposa més que de diverses peces de maquinària cedides a l'Ajuntament per part d'empresaris locals. Per aconseguir que l'exposició permanent disposi d'un discurs històric coherent caldrà comptar amb una col·lecció diversificada i representativa de totes les èpoques i tipologies patrimonials relacionades amb el món sabater. Es fa palesa la importància d'aconseguir la donació de materials per part de la ciutadania -treballadors i empresaris locals i illencs- i d'establir convenis amb altres institucions per a la cessió de materials actualment dipositats en altres institucions però que per la seva temàtica serien fonamentals per al Museu del Calçat. També s'haurà d'iniciar una línia d'investigació relativa a aquestes temàtiques i un programa de conservació i restauració de les peces que es vagin recopilant.

#### **2.4. L'espai arquitectònic**

Aquest apartat se centra en el quarter General Luque. Per una banda, repassa els aspectes històrics i artístics del conjunt arquitectònic i els usos previstos per als diversos pavellons i explicita els requeriments tècnics per a l'adaptació de les estructures arquitectòniques als usos i serveis dels nous museus i proposa una distribució d'espais. Per altra, proposa la reconversió del conjunt arquitectònic en un centre sociocultural que allotjarà també l'escoleta Toninaina, una escola taller, el Centre Universitari d'Inca i l'Arxiu-Museu de l'Educació. Serà clau la difusió conjunta de les activitats, la creació d'un espai de recepció en el pavelló de la façana principal, la creació d'espais complementaris (cafeteria-botiga del museu) i la interpretació del conjunt arquitectònic mitjançant una petita exposició permanent.

L'espai arquitectònic que acollirà la nova institució és el pavelló principal del quarter del General Luque. Es tracta d'un complex arquitectònic de principis del segle XX, format per nou pavellons, cavalleries i zones verdes, que es troba en procés de rehabilitació i reconversió en centre sociocultural, on tendran cabuda diversos equipaments socioculturals -escoleta municipal, extensió universitària, escola-taller, museu-arxiu de l'educació- així com alguns serveis complementaris -cafeteria, llibreria, oficina d'informació turística- fet que motivarà que sigui visitat regularment pels inquers i afavorirà el coneixement del museu del calçat i la fidelització d'un grup de visitants atrets per les activitats programades al llarg de l'any. Només així, fomentant el paper social de la institució, donant resposta a les necessitats culturals i d'oci dels residents, té sentit la creació del museu.



## distribució dels usos i activitats

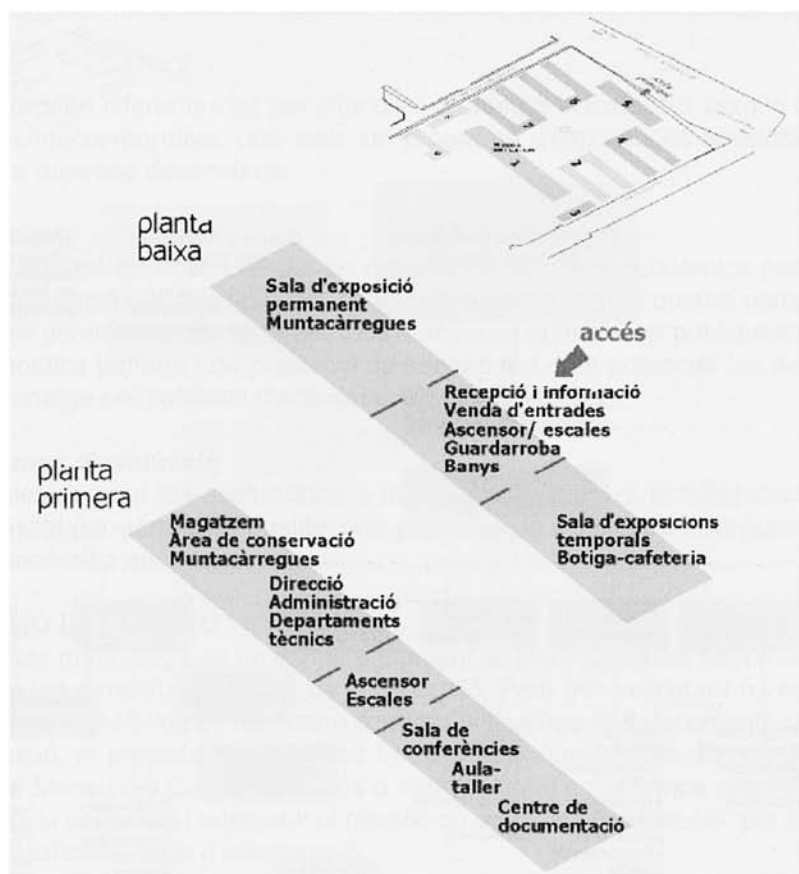


Figura 3. Distribució dels usos i activitats proposades per al Museu del Calçat

## 2.5. L'estructura de gestió

Aquest apartat es dedica a la gestió del museu, un tema fonamental en la planificació del projecte, i als perfils professionals requerits. Per assolir els objectius marcats, es proposa constituir una estructura àgil i eficaç en la qual es combinen tres vessants:

- L'Organisme Autònom Museu d'Inca, organisme promotor del projecte.
- El Consell Assessor del Calçat, format per professionals i investigadors, encarregat d'avaluar els continguts i assessorar en les diferents tasques de creació i vida del museu.
- Direcció del museu i responsables de les diferents àrees tècniques: conservació, investigació, documentació, difusió i comunicació, didàctica, etc.

## la gestió del museu

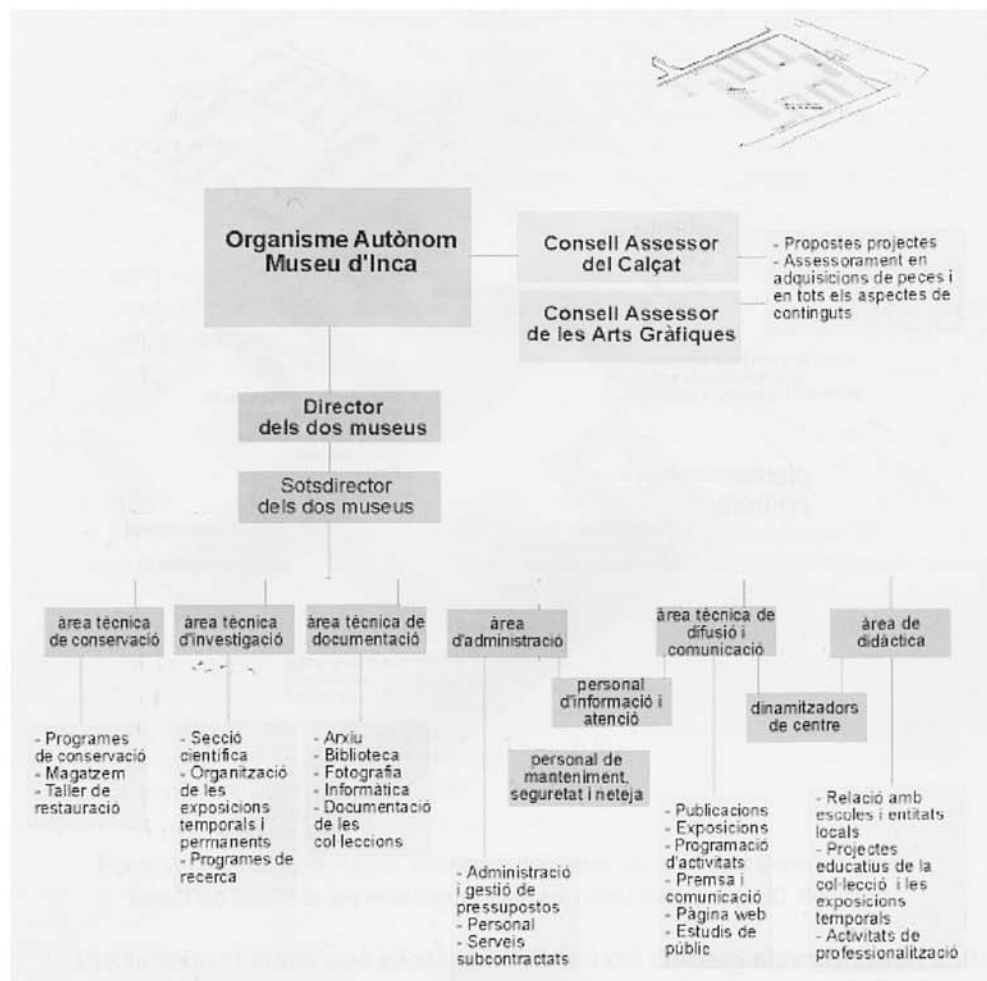


Figura 4. La gestió del museu en el marc de l'Organisme Autònom Museu d'Inca

### 2.6. Els destinataris

S'analitzen les accions a desenvolupar per respondre als requeriments i interessos dels diversos grups de destinataris, fent especial incidència en la població local i en la relació que aquesta ha d'establir amb el projecte. Es recomanen diverses estratègies per afavorir l'acostament al museu (des que se'l dona a conèixer fins que el visitant entra en la institució) i la fidelització del visitant (que tenguin una visita estimulants i satisfactòria i que surti del museu amb la intenció de tornar-hi). El museu ha d'esdevenir una institució viva, per això ha de completar la visita a l'ex-

posició permanent amb una oferta variada d'exposicions temporals i una programació molt diversificada d'activitats que s'adrecin als diversos destinataris, però també ha de guanyar-se un prestigi com a lloc d'encontre i de reflexió dels diversos sectors socials (empresaris, artistes, residents, públic especialitzat, estudiants).

Es remarquen diferents vies per difondre i promoure la institució, com la creació d'una imatge corporativa, una web, un programa d'exposicions temporals i activitats per a diversos destinataris.

## 2.7. Finançament

Aquest apartat es dedica al pla de recerca de recursos econòmics per tal d'assegurar la creació i el manteniment dels nous museus. Es recomana completar els recursos econòmics obtinguts per fons europeus i aportacions públiques mitjançant una política tarifària i de prestació de serveis així com potenciar les donacions, el mecenatge i el patrocini d'activitats.

## 2.8. Mecanismes d'avaluació

S'estableixen aquí les avaluacions a realitzar anualment. L'activitat avaluadora és essencial per garantir la qualitat dels projectes, la satisfacció dels públics i una gestió econòmica encertada.

## 3. LA CREACIÓ DEL MUSEU

El projecte museològic és un primer document de planificació del futur museu on s'expliciten les directrius generals de la institució. Però per executar-ho i crear la nova institució museística és necessari comptar amb altres tres documents clau: el pla d'execució, el projecte arquitectònic i el projecte museogràfic. El calendari d'execució del Museu del Calçat serà més o menys dilatat en el temps segons es vagi constituint la col·lecció i adequant el pavelló on s'allotjarà la institució; per tant, no es pot especificar la data d'inauguració.

### 3.1. El pla d'execució

El pla d'execució és el document que recull totes les accions a desenvolupar des de l'elaboració del projecte museològic fins a la inauguració del museu i fins i tot més enllà planificant les accions adreçades a l'adequat manteniment de la institució. El seu objectiu és vetllar que la creació del museu es realitzi de manera ordenada i planificada, tenint en compte que l'execució de cada fase necessitarà de l'execució prèvia de la fase anterior, i abasta les activitats de les diverses àrees del museu, estimant en cada cas les necessitats econòmiques i els recursos humans necessaris:

- a. **Investigació.** Per tal de constituir un discurs museogràfic coherent s'ha d'incidir en tres línies d'investigació: la història econòmica de Mallorca, i especialment d'Inca i la seva comarca; els processos productius artesanals i

industrials, actuals i històrics, tant de la indústria sabatera com de les indústries auxiliars; i la història del calçat com a element d'indumentària i patrimoni etnològic.

Caldrà, per una banda, comptar amb un estudi interdisciplinari fonamental sobre la temàtica del museu, que serveixi de base per a la creació de la col·lecció i el discurs de l'exposició permanent i les exposicions temporals. Per altra banda caldrà elaborar un informe exhaustiu de fons, peces i col·leccions relacionades amb el món del calçat i la seva producció que per la seva temàtica puguin fer part del museu, i que en aquests moments es troben en altres institucions o en col·leccions privades. Es recomana crear premis, borses d'estudi o beques de recerca per potenciar la tasca dels investigadors locals en aquestes temàtiques. També recomana prioritzar la difusió dels estudis tant en forma de congressos científics i conferències divulgatives com en l'edició de publicacions.

- b. Conservació preventiva i restauració dels fons** de la col·lecció, a mesura que es vagin incorporant al museu. És fonamental defugir d'accions concretes, és necessari comptar amb un pla de conservació i restauració a mig termini, amb personal tècnic qualificat i una línia de treball estable. Mentre no es compti amb les instal·lacions definitives, s'haurà de comptar amb un espai que reuneixi les garanties d'emmagatzematge, conservació i seguretat que requereixi la col·lecció. El document museològic explicita la necessitat de comptar amb personal especialitzat en la conservació i restauració dels elements patrimonials que vagin constituint la col·lecció.
- c. Documentació i catalogació.** A mesura que es vagi formant la col·lecció, la institució ha de garantir l'inventari i catalogació dels fons, per tal de conèixer en tot moment la procedència, les característiques, l'estat de conservació i el valor patrimonial de cada peça. Per tant, és imprescindible comptar amb un programa de gestió documental i amb personal tècnic adient.
- d. Difusió, promoció i participació.** És altament recomanable planificar diverses estratègies de difusió de la iniciativa, de promoció de la institució i d'incentivació de la participació de la comunitat, de manera que s'estableixin canals bidireccionals d'informació: (a) crear una imatge corporativa (logotip del museu) i implantar-lo sistemàticament en totes les accions de difusió; (b) potenciar una imatge positiva i dinàmica, amb aparicions regulars als mitjans de comunicació locals (premsa, ràdio, tv) informant de les novetats, demanant col·laboració ciutadana, sol·licitant donacions per al museu, etc.; (c) fomentar el coneixement del projecte, amb una web que reculli els procediments realitzats, l'estat del projecte, les investigacions realitzades, els protocols per donar peces, etc.; (d) projectar internacionalment el museu, passant a formar part de les xarxes internacionals de museus del calçat; (e) portar l'experiència del museu a encontres tècnics nacionals i internacionals, i (f) informar els agents turístics de la iniciativa.



- e. **Equipaments.** Per altra banda, el pla d'execució preveu els equipaments relacionats amb la creació del museu. Des de l'inici de les accions, és necessari comptar amb un espai per acollir les peces que es vagin incorporant a la col·lecció, i que permeti la seva adequada documentació, investigació i conservació. Aquest espai ha de complir amb les garanties de conservació i seguretat que tota col·lecció museològica requereix.

Una estratègia possible per avançar cap a la constitució del museu consisteix en la creació d'un Centre d'Interpretació del patrimoni d'Inca. Aquest centre, a més de les clàssiques funcions d'aquest tipus d'equipaments, compliria l'objectiu d'animar a la ciutadania a col·laborar en la recopilació de les col·leccions del futur museu. Per tant, aquesta hauria de ser una passa preliminar, mentre es van reunint els requisits per a la creació del museu.

Òbviament serà necessària la rehabilitació i adequació del pavelló 1 del quarter General Luque, espai destinat al Museu del Calçat. Aquest aspecte requereix d'un projecte propi, el projecte arquitectònic.

- f. **Recursos humans.** Quant als recursos humans dedicats a l'execució del projecte, es plantegen els següents: (a) un responsable de la coordinació del projecte i l'equip de treball; (b) especialistes tècnics en qüestions de conservació-restauració, documentació, promoció-màrqueting, difusió-didàctica; (c) un dinamitzador local o agent de desenvolupament local, dedicat a implicar la ciutadania en el projecte. Aquesta estructura de treball es veurà completada amb el Consell Assessor del Calçat, format per especialistes, professionals i tècnics, empresaris i agents socials tant del món del calçat com dels museus.

Finalment el pla d'execució planteja una relació estimativa de les despeses econòmiques a realitzar per tal d'executar el projecte -inversions inicials, rehabilitació de l'espai, dotació de recursos humans i tècnics, etc.- i per assegurar el manteniment de la institució després de la seva inauguració. També avalua les possibilitats d'aconseguir el finançament per a la seva execució i per a l'estabilització econòmica de la institució.

### 3.2. El projecte arquitectònic

Es recomana que l'equip d'arquitectes tenguin en compte les recomanacions que es marquen en el projecte museològic en relació amb l'espai arquitectònic escollit -el pavelló 1 del quarter General Luque- les funcions i les àrees del museu, les necessitats de la col·lecció i les característiques del recorregut expositiu, l'accessibilitat de l'edifici i les relacions amb l'entorn, a l'hora de preparar una proposta que doni solució als requeriments de la institució. El projecte arquitectònic i el projecte museogràfic s'haurien de realitzar paral·lelament i en sintonia per tal que es vagin assolint al mateix temps els requeriments tant de l'edifici com de la col·lecció.

### 3.3. El projecte museogràfic

El projecte museogràfic és el document que concreta en l'espai les directrius del projecte museològic -que ja presentava les principals directrius relatives al context, les necessitats, el potencial de públic, el perfil de programació, etc.- i planifica detalladament com es concretaran. Tot i que es pot començar a redactar un projecte museogràfic, per realitzar-ne una versió definitiva s'ha de comptar amb la col·lecció i s'ha de conèixer com quedarà l'espai. Un cop que s'iniciïn les obres en l'edifici i comenci a haver-hi un estudi històric i un gruix de peces cedides i donades, serà un bon moment per planificar el discurs museogràfic. En aquest document, s'hauran d'incloure les àrees, els continguts i els textos de l'exposició (guió expositiu), els elements expositius més adients (panells, vitrines, audiovisuals, interactius, etc.), les condicions tècniques de les exposicions (muntatge, seguretat de les peces, senyalització del recorregut, adaptacions per garantir l'accessibilitat de persones amb minusvalideses sensibles i motores, adaptacions idiomàtiques, etc.), la política d'exposicions temporals a curt i mig termini i la proposta d'activitats de dinamització.

## 4. PROPOSTA DE TEMPORALITZACIÓ

A continuació es presenten, per una banda, les accions per a la creació del museu i, per altra, un cop que aquest s'hagi inaugurat.

### 4.1. La creació del museu

En el cas de la creació del museu, es distingeixen dues grans fases relacionades amb l'ordre d'execució de les diferents accions.

#### 4.1.1. Preparació del museu i creació del centre d'interpretació

##### Subfase A

- Incorporació del coordinador del projecte i del dinamitzador
- Adequació del magatzem de la col·lecció i centre de treball de l'equip, amb els equipaments per a la conservació i documentació de la col·lecció en curs
- Encàrrec de l'estudi historicotècnic del món del calçat a Mallorca
- Recopilació de fonts orals
- Convocatòria del premi anual d'investigació sobre història econòmica i de la sabata
- Realització d'unes Jornades d'Estudis Locals monogràfiques sobre la Sabata
- Convocatòria del concurs per a la creació de la imatge corporativa
- Creació de la pàgina web del projecte
- Traducció al català del programa de gestió documental (programa DOMUS del MEC)

##### Subfase B

- Incorporació dels tècnics responsables de la conservació i restauració, documentació i investigació de la col·lecció

- Inventariat de peces i col·leccions ubicades a altres institucions
- Publicació del premi anual d'investigació i de les actes de les Jornades d'Estudis Locals
- Disseny i producció del centre de visitants
- Difusió i promoció del projecte: fullets, cartells, web, banderoles, senyalització, dossiers
- Inauguració del centre d'interpretació

#### **4.1.2. Projecte arquitectònic i museogràfic**

##### **Subfase C**

- Continuació dels treballs tècnics de coordinació, dinamització, conservació i restauració, documentació i estudi de la col·lecció
- Incorporació del personal d'atenció al visitant, visites guiades, manteniment i neteja del centre de visitants
- Redacció simultània i coordinada del projecte arquitectònic i del projecte museogràfic
- Convocatòria del premi anual d'investigació sobre història econòmica i de la sabata
- Actualització de la pàgina web del projecte

##### **Subfase D**

- Incorporació dels responsables de màrqueting-comunicació i didàctica-difusió i continuació dels treballs tècnics de coordinació, dinamització, conservació i restauració, documentació i estudi de la col·lecció
- Reproduccions de sabates i maquinària
- Rehabilitació de l'edifici del museu i execució del projecte museogràfic
- Senyalització urbana
- Publicació del premi anual d'investigació
- Elaboració dels materials didàctics i divulgatius
- Difusió i promoció del museu: fullets i cartells, web, banderoles, senyalització, rodes de premsa, etc.
- Actualització de la pàgina web

#### **4.2. Any zero del museu**

En aquesta fase s'inclouen les despeses necessàries per al correcte funcionament del museu i del centre d'interpretació, quant a les àrees d'atenció als visitants, difusió i dinamització de les exposicions (permanent i temporals), activitats didàctiques, conservació de la col·lecció, documentació, promoció de la institució i adquisicions.

#### **5. EN CONCLUSIÓ**

El Museu del Calçat és un projecte necessari tant per a la conservació del patrimoni com per reforçar la identitat local i potenciar l'atracció de visitants amb inquietuds culturals. Tota activitat humana necessita d'una adequada presentació, reflexió i valoració, i la creació del museu és una ocasió per a l'estudi i la reflexió

relativa a esdeveniments i elements patrimonials, com és el patrimoni sabater de l'illa de Mallorca.

## BIBLIOGRAFIA

### Museologia

BELDA NAVARRO, Cristóbal; MARÍN TORRES, María Teresa. *Quince miradas sobre los museos*. Murcia: Universidad de Murcia, 2002.

BLANCO, Ángela [et al.]. "Función pedagógica de los museos." Madrid: Ministerio de Cultura, 1980 (*Cultura y Comunicación*, 10).

BONET I AGUSTÍ, Lluís. *NEMUS: nuevas posibilidades de empleo relacionadas con las innovaciones en la gestión y organización del museo: informe español*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1996.

HOOPER-GREENHILL, Eilean. *Los museos y sus visitantes*. Gijón: Ediciones Trea, 1998.

- *Museum, Media, Message*. Londres, Nova York: Routledge, 1999.

KOTLER, Neil; KOTLER, Philip. *Estrategias y marketing de museos*. Madrid: Ariel, 2001.

MARÍN TORRES, María Teresa. *Historia de la documentación museológica: la gestión de la memoria artística*. Gijón: Ediciones Trea, 2002.

MOORE, Kevin. *La Gestión del Museo*. Gijón: Ediciones Trea, 1998.

ROIG, M. Assumpta; ALCALDE, Gabriel; MASET, M. Dolors (ed.). *Conservar i gestionar el patrimoni dels museus*. Girona: Universitat de Girona, 1996. (Seminari realitzat a Girona els dies 19 i 20 d'octubre de 1995).

ROSSELLÓ BORDOY, Guillem. "Un museu per a Inca: realitat o quimera?". A: *III Jornades d'Estudis Locals*. Inca: Ajuntament d'Inca, 1997.

VALDÉS SAGÜES, María del Carmen. *La difusión cultural en el museo: servicios destinados al gran público*. Gijón: Ediciones Trea, 1999.

### Artesania i indústria del calçat a les Illes Balears

ALZINA SEGUÍ, Pere. "L'artesania del calçat a Alaior: Aproximació històrica". A: *Programes de les festes de Sant Llorenç*. Alaior (Menorca): Ajuntament d'Alaior, p. 17-32.

*Baleares from Europe: shoes & leather fashion.* Palma: CDER, 2000 (1 disc òptic).

BARCELÓ CRESPI, Maria (ed.). "La manufactura urbana i els menestrals: segles XIII-XVI". A: *XIX Jornades d'Estudis Històrics Locals*. Palma: Institut d'Estudis Baleàrics, 1991 (447 p.).

BERNAT I ROCA, Margalida. "Hòmens feiners e d'indústria: els menestrals de la vila d'Inca entre els segles XIII i XV". A: *IV Jornades d'Estudis Locals*. Inca: Ajuntament d'Inca, 2000, p. 41-67.

BIBILONI AMENGUAL, Andreu; PONS PONS, Jerònima. *La indústria del calçat a Lloseta: 1900-1996*. Organització i força de treball en el canvi de localitat agrícola a centre industrial. Binissalem: Di7 Edició, 2000. L'espigó, 3 (112 p.).

COLI LLOBERA, Juan. "Antiguo gremio de zapateros de Inca". A: *Dijous Bo*. Inca: Ajuntament d'Inca, 1987.

DIVERSOS AUTORS. *Elda, 1832 - 1980: Industria del calzado y transformación social*. Alicante: Institut d'Estudis Juan Gil-Albert, 1992 (198 p.).

*El meu redol: capítol 31/89: les sabates*. Mallorca: Consell de Mallorca. Comissió de Cultura i Patrimoni Històric, 1989 (1 videocasset, 14 min.).

ESCARTÍN BISBAL, Joana Maria. *La ciutat amuntegada: indústria del calçat, desenvolupament urbà i condicions de vida en la Palma contemporània (1840-1940)*. Palma: Documenta Balear, 2001 (398 pàg.: il. Arbre de mar; 2).

LACOMBA, Joan. *Mans, mans, mans, peus: reconeixement a les dones i als homes que treballen i han treballat en la indústria del calçat*. Inca: Ajuntament d'Inca, 1997 (Claustre de Sant Domingo, Inca, novembre-desembre 1996, gener 1997).

LLABRÉS MARTORELL, Joan. "Els sabaters d'Inca: el gremi més antic de la part forana de Mallorca". A: *Dijous Bo*. Inca: Ajuntament d'Inca, 1985.

LLABRÉS RAMIS, Joan i VALLESPER SOLER, Jordi (1980-1986): *Els nostres arts i oficis d'antany, vol 2: de la pell i del cuir : del calçat : de les fibres i els teixits: del vestir* n. Palma de Mallorca. 7 v.: il. bl. y n.; 21 cm. Estudis monogràfics del Museu Arqueològic la Porciúncula; 6-12.

MANERA, Carles (dir.). *Las islas del calzado: Historia económica del sector en Baleares (1200-2000)*. Palma: Leonard Muntaner Editor, 2002.

MANGUÁN, Josep: *L'estructura gremial a Ciutadella. L'artesanía de la sabata*. Ciutadella (Menorca): Grup Folklòric de Ciutadella, 1980. Quaderns de Folklore, 4.

MARQUÈS SINTES, Isabel i MARQUÈS SINTES, Miquel. "Procés industrialitzador de la sabata". A: *Programes de les festes de Sant Llorenç*. Alaior (Menorca): Ajuntament d'Alaior, 1992, pàg. 25-55.

MARQUÈS SINTES, Miquel. *Industrials i artesans de Menorca*. El Cas d'Alaior (1852-1936). Palma: El Tall Editorial, 1993.

- *L'olor del cerol: cent anys de vida i cultura a Alaior*. Palma: Leonard Muntaner Editor, 1995.

MARQUÈS SINTES, Miquel i PIERAS VILLALONGA, Miquel. *Temps lliure i oci a Inca i Alaior. Comparacions de dues societats industrials*. A: *I Jornades d'Estudis Locals d'Inca*. Inca: Ajuntament d'Inca, 1995, pàg. 127 - 154.

MULET, Antonio. *El traje balear en doce láminas del siglo XVIII*. A: RIPOLL, Luís. *Panorama balear: monografías de arte, vida, literatura y paisaje*, 2 vol. (16 p., 12 p. de lám., 17 cm), (volum 2).

PIERAS SALOM, Gabriel. "El calzado". A: *Pobles de Mallorca*, II, número 4. (1988).

PIERAS VILLALONGA, Miquel. "Dos pobles productors de sabates: Inca i Alaior: primeres comparacions". A: *Revista de Menorca*. Maó, 1993, p. 128 - 158.

- "Apunts històrics per a un museu del calçat". A: *Dijous Bo*. Inca: Ajuntament d'Inca, 1995.

- "Inca: centre d'innovació empresarial". A: *Dijous Bo*. Inca: Ajuntament d'Inca, 1995.

REYNÉS VILLALONGA, Pau. *Los zapateros de Lloseta*. Lloseta: Asociación de Fabricantes de Calzado de Lloseta, 1981 (87 pàg.).

SASTRE MOLL, Jaume. *Selec Balear: 25 años de diseño, calidad y moda en la industria del calzado*. Ferreries: Selec Balear-Rotger, 1998.

SCHMIDT, Carlos. *Mumper*. Palma de Mallorca: Printcolor, 1992.

VILELLA, Cristóbal. *Trajes de la Isla de Mallorca*. Palma: José J. de Olañeta, 1989.

# CATALOGACIÓ DEL FONS PICTÒRIC DE LA RESIDÈNCIA MIQUEL MIR

MARIA ESTHER MOLINA COSTA

## Catalogació del fons pictòric de la Residència Miquel Mir

El treball de catalogació del fons pictòric que trobam a la Residència Miquel Mir es va realitzar durant l'estiu de 2003 mitjançant una beca atorgada per l'Ajuntament d'Inca. La seva finalitat era realitzar la catalogació del fons pictòric que es troba ubicat a l'edifici i que ha anat augmentant durant els darrers anys sense cap tipus de control.

Realitzant la catalogació del fons podem saber, en primer lloc, quin és el volum d'aquest i, el que és encara més important, obtenir un registre de les obres per així poder passar a estudiar-les, avaluar-les i controlar-les.

Un dels motius més importants que va fer necessària i evident la catalogació del fons va ser l'elaboració de l'avantprojecte per a l'ampliació i la reforma de la residència. Aquest preveu l'ampliació total de l'illa on es troba actualment situat l'edifici. Al projecte, es manté l'arquitectura d'estil regionalista de dues altures amb un porxo que finalitza en voladís de fusta. A l'interior hi ha un gran claustre i a l'exterior, finestres totalment simètriques. Com a element innovador, es preveu la construcció d'un mur de vidre que augmentaria l'entrada de llum des de l'exterior cap a l'interior de l'edifici, i també la sensació d'amplitud.

Si tenim en compte aquesta intenció de realitzar l'ampliació de la residència és encara més evident la necessitat d'un mínim de control de les obres que alberga l'edifici, i tal volta s'haurien de reubicar temporalment a altres edificis.

### L'edifici

No és sobrat recordar que la Residència Miquel Mir rep el seu nom del batle d'Inca Miquel Mir i Jaume (Palma 1889- Inca 1953), ja que va ser ell qui reprengué un projecte que es trobava aturat des de 1900 per a la realització de l'hospital i l'hospici de Sant Vicenç de Paül, i que mai no es va dur a terme, possiblement per la manca de capital.

Com ja sabem es tracta d'un edifici de dues plantes que es troba dividit en diferents estances (no hem d'oblidar que es tracta d'una residència d'ancians) a les quals s'accedeix des del passadís que envolta el pati. Això es així tant a la planta baixa com al primer i segon pis.

Les obres es troben repartides per tot l'edifici, des de l'entrada principal, corredor, oficines, estances generals (menjador, sala d'estar...) i fins i tot a les habitacions d'ús privat. Però cal destacar que gran part de les obres es troben ubicades als corredors de les tres plantes.

Naturalment, la finalitat de l'edifici no és exposar ni conservar obres d'art. És per això que hi ha algunes de les seves característiques que afecten negativament la bona conservació de les obres.

El principal problema amb el qual ens trobam és l'excessiva entrada de llum a determinades hores del dia a través dels grans vidres que tanquen el claustre i els grans finestrals de la primera i segona planta. Aquesta excessiva exposició de les obres a la llum solar ha provocat canvis als colors de les pintures i als suports.

Un altre aspecte negatiu és la brutícia acumulada a algunes de les obres, sobretot pols. Això es deu que hi ha quadres que es troben col·locats a llocs a on s'emmagatzemen capses, bosses i diferents materials d'ús diari a la residència, la qual cosa és ben normal, atès que és un edifici la finalitat del qual no és la d'exposar i conservar obres d'art. També el fet que hi hagi quadres col·locats molt a prop de finestres fa que acumulin pols i altres elements contaminants que vénen de l'exterior i s'aferren a la superfície del quadre, on formen una fina capa de brutícia que ennegreix l'obra.

De totes maneres no s'ha de parlar de grans mals irreparables, ja que en alguns casos parlem d'obres que duen més de 50 anys a l'edifici i que es troben en un estat de conservació bastant òptim tenint en compte, com ja he dit abans, que es tracta d'una residència d'ancians i no d'una pinacoteca.

### **Catalogació del fons**

Per realitzar la catalogació del fons es va fer servir un model de fitxa compost per diferents camps que s'han d'emplenar amb la informació pertinent. Es va fer servir aquesta fitxa perquè és de les més completes per elaborar un catàleg de béns mobles. En el cas de la present catalogació es pot observar que hi ha camps que queden en blanc, i això és així per diferents motius: desconeixement de la informació, l'obra no concep aquesta dada... Aquestes fitxes s'han d'anar actualitzant i ampliant, de manera que les dades que en aquest moment no es coneixen es podran afegir en qualsevol altre moment.



La fitxa no només es fa servir per saber quines són les obres que es troben a l'edifici, sinó també per poder identificar fàcilment l'obra i tenir un control dels seus canvis, tant a nivell de conservació com d'ubicació.

Els camps més utilitzats per fer aquesta catalogació són: número d'ordre, el qual el trobam a la fitxa i a l'obra en qüestió; títol de l'obra, tècnica, suport, mides, inscripcions, molt útils per identificar obres i per la informació que ens facilita; descripció, ubicació, actual i històrica; data de donació, autor, cronologia, documentació, bibliografia, exposicions, reproduccions i estat de conservació.

Per poder omplir tots aquests camps que componen la fitxa de catalogació he hagut de fer feina amb diferents fonts d'informació. Concretament amb tres; l'obra: punt de partida per començar la feina; fonts escrites: bibliografia i documents específics conservats a la mateixa residència, i la informació facilitada per l'artista personalment. Sens dubte la font més important ha estat la mateixa obra, ja que ha estat aquesta la que en molts de casos ha facilitat gran quantitat d'informació, informació que no he pogut trobar a cap altre lloc. Les obres ens poden facilitar moltíssima d'informació, com per exemple l'autor, el títol, la tècnica, la valoració de l'obra, l'any de realització, l'any de donació, i fins i tot si va ser guanyadora d'algun premi a qualche concurs de pintura.

Altres fonts d'informació són les fonts escrites. Després de la consulta de diversos documents, he trobat molt interessant, com a font d'informació local, el setmanari *Dijous*, on he pogut trobar gran quantitat de notícies que fan referència a l'evolució de la Residència Miquel Mir, a la donació d'obres i, sobretot, un intens seguiment de la feina dels pintors inquers, les seves exposicions per tota l'illa i fora d'aquesta, concursos de pintura, entrevistes... i sobretot dels pintors inquers, dels quals trobam obres a la residència.

És molt interessant veure com el món de l'art ja era molt important a Inca en aquella època i com es donava gran rellevància a la feina dels artistes locals.

D'aquests articles, n'he volgut seleccionar alguns (de l'any 1974 a 1985), molts pocs si es tenen en compte els que he pogut trobar, que deixen veure quina era la importància de l'art a Inca en aquell moment, la gran quantitat d'artistes de qualitat i la producció d'obra.

### **Articles del setmanari *Dijous* relacionats amb la Residència Miquel Mir o amb els artistes dels quals trobam obres:**

#### **1974:**

7 de novembre. Pàgina 9

"Gran festival benéfico para el día 11. La recaudación será entregada a la Casa Cuna Hospicio de Inca"

14 de novembre. Pàgina 4

"Reproducción del cuadro donado por el artista local Antonio Rovira al Magnífico Ayuntamiento de Inca, con motivo de las Fiestas Patronales de 1974"

"Centro de expositores de Inca"

Ens parla de l'aquarel·lista Rosselló.

21 de novembre. Pàgina 8

"Ayuntamiento de Inca"

"Fallo del primer concurso de pintura para aficionados. Dijous Bo 1974"

El jurat es troba compost, d'entre altres, per Gabriel Siquier, Antonio Rovira, Pedro Gelabert.

12 de desembre. Pàgina 4

"L'art nou arriba a Inca"

Ens parla de Pere Gelabert.

19 de desembre. Pàgina 10

"Seguí Vázquez expone"

"El pintor menorquíu residente en Inca, Joan Seguí Vázquez inaugurarà en la Sala de Exposiciones de la Caja de Pensiones para la Vejez y de Ahorros de Lluçmajor una exposició de óleos el próximo día 24, martes, a las 19 horas..."

"Juan Rosselló Bauzá expone en el Centro Expositores"

Es tracta d'una entrevista a la qual diu: "La acuarela es tan difícil como el óleo..."

### 1975:

23 de gener. Pàgina 9

"Donación del pintor Bernardino Celiá"

A l'article ens diu que va entregar una de les seves obres exposades al cafè Mercantil com a donatiu a la Casa Cuna Hospicio d'Inca.

6 de març. Pàgina 3

"Valeriano Pinell, el arte y la acción"

27 de març. Pàgina 4

"Muestra colectiva de pintura a beneficio de la Asociación Comarcal Pro-subnormales"

Enumera els artistes que varen exposar, entre els quals es troben J. Clar, Seguí Vázquez, María Prats, G. Siquier, Celià, Rovira. Aquests dos darrers varen donar dues obres per sortejar.

7 d'agost. Pàgina 8

"Importante donativo al Hospicio de Inca por el Centro de Expositores"

**1976:**

19 d'agost. Pàgina 2

"Intensa actividad de los pintores locales. Benejam y Garau expondrá en Palma, y Rovira en Madrid, Jaime Fluxà <<Premio Sineu>> con su obra puerto de Pollensa"

9 de setembre. Pàgina 2

"Jaime Fluxà Morro, un pintor Galardonado"

23 de setembre. Pàgina 4

"Rafael Garau inaugura en Palma, Josep Riutort y Rovira en el Mercantil. Antonio Rovira, tres exposiciones en poco tiempo..."

"Teresa Fiol en Art Fama"

11 de novembre. Pàgina 7

"Antonio Rovira en el Mercantil"

11 de novembre. Pàgina 11

"Pere Reus"

Un nom per a una setmana.

23 de desembre. Pàgina 8

"Rafael Garau en el Centro Expositores"

**1977:**

20 de gener. Pàgina 7

"Casa Cuna: vía para la tercera edad. <<Tiene que ser digna de Mallorca>>"

17 de febrer. Pàgina 9

"T. Fiol Janer. Flores, paisajes y colores"

26 de maig. Pàgina 8

"Pere Gelabert; la simbología ilustrada del caminante"

22 de setembre. Pàgina 6

"Valeriano Pinell, expondrá en Suiza"

29 de setembre. Pàgina 5

"Rafael Garau en el Mercantil: prefiero pintar paisaje"

**1978:**

26 de gener. Pàgina 8

"Una cena de Valeriano Pinell para la Casa Hospicio"

2 de febrer. Pàgina 7

"Valeriano Pinell, arte y vida"

"... en el último pleno municipal se acordó de Pinell la donación de una obra, 'La Santa Cena', para la Casa Cuna ..."

apareix una fotografia de l'obra.

"Juan Rosselló artista en alza"

"Amengual Garreta inaugura en Centro Expositores"

16 de març. Pàgina 4

"Éxito de Teresa Fiol en el Mercantil"

11 de maig. Pàgina 2

"Il taula rodona damunt l'actualitat pictòrica a la nostra comarca"

Ens parla de la quantitat d'exposicions de pintura que es fan darrerament a Inca, i es demana quina és la pintura que agrada. Es realitza una mostra de pintura al Mercantil, on participen Teresa Fiol, Pere Gelabert, Valerià Pinell, Toni Rovira, Biel Siquier, Seguí Vázquez...

25 de maig. Pàgina 4

"En Lloseta exposició antològica de Pinell"

Ens parla d'una exposició antològica a "Sa Nostra" on es troba l'obra *La Santa Cena* que l'artista realitzà per al menjador de la Casa Hospici de la ciutat d'Inca.

20 de juliol. Pàgina 7

"Merecido homenaje a Valeriano Pinell"

"... el mismo día de San Abdón a las 12 en la casa hospicio el artista hará donación del mural 'La Santa Cena'..."

"Donación de José Rosselló al hospicio"

**1979:**

"La cruz de Alfonso X el Sabio, para Valeriano Pinell"

També ens parla de l'entrega de *La Santa Cena*.

3 de maig. Pàgina 7

"Éxito de Gabriel Siquier en Cunium"

17 de maig. Pàgina 4

"Teresa Fiol inauguró con éxito en Palma"

22 de febrer. Pàgina 6

"Valeriano Pinell en el centro Expositores"

Exposició de gravats amb burí *Homenaje al Siurell*. 38 obres de 73 x 60 cm.

9 d'agost. Pàgina 5

"Exposición de Catalina Pujol y Catalina Salas en Can Picafo

"Otro mural de Pinell para la residencia inquense"

"... mural de grandes proporciones realizado a base de tintasia"

18 d'octubre. Pàgina 5

"Exposiciones del Dijous Bo"

"... efectuará una exposición el pintor inquense Antoni Rovde hace unos años no mostraba su obra en nuestra ciudad"

1 de novembre. Pàgina 7

"Con un presupuesto de 8 millones la residencia de Inca en c la colaboración de todos"

27 de desembre. Pàgina 5

"Éxito de Rafael Garau en Pollensa"

"Bernardino Celià, inauguró en el Mercantil"

**1980:**

10 de gener. Pàgina 5

"El sábado inauguró en Cunium Joan Rosselló Bauzà"

14 de febrer. Pàgina 12

"Seguí Vázquez inaugura esta semana en Cunium"

17 d'abril. Pàgina 4

"Gabriel Siquier en Palma"

"Juan Rosselló en Palma"

15 de maig. Pàgina 4

"Premio de Catalina Salas en Sineu"

"Exposición de Rosselló"

26 de Juny. Pàgina 4

"Catalina Pujol a Binissalem"

"Seguí Vázquez en Lloseta"

"Catalina Salas en Cunium"

10 de juliol. Pàgina 3

"Antonio Rovira en Ibiza"

24 de juliol. Pàgina 4

"Nuevo mural de Valeriano Pinell para la residencia inquense"

"... mural de dimensiones muy grandes, que será colocado en la entrada de la residencia inquense..."

14 d'agost. Pàgina 4

"El mural <<Germanor>> de Valeriano Pinell"

"... es un mural de altos relieves, las medidas del mismo son de 3,20 x 2,20 m, es una composición abstracta con 14 figuras. Está realizado a base de oros y platas bruñidas, tintas y esmaltes..."

Hi apareix una fotografia del mural.

21 d'agost. Pàgina 6

"Intensa actividad de los pintores"

Ens parla d'exposicions de Gabriel Siquier, Catalina Salas...

28 d'agost. Pàgina 4

"Pedro Reus. Premi <<Tito Cittadini>> a Pollensa"

Text de mitja pàgina on ens parla d'ell, de la seva pintura, on el compara amb futuristes com Boccioni.

16 d'octubre. Pàgina 6

"Catalina Salas, o la lucha por el arte"

30 d'octubre. Pàgina 3

"Jaime Fluxà expone en Palma"

María Llompart en Pollença"

### **1981:**

29 de gener. Pàgina 3

"El pasado lunes fue entregado el millón de pesetas para la residencia de Inca"

26 de març. Pàgina 6

"Mañana inauguración de Gabriel Siquier en la Galería Cunium"

"Subasta de arte."

"... realizar otra subasta a beneficio de la residencia de ancianos de nuestra ciudad..."

23 d'abril. Pàgina 5

"A beneficio obras residencia de ancianos Gran sorteo de óleos generosamente donados por los artistas: Bernardino Celià, Jaime Fluxà, José Daudero, María Llompart, Bernat Morell, Catalina Pujol, María Prats, Antonio Rovira, Catalina Salas, Juan Seguí Vázquez. Gabriel Siquier. El sorteo se celebrará el 7 de mayo

de 1981 a las 20 horas en la residencia de ancianos. Donativo: 100 pese ¡inquense colabora!"

4 de juny. Pàgina 4

"Antonio Rovira y Catalina Salas en Bearn"

9 de juliol. Pàgina 6

"Juan Rosselló Bauzà expone en Can Picafort"

16 de juliol. Pàgina 2

"Valeriano Pinell ha donado a la ciudad su colección "Catalunya"

31 d'agost. Pàgina 4

"Catalina Salas inaugura en el Club Náutico de Can Picafort"

"Rafael Garau en Lloseta"

19 de novembre. Pàgina 12

"Rovira en el Mercantil"

#### **1982:**

17 de juny. Pàgina 6

"El ministro Rodriguez Miranda otra vez en Inca. Inauguración del Club del penista y visita a la residencia de ancianos"

5 d'agost. Pàgina 6

"La residencia de ancianos ahora "Residencia Miquel Mir"

9 de setembre. Pàgina 4.

"Estatutos de la residencia de ancianos <<Miquel Mir>>"

21 d'octubre. Pàgina 4

"Éxito de Catalina Salas en Palma"

18 de novembre. Pàgina 12

"Rafael Garau"

#### **1983:**

6 de gener. Pàgina 4

"Los medios informativos en la residencia Miquel Mir"

10 de març. Pàgina 6

"Els famosos d'Inca. Els tres primers: Antoni Pons, Antoni Fluxà i Valerià Pinell

24 de març. Pàgina 4

"Exposición de Gabriel Siquier"

23 de juny. Pàgina 7

"Rafael Garau expone en Muro"

10 de novembre. Pàgina 4

"Concurso de pintura Dijous Bo"

"... el jurado integrado por Gabriel Siquier, Bernardino Celià, Rafael Garau y Antonio Rovira ..."

"Clausura de la exposición de María Prats"

"Exposición de Catalina Salas y Antonio Rovira"

"... dentro de las fiestas del Dijous Bo encontramos las exposiciones de Catalina Salas tras dos años de ausencia y Antonio Rovira"

16 de novembre. Pàgina 13

"Teresa Fiol, la artista más veterana de nuestra ciudad. Ha realizado 27 exposiciones"

#### **1984:**

12 de gener. Pàgina 12

"Exposición de Antonio Rovira en Palma"

26 de gener. Pàgina 7

"Sebastián Llabrés: <<Me gusta más el surrealismo que el impresionismo>>"

8 de març. Pàgina 7

"Gabriel Siquier inauguró en la Galería Moyá de Palma"

22 de març. Pàgina 2

"Centro de expositores"

"... en la misma hay obras de Ventosa, Miret, Federico Molina..."

#### **1985:**

25 d'abril. Pàgina 6

"Hoy inauguración de la exposición de María Llompart, en Cunium"

14 de novembre. Pàgina 5

"La pintura poética de Catalina Salas"

28 de novembre. Pàgina 4

"Antonio Rovira expone en Madrid"



"Teresa Fiol"

Un altre punt d'informació han estat els mateixos artistes. Aquests, molt amablement, m'han donat informació de les seves obres que es troben a la residència i que no es trobaven a cap document. Es tracta d'informació de primera mà totalment fidedigna.

### **Els artistes**

Els artistes que tenen alguna obra o obres a la residència són els següents:

**Abrines, Antonio**

**Andreu, Xavier**

**Bennàsar Mulet, Dionís**

Pollença, 1905-1967. Pintor que va estudiar dibuix i pintura a Palma però que va acabar rebutjant l'academicisme. Devers l'any 1926 va estar en contacte amb artistes com Anglada Camarassa, Joaquín Mir, Joaquín Sorolla, Santiago Rusiñol i Tito Cittadini, del qual es pot considerar deixeble. A la seva obra es poden diferenciar tres etapes: la primera, marcada pels acadèmics i pel costumisme de Cittadini; la segona tingué present el vessant modernista d'Anglada Camarassa, i a la darrera etapa trobam treballs més personals. És autor de paisatges, marines, motius costumistes, religiosos, retrats, natures mortes, fantasies i abstraccions. Des de la tècnica impressionista evolucionà cap a un expressionisme en què feia servir grans varietats de colors i una pinzellada pastosa.

**Celià Colom, Bernadí**

Sóller, 1921-1985. Pintor de paisatges, especialment de la costa nord mallorquina. Exposà a Mallorca i a l'estranger. Obtingué el primer premi del Certamen de Pintura de Paisatge i Costums convocat per la Diputació Provincial de les Balears. La seva obra es troba dins l'estil postimpressionista d'influència local.

**Chiang, Ricard**

**Clar, J.**

**Cortés, Aina**

**Esteve Minguillón, León Enrique**

Saragossa, 1913. Realitzà la seva primera mostra individual a Inca i posteriorment va exposar a diversos indrets de l'illa. Va treballar l'aquarel·la, l'oli, la cera i el pastel, sempre dins d'una temàtica realista.

**Fiol Janer, Teresa**

Inca, 1924. Estudià a l'Escola d'Arts i Oficis de l'Ajuntament d'Inca i a l'Escola d'Arts Aplicades i Oficis Artístics de Palma. La seva obra, d'estil postimpressionista d'influència local, ha estat exposada a Mallorca i a la Península.

**Fluxà Morro, Jaime**

Inca, 1945. Pintor d'aprenentatge autodidacta. Treballa les marines i el paisatge dins l'estil postimpressionista d'influència local.

**Garau Coll, Rafael**

**García, A.**

**García Espada, María**

**Gelabert, Pere**

**Gomila Martínez, Glòria**

**Gomila, María**

**Huggins, Michael Williams**

Anglaterra, 1927. Pintor autodidacta. S'instal·là a Pollença l'any 1964. Les seves obres, que pertanyen al corrent realista, ens mostren paisatges, retrats i natures mortes.

**Llabrés, M.**

**Llabrés Munar, Sebastià Joan**

**Llompарт Colomar, Antoni (Antoni Garreta)**

**Llompарт Seguí, Maria**

**Mas, Maria Dolors**

**Miret Aleu, Josep**

Barcelona, 1912. Pintor de formació autodidacta. Fixà la seva residència a Mallorca l'any 1945. Ha treballat l'oli, l'aquarel·la, el dibuix i la ceràmica. La seva obra va evolucionar fins a arribar a realitzar paisatges i marines de to bucòlic.

**Pericàs, Àngela**

**Pinell Font, Valerià**

Tarragona, 1922-Inca, 1983. Pintor que estudià a Barcelona, Roma i París. Fixà la seva residència a Mallorca el 1952. Podem diferenciar dues etapes a la seva obra: la primera, marcada pel paisatge urbà, i una segona dominada pel paisatge mallorquí.

**Prats Albertí, Maria**

**Pujol Buades, Catalina**

**Ramis, Maria Eufrina**

**Reus Mairata, Pere**

**Rosselló Bauzà, Joan**

**Rovira Ramis, Antoni**

Inca, 1938. Pintor de formació autodidacta. La seva primera mostra, la va fer a Inca i posteriorment va exposar a Palma i a l'estranger. La seva obra treballa la temàtica del paisatge en un estil postimpressionista d'influència local.

**Salas Pons, Gabriel**

**Salas Quetglas, Catalina**

Inca, 1951. Estudià a l'Escola d'Arts Aplicades i Oficis Artístics de Palma. Des de 1980 ha exposat regularment per tot Mallorca i a la resta d'Espanya. Els seus paisatges formen part del postimpressionisme de caràcter local.

**Seguí Vázquez, Joan**

Ciudadella de Menorca, 1929. Fixà la seva residència a Mallorca el 1969. Des de 1945 ha realitzat diverses exposicions individuals arreu de Mallorca i a Menorca. A la seva pintura de temàtica paisatgística podem veure indrets de Mallorca i Menorca en un estil postimpressionista d'influència local.

**Siquier Ribas, Gabriel**

Inca, 1918. Pintor de formació autodidacta. La seva primera mostra la va fer a Inca i posteriorment va començar a exposar a Palma i per tot Mallorca. La seva obra és de temàtica paisatgística d'influència local.

### **Socías Albadalejo, Antoni**

Inca, 1955. Estudià a l'Escola Superior de Belles Arts de Barcelona. La seva primera mostra individual fou a Palma, però posteriorment ha exposat a diversos llocs de Mallorca, a la resta d'Espanya i a l'estranger. Ha participat en diverses ocasions a ARCO, on ha donat a conèixer la seva obra a tot el món, una obra dotada d'un rerefons irònic en què combina tècniques hiperrealistes amb imatges distorsionades i fotografies manipulades. Recursos tècnics que utilitza per desenvolupar un llenguatge inconformista i gens convencional.

### **Pedro Jesús**

### **Resultat de la catalogació**

Després de fer la catalogació del fons ens trobam amb uns resultats, almanco, sorprenents. No comentaré les fitxes una per una, sinó que en faré un comentari general.

El fons pictòric que trobam a la Residència Miquel Mir està format per 61 obres. Aquestes, en general, han arribat a la residència com a donatius dels artistes tant a la residència com a l'Ajuntament d'Inca. La tècnica més utilitzada és l'oli, damunt tela, cartó o fusta. També hi destaca la utilització de la tècnica mixta i, minoritàriament, la utilització de tècniques com la pintura acrílica, l'aquarel·la, la tinta damunt paper, el guix, l'aiguatinta, les flors premsades i el gravat. Els suports utilitzats són el paper, el cartó, la tela i la fusta. La temàtica de les obres és variada (marines, natures mortes, bodegons...), encara que hi destaca el paisatge. Paisatges que moltes voltes ens deixen veure antigues vistes de la ciutat d'Inca. Podem veure una evolució en la temàtica, ja que així com anam avançant en el temps observam un canvi cap a l'abstracció.

No és possible comentar totes les obres una per una, però després de fullejar el setmanari Dijous i els seus articles crec que cal destacar el ressò que va tenir la donació de les obres per part de Valerià Pinell a la residència.

També cal destacar la pintura mural que trobam ubicada a la paret de l'escala entre la planta baixa i el primer pis. Aquesta obra podria ser una de les més problemàtiques si les obres d'ampliació de l'edifici fessin necessària la seva reubicació, ja que s'hauria de desprendre de la paret per un equip d'especialistes.

### **Altres fons**

Cal destacar que el fons pictòric de la Residència Miquel Mir no és l'únic fons, amb valor artístic i històric, que conserva l'edifici. Si fas una ullada per l'edifici, et trobes amb un mobiliari de gran tradició i valor a les illes. Es tracta d'objectes d'ús quotidià que amb el temps han anat adquirint un gran valor artístic i que cal conservar i catalogar.

## Conclusions

Quan vaig començar a fer feina em vaig trobar amb un conjunt d'obres de les quals no es conservava cap tipus de documentació que fes referència a la seva procedència ni a la seva data de donació. A poc a poc vaig començar a trobar dades i informació que, encara que no fessin referència específica a les obres que es troben a la residència, sí que m'ajudaren a començar a conèixer el fons: autors, dates, tècniques utilitzades, donacions, concursos de pintura...

Després de consultar la bibliografia vaig quedar molt sorpresa de la gran tradició pictòrica que hi ha a la ciutat d'Inca i del gran seguiment que s'ha fet dels seus pintors durant molts d'anys.

En aquest moment ens trobam amb el fons localitzat i catalogat, coneixem exactament quines són les peces que es troben a la residència. La finalitat de la feina era aquesta, saber quin era el fons pictòric que s'havia anat constituint aquests darrers anys i deixar-ne constància.

Es tracta d'una feina sense finalitzar, una primera passa, ja que les fitxes s'hauran d'anar modificant, ampliant documentació, i s'hi haurà de deixar constància de tots els canvis (ubicació, conservació, exposicions, reproduccions, etc.) que sofreixi l'obra. D'aquesta manera s'anirà formant tot un historial de l'obra que ens ajudarà a comprendre els canvis que pugui sofrir (tela rompuda, despreniment de pintura, canvis en el color...) i serà molt útil per a altres estudis i investigacions posteriors.

## Bibliografia

AA.VV. *Gran enciclopèdia de la pintura i l'escultura a les Balears*. Vol. I i vol. II. Promomallorca. Palma de Mallorca, 1996.

Llabrés i Martorell, Pere-Joan. *100 anys de caritat a Inca*. Ajuntament d'Inca. 2000.

*La pintura d'Inca a Ciutat: Miquel Benejam, Teresa Fiol Janer, Rafael Garau Coll, Sebastià J. Llabrés Munar, Maria Llompart, Maria Prats, Joan Rosselló Bauzá, Antoni Rovira, Catalina Salas, Gabriel Siquier Ribas, Pere Gelabert*. Direcció General de Cultura. Conselleria de Cultura, Educació i Esports. Govern Balear, 1989.

Ripoll, Luis. *Las Baleares y sus pintores (1836-1936)*. Editor Luis Ripoll. Palma de Mallorca, 1981.

## Catàlegs:

*Dionís Bennàssar 1904-0967*. Pollença: Fundació Dionís Bennàssar. Gràf. Piña. Pollença, 2000.

*Les temptacions de Ricard Chiang 1995-2001*: setembre-novembre 2001. Ajuntament de Palma. Loracar. Palma, 2001.

*Pintaren Pollença: Llorenç Cerdà, 1862-1955; H. Anglada Camarasa, 1871-1959; Tito Cittadini, 1886-1960; Dionís Bennàssar, 1904-1967*. Federació Balear de Caixes d'Estalvis. Punt Gràfic. Pollença, 1995.

*Dionís Bennàssar: (1905-1967)*. Caja de Baleares "Sa Nostra". Gràf. Ferrer Coll. Barcelona, 1982.

*Miratges de Pere Reus*. Inca: Galería Cunium. Gràfiques Mallorca. Inca, 2002.

*Rovira: del 18 de desembre de 1998 al 17 de gener de 1999*. Inca: SA Quartera Centre d'Art. Ingrama. Inca, 1998.

*Catalina Salas, Sent la llum: 11 d'octubre-4 de novembre*. Inca: Centre d'Art Sa Quartera. Molinos. Inca, 2001.

*Dionís Bennàssar: (1904-1967): desembre 2000-gener 2001*. Conselleria d'Educació i Cultura. Gráficas García. Inca, 2000.

*Antoni Socías: 11 marzo-15 de abril, Barcelona 1999*. Gráficas García. Inca, 1999.

*Artistes solidaris: La col·lecció Museu d'Art Contemporani de Mallorca: del 22 de setembre al 15 d'octubre de 1995*: Sa Quartera Centre d'Art. Ajuntament d'Inca. Taller Gràfic Ramón. Palma, 1995.

*Dionís Bennàssar: 1904-1967: Dibuixos Petit format*. Inca: Galerías Cunium. Punt Gràfic. Pollença, 1991.

*Diari de Balears: set pintors per al canvi de segle: setembre-octubre 1997*. Casal Solleric. Ajuntament de Palma. Palma, 1997.

*Topònim de partida: Pintura i escultura per a un centenari: setembre 2000*. Ajuntament d'Inca. Gráficas García. Inca, 2000.

*100 anys, 100 pintors, 1893-1993*: Llonja-Centre Cultural de la Misericòrdia. Govern balear. Conselleria de Cultura, Educació i Esports. Ingrama. Inca, 1993.

Ricard Chiang. Imp. Muro. Muro, 1997.

*M.e.U. Antoni Socías*. 21 març-20 abril 1997. Sa Quartera Centre d'Art. Gráficas García. Inca, 1997.

*Àngela Pericàs*: del 16 al 26 d'octubre de 1997. Centre d'Exposicionament d'Inca. Imp. Gelabert. Sa Pobla, 1997.

*Antoni Garreta, Silencis*: del 23 de juliol al 16 d'agost. Les Arts, a d'Art. Impremta Muro.

**Diaris:**

*Dijous: Semanario de información local y comarcal* (1974-2001).

**Revistes:**

*Inca revista* (1995-2001)

*Inca comarcal* (1993-1994)

*Revista Raiguer*

*Pinyol vermell*

**Agraïments**

Ajuntament d'Inca

Residència Miquel Mir (Inca)

Biblioteca Pública Municipal de Sant Domingo (Inca)

Biblioteca Pública del Estado de Palma de Mallorca

Galeria Cunium (Inca)

Assessoria Lingüística de l'Ajuntament de Palma

# EL SEGLE XVIII AL MONESTIR DE SANT BARTOMEU A TRAVÉS DEL RETAULE MAJOR, OBRA DE JOAN DEYÀ BALLE 1730

FRANCISCA VIVES I AMER,  
BARTOMEU MARTÍNEZ I OLIVER<sup>1</sup>

"La vida monàstica no és un refugi de covards, sinó més bé un camp de batalla pels valents i els esforçats."  
Fra José Sigüenza, *Història de l'ordre de Sant Jeroni*,  
Madrid, 1907.

## 1. Introducció i objecte del treball

Si la ciutat d'Inca captà la presència de sor Clara Andreu en el monestir de Sant Bartomeu i l'esperit del monaquisme, és perquè el recolliment i el silenci regna a tots els costats d'aquest lloc religiós, que convida sincerament a la pregària.

A l'època de 1530 vingueren a Inca les religioses procedents del monestir de Santa Elisabet de Palma i s'establiren per espai de quatre anys al puig de Santa Magdalena. No va ser fins 1534 que passaren a formar part de l'entorn urbà d'Inca, més concretament a la zona alta coneguda popularment com es *Serral de ses Monges*, en el qual s'ubica la construcció del monestir de Sant Bartomeu i on resideixen a l'actualitat.

Aquesta església de l'estil de repoblació del segle XIII era antigament la principal i parroquial del municipi inquer, d'aquí prové el fet que els jurats tinguin obligació de pagar a les religioses el ciri pasqual i els ciris de les tenebres el dia de Sant Bartomeu, i assistir-hi el mateix dia.

En el segle XVII es va enderrocar l'església medieval i al seu lloc es bastí l'actual, que fou beneïda el dia 30 de març de 1671.

Mai no hem de perdre de vista que el patrimoni cultural és fruit de tota una història i que les pàgines de la Història les escrivim les persones. El monestir de Sant Bartomeu és reliquiari i alhora estoig de peces artísticament importants tant

---

<sup>1</sup> Francisca Vives i Amer és llicenciada en Geografia i Història per la Universitat de les Illes Balears (UIB), i Bartomeu Martínez i Oliver és llicenciat en Història de l'Art per aquesta universitat.

des de l'àmbit de la pintura com l'escultura i que, des de la festivitat de Sant Joan de 1996, són obertes al públic en general. La seva retaulística és notable tenint en compte per exemple, el de la Purificació del darrer quart del segle XVII o l'excel·lent peça que dóna guió a l'article d'investigació que hem volgut emprendre de ben entrat el segle XVIII.

Precisament aquestes jornades d'estudis locals són una aportació per conèixer millor la geografia, l'art, la història i els personatges inquers.

Uns dels racons mes formosos i també dels més misteriosos de la ciutat és el convent de les monges tancades, un reducte de pau inigualable que entre els seus murs amaga tresors culturals que tal volta no valoram prou.

La finalitat d'aquesta feina aniria encaminada a donar a conèixer una mica més el tresor d'un dels espais i monuments més emblemàtics del patrimoni artístic d'Inca i Mallorca: el retaule major del monestir de Sant Bartomeu, obra de Joan Deyà (1730).

Hem dividit la nostra tasca en dues parts: una de caràcter més general, amb una especial referència a l'autor i al seu entorn, i l'altra centrada en els aspectes formals, artístics i iconogràfics del retaule en si.

## 2. Fonts utilitzades i dificultat per a l'estudi

Per dur a terme la labor d'estudi de fonts s'ha visitat, gràcies a la implicació de Mn. Santiago Cortès i Forteza, capellà titular del monestir, l'Arxiu i Biblioteca de les monges jerònimes, on s'han consultat fonts primàries i secundàries que seguidament detallarem. Volem puntualitzar que l'aproximació històrica a la documentació que fa referència al retaule de Joan Deyà del segle XVIII tan sols consta en els lligalls de llibres de registres i, aquesta és, la compra de l'esmentat moble litúrgic. No s'ha conservat ni el projecte, ni el contracte ni cap altre tipus de suport documental que hagi ajudat l'investigador a realitzar una tasca més apurada per definir i concretar una seqüència cronològica.

La manca d'informació de la primera meitat del segle XVIII entorn a la vila d'Inca no passa a la segona meitat; a aquest període comptam amb informació detallada de la mà de Jeroni Berard, que el 1789 fa una descripció exhaustiva; el Cens de Floridablanca també ens aporta informació, o el Mapa de Mallorca d'Antoni Despuig, gravat el 1785; les descripcions de les Pitiüses i Balears de Vargas Ponce també fan referència a Inca. Però de la primera meitat no hem trobat pràcticament res. Berard, per exemple, fa referència a la presència de comunitats religioses. Destaca que al convent de Sant Bartomeu hi havia 47 monges, que abans era "la primitiva iglesia parroquial de la Vila", i també parla de la pau i de l'aïllament del lloc<sup>2</sup>.

En definitiva, si de la segona meitat del s. XVIII hi ha moltes fonts que es complementen i entre totes és possible conèixer l'estat d'Inca, però, no ens ha pas-

2 Podem trobar aquesta referència al volum III de les *Jornades d'Estudis Locals* de la ciutat d'Inca, pàgina 95.



sat el mateix amb la primera meitat, cosa que ens hauria agradat, perquè entenem que qualsevol manifestació artística té molt a veure amb el món socioeconòmic que l'envolta. Pel que fa al retaule, sabem que l'autor és Joan Deyà Balle i que data de 1730. Respecte del seu finançament hem de dir que, si en principi no descartarem la figura del mecenes, al llibre de registre del convent només ens hem trobat amb almoines, cosa que fa que, de moment, hàgim descartat la hipòtesi inicial. De totes maneres entenem que la presentació d'una tasca a unes jornades no suposa el punt final d'una investigació i en el nostre cas tenim moltes directrius obertes per seguir endavant (mirar les almoines detalladament, altres estudis sobre Deyà i la seva connexió amb Dardanone).

### Fonts primàries

Llibres de registres consultats de l'Arxiu del monestir de Sant Bartomeu: 1 (1728-1730), 2 (1731-1733).

AAVV, *Boletín Informativo de Sor Clara Andreu*, monestir de Sant Bartomeu, Inca, Tom I, gener 1979-juny 1986.

AAVV, *Boletín Informativo de Sor Clara Andreu*, monestir de Sant Bartomeu, Inca, Tom II, desembre 1986-juny 2001.

### Fonts secundàries

AAVV, *Gran Enciclopèdia de la Pintura i Escultura de les Illes Balears*. La veu Joan Deyà.

AAVV, *Guia dels pobles de Mallorca. Volum de la ciutat d'Inca*, Palma, Edita Última Hora, 1999.

AAVV, Catàleg de l'exposició titulada *El Betlem del Convent de Sant Bartomeu de les religioses jerònimes d'Inca*, Inca, Ajuntament d'Inca, 2004.

AAVV, Catàleg de l'exposició titulada *Santa Maria a Inca. L'Art marià inquer en el XXVè Aniversari de la Coronació Pontifícia de Santa Maria la Major*, Inca, Gráficas García, 1992.

AAVV, Catàleg de l'exposició titulada *Jesucrist a l'Art inquer en el 50è aniversari de la Fundació de la Confraria del Sant Crist*, Inca, Gráficas Mallorca, 1996.

AAVV, Catàleg de l'exposició titulada *Els Sants a l'Art d'Inca*, Inca, Gráficas Mallorca, 2001.



Interior de l'església de Sant Bartomeu  
Retaule major a l'interior de l'església del monestir (1730)



Altar i cos inferior del retaula major

AMENGUAL BATLE, JOSEP, *Història de l'Església de Mallorca. Del Barroc a la Il·lustració (1563-1800)*, Lleonard Muntaner Editor, Palma, 2002.

BARBERÍ, JOSEP, *Vida de la venerable madre Sor Clara Andreu. Natural de Palma y Apéndice Histórico de la dicha villa de Inca*, Mallorca, Imprenta Melchor Guasp, 1807. (Edició Facsimil).

COLL GUILLEM, "El lugar de las contemplativas en la Iglesia y Sor Clara Andreu" a AAVV, *Boletín Informativo de Sor Clara Andreu*, Monestir de Sant Bartomeu, Inca, Tom I, gener 1979 - juny 1986, número 2.

CORTÈS FORTEZA, SANTIAGO et alia, *Catàleg de l'exposició titulada Iconografia de la Redempció en el Convent de Sant Bartomeu de les religioses jerònimes d'Inca*, Inca, Ajuntament d'Inca, 2004.

ESCANELLAS BONAFÉ, MARGALIDA, *Arquitectura religiosa a Inca i als seus voltants*, Inca, 1991.

FIOL TORNILA, PERE, "Sor Clara Andreu hostesa del monestir" a AAVV, *Boletín Informativo de Sor Clara Andreu*, Monestir de Sant Bartomeu, Inca, Tom II, desembre 1986 - juny 2001, número 34.

FIOL TORNILA, PERE, "Fundación del monasterio de San Bartolomé de Inca" a AAVV, *Boletín Informativo de Sor Clara Andreu*, Monestir de Sant Bartomeu, Inca, Tom II, desembre 1986 - juny 2001, número 40.

FIOL TORNILA, PERE, "De la antigüedad y religión del convento de Sant Bartolomé de Inca. Capítulo III" a AAVV, *Boletín Informativo de Sor Clara Andreu*, Monestir de Sant Bartomeu, Inca, Tom II, desembre 1986 - juny 2001, número 43.

FIORES, STEFANO DE, *Nuevo diccionario de Mariología*, Madrid, 1988.

GARCIA PASTOR, J. et alia, *Inventario de manuscritos de la Biblioteca Pública del estado de Mallorca*, Madrid, Ministerio de Cultura, 1989.

LLABRÉS, MARTORELL, PERE JOAN, et alia, *El retaule de la Puríssima de Sant Bartomeu d'Inca*, Quaderns de Patrimoni Cultural del CIM (2), Palma, 2001.

LLABRÉS, MARTORELL, PERE JOAN, "Inauguració de la restauració de l'església de Sanr Bartomeu d'Inca el dia 3 de maig de 1998" a AAVV, *Boletín Informativo de Sor Clara Andreu*, Monestir de Sant Bartomeu, Inca, Tom II, desembre 1986-juny 2001, número 48.

MANERA, CARLES, *Las islas del calzado*, Palma, Editorial Lleonard Muntaner, 2002.

MATEU MAIRATA, GABRIEL, "Els progenitors de la Venerable Sor Clara Andreu" a AAVV, *Boletín Informativo de Sor Clara Andreu*, Monestir de Sant Bartomeu, Inca, Tom I, gener 1979-juny 1986, número 4.

PIERAS SALOM, GABRIEL, "El contagio de 1652 y el monasterio de San Bartolomé" a AAVV, *Boletín Informativo de Sor Clara Andreu*, Monestir de Sant Bartomeu, Inca, Tom I, gener 1979-juny 1986, número 2.

PIERAS SALOM, GABRIEL, "Memoria de Hermanas Difuntas (1729)" a AAVV, *Boletín Informativo de Sor Clara Andreu*, Monestir de Sant Bartomeu, Inca, Tom I, gener 1979-juny 1986, número 3.

PIERAS SALOM, GABRIEL, "El monasterio de San Bartolomé según varios historiadores" a AAVV, *Boletín Informativo de Sor Clara Andreu*, monestir de Sant Bartomeu, Inca, Tom I, gener 1979-juny 1986, número 7.

PONS, JOAN, "San Bartolomé, un lugar silencioso" a AAVV, *Boletín Informativo de Sor Clara Andreu*, Monestir de Sant Bartomeu, Inca, Tom I, gener 1979-juny 1986, número 3.

QUETGLAS GAYÀ, B., *Los gremios de Mallorca*, Palma, Ediciones Cort, 1980.

RIPOLL, LLUÍS, *Ses Monges Tancades. El món ignorat dels convents històrics de Mallorca*, Lluís Ripoll editor, Palma, 1990.

ROSSELLÓ LLITERAS, JOAN, *Els pergamins de les Monjes Jerònimes de Sant Bartomeu*, CIM, Palma, 1998.

SEBASTIÁN, SANTIAGO, *Contrarreforma i Barroco*, Madrid, Alianza Forma, 1989.

RAYÓ, PERE, "Redescobrir Inca: els retaules barrocs de l'església del monestir de Sant Bartomeu" a *Revista Cantabou*, CEP Inca, número 15, març de 2004, p. 16-17.

RAYÓ, PERE, *Inca descoberta. Àlbum fotogràfic d'Inca*, Inca, 1992.

RAYÓ, PERE, *Itineraris urbans per la ciutat d'Inca*, Inca, Documenta Balear, 1993.

### **Bibliografia d'estudi per a l'artista Joan Deyà Balle**

CAPÓ, J., "L'escultor Joan Deyà" a BSAL, número 45, Palma, p. 327-331.

CAPÓ, J., *El convent de la Soledat de Santa Maria del Camí*, Palma, 1993.

CAPÓ, J., *La vila de Santa Maria del Camí*, Palma, 1985.

CARBONELL, MARIÀ, "Retaules barrocs" a Pascual, Aina (coord.), *La Seu de Mallorca*, Palma, 1995.

MUNTANER BUJOSA, J., "Datos para la Historia de las Bellas Artes de Mallorca" a *BSAL*, 33, Palma, p. 375-379.

PASCUAL, AINA et alia, *El monasterio de Santa Teresa de Jesús de Palma*, Palma, 1996.

RODRÍGUEZ, F., *Los Mínimos en Mallorca*, Palma, 1982.

### 3. Una pinzellada al convent de sant Bartomeu: història i actualitat

Des del punt de vista arqueològic és l'església la que ens dóna la resta religiosa més primitiva, ja que un dels elements més característics i populars de l'arquitectura de repoblació mallorquina és l'espadanya datada en el segle XIII.

És venerable aquesta església per la seva antiguitat perquè podem afirmar que des de l'època del cristianisme, des del temps que vingueren els repobladors a Mallorca procedents de Catalunya, es coneix la devoció a l'apòstol Bartomeu, venerat allà a tants d'hospitals, esglésies i capelles com advocat en les malalties i desgràcies de la vida.

A l'any 1249, s'ha pogut trobar i verificar el primer document que ens parla del puig de Sant Bartomeu d'Almadrava, el puig que tenia a un dels seus laterals la taulera dels antics amos sarraïns, que consta donada pel rei Jaume I en el seu capbreu reial.

Pocs anys després, el 1256, consta al testament de Maria Cizaya un llegat de 12 diners a l'església de Sant Bartomeu d'Inca. Era una antiga capella forana, com n'hi havia tantes arreu de Mallorca, com per exemple d'aproximació la de Santa Magdalena, tenint en compte així que Inca en tenia dues al segle XIII.

L'antiga església, al darrer quart del segle XVI, es va veure embellida per un nou retaule, obra dels pintors Mateu López, pare i fill, dedicat a la Puríssima "Tota Pulchra", a l'apòstol titular i a Sant Jeroni.

Segons Pere Fiol Tornila al segle XVII el nostre monestir serà una entitat econòmicament consolidada que es farà present en el joc de les mercaderies i que podrà projectar un nou i ambiciós temple monacal iniciat el 1667 i beneït el 30 de març de 1671.

De la primitiva construcció, ens diu Pere Llabrés, tan sols es conserva l'espadanya, restaurada l'any 1995, i les pedres de l'antic portal major segurament lateral com a Sant Pere d'Escorca<sup>3</sup>.

<sup>3</sup> Llabrés, Martorell, Pere Joan, "Inauguració de la restauració de l'església de Sant Bartomeu d'Inca el dia 3 de maig de 1998" a AAVV, *Boletín Informativo de Sor Clara Andreu*, monestir de Sant Bartomeu, Inca, Tom II, desembre 1986-juny 2001, número 48.



Part central del retaule major



Sant Jeroni adorant l'Eucaristia (sagrari central)

### **Priors del monestir de Sant Bartomeu entorn la construcció del retaule de Joan Deyà de 1730:**

- Sor Cecília Socias. 1 de juliol de 1701.
- Sor Catalina Clara Perpinyà. 2 de juliol de 1710.
- Sor Angelina Palou. 26 d'agost de 1713.
- Sor Joana Monblanch. 3 de setembre de 1716.
- Sor Joana Maria Ribas. 11 de setembre de 1719.
- Sor Maria Magdalena Perpinyà. 11 de setembre de 1722.
- Sor Francisca Anna Palou. 29 de setembre de 1725.
- **Sor Joana Clara Torrens. 3 d'octubre de 1728.**
- Sor Joana Maria Ribas. 4 d'octubre de 1731.
- Sor Sebastiana Sitjar. 5 d'octubre de 1734.

Datada l'església entre el 1667 i el 1702, és un temple d'estil renaixentista tardà i primer barroc de quatre trams amb capelles laterals molt reduïdes. La nau és coberta amb voltes de canó i les capelles, amb volta d'anses de paner. Segueix un sistema constructiu basat en pilastres de pedra grisa picada, amb cornisa i nervis de marès a les voltes. Les atribucions històriques dels investigadors han fet que la gentil i austera planta fos atribuïda a l'arquitecte i escultor Jaume Blanquer, que per l'any 1620 dirigia la torre-campanar de la parròquia de Santa Maria la Major. En els seus aspectes formals, Sant Bartomeu és consemblant a l'església contemporània de Sant Domingo d'Inca, començada l'any 1664 i acabada i beneïda l'any 1689.

Una vegada beneïda l'església, continuaren les obres per embellir-la i donar-li un caràcter més artístic i decoratiu. L'any 1667 es va construir la capella de Santa Clara, onze anys després es va dur a terme l'obratge del retaule de la Purificació (1688) i, finalment, l'espai litúrgic de la capella de Sant Joaquim, de ben entrat el segle XVIII (1719).

El 1730 es començà a eixamplar l'enfront de l'església per col·locar-hi el retaule major, obra de Joan Deyà, a qui dedicam aquest estudi. El 1736 fou duita a Inca l'estàtua de la Puríssima, que continuà presidint l'església monàstica després que hagués estat retirat a la clausura el retaule manierista dels López.

El 1702, el cos de la venerable sor Clara Andreu (1604, data d'entrada al

monestir-1628) fou col·locat a un sepulcre nou, dins la clausura, prop de la capella del Sant Crist de la Sang<sup>4</sup>.

El 1917 tota l'església fou decorada amb pintures que recorden el gust estètic i artístic de l'època, per iniciativa del capellà del monestir, Mn. Guillem Pujades Ferrer. La decoració de 1917 quedà molt deteriorada per les humitats i les condicions ambientals no gaire òptimes; i és per això que no serà fins al maig de 1998 que es durà a terme una gran obra de restauració i conservació artística de forma integral.

L'altar és una peça d'ebenisteria obrada de l'any 1920 que respecta amb molta coherència l'ornamentació del presbiteri i dignifica la unitat del sacrifici i de l'assemblea. Prop del presbiteri ha estat col·locada la venerada imatge del Sant Crist de la Sang, una de les escultures més significatives d'Inca juntament amb la de Santa Maria la Major.

#### **4. L'autoria del retaule a càrrec de Joan Deyà Balle (Palma 1684-Campos 1765)**

Es tracta d'un dels constructors de retaules més destres del segle XVIII a Mallorca. El 1713 ja era clavari del Col·legi de pintors i escultors. Per una declaració del mateix artista, se sap que començà a practicar l'ofici d'escultor als 24 anys, devers l'any 1708. Uns anys més tard ja devia gaudir de prestigi, perquè els obrers de la parròquia de Mancor de la Vall l'elegiren com a visurador de la feina feta per Pere Bauçà en el retaule major d'aquella església.

La seva primera obra documentada és de 1717, quan contractava el retaule del cambril de la Mare de Déu de la Soledat per al convent dels Mínims de Palma. Consolidà la seva posició entre els artistes locals i és en aquesta època en què executà obres en col·laboració amb l'artista Dardanone, per exemple, el retaule monumental i major de la Seu de Mallorca, traçat a Itàlia. Dardanone disposava de coneixements tècnics i iconogràfics, i comptava amb el suport de notables botiflers. Detaquen les seves obres arreu de Mallorca com per exemple l'any 1733 amb la construcció i daurat del cambril del Sant Crist de l'església de Sant Nicolau i l'any 1737 amb la decoració escultòrica del cambril de la Mare de Déu de Monti-sion de Porreres.

Deyà vivia entre Deià i Campos. Sembla ser que a la seva mort gaudia de bona posició econòmica. Per això l'únic fill conegut de l'artista pogué dedicar-se a un activitat més respectada, Nicolau Deyà, doctor en medicina dels Regiments d'Espanya, de Savoia, de Sevilla i de l'Hospital Militar de Mallorca.

<sup>4</sup> Segons Pere Llabrés, per impulsar la devoció a la "Venerable d'Inca", el bisbe Pere Joan Campins autoritzà el 1900 la construcció d'un nou sepulcre, que ell mateix beneí l'any següent, i inaugurà la nova capella fonda de Sant Jeroni, que restava dins la clausura. El 1908 aquesta capella fou dedicada a santa Paula.



## 5. Aspectes formals i estilístics

Aquest retaule datat l'any 1730 es va construir gràcies a l'empenta i la custòdia religiosa de la resolució capitular de la priora sor Joana Maria Torrens, priorat de la qual data d'entre els anys 1728 a 1731. D'estil barroc, el seu estat de conservació actual és mitjà, sobretot a la pintura decorativa a la predel·la.

La seva ubicació és a la zona de l'absis de l'actual església, que segueix les pautes del Renaixement. L'any 1730 es va començar la transformació estructural de la zona de l'absis, es va engrandir per ubicar-hi el retaule major. D'aquí, per exemple, es va perdre la predel·la i l'àtic del retaule de la Puríssima de Mateu López de l'any 1575.

En relació amb els retaules del segle XVII, el retaule de Deyà arriba a una major perfecció estilística i, com a conseqüència, al desenvolupament d'un barroc més expressiu.

L'estructura horitzontal del retaule segueix la mateixa estructura que en el segle XVII: predel·la, cos i àtic. La tipologia del retaule és anomenada de carrers convergents, ja que té el carrer central pla, amb una fornícula al centre, mentre que els carrers laterals sobresurten formant convergència amb el central. Pertanyen a aquesta modalitat dins la ciutat d'Inca i comarca a part de l'esmentat aquí el retaule de Sant Josep de Selva i el retaule de Santa Maria la Major d'Inca.

A la figura central de la Immaculada, el *contra posto* del cos compensa amb la rigidesa de plects del vestit i l'escassa definició anatòmica.

S'utilitza un tractament de les proporcions per igual del triangle estructural de les figures de la Immaculada i les dues laterals corresponents a Sant Bartomeu i Sant Agustí.

Cal tenir en compte, per aprofundir en els aspectes formals i estilístics, les diferents connexions amb artistes de l'època:

PERE COLOM (Mallorca). Obra documentada entre el 1730 i 1750.

FRANCESC MIQUEL COMAS PONS. 1768. Tingué connexió amb l'art de Dardanone. Inicis del Barroc a Menorca.

GUILLEM FERRER. Escultor. Palma. Treballa durant el segle XVIII a Santa Creu i a la Seu de Palma.

GREGORI HERRERA MATEU. Palma. Al segle XVIII rebia pagament de la traça del retaule principal de Santa Maria la Major d'Inca.

MATEU JOAN SERRA (segle XVIII). Valldemossa. Treballà amb Deyà al retaule major del monestir de Santa Teresa de Jesús.

SEBASTIÀ POU COLL (segle XVIII). Palma. Retaule major del Nom de Jesús de la titular d'Àrà.



Santa Paula



Suports laterals i decoratius del retaule major

ESTEVE SANXO. Segle XVIII. Palma. Retaula major del Sant Crist de la titular de Felanitx.

JOSEP SASTRE TAMORER. Segle XVIII. Palma. Iniciador del retaula major de Santa Maria d'Inca.

ANTONI LLABRÉS MUDOY. Segle XVIII. Sencelles. Va concebre i esculpir els arcàngels Miquel i Gabriel del retaula major de Santa Maria d'Inca

MIQUEL BANÚS I ALOU. Segle XVIII. Felanitx. Dardanone fou un dels seus mestres principals, com Joan Deyà.

FRA ALBERT BORGUNY CASTELLÓ: Segle XVIII. Palma. Alumne de Dardanone i autor del retaula major de titular de Santa Maria del Camí.

ANDREU CARBONELL I FELIU. segle XVIII. Palma. Reforma del cambril de Santa Maria la Major d'Inca.

## 6. Aspectes iconogràfics del retaula

Pel que fa als aspectes iconogràfics la dedicació del retaula és a la Immaculada o Puríssima Concepció, encara que segons Pere Llabrés fou portada l'any 1736. La seva autoria és desconeguda, atès que com hem comentat anteriorment no hem pogut investigar la documentació que fa referència a la projecció i l'execució de diferents parts del retaula.

La doctrina o devoció a la Immaculada va ser proclamada oficialment per l'Església l'any 1854. L'origen de la figuració és la *Tota Pulchra*, que compareix de la semblança de l'Apocalipsi de sant Joan (cap.12):

"Va parèixer en el cel un gran senyal, una dona vestida de sol amb la lluna als peus, coronada per estels..."

La iconografia de la Immaculada d'Inca és una iconografia hispana típica del barroc "sense infant", a diferència de la italiana o l'alemanya, "que sí el porten". És probable, com diu el pare Gabriel Llompart<sup>5</sup>, que en temps passats, quan s'anomenava la Puríssima encara amb el nom de la Verge de la Puritat i no existien les figures de la Puríssima amb les mans juntes (sense Infant), dretes damunt la lluna, vestides de sol i contornejades d'estels, els grans promotors de la seva devoció fossin els franciscans.

En el carrer central del retaula de sant Bartomeu, veiem la Verge Immaculada amb la representació típica del XVII-XVIII. Li han estat llevats els signes de les lletanies i l'envolten els àngels. Al cap, una corona de dotze estrelles ens

5 Llompart Moragues, Gabriel, "Aspectes iconogràfics de la Mare de Déu a Inca" a AAVV, Catàleg de l'exposició titulada *Santa Maria a Inca. L'Art marià inquer en el XXVè Aniversari de la Coronació Pontifícia de Santa Maria la Major*, Inca, Gráficas García, 1992, p.47.

recorda la seva victòria sobre el pecat original, i amb els seus peus trepitja el cap de la serp temptadora.

Però la nova figuració, aquesta de la joveneta amb les mans juntes en actitud de pregària i rodejada dels atributs de les lletanies, sol, lluna, estrella, font, alba, flor, palma, poncella, espill i torre, va entrar a Inca a final del segle XVI pel convent de les Jerònimes<sup>6</sup>.

Els símbols de les lletanies de la Mare de Déu, una devoció que va començar en el santuari italià de Loreto, decoraren molt les estampes i donaren temes als predicadors. La devoció actual a la Puríssima té el seu desenvolupament al Barroc, època estilística a la qual pertany el retaule inquer de Joan Deyà i que va fer tan coneguda i admirada el pintor sevillà Bartolomé Murillo amb les seves estampes pictòriques de la Immaculada. Flanquegen aquesta les imatges de sant Bartomeu i de sant Agustí; la de l'apòstol, amb els emblemes clàssics com són el ganivet amb què l'escorxaren i el dimoni encadenat, segons conta la seva llegenda situada a Armènia. El sant bisbe d'Hipona i pare de l'Església (354-430) fundà monestirs de monjos, preveres i de monges, i els donà una regla que a l'edat mitjana fou adoptada per molts ordes.

A la part inferior d'aquest carrer hi ha el sagrari central: sostingut per petites columnes estriades amb una garlanda de llaç als terços superiors. A la porta hi ha una composició pictòrica de tema eucarístic, *Sant Jeroni adorant l'Eucaristia*. Aquest tema fou introduït per Rubens a la pintura hispànica del XVIII. Vestit de cardenal, adorant la custòdia, actitud anacrònica.

Els carrers laterals estan separats dels central per dos parells de columnes estriades amb els terços superiors decorats. La seva funció és realçar i embellir l'obra. Pertanyen a la tipologia de columnes de fusta totalment estriades. El carrer lateral de l'esquerra és ocupat per la figura de sant Agustí, monjo i bisbe més tard, que adoptà la vida monàstica amb unes normes que són conegudes com la regla de sant Agustí, i que segueixen les monges jerònimes. Un petit fris als carrers laterals i una cornisa de línies horitzontals que recorre tot el cos, el separen de l'àtic, al centre del qual, sota una gran fornícula, hi ha la imatge de sant Jeroni, titular de les monges. Sant Jeroni (347-420) va vestit anacrònicament de cardenal, amb el llibre de Doctor Màxim en les Sagrades Escripures, amb el lleó emblemàtic als seus peus.

La predel·la inferior està formada per diferents sants amb especial devoció per les monges: santa Paula (347-404), vídua romana que seguí la seva mare i sant Jeroni a Betlem per fer-hi vida monàstica; sant Eusebi, amic i deixeble de sant Jeroni que el seguí a Palestina i féu amb ell vida monàstica a Betlem fins que morí a Cremona l'any 423; sant Joan d'Ortega (1080-1163), prevere que es va ocupar d'acollir els pelegrins de sant Jaume de Compostel·la; santa Eustoqui (367-419).

Finalment hem de destacar una gran profusió decorativa del barroc, com per exemple amb els elements típics de l'òrbita artística barroca: volutes vegetals,

<sup>6</sup> Segons el Pare Llopart, no estranyaria que el mateix bisbe Vich i Manrique que va regalar la figura de les Jerònimes de Palma també afavorís les d'Inca amb la galana taula de la Puríssima.

fulles d'acant, àngels amb postures diverses, en què destaca el realisme a les expressions. S'abandona l'ús de l'or per obtenir un realisme més gran, amb força i amb un punt de màxima expressivitat.

A la clau de l'arc triomfal torna a comparèixer la imatge de sant Jeroni, vestit de cardenal, sostingut per dos lleons. La figura d'aquest animal prové de la llegenda antiquíssima que conta que el sant eremita llevà una espina a un lleó que la duia clavada a la pota, i després l'acompanyava arreu amansit; o és també una referència al lleó evangelista Marc, patró de Venècia, per l'origen vènet de Jeroni.

## 7. Aspectes estètics, devots, didàctics i catequètics

La Contrarreforma fou un element determinant que va convertir l'art en un instrument de propaganda de la religió i el fervor popular.

L'Art es contagia de l'esperit religiós de l'època que tindrà com a nota l'amor a tot allò carregat de decoració i devoció per allò fastuós, en contra de la Reforma que predicava nuesa i més austeritat.

Hem de destacar la importància historicoartística de la retaulística, galeria per on desfilen les figures més importants de l'art, la religió i la societat de cada moment.

Els retaules, com és el cas de la Puríssima Concepció de Sant Bartomeu (1730), continuen al lloc per al qual foren projectats i executats; les esglésies i tenen encara l'objectiu que els inspirà: l'aliment dels fidels, per tant, assistim a un diàleg entre Fe i Cultura. Quina funció litúrgica tenen implícita els retaules?

Són els cartells, amb símil de llenguatge artístic actual, on apareixen els sants més populars de cada època, són la vertadera catequesi per als fidels.

D'entre els usos perceptius de l'art religiós podem dir que les obres d'art religioses tenen una doble vessant: didàctica i cultural. El culte iconogràfic és el mitjà per relacionar-se amb la divinitat. Les obres d'art religiós són vies d'aproximació a Déu. L'ànima dels fidels quan percep la tensió visual d'una obra respon agraïda a una commoció espiritual que la situa en un món ple d'emocions i experiències inefables.

Podem afirmar que tota forma artística és element material i signe de transcendència. L'art està al servei de l'església, en aquest cas d'un monestir, i les imatges es contemplen com a mitjà de relació amb Déu. Per què necessitam el culte a unes peces litúrgiques i artístiques? Perquè són la unió de les vertaderes necessitats de l'Home de relacionar-se amb el Creador.

## 8. Conclusió

Aquesta presència sagrada de l'art religiós es conjuga amb un fort poder de comunicació visual que es resumeix en dos paràmetres: el sentit estètic i teològic del retaule major de Sant Bartomeu de 1730.

Així podem concloure dient que la vessant d'allò sagrat és la presència de Déu i la vessant d'allò religiós és la dependència de la Fe: aquestes dues vessants conformen l'actitud de les persones davant aquest conjunt retaulístic del monestir de Sant Bartomeu.

Volem expressar el nostre més sincer agraïment a la congregació de les monges jerònimes d'Inca, encapçalades per la seva nova superiora sor Maria Dolors Gualda. D'una forma molt especial a Mn. Santiago Cortès i Forteza, per l'encoratjament i el suport demostrat en aquest treball d'investigació. I finalment, a totes les persones que han escrit paraules respecte a un dels emplaçaments arquitectònics i patrimonials més importants d'Inca i, com no, a tot el personal tècnic de la Biblioteca Municipal d'Inca.

# EL CONREU DE LA VINYA DURANT LA SEGONA MEITAT DEL SEGLE XVI A INCA. ELS PRIMERS PRIVILEGIS A FAVOR DE LES VINYES NOVES (1556-1562)

MIQUEL J. DEYÀ BAUZÀ

## 1. Introducció

És ben conegut com Inca fou un centre on la vinya tenia una gran importància des de l'edat mitjana. El que coneixem de les recaptacions de delmes inquers del segle XIV deixa ben clara la importància del vi dins l'economia de la vila<sup>1</sup> i en general de tota la contrada. Quan ens endinsem en el segle XV les notícies sobre el sector vinícola mallorquí assenyalen indiscutiblement una època de creixents dificultats. L'arribada de vi valencià fou molt important i suposà una no menyspreable sortida de moneda en uns moments de dificultats per a l'economia insular. Les veus de les autoritats demanant la prohibició de l'entrada de vi foraster i singularment valencià estan ben presents durant tota la primera meitat del segle XVI. Si es volen entendre bé aquestes peticions, és indispensable situar-les dins el context de l'època postagermanada. Precisament en aquell període un dels pilars fonamentals de la política econòmica que s'intentava desenvolupar consistia en la substitució d'importacions per la producció pròpia. Així, per exemple en aquests anys de la primera meitat del segle XVI es detecten els primers intents d'impulsar un indústria mallorquina de la seda amb la finalitat de reduir les importacions d'aquest producte. Un altre tema és si aquesta política tingué èxit o no. El que és indiscutible és que, dins aquesta planificació de l'economia mallorquina, la substitució de les importacions de vi per la producció pròpia era un objectiu al qual no es renunciava. Les especials característiques d'aquest conreu i singularment el fet de que han de passar bastants d'anys des de la sembra fins que es pugui collir una cuita mínimament rendible feien indispensable, segons les autoritats, donar avantatges econòmics als particulars que es decidissin per sembrar vinya nova tot renunciant a productes que suposessin guanys més immediats.

---

1 LÓPEZ BONET, J. F.: *La riquesa de Mallorca al segle XIV (Evolució i tendències econòmiques)*, Palma de Mallorca 1989, p. 100; LLABRÉS MARTORELL, P. J.; ROSSELLÓ VAQUER, R.: *Inca en la història (1229-1349)*, Inca 1998, p. 148-149.

La necessitat de privilegiar els propietaris que es decidissin per sembrar vinya fou exposada a la Corona mitjançant l'Ambaixada del Regne per mitja de Hugo Net. Després de consultar el lloctinent i el regent de la Procuració Reial, la princesa Joana, filla de Carles I, promulgà un privilegi amb la finalitat d'augmentar la superfície sembrada de vinya. Concretament es determinava que tota la vinya que se sembrés en el termini de sis anys, és a dir, entre 1556 i 1562, restaria exempta del pagament de delmes durant quinze anys. El text del privilegi deixa ben clares tant les conseqüències que fins aleshores la importació de vi havia tingut per a la balança comercial mallorquina com el fet que el temps que passava entre la sembra de la vinya i la rendibilitat del conreu era precisament el que obstaculitzava que particulars optessin per aquest conreu:

"Haviendo entendido que por no haver en el Reyno de Mallorca viñas plantadas no se coge el vino que es menester para la provisión de aquel y que por esso han de gastar y sacar de allí en cada un año muchas cantidades de dinero para traer vino de otras partes, de lo qual aquel Reino queda muy desgastado y falto de dineros y recibe muy nottorio detrimento y que aunque allí hay aparcio<sup>2</sup> para poder plantar estas viñas pero de que no se halla quien lo quiera hacer a causa que dizen que demás de causar muchas costas ell plantar las vinyas, pasan muchos años antes que den fruto, de que se pueda saquar la utilidad y que (h)asta passados quince o veinte años no dan ell interesse de la moneda que cuesta el plantar y curar estas viñas...<sup>3</sup>"

L'aplicació del privilegi fou quasi immediata. Cal no perdre de vista que la seva repercussió fou molt ampla, car s'anà renovant durant tot el que quedava de segle XVI i bona part del XVII, de manera que es converteix en una referència obligada pel que fa a l'estudi de l'evolució del paisatge agrari mallorquí i no sols al conreu de la vinya.

## 2. L'impacte del privilegi a Inca

No hi ha cap dubte que l'aplicació del privilegi citat tingué un especial impacte a Inca, almenys pel que fa al primer sexenni de la seva aplicació. La reconstrucció de les vinyes noves que se sembraren entre 1556 i 1562 a tots els pobles de Mallorca n'assenyala Inca com el municipi capdavanter<sup>4</sup>. En concret l'extensió que entre aquests sis anys fou ocupada per vinya nova fou de 56,91 hectàrees, quatre hectàrees més que Ciutat, que ocupa el segon lloc quant a superfície que se sembrà d'aquest mateix producte durant dit sexenni<sup>5</sup>. Així, es pot afirmar que els

2 *Espacio*.

3 Archivo del Reino de Mallorca (A.R.M.), Real Patrimonio (R.P.), 2680, f. 2 v.

4 Per veure l'impacte d'aquest privilegi municipi per municipi vegeu DEYÀ BAUZÀ, M. J.: "Entre la economia, la política i el paisatge agrari. Los primeros privilegios para la siembra de viña en la Mallorca del siglo XVI", a l'obra col·lectiva Josep Fontana. *Història i projecte social. Reconeixement a una trajectòria*, Barcelona 2004, vol I.

5 La resta de municipis es troben molt per davall a las dades aportades per Inca i per Ciutat. Així, el tercer lloc és ocupat per la suma dels termes de Muro i Santa Margalida, que a la font apareixen, amb un total de 26,37 hectàrees sembrades, junt amb més de trenta menys que Inca (DEYÀ BAUZÀ, M. J.: "Entre la econòmica...", p. 108).



privilegis de 1556 renovaren l'antiga dedicació vitivinícola d'Inca. Òbviament aquesta dedicació a la vinya tingué un impacte en els delmes, de manera que entre el decenni 1500-1509 i el 1570-79 la recaptació del delme del vi d'Inca cresqué un 589%, segons les dades aportades per J. Juan Vidal<sup>6</sup>. De tota manera s'ha de tenir en compte que l'autor esmentat treballa amb recaptacions, que és el que ofereix la font; per tant, aquest impressionant augment es vincularia no sols a un augment de la producció a Inca sinó també, i per ventura, sobretot a l'augment de preus propi del segle XVI. Del que no hi pot haver dubte, si es conjuminen les dades oferides per J. Juan de l'impacte a Inca del privilegi de 1556, les dades del cadastre de 1578 i les treballades per nosaltres en altres treballs<sup>7</sup>, és que es donà un creixent grau d'especialització d'Inca en la vinya.

Les informacions que aporta el registre en què es deixava constància de les noves sembres de vinya en el sexenni 1556-62 són molt heterogènies. Els primers folis que fan referència a Inca presenten una descripció bastant acurada de la finca on es pretenia sembrar vinya, tot indicant el nom del sol·licitant, extensió que pretenia sembra i situació geogràfica de la parcel·la, relacionant els seus confrontants i els cultius que hi havia a les finques dels voltants. A mesura que avancem en els folis dedicats a Inca les informacions es fan més pobres, de manera que pràcticament sols s'indica el nom del sol·licitant i l'extensió que es pretén sembrar. Això fa que sigui impossible la reconstrucció cartogràfica de les noves plantacions de vinya entre 1556-1562, però de l'anàlisi de la informació aportada pels primer folis, on la informació és més ampla, es poden extreure les següents conclusions:

1r) Es detecta com les noves vinyes es concentren de manera no menyspreable a alguns indrets. Així, la font indica una important sembra de vinyes noves a la zona al voltant del camí de Costitx, camí de Lloseta, camí de Pobladors<sup>8</sup> i en menor mesura a altres indrets com la Bassa d'en Borràs, Rafel Garcés<sup>9</sup>.

2n) Les extensions que es cultiven amb vinya nova solen ser de dimensions reduïdes. L'extensió mitjana de cada nova plantació de vinya a Inca és aproximadament de 4.627,12 metres quadrats<sup>10</sup>. Són freqüents les noves vinyes d'extensió d'un quartó (1.775 metres quadrats) o extensió semblant<sup>11</sup>. L'extensió més

6 JUAN VIDAL, J. " La distribución de los cultivos en la Mallorca del siglo XVI", *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, núm. 45, pàg. 173.

7 DEYÀ BAUZÀ, M. J.: *La manufactura a Inca durant l'antic règim*, Palma de Mallorca 2004, p. 72 i ss.

8 L'expressió *camí dels Pobladors* no és gens precisa. Fa referència a un indret que s'havia establert en una època anterior i que havia donat lloc a un espai urbà o rural. Per tant, amb la mateixa expressió de *camí dels Pobladors* es pot fer referència a diversos indrets que s'havien establert anteriorment. Informació proporcionada per Antoni Mas Forners.

9 Vegeu apèndix adjunt.

10 Aquesta xifra s'ha obtingut a partir de dividir l'extensió de terres sembrades de vinya a Inca entre 1556 i 1562 (569.136 metres quadrats) pel nombre de beneficiaris dels privilegis (123). Com gairebé sempre pel que fa a l'antic règim, aquesta xifra s'ha de considerar com aproximada, car -entre d'altres coses- hi ha un nou establiment de vinya del qual no coneixem la seva extensió. De tota manera el càlcul realitzat ben segur que s'aproxima molt a la realitat.

11 Vegeu apèndix.

grossa que conra de vinya un sol propietari en un mateix any és de tres quarterades<sup>12</sup>. Ara bé, aquest és un cas molt excepcional. Després d'aquesta sembra d'una superfície considerable ja ve el cas on se sembra una quarterada i tres quartons<sup>13</sup>. Les altres noves sembres són menors.

3r) En alguns casos les noves sembres de vinya eren una ampliació d'una vinya més antiga, car la descripció indica que la nova vinya confrontava amb una vinya propietat de la mateixa persona que es comprometia a sembrar la nova.

4t) Tampoc no són infreqüents els casos en què un propietari sols dedica una part relativament petita de la seva parcel·la a la sembra de vinya nova deixant la resta dedicada a altre conreu. És aquest el cas del ferrer Sebastià Terrassa, que sembra un quartó de vinya en una finca de tres quarterades i mitja<sup>14</sup>.

### 3. Conclusions

Resulta evident que els privilegis de 1556 que s'anaren renovant durant anys foren una peça clau per reforçar la dedicació vitivinícola d'Inca, tal i com es deriva de l'ampliació de la superfície cultivada fruit dels esmentats privilegis, de la recaptació del delme del vi a Inca i de l'anàlisi del cadastre de 1578. La importància d'aquest comportament rau en gran mesura en el fet que el vi és un producte clarament destinat a la comercialització, la qual cosa vincula a l'economia inquera amb comportaments individuals que tenen ben present el mercat. Des d'aquest punt de vista el fet que el cadastre de 1578 indiqui una gran presència de menestrals que alhora són propietaris de vinya, aspecte que treballarem en un altre treball, corrobora l'existència d'un col·lectiu no menyspreable de persones amb pràctiques d'inversió que denoten un mercat interior molt més dinàmic del que pareix i del qual, malauradament, coneixem encara poc<sup>15</sup>.

Per altra banda, el fet que la major part de nous establiments de vinya es facin a parcel·les de petites dimensions, aspecte reafirmat per l'anàlisi del cadastre de 1578, es podria vincular amb una estratègia del petit propietari consistent a infiltrar-se en el mercat a partir de productes amb més valor afegit, més intensius en mà d'obra, i que els gran propietaris -més centrats en el cereal i posteriorment en l'oli- oferien en molta menor mesura. S'avançarien així, si bé a nivell micro, alguns dels comportaments estudiats pel segle XVIII<sup>16</sup>.

12 ARM, RP, 2676, f. 65.

13 En concret es tracta dels casos de Joan Massanet, que l'any 1559 sembrà una quarterada i tres quartons confrontants a una vinya antiga que ja era de la seva propietat i amb vinyes d'altres propietaris (ARM, RP, 2676, f. 47).

14 ARM, RP, 2676, f. 40.

15 En concret el cadastre de 1578 ens ha permès la reconstrucció del patrimoni de cent vint-i-un artesans inquers, dels quals setanta-un tenen alguna propietat de vinya (58,67%). Per veure les dades per oficis (paraires, teixidors, etc.) i els casos particulars més rellevants vegeu DEYÀ BAUZÀ, M. J.: *La manufactura a Inca...*, p. 72 i ss.

16 C. MANERA: "Viticultura i mercat. Reflexions sobre la producció i el tràfic de l'aiguardent mallorquí durant el segle XVIII", *Estudis d'Història Econòmica*, núm. 1 (1988).

APÈNDIX: RECONSTRUCCIÓ PARCIAL DE LES EXTENSIONS SEMBRADES DE VINYA A INCA EN EL PRIMER SEXENNI DELS PRIVILEGIS (1556-1562)<sup>17</sup>.

22 de desembre 1556: Joan Duran sembra una quarterada de vinya en el camí de Lloseta, confronta amb vinya de Michel Ramis, vinya de Guillem Reura, camp de Vilapriu i vinya del propi Joan Duran.

2 de gener 1557: Sebastià Terrassa, ferrer, sembra un quartó de vinya en una sort de tres quarterades i mitja, confronta amb camí reial i vinya de Bartomeu Ampúries.

11 de gener de 1557: Bartomeu Domènech sembra mitja quarterada de vinya, confronta amb vinya de Miquel Fiol, vinya de Bernat Bauzà, camp d'en Veny i camí de Pobladors.

12 de gener de 1557: Joan Bosch sembra un quartó i mig de vinya en el lloc dit la Bassa d'en Borràs, confronta amb vinya del propi Joan Bosch, terres de Guillem Planes, camp del propi Joan Bosch i camí que va a la dita Bassa.

22 de gener de 1557: Pere Planes, sabater, sembra una quarterada de vinya en una parcel·la del camí de Costitx, confronta amb camp i vinya d'Antoni Amer, camp i vinya d'Andreu Amorós i camí de Costitx.

23 de gener de 1557: Antoni Pujades sembra un quartó i mig en el lloc dit Son Martí Ferrer, confronta amb camí de Pobladors, vinya de Pere Pujades i terra de Pere Rosselló.

1 de maig de 1557: Pere Felip Bertran sembra tres quartons en el camí d'Inca a Alcúdia, confronta amb vinya de Pere Jover, vinya i camp de Nadal Rosselló, vinya i camp de Cristòfol Llompart i camí reial cap a Alcúdia

4 de maig de 1557: Llorenç Planes sembra una quarterada en el camí de Sineu, confronta amb vinya de Sebastià Riera, vinya de Francesc Serra i per altres dues bandes amb camí de Pobladors.

Gener 1557: Joan Rosech sembra un quartó de vinya en una tanca que confronta amb el Rafal Garcés, vinya de Joan Bertran, camí reial, camp d'en Mateu Roura i vinya de Geraldi Monistrol.

6 de febrer 1557: Joan Rosech (el mateix que en el registre anterior) sembra un quartó confrontant amb l'anterior<sup>18</sup>.

Febrer 1557: Miquel Trobat sembra un quartó de vinya *in loco dicto vulgaler dels Polangres*, confronta amb vinya de Joan Mateu, vinya de Joan Garí i camí de Lloseta.

12 de novembre de 1557: Pere Campaner, paraire, sembra un quartó de vinya en el camí de Costitx, confronta amb vinya de Andreu Galí, camp de Jordi Rubert i per altres dues bandes amb camp del propi Pere Campaner.

17 No es procedeix a la transcripció de totes les concessions de permisos per sembrar vinya atès que a partir d'un determinat moment la informació és molt minsa. Es transcriuen els primers folis que fan referència a Inca, en què se situen les finques en relació amb les parcel·les veïnes. Precisament una de les finalitats d'aquesta petita aportació és indicar com hi ha llocs del terme d'Inca on es dona una especial dedicació a la vinya, tal i com es deriva del fet que vinyes noves confrontin amb terres també sembrades de vinya.

18 L'any 1567 sembrà un altre quartó i mig confrontant amb aquests.

16 de desembre 1557: Joanot Gual sembra una quarterada en el camí de Costitx, confronta amb dit camí, amb el camí d'Alcúdia, amb el camí de Pobladors i en camp de Pere Rosselló.

8 de febrer de 1558. Bartomeu Vives, notari, sembra una quarterada de vinya, confrontant amb camí de Lloseta i altra vinya.

26 de novembre de 1558. Francesc Gual, beneficiat a la Seu, sembra una quarterada i mitja de vinya *in loco vulgaliter dicto la vinya de Mandrava*, confrontant per dues parts amb vinya de dit Gual, camp de dit Gual i vinya de Melchior Ferrer, prevere.

11 de gener de 1559: Joanot Nadal de Ciutat sembra a Inca un quartó i mig de vinya a una parcel·la on ja hi ha vinya. Confronta amb vinya del mateix propietari, terres de Pere Planes i vinya de Joan Mon roig.

13 de febrer de 1559: Joan Massanet sembra una quarterada i tres quartons de vinya devora una vinya antiga també seva. Confronta amb la vinya d'Antoni Planes, vinya de Miquel Gual i vinya de Miquel Mollet.

2 d'octubre de 1559: Sebastià Martorell, picapedrer, sembra una quarterada i mitja de vinya en el camí de Costitx, confronta amb camp de Joan Reure, camí de Costitx, camp de Martí Rey(n)es, camp de Joan Muntaner i garriga d'Antoni Vanrell.

21 de gener de 1560: Jaume Tarragó sembra una quarterada de vinya en el camí dels Febrers, confronta amb camí de Pobladors, camp i vinya d'Antoni Ferrer, menor, i vinya de Mateu Marqués.

26 d'abril de 1560: Mateu Marcus sembra mitja quarterada de vinya en el camí de Costitx, confronta amb vinya. Posteriorment el mateix sembra mitja quarterada de vinya que confronta amb terra de Sebastià Riera i terres de J. Gil.

1560: Tomàs Soler sembra tres quartons de vinya en el camí de Ciutat, en el lloc vulgo dicto la Pinta. Confronta amb el camí d'Alcúdia i el camí de Pobladors.

1560: Gabriel Serra, prevere, sembra un quartó i mig junt a una maiola, confronta amb el camí de Lloseta, vinya de Guillem Capó i via pública.

15 de gener de 1560: Antoni Janer sembra mitja quarterada de vinya en el camí de Costitx, confronta per una banda amb dit camí, vinya de la viuda de Planes, vinya del propi Antoni Janer i camí de Pobladors<sup>19</sup>.

Gener 1560: Petrus Figuera sembra dos quartons de vinya confrontants amb camí de Lloseta.

1560: Arnau Martorell sembra mitja quarterada de vinya prop del Rafal Garcés, confronta amb vinya de Pere Serra i camp d'Antoni Domènech.

15 de novembre de 1561: Guillem Ferragut, teixidor de llana, sembra mitja quarterada de vinya en el camí de Ciutat, confronta amb camp i vinya de Bartomeu Vidal, camp i vinya de Pere Ferragut, vinya de Miquel Vicens i camp de Cristòfol Rosso.

<sup>19</sup> L'any 1567 sembrà tres quartons més en el mateix lloc.

1561: Gabriel Mollet sembra mitja quarterada de vinya *in loco dicto vulgari-ter lo Requell*, confronta amb vinya de Bartomeu Vives, notari, parcel·la del propi Gabriel Mollet, terres de Sebastià Casesnoves i vinya de dit Gabriel Mollet.

15 de novembre de 1561: Pere Joan Cantarelles sembra mitja quarterada de vinya en el camí de Costitx, afronta amb camp de Bartomeu Danús i camp de Mateu Barbarà.

Novembre 1561: Sebastià Rexach sembra un quartó de vinya, afronta amb camí de Pobladors, vinya de Pere Figuera i terres de Bartomeu Balle.

Novembre 1561: Joan Llompert, hortolà, sembra un quartó de vinya *in loco dicto Pesquolet*, afronta amb hort de Pere Galí, una parcel·la de vinya, una altra parcel·la de vinya i camp i vinya d'en Lladrés.

20 de novembre 1561: Gabriel Barceló sembra mitja quarterada de vinya en el camí de Costitx, confronta amb dit camí, vinya d'Antoni Perelló, ermàs d'en Gual, camí de Conradors.

Novembre 1561: Antoni Costa sembra un quartó i mig de vinya a una tanca del Puig d'Inca, confronta amb camí de Pobladors, vinya d'Antoni Reura, vinya d'Andreu Planas i de Manuelis Planes.

13 de desembre 1561: Andreu Amorós sembra tres quartons en el camí de Costitx, entre d'altres confronta amb la vinya maiola de Pere Planes.

13 de desembre 1561: Joan Pujades sembra mitja quarterada de vinya en el camí de Binigual, confronta amb terres de Gabriel Alguer, vinya de Bernadí Bauzà i terres de Bartomeu Pujades.

Desembre 1561: Antoni Tavanell sembra mitja quarterada de vinya, confronta amb vinya de Joan Melià, vinya de Pere Moragues, vinya de Joan Monistrol i vinya de Pere Amer.

15 de desembre 1561: Perot Rexach sembra un quartó i mig de vinya devora el Camp de la Batalla, confronta amb el camp de Pere Malferit, camp d'Antoni Domènech, camp de Pere Ozona, camp d'Antoni Massanet i de Miquel Ramanem (sic).

Desembre 1561: Miquel Portals sembra mitja quarterada de vinya, confronta amb una vinya del propi Miquel Portals, camp de Gabriel Serra, camí de Pobladors i camí de Sencelles.

20 de desembre 1561: Sebastià Jaume sembra una quarterada de vinya prop del Rafal Garcés, confronta amb camp de Miquel Company, camp de Bernat Gallur i camí d'Alcudieta.

Desembre 1561: Jaume Carrió sembra mitja quarterada de vinya, confronta amb vinya del propi Jaume Carrió, vinya de Melcior Vives, vinya de Gabriel Serra, camí de Pobladors; està propera al Rafal Garcés.

Desembre 1561: Joan Estela sembra un quartó de vinya en el camí de Costitx, confronta amb altra vinya del propi Estela, camp de Joan Buades i camp de Pere Melcior.

23 de desembre de 1561: Jacobus Gibert, sembra mitja quarterada de vinya, confronta per dues parts amb camí de Pobladors, ermàs de Michel Roger, vinya i ermàs d'Antoni Bertran.

Desembre 1561: Antonius Vexilli sembra una quarterada de vinya, confronta amb camp de Bernadí Mateu, camp de Gregori Perelló, camp de Mateu Ferrer i terres del propi Antoni Vexilli.

Desembre 1561: Jaume Gual sembra tres quartons i mig de vinya en el lloc dit la Bassa d'en Borràs, confronta amb camí reial, camí dels Conreadors, sèquia reial i vinya dels hereus de Francesc Serra.

# MERCAT COBERT, PASSAT I FUTUR

BALTASAR PERELLÓ CARRIÓ

## INTRODUCCIÓ

Amb aquest treball sé que no deixaré les coses gaire clares, però també és veritat que els qui imaginaren, projectaren i construïren el Mercat Cobert tampoc no estaven gaire convençuts del que feien. Fins i tot m'atreveria a dir que els que avui el volen enderrocar no estan segurs del que volen fer. Crec que era necessari treure a llum unes quantes dades abans del seu pròxim enderrocament, o sigui, realitzar un resum de les causes que des de principi de segle XX motivaren el desig del projecte per part de les autoritats municipals. Es tracta d'analitzar el desig del projecte per part d'aquestes autoritats i d'analitzar breument per què no vol funcionar mai a ple rendiment i per què s'ha convertit en un edifici obsolet sense possibilitat de rehabilitació. En definitiva, només vull investigar un tram de la nostra història del qual aviat no quedarà cap empremta.

La idea està en un treball entre el caire sociològic i l'històric. Es tracta de dividir la investigació en diferents capítols. Primer en els antecedents, o sigui: per què es fa, des de quan sorgeix el projecte. Segon, què pogué fallar, i quins actors i factors intervingueren en el seu fracàs, i finalment el perquè de la idea d'un nou edifici.

Consider que és igualment important conèixer el desenvolupament tècnic del projecte, ja sigui pel procediment econòmic de la inversió: préstecs, subvencions, impostos (contribucions especials) o qualsevol altra despesa, així com els plànols i els projectes d'instal·lacions i terminació del Mercat Cobert.

La recerca dels arxius municipals, quant a les actes del Ple de l'Ajuntament, s'esdevé necessària, ja que els moviments de gestió per diferents membres del consistori són essencials per rebre el suport d'altres institucions financeres i polítiques.

• Les fonts de la recerca són:

- a) L'Arxiu Històric municipal. Llibres i actes de les sessions del Ple municipal.
- b) Llistat d'ingressos i préstecs del projecte.
- c) Article del cronista oficial d'Inca Gabriel Pieras Salom "Naixement del Mercat Cobert. La vida efímera d'un edifici", editat al programa de Festes patronals de Sant Abdó i Senén de 2002.

- d) Projectes tècnics i plànols de l'arquitecte, l'aparellador, l'enginyer i el deli-  
neant municipals.

## ANTECEDENTS

Podem constatar documentalment, especialment al setmanari *Ciutat* dels anys trenta, durant la II República, la preocupació dels polítics municipals per la salubritat, ja que hi havia molts de riscos de contagi de malalties infeccioses per la manca d'higiene. Sovint es fa referència a la necessitat de millorar les condicions de venda dels productes alimentaris, especialment del peix i de la carn; aleshores la peixateria estava al carrer de la Pau. També es venia pel carrer de forma ambul-  
lant, i a la carnisseria del carrer Major.

Les veus que reclamaven la necessitat d'una reforma urgent no només sor-  
tien dels polítics, sinó també de les persones que com Alejandro Bérghamo escrivien a la premsa local.

Evidentment amb l'inici de la Guerra Civil s'acabà qualsevol projecte de pro-  
grés, prou n'hi havia a mantenir el que tenien. No seria fins l'1 d'agost de 1945, sota la direcció del batlle Miquel Mir, quan en sessió plenària s'encomanà als regidors Josep Amengual i Llorenç Fluxà que estudiassin les possibilitats de la construcció d'un Mercat Cobert dins la finca propietat de l'Ajuntament, que se situava entre els carrers de Sant Francesc, Born i Àngels.

- Hem de dir que l'Ajuntament disposava d'un local amb tradició comercial, com era l'edifici de la plaça de l'Alhondiga. El volia recuperar, però el tenia llogat al Consorcio de Fabricantes de Calzado y Curtidos de Mallorca S.L.

Després de 1945 no es torna a sentir xerrar del Mercat Cobert fins que a una altra sessió plenària, el 30 de maig de 1952, sota el mandat del batlle **Joan Jaume March** s'encomanà al delineant de l'Ajuntament un projecte de disseny del Mercat Cobert, i la Comissió d'Hisenda concretà les possibilitats econòmiques. El 31 d'oc-  
tubre es tornà a reunir, ara amb el batlle accidental Gabriel Marqués Balle, junta-  
ment amb els responsables Foment i Hisenda, i amb l'arquitecte Municipal. El 30 de desembre de 1952 definitivament s'encomanà al projecte del Mercat Cobert a l'arquitecte municipal José Oleza Frates.

- Aquell mateix any, i a causa de la demanda de més llocs de venda, es duu a terme la reforma de la peixateria que dóna des de el carrer de la Pau al Born i a Sant Francesc.

Quasi tres anys després, el 31 de maig de 1955, ara sota les ordres del bat-  
lle Gabriel Campins Morey, l'arquitecte municipal en presenta el projecte definitiu. En la sessió del Ple s'acordà, a més, d'aprovar el projecte i donar llum verda a l'i-  
nici del procediment:

- ▶ Remetre'l a la Comissió Provincial de Serveis Tècnics.



- ▶ Contribucions especials.
- ▶ Els ingressos serien tots els que es poguessin rebre i se'ls inclouria dintre dels pressupostos.
- ▶ Expropiacions.

En aquests moments Inca viu un desenvolupament d'importants reformes urbanes i ja ha iniciat el procediment d'aplicar *contribucions especials*, com General Luque, Coch i la reforma de Salord.

Els tràmits per posar en marxa i aplicar el sistema de contribucions especials i d'expropiacions és molt dificultós i endarrerirà el projecte. Igualment troba molt de rebuig en els perjudicats, que no ho posaran gens fàcil; avui encara cou.

Finalment a meitat de 1959, exactament el 9 de maig, ara sota el mandat del batlle **Alfonso Reyna Bono**, s'anomena una comissió dirigida pel regidor Bartomeu Alzina perquè tracti directament amb Madrid la gestió del préstec amb el Banc de Crèdit Local d'Espanya. La gestió fou complicada amb avals molt complets.

El Sr. Alzina manifestarà posteriorment a una sessió de l'Ajuntament en Ple que havia contactat per agilitar la cessió del préstec amb el notari inquer que residia a Madrid Alejandro Bérnago Llabrés (per la seva rellevància, la figura d'aquest personatge mereix un estudi a part). A la mateixa sessió es va agrair la predisposició de l'ajuda del Sr. Bérnago i s'acordà retre-li un homenatge la propera festivitat de Santa Maria la Major.

El 30 de juny de 1960 amb el manament del batlle Alfonso Reyna Bono s'aproven els pressupostos del nou edifici del Mercat cobert, i el Dijous Bo del mateix any es posa la primera pedra, acte al qual assistiren entre d'altres el governador civil Plácido Álvarez de Buylla i López de Villamil.

Al març s'iniciaren les obres i durant el primer terç de 1963 s'acabaren. La inauguració fou a l'estiu de 1963.

## PER QUÈ NO VA FUNCIONAR MAI A PLE RENDIMENT?

Per la documentació fotogràfica i la memòria testimonial que tenim no se'ns fa gaire difícil tenir una perspectiva de la configuració urbana d'aquells moments. Inca era una ciutat compacta, és cert que començava a desenvolupar-se, però encara no s'havia estès. La majoria eren edificis antics amb molta solera, per la qual cosa el disseny i una construcció amb característiques arquitectòniques ben distintes no hi va arrelar, tot i això amb el projectes posteriors dels seus voltants, com per exemple la torre d'Inca. És veritat que els polítics d'Inca volien fer una ciu-

tat moderna, la majoria eren empresaris del calçat; per tant, gent molt viatjada. Coneixien les ciutats industrials de la Península i volien que Inca s'hi assemblàs. Volien una ciutat de gratacels amb infraestructures de serveis moderns. No ten-gueren una visió de futur i condemnaren urbanísticament el centre d'Inca fins al dia d'avui. L'edifici del Mercat Cobert i la "torre d'Inca" són dos clars exponents; al primer li volen posar remei.

Si tenim en compte que la necessitat sorgeix al primer terç del segle XX, que la primera vegada que s'agafà seriosament fou al 1945, que el projecte s'inicià al 1952, que no seria fins al 1961 que començaren les obres i que fins al 1975 no esti-gué totalment acabat, és clar que el temps va passar per damunt de tot i tots. Quan havia d'haver funcionat a ple rendiment no ho va fer, només va tenir una repunta-da des del final dels anys 70 fins a la meitat dels 80; després va caure quasi en desús i les seves instal·lacions s'utilitzaren per a altres coses.

- El concepte arquitectònic era desproporcionat i elitista.
- Mala ubicació. Molta dificultat per a l'estacionament.
- Als anys 40 i 50 hi havia pocs subministraments alimentaris, però a partir de 1960, quan l'economia va millorar, les petites botigues sortiren a tots els carrers, i la gent preferia comprar-hi abans que a la plaça tapada.
- Un altre exemple era que els dijous els mateixos usuaris del Mercat s'esti-maven més vendre fora.
- L'Ajuntament no s'implicà en la millora de les seves infraestructures. Tenia pocs recursos econòmics. No es va modernitzar allò necessari, quan es realitzaren reformes foren poques i ja era massa tard.
- Els petits comerços de l'exterior tampoc no han funcionat, atès que els canvis de llogaters han estat continus. El fracàs comercial ha estat abso-lut a l'interior i a l'exterior.

## PER QUÈ UN EDIFICI NOU?

La primera vegada que ho vaig escoltar em semblava desproporcionat. Però avui després d'un parell d'anys crec que poca gent té dubtes de la necessitat del seu enderrocament; una altra cosa són les característiques i els usos que es volen donar a la nova construcció.

## PROCEDIMENT ECONÒMIC

### INGRESSOS

El projecte de la construcció de l'edifici del mercat, elaborat pels tècnics de les obres, fou quantificat amb un total de 4.949.518,47 pessetes.

Rebé subvencions de la Presidència del Govern; després que la Comissió Provincial de Serveis Tècnics de Balears hagués informat favorablement el 18 de maig de 1959, la quantitat subvencionada fou de 1.700.000.00 pessetes.

Igualment es va concedir per part de la Diputació Provincial de Balears un avançament reintegrable sense interès per valor de 1.002.175,05 pessetes.

Es realitzà una operació de préstec amb el Banc de Crèdit Local d'Espanya per la quantitat de 2.247.354,42 pessetes. Aquesta operació es decidí pel consistori en Ple reunit en sessió extraordinària el 13 de gener de 1961, i el 30 d'octubre del mateix any s'aprovà per unanimitat les dues vegades a fi d'incloure'l dins els pressupostos generals.

La concertació del préstec fou negociada al 4 per cent d'interès anual, amortitzable al termini de 30 anys més la comissió de l'1,35 igualment anuals.



# LA FIGURA DE MESTRE BALTASAR TORTELLA I MUNAR. LA CELEBRACIÓ DEL 40È ANIVERSARI DE LA DISTINCIÓ DE LA MEDALLA D'OR AL MÈRIT AL TREBALL (1964-2004)

SEBASTIÀ GAMUNDÍ ANDREU<sup>1</sup>  
BARTOMEU MARTÍNEZ OLIVER

Dedicat amb tota la meva estima i afecte a mestre Baltasar Tortella i Munar com a prova de l'alegria que sent tota la ciutat d'Inca per l'honor que va merèixer en la concessió de la Medalla d'Or al Mèrit en el Treball per la vostra exemplar perseverança.

(Sebastià de Cas Cego)

## INTRODUCCIÓ

"Un día el niño Sebastián Gamundí se asomó al taller y se entusiasmó con el trabajo de l'amo Baltasar. Desde entonces ha nacido entre ambos una entrañable amistad"<sup>2</sup>

La premsa de Balears l'any 1963<sup>3</sup> mencionava com a possible Medalla d'Or al Treball mestre don Baltasar Tortella. En els salons del centre parroquial de Santa Maria la Major d'Inca es van reunir unes trenta persones representatives en diferents sectors del nostre municipi amb l'objectiu d'estudiar la possibilitat de gestionar davant les autoritats nacionals la concessió de la Medalla d'Or al Treball a mestre Baltasar Tortella, *es Cego*.

---

1 Mestre artesà i escudeller de Cas Cego. El Sr. Bartomeu Martínez ha duit a terme la investigació documental. Sebastià Gamundí neix a sa Pobla l'any 1954, on començà a treballar l'art de l'escudelleria als 7 anys, com a aprenent de mestre Baltasar Tortella, que continuava treballant el fang malgrat que era completament cec. Cinc anys més tard mestre Baltasar morí i Sebastià Gamundí quedà a càrrec de la fabricació de l'escudelleria sota la direcció de les hereves de mestre Baltasar. Des de l'any 1978, s'ha dedicat a renovar l'acceptació de les seves obres artesanals al mateix temps que manté la tradició escudellera de l'illa i del negoci familiar, que data de fa més de 100 anys.

2 Entrevista de la revista *Brisas* de l'any 1964 realitzada per José María Sanjuán i fotografies d'Antonio.

3 Diari *Baleares* del dia 9 de juny de 1963.



La finalitat d'aquest article és retre un sincer i merescut homenatge a un dels símbols culturals i populars més importants d'Inca, com és la seva manufactura gerrera i artesanal a través del món del fang.

Hem de dir que amb la incorporació de les Illes Balears a l'òrbita cristiana fins al segle XVII, comencen a detectar-se en el panorama domèstic mallorquí les *ceràmiques a pinzell* fabricades a Inca. És convenient recordar que la concentració de gerrereries durant el transcurs medieval quedà establerta a tres indrets en concert: Palma, Inca i Manacor.

Diu així la cançó popular del nostre municipi:

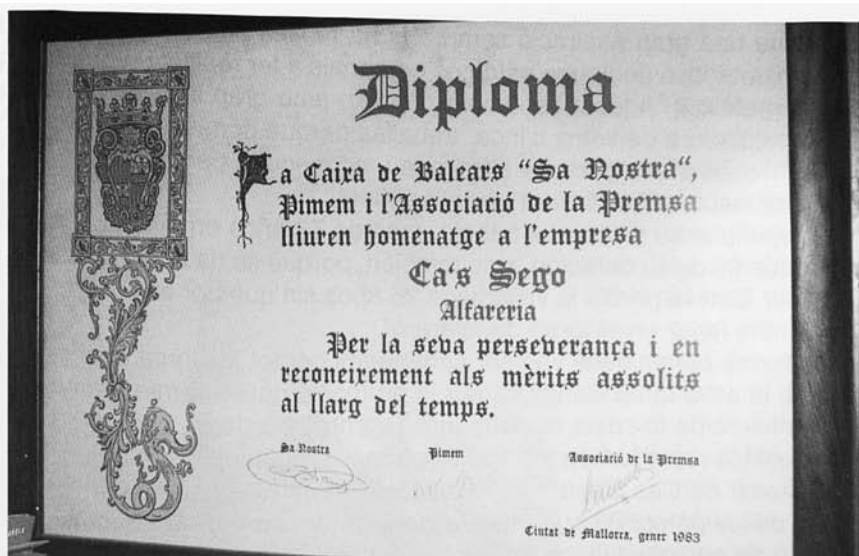
*He afinat un forn d'oller  
Que li donen embocades.  
He pensant moltes vegades  
Si éreu vós lo meu bé.*

Va ser l'any 1891 quan l'escriptor, pintor i arquitecte Pere d'Alcàntara Peña publicà l'edició de la *Guía Manual de las Islas Baleares*, a la qual feia relació nominal de las *alfarerías y los tejares* deixant constància de les vuit existents a Inca: Martí Coll, Andreu Company, Joan Torrens, Rafel Torrens, Baltasar Tortella (Ca s'Aleix o Cas Cego), Bartomeu Tortella, Francesc Tortella Ramis i Guillem Tortella (Can Piritis).

Inca recorda el món del fang, les teuleres i les gerrereries amb noms de carrers: carrer dels gerrers<sup>4</sup> i carrer dels terrers.<sup>5</sup>

4 El gremi de gerrers d'Inca tenia una activitat molt dinàmica a la ciutat. És per això que, per exemple, sufragaren la campana de bronze de Santa Magdalena.

5 AAVV, *Callejero y planos de pueblos de Mallorca*, Palma, Ediciones Cort, 1988.



És per això que, d'aquesta tradició ancestral, s'ha decidit estudiar la figura insigne de mestre Baltasar Tortella i Munar en l'aniversari de la concessió de la Medalla d'Or al Treball concedida ara fa quaranta anys (1964-2004), tenint en compte que l'any que ve, el 2006, en farà també quaranta de la seva mort.

Inca sempre ha estat terra del fang, tan sols cal constatar que el petit mestre Baltasar a la seva joventut en va conèixer un ampli ventall: la teulera de Can Garí, Can Regalat, Cas Cego, Can Piritis, Can Torrens, el molí de terrissa d'Andreu Company a l'actual avinguda d'Alcudia.

Gràcies a les fonts orals i testimonials úniques del seu alumne en actiu - vigent terrissaire a la nostra ciutat- Sebastià Gamundí i Andreu, la seva dona Cati, l'aplec documental donat a l'Ajuntament d'Inca pel Sr. Joan Llabrés Estrany dia 13 de novembre de l'any 2002, vertader promotor d'aquest esdeveniment social de 1964 per ser ell el president de la Comissió Ciutadana d'Inca que impulsà tal reconeixement i estudiat aquí per l'historiador de l'Art de la UIB Bartomeu Martínez Oliver, es realitzarà un estudi acurat i rigorós dels condicionants laborals, artístics, socials i polítics que dugueren el Govern espanyol a atorgar tan merescuda distinció a Inca.

## IL·LUSIÓ POPULAR PEL RECONeixEMENT A MESTRE BALTASAR

Era l'any 1963 i jo, amb nou anys, veia com el meu mestre, que en tenia 81, d'ells 75 dedicats a produir obres d'art en fang i ceràmica, plats morenos, vaixelles mallorquines, produïa al dia unes 600 peces en el taller de Cas Cego. Rep aquest malnom, ja que l'any 1938 la ceguesa li llevà la visió total dels dos ulls, fet que el condicionà en tots els aspectes de la seva vida manco en el de treballar per a aquell ofici, en el qual les mans i la creativitat juguen un paper molt important.

Darrere una gran aspiració sempre hi ha moltes persones que d'una forma altruista i voluntariosa dediquen esforços personals a fer realitat un projecte que ha sortit d'ells mateixos. Aquest sentiment popular, amb gran il·lusió, va fer que una comissió postuladora de veïns d'Inca treballàs perquè donassin la Medalla d'Or al Mèrit en el Treball a una persona admirada i reconeguda per tothom.

El diari insular *Última Hora*<sup>6</sup> diu el següent:

"Es ejemplar su vida en el trabajo, más de 72 años en el sector, no sólo por lo poco frecuente de su duración, sino también, porque se da la circunstancia de que Don Baltasar Tortella perdió la vista hace 25 años sin que por ello haya abandonado su cotidiana labor en el torno de alfarero".

Les seves ceràmiques van ser conegudes per tot Mallorca tenint en compte que part de la seva fama illenca va ser la promoció duta a terme a diferents establiments hotelers de la costa mallorquina. Tassons, cendrers, gerros, plats i vaixelles mallorquines representen les tipologies més conegudes i venudes per part de mestre Baltasar de Cas Cego.

Una de les persones que més va incidir a fer conèixer la seva tasca i així fer que un grup de persones lluitassin per la concessió de la medalla fou l'inquer Joan Llabrés Estrany. Record com de petit aquest caràcter afable i amistós del meu mestre se sumava a un dels seus màxims plaers: la conversa amb un bon amic amb la convidada d'un sempitern cigarret que fumava amb total delicadesa<sup>7</sup>.

Quan vaig començar al taller, vaig canviar els torns de l'escola per anar-hi els vespres. Era un món totalment nou per a mi, diferent. Tenc constància que feia 130 cendrers amb una hora i mestre Baltasar en feia 90.

Un matí va fer una aposta amb un amic seu, n'Amorós, per veure quan de cendrers faria en un matí. La diferència va ser sorprenent. Tan sols ell era mereixedor d'aquesta gran distinció estatal.



6 Diari *Última Hora*, dijous 27 de juny de 1963.

7 Sempre tenia els cigarrets a una escudella, els quals li feia jo. Record com venien autocars entre setmana, un total de tres cada dia, i sempre deixaven almoïna, que ens repartíem. Els sobrants dels diners servien per refrescar-nos amb un tassó de pinya ben fresc.



## ASPECTES BIOGRÀFICS



Va néixer a Inca el dia 6 de novembre de 1882 al carrer Paradís i als sis anys d'edat va quedar orfe per la mort prematura del seu pare. Va aprendre l'ofici artesanal del fang del seu padrí patern quan tan sols comptava amb 8 anys. Les escudelles d'aquell moment es venien a cinc cèntims la unitat. Ni dissabtes ni diumenges, l'amo en Baltasar no tenia vacances, no sabia què eren: el nin Tortella omplia tot el carro que tenien

al taller i a les quatre de la matinada feia un llarg camí fins a la finca de Son Gual. També anava a la finca de s'Avencar, on recollia el call vermell, i als terrers de Mandrava, l'argila. A la una del migdia, tornava a casa amb la terra vermella perquè després de la migdiada ficava les seves mans al fang. Així, amb la fórmula de 4 de call per 1 d'argila, sorgia la terrissa vernissera.

El dia 21 de novembre de 1906 va trobar l'amor de la seva vida: Esperança Estrany Ferrer, amb qui va tenir una nissaga de sis fills, un dels qual encomanà l'ànima a Déu per servei a l'Estat espanyol.

Miquel Tortella Estrany, el tercer dels germans, va morir al front de la Batalla de l'Ebre.<sup>8</sup>

Mestre Baltasar ja no veuria mai més els seu fills i no tan sols va lamentar aquesta pèrdua tan estimada, sinó que també el dia 14 de juliol de 1938 va perdre totalment la vista a conseqüència d'hemorràgies oculars que li ocasionaren un despreniment de retina.

Magdalena, Maria, Paula i Esperança, filles del seu matrimoni, sentiren un profund sentiment de recolzament cap al seu pare, i d'elles n'Esperança fou superiora de les Germanes de la Caritat l'Hospital de Felanitx. Aquesta conjuntura familiar i personal tan adversa va conviure tota la seva vida amb l'inseparable procés creatiu i artesanal del món del fang.

L'any 1942 es traslladà a Palma per participar a l'Exposició d'Artesania Balear organitzada per la Delegació Sindical Provincial, en què va aconseguir un diploma de mèrit gràcies a les diferents opinions favorables del jurat. Durant molts d'anys va exercir de proveïdor dels menjadors d'auxili social, dels quarters de la Marina de Palma i del d'Infanteria de General Luque d'Inca.

<sup>8</sup> Concretament a la IV Brigada de Navarra, extret de: "Ha fallecido en Inca el Excmo. Sr. Don Baltasar Tortella Munar Es Cego" a *Diario de Mallorca*, 22 de maig de 1966, p.18.

Crec sincerament, i des del convenciment d'haver estat una persona que l'he conegut de primera mà, que si la Medalla d'Or al Mèrit pel Treball fou instituïda per distingir els qui d'una manera exemplar van destacar en el món laboral espanyol, no hi cap el més mínim dubte que ho va merèixer Baltasar Tortella Munar. Morí el mes de maig de 1966.<sup>9</sup>

## BALEARS VA DEMANAR AQUESTA HONORABLE DISTINCIÓ

Aquest és un dels titulars<sup>10</sup> que encapçala una de les moltes publicacions de l'època que es varen fer ressò de la gran notícia pel municipi d'Inca. Amb motiu de la diada espanyola del 18 de juliol li va ser concedida la gran distinció per part del Ministeri de Treball, que va honrar no tan sols la persona, sinó l'entrega absoluta amb molt d'amor i constància a la seva obra diària.

El que deia tothom, els cafès, els diaris, les places i els mercats d'Inca és que la medalla és per al mestre Cego d'Inca, però que alhora aquesta agafa més nivell amb la seva imposició. Quaranta anys després ens adonam de la importància que un Consell de Ministres encapçalats pel règim de Franco decidís dia 1 d'octubre de 1964 atorgar aquests insignes reconeixements: "Trabajo. Decreto por el que se modifica el de 22 de diciembre de 1950 que organizó los Colegios Oficiales de Graduados Sociales (...) Decretos por los que se conceden las Medallas al Mérito al Trabajo en su categoría de Oro a Don Baltasar Tortella Munar (...)."

## EL DIA 1 D'OCTUBRE DE 1964, DIA HISTÒRIC PER A INCA

Confirmada la notícia i ratificada pel delegat de Treball, el Sr. Luis Burguera García<sup>11</sup>, ara el que esperava tota la ciutat d'Inca i tota la premsa de Balears és que confirmàs la seva assistència el ministre de Treball, encara que ho va fer el Sr. Ricardo Gómez Acebo, sotssecretari del Ministeri de Treball.

Els mitjans de comunicació feren un desplegament sensacional per transmetre dia a dia els esdeveniments puntuals que s'anaven succeint. Les càmeres de televisió espanyola (TVE) recorregueren diversos punts de la geografia insular, entre ells Inca, que obrí les portes a Espanya a través del taller de mestre Baltasar Tortella.<sup>12</sup>

9 Coll, Guillem, "Veinticinco aniversario de la medalla de oro al mérito en el trabajo a Baltasar Tortella" al diari *Baleares*, 16 de novembre de 1989, p.12.

10 Diari *Baleares* del dia 19 de juliol de 1964.

11 "Luis Burguera expresa su satisfacción por tan alta distinción de un trabajador mallorquín" article complet al diari *Baleares*, 20 d'octubre de 1964, p.8.

12 "Las cámaras de televisión se pasearon por Mallorca" al diari *Baleares*, 22 d'octubre de 1964. Article complet.

Sempre em va sorprendre una cosa de l'amo en Baltasar: les seves mans tan admirades pels reporters que venien de Madrid eren els seus ulls al cos. Acariciava d'una forma tan senzilla i delicada la terra mallorquina convertida en fang per produir artesanalment obres d'art útils per a les persones.

Don Joan Llabrés Estrany, president de la Comissió Ciutadana Inquera, va ser un dels motors perquè aquest expedient viatjàs a Madrid. Trenta-cinc membres formaven aquest òrgan de participació popular i al capdavant d'ell, un gran amic meu i professor mercantil. Gràcies a ell hem pogut escriure aquestes notes recordatòries d'una fita històrica per a Inca, ja que donà de manera totalment gratuïta a l'Ajuntament d'Inca l'any 2002 un aplec documental<sup>13</sup> de tota la premsa de l'any 1963 que feia referència a la condecoració de mestre Baltasar Tortella.

La Comissió redactà un expedient sobre la llarga trajectòria humana i professional de l'artesà, un aplec de molts de folis segons explica la premsa.<sup>14</sup>

Joan Llabrés, a una entrevista concedida al *Diario de Mallorca*, conta com es va fer l'adquisició de la Medalla:<sup>15</sup>

"Lo realmente hermoso de la medalla es que ha sido adquirida por suscripción popular. Tantos eran los que querían entregarnos su parte económica (5 pesetas) que nos vimos obligados a aceptar una irrisoria cantidad de cada uno.

Es de oro toda ella y lógicamente vale mucho; aunque hubiera valido un millón más, obraría en nuestro poder."



El dia 15 de novembre de 1964 s'anunciava l'arribada a Palma, en un vol d'Iberia que arribava de Madrid, del Sr. Ricardo Gómez Acebo, sotssecretari del Ministeri de Treball, que fou rebut pel governador civil de Balears i altres autoritats de la província.<sup>16</sup>

El programa d'actes de dia 15 de novembre de 1964 estava totalment preparat i és per això que trobam important la reproducció del text íntegre per al seu coneixement:

"(Portada) El Estado Español ha concedido la Medalla de Oro al Mérito en el Trabajo a nuestro convecino alfarero Mestre Baltasar Tortella Munar. España honra

13 El document és un aplec informatiu del senyor Joan Llabrés i Estrany, que en un total de 42 pàgines ha col·leccionat i recopilat hemeroteca al voltant de mestre Baltasar Tortella i Munar. Aquest valuós document roman a l'Arxiu Històric municipal des del 13 de novembre de 2002.

14 "El próximo domingo le será impuesta la Medalla de Oro al Trabajo a l'amo en Baltasar. Ha sido costeada por suscripción y ya se encuentra en Inca" a *Diario de Mallorca*, 11 de novembre de 1964.

15 "El próximo domingo le será impuesta la Medalla de Oro al Trabajo a l'amo en Baltasar. Ha sido costeada por suscripción y ya se encuentra en Inca" a *Diario de Mallorca*, 11 de novembre de 1964.

16 "Llego el subsecretario de Trabajo de España" al diari *Baleares*, 15 de novembre de 1964.



a un destacado trabajador entre los que formamos la gran familia laboral inquense, por lo que tan alta distinción a todos nos honra.

El próximo domingo les será impuesta con toda solemnidad por el Ilmo. Sr. Subsecretario del Ministerio de Trabajo, en nombre y representación del Excmo. Sr. Ministro.

A este acto, en el que se premia a un humilde artesano, no puede faltar el calor y entusiasmo propios de la satisfacción que todos compartimos.

Conciudadano, colabora con tu presencia a la brillantez de los actos programados.

Festividad de Santa María la Mayor (15 de noviembre de 1964)

10.00. Recepción del Ilmo Sr. Subsecretario del Ministerio de Trabajo en el Ayuntamiento de Inca por el alcalde Alfonso Reina Bono, las autoridades, comisión y pueblo.

10.15. Acompañamiento del homenajeadado desde su domicilio a la Iglesia Arciprestal.

10'30. Misa solemne en honor a Santa María la Mayor, que celebrará el Ilmo. Sr. Vicario Episcopal de la Diócesis con la asistencia del Orfeón Harpa de Inca, dirigido por Don Jaume Albertí, que cantará la misa en Honor a Santa María la Mayor, del compositor Bernardo Salas.

11.45. Acto de Imposición de la Medalla de Oro al Mérito en el Trabajo a D.



Baltasar Tortella Munar, por el Ilmo Sr. Subsecretario del Ministerio de Trabajo en el Auditorium de la Plaza de José Antonio, conocida popularmente como la plaza de los pinos. (Actual plaça de Mallorca.)

13.00. Vino español en el nuevo mercado de Abastos, ofrecido por el Ayuntamiento de Inca. (Mercat Cobert.)

14.00. Comida de homenaje que la Comisión Ciudadana ofrece al Ilmo Sr. Subsecretario del Ministerio de Trabajo, autoridades y homenajeado al celler de Can Amer."

La ciutat d'Inca es va vestir de gala per celebrar en el dia tan important de la patrona inquera una condecoració que passaria a la història d'Espanya.

Record que eren quatre medalles que aquell mateix dia s'imposaven a Espanya<sup>17</sup>: una d'elles al meu mestre, l'amo en Baltasar. Una entrevista<sup>18</sup> del qui fou batle d'Inca, Antoni Pons, conegut al món periodístic amb el sobrenom que *Juan María Palma*, a Baltasar Tortella deia el següent:

"Continúa viniendo gente a mi casa después de esta condecoración. No me impresiona mucho aunque agradezco de corazón su intención, sus elogios y sus

17 Cal tenir en compte que com a referència històrica de l'esdeveniment tan sols havien estat dos balears els qui, amb anterioritat, havien rebut la condecoració de la Medalla d'Or al Treball: l'enginyer i constructor del passeig Marítim de Palma Gabriel Roca Garcia, i el famós sociòleg Bartomeu Quetglas Gayà.

18 Juan María Palma, "Don Baltasar Tortella Munar. Alfarero" al diari *Baleares*, 8 d'octubre de 1964, p.8

palabras de aliento. Ya estuve en Palma, hace unos años, trabajando en el stand de la Feria de Muestras. Dicen que la gente me admiraba. Resulta chocante que en nuestro país se admiren de ver un hombre que trabaja."

Finalment, vull agrair a la meva dona Cati Guardiola i a totes les persones que m'han ajudat a realitzar aquest article, especialment al meu amic historiador de l'Art Bartomeu Martínez, la seva total col·laboració, atès que sense ells aquest treball no hauria arribat a bon port.

Aquestes darreres paraules de mestre Baltasar recollides a la premsa de l'època i que broten d'una personalitat humana, senzilla i treballadora, són testimoni fidedigne d'unes altres que l'historiador Guillem Rosselló Bordoy cità al llibre *Ceràmica Popular de les Illes Balears* (Palma, 1997): "El coneixement dels estris que ha emprat un poble en la seva vida diària és un document primordial per aconseguir una aproximació a l'home."

Que sigui, doncs, per a mestre Baltasar Tortella el meu agraïment i els de tots els qui varen seguir les seves passes.

# **NOSTRA JOVENTUT, ÒRGAN DE LA CONGREGACIÓ MARIANA D'INCA (1917-1918), MODEL DE PREMSA CATÒLICA**

GABRIEL PIERAS SALOM

L'intent d'aquesta comunicació és donar a conèixer una premsa inquera sortida de la mà del sacerdot D. Josep Aguiló Pomar, rector de l'església de Sant Domingo i, durant aquella època, entusiasta de la religió, de la cultura i de la premsa. Home certament meticulós que col·leccionà, en quatre volums, tota la documentació que produí l'esmentada església, la Congregació Mariana d'Inca i la mateixa ciutat en general; quatre volums que es conserven a la parròquia de Sant Domingo. Voldria agrair la delicadesa del seu rector actual, Mn. Antoni Estelrich, per deixar-me digitalitzar tan ric document.

Dins un dels quatre àlbums hi ha la col·lecció completa d'aquesta premsa, senzilla, que ocupa part dels anys 1917 i 1918, i que porta el significatiu nom de *Nostra Joventut*, a la qual tot, o quasi tot, anava dirigit de part de D. Pep Aguiló. Una joventut inquera amb ganes de saber. Una premsa oberta, però a tot i a tots. Important és la informació, la crònica de la ciutat d'Inca.

Per ara tan sols he pogut esbrinar la sortida del quinzenari *Nostra Joventut*, tenint al davant els números que en sortiren. El primer d'ells ho fa dia 27 d'octubre de 1917. Tenc poca constància de la gestació de tal publicació. A més dels números sortits (19), o que he pogut consultar (en el número 19, darrer que he tengut a les mans, no s'hi veu cap acomiadament) breus notes he trobat amb anterioritat.

Sí que cal citar la petició que fa D. Pep Aguiló Pomar, amb data de 23 d'octubre de 1917, al Sr. Batle d'Inca, que transcrita literalment diu:

"Don José Aguiló Pomar, Presbítero, natural y vecino de Inca, calle de San Francisco, nº 9, a V. Atentamente expone:

Que, en atención al art. 8 de la vigente ley de Imprenta, viene a poner en conocimiento de V. Que, a partir del sábado próximo, día 27 del corriente, verá la luz pública un boletín de propaganda católica, titulado "Nostra Joventut"; el cual se

publicará quincenalmente y saldrá del establecimiento tipográfico propiedad de D. Pedro A. Pieras, calle de San Francisco nº 9, siendo Director responsable el que suscribe.

Dios guarde a V. muchos años.  
Inca 23 Octubre 1917  
José Aguiló, Pbro."

Mn. Santiago Cortès Forteza escriu una molt breu biografia de D. Pep Aguiló (també conegut amb el sentit nom de don Pep Cameta) inserida dins el volum que recull les *III Jornades d'Estudis Locals* (Inca, 24 i 25 de maig de 1996), a l'article "Cronicó de l'església d'Inca anys 1911-1961".

"1946. Dia 4 de juny morí a Inca el prevere inquer Josep Aguiló Pomar. Havia nascut el 10 d'agost de 1889. Estudià en el Seminari Diocesà de Mallorca i fou ordenat prevere dia 20 de setembre de 1913. De la seva ordenació fins al juny de 1914 fou professor del Seminari, encarregat per preparar l'ingrés, mestre de gregorià dels nins de la Catedral i organista de la parròquia de la Santíssima Trinitat.

De l'any 1916 fins a 1920 fou vicedirector de la Congregació Mariana d'Inca on hi va instal·lar una biblioteca i fundà i dirigí el quinzenari "Nostra Joventut", orgue de dita congregació. Exercí durant més de vint-i-cinc anys, de 1918, el càrrec de rector de Sant Domingo procurant la restauració material del temple i la dignitat espiritual del culte, instaurant l'Associació del Rosari Perpetu, la Congregació del Pilar per homes i dones, i la Milícia Angélica per joves i estudiants. També era primatxer i organista suplent de l'església parroquial."

El setmanari local *La Veu d'Inca* anuncia dia 3 de novembre la sortida de *Nostra Joventut*. La nota diu així: "Hem rebut el primer número de un nou periòdic inquer, orga de la Congregació mariana d'Inca, titulat 'Nostra Juventut', que sortirà sense fetxa ficsa baix la direcció de Mn. Josep Aguiló, Vice-Director de la Congregació. De bons companys mai n'hi ha demés, per això celebrem la seva aparició, saludant-lo i establint canvi gustosament."

Cal citar i transcriure part d'una carta del qui en aquells moments era el diaca, Andreu Caimari:

"Sr. D. Josep Aguiló, Prevere.  
Caríssim en Cristo.

No t'havia escrit encara per no haver tenguda avinentesa de parlar amb D. Joan Quetglas. Demà, dijous, faré de veure'l quant sigui a fer classe.

Estic ocupadíssim, com no t'ho figures.

Poreu publicar aqueix himne de Sant Lluís an el vostro Bolletí. SE pot cantar amb qualsevol melodia gregoriana adaptable a la lletra "Iste confessor"...

Me repetesc affm.s.s. Andreu Caimari, Diaca."



També hi ha una carta del misser José Font i Arbós, datada a Palma dia 5 de novembre de 1917, dirigida "a mossèn Joseph Aguiló. Inca". Diu així:

"Rt. Sor. I amic:

He rebut la simpàtica fulla 'Nostra Joventut' que ha començat a publicar la potent Congregació Mariana d'aqueixa ciutat, que V. Amb tant d'acert dirigeix.

Lo que seguira pam a pam la vida de les congregacions mallorquines, a les que he dedicat energies i sacrificis. Estic contentíssim que els congregants d'Inca malavegen posar-se a primera fila entre les de Mallorca.. A V. i a ells la meva més coral enhorabona.

Me conti com a subscriptor de la seva fulla i, en lo que pugui servir, sap que me tindrà sempre a les seves ordes.

q.l.b.s.m. Pep Font i Arbós."

L'altre misser, Santiago Crespo de Quirós (habitava la casa Quirós de Mancor de la Vall i a l'escut portava la divisa "Después de Dios, la casa de Quirós"), també envia a D. Pep Aguiló dues cartes que fan referència a la novella publicació. Una porta data de 13 de novembre de 1917 i l'altra, del 25 del mateix mes i any. Vegem un retall de part de la primera:

"Sr. Director de 'Nostra Joventut'.

Mi distinguido amigo: Le acuso recibo de los dos primeros números del naciente y simpático "Bolletí de la Congregació Mariana d'Inca".

Cuenta Vd. Con una suscripción mía de una peseta por trimestre. Le adjunto como regalo para esa juventud un tomo de "Alma en verso".

A ser posible, y dejándole en completa libertad a su ilustrado criterio, desearía incorporarme a la Redacción de ese "Bolletí", en calidad de redactor honorario y gratuito."

També escriu al nou director D. Josep Aguiló "el Jefe del Archivo Provincial de Hacienda de las Baleares", el Sr. Antonio M<sup>a</sup> Peña, fill de Pere d'Alcàntara Peña. La carta porta data de 29 de novembre de 1917. No feia gaire que s'anaven establir les normes normatives per a l'escriptura de la llengua catalana, i alguns escriptors no volien deixar de fer-ho anàrquicament, com tampoc no volien deixar de dir *mallorquí*. Diu així:

**"Palma, 29 Noviembre de 1917**

Sr. D. José Aguiló y Pons (sic)

Muy señor mio de toda consideración: En primer lugar doy a V. muchísimas gracias por su muy atenta carta, el envío de los dos primeros números de Nostra Joventut y las frases benévolas, aunque inmerecidas, que me dirige.

Con gran sentimiento mio, no tengo poesías que puedan encajar en el n<sup>o</sup> que V. me indica: solo una muy antigua y muy mala tengo a la Inmaculada; y el hacerlas nuevas es cosa ya imposible para mi, pues solo las hago y las he hecho cuando salen solas. Además, desde que muchos periódicos se han permitido alterar la

ortografía mallorquina, con algunas innovaciones con las cuales no estoy, ni puedo estar, en modo alguno conforme, me he abstenido por completo de facilitar ningún trabajo escrito en mallorquín, a no ser que tenga yo acceso directo a la imprenta y corrección de pruebas, para evitar así que se me cambie mi manera de escribir. Recibí el periódico y le doy las gracias pero le suplico que no me lo envíe más. No es esto ningún desaire pero estoy ya harto de papel y bastante tengo con el que hay a mi cuidado, en el archivo de mi cargo.

Leí que Vds. Admitirían donativos en libros. De muy buena gana ofreceré a Vd. Algunos ejemplares de algunas obras que acaso tenga duplicadas o no me hagan falta, para la incipiente biblioteca de Vds. Por supuesto, en cuanto mis ocupaciones me permitan buscarlas y si algún día voy a Inca, quedarán en manos de D<sup>a</sup> Marcelina, o me indicará V. donde quiera se los remita.

Si tiene V. ocasión para ello le estimaré mucho la salute muy afectuosamente en mi nombre y con esta ocasión tengo sumo placer en ofrecerme a V. m.a. i affmo. s.s. y amigo.

Antonio Maria Peña."

Aquest mateix senyor Peña li tornarà escriure una carta en data de 8 de febrer de 1918. Val la pena llegir-la:

"Sr. D. José Aguiló, pbro. Inca.

Muy distinguido sr. y apreciado amigo: doblemente debo a V. agradecimiento: por el envío del n<sup>o</sup> de 'Nostra Joventut' y por su muy grata y sincera carta.

En modo alguno he sentido la publicación de mi sonet; lo hubiera sentido si me hubieran puesto en él las y griegas sustituidas por esta forma modernista de ponerlas latinas, cosa que yo no he aceptado, ni aceptaré, y por lo tanto nunca he escrito las conjunciones: Y con i latina.

Algunos periódicos, como el Sóller, por ejemplo, se ha permitido a veces alterarme la ortografía y como a pesar de mis amistosos avisos, ha reincidido y aun su director se permitió escribirme acerca de ello una carta pedante y tonta, he tenido que romper del todo con él.

Yo respeto completamente el sentir y pensar de los demás, y no quiero discutir la ortografía nueva, pero creo que tengo derecho a que se me respete el mio. De modo que si se copian en Nostra Joventut poesías mías, no poniendo las i latinas estaré muy satisfecho con ello y le autorizo a copiar todo lo que V. quiera con la mentada condición.

Convendría también mirar si lo que se copia tiene o no faltas de imprenta...

Le agradezco muchísimo las explicaciones de su carta, que no eran menester, y le participo para el porvenir, que lo que no quiero en modo alguno permitir en mis escritos en mallorquín es que se cambien las y griegas por i latinas.

Esto es la ortografía dels espàrecs como la llaman algunos, bastantes, catalanes. Pero yo no la llamo nada; respeto mucho al que, o a las que, las usan, pero de modo alguno, ni ahora, ni nunca, quiero usarlas yo. Mis maestros: D. Joseph Balori y Jovany catedrático que fue de griego (y filólogo ilustre) en la Universidad de Barcelona, mi tío Don Miquel Victorià Amer, uno de los siete primeros restaura-

dores de los Jochs Florals de Barcelona y mi padre Don Pere d'Alcántara Peña, el poeta popular por excelencia de Mallorca, me enseñaron cosas acerca de filología, que aun no me ha dado (ni me la dará) la gana de olvidar, gracias a Dios, que a los tres les hay concedido su santa gloria! Amén! Ya sabe V. ahora mi manera de pensar en tal punto. En todo créame su muy atto. Y affmo. y s.s.q.b.s.m. Antonio Maria Peña."

Des de Sóller, dia 13 de desembre de 1917, li escriu, a D. Pep Aguiló, una carta el qui serà molt d'anys amic, en Guillem Colom Ferrà.

"Sr. Dn. Josep Aguiló, Prevere.

Estimat amic: No creguis de cap manera que m'haja oblidat, encara que te sembli tenir motiu per a creure-ho. Si no he contestat més prest a la teva carta no és per mala voluntat ni perquè no m'haja interessat la vostra revista, sino senzillament per falta de temps i sobre tot d'ocasió.

Molt m'ha agradat el noble esforç de vostra simpática publicació sobre tot en un temps de fracàs i carestia. Meritíssima és la tasca que t'imposes i nobles les aspiracions. Lo que trob que manca és una mica més de novetat en la forma, deixant anar ja els motllos gastats i poc eficaces d'altres revistes similars y espanyoles. Copiau si de cas de les revistes de Catalunya aon tot és viu i palpita. Ficsauvos, per exemple, en l'acció social catòlica, literària, etc. dels caputxins catalans i comprendreu millor lo que vos dic. Destarrau, sobre tot, el bilingüisme.

Per lo demés, estau d'enhorabona. Déu beneesca aquests nobles esforços, anhels en flor d'ànimes joves. A Mallorca, per de promte, mai s'havia fet tant ni en tan bon sentit...

Salutacions a tots els de casa i ja saps que sempre pots dispondre de ton affm. amic. Guillem Colom Ferrà."

El Dr. Pere Fullana Puigserver, a l'obra *El Catolicisme social a Mallorca (1877-1902)*, editada l'any 1990 per Publicacions de l'Abadia de Montserrat, parlant de la Congregació Mariana ens diu:

"La Congregació Mariana de Joves de Sant Lluís Gonzaga, com a associació depenent exclusivament de la Companyia de Jesús, es va establir a Monti-Sion el 10 de gener de 1879, dirigida pel P. Dionisio Luís Martín, amb l'aprovació immediata del Provincial dels Jesuïtes. Posteriorment el reglament fou aprovat pel bisbe de Mallorca, Mateu Jaume, el mes de desembre de 1879... El reglament de 1879 contemplava dos tipus de socis o congregants (numerals i honoraris), d'entre 10 i 25 anys, com a màxim... la seva fundació es tracta d'un intent purament religiós, a partir de 1887 s'inclouen les seccions de literatura, música i declamació... Entre el 1879 i el 1900 aquestes associacions juvenils s'establiran a Binissalem, Sencelles, Pollença, Sa Pobla, Felanitx, Inca, Manacor, Santa Maria... Les congregacions que es fundaven, o fomentaven, estaven orientades vers una profunda pietat mariana

a partir d'una forta formació espiritual, teològica i humana, més de caire selectiu que no de masses... Aquestes congregacions compliren la missió de formar els descendents d'una classe burgesa ja definitivament establerta per afermar en una tradició adequada l'herència ideològica que calia transmetre. La finalitat de la Congregació era: Formar cristianos que traten de veras de su propia salvación y perfección en su respectivo estado y que trabajen intensamente en salvar y santificar a los demás dentro de su condición social, defendiendo a la Iglesia de Jesucristo de los ataques de la impiedad y especialmente de la Masonería..."

Tenim, per tant, les bases i les directrius que dominaran dins *Nostra Joventut*, una premsa que malgrat fos minoritària influí dins el món inquer de l'època. Naturalment que aquest periodisme religiós, catòlic, entrava dins cases de gent més o menys burgesa i amb un estatus social mig, però que, a la llarga, tengué una gran influència en un futur no gaire llunyà.

TITULARS DELS ESCRITS DELS 19 NÚMEROS DEL BOLLETÍ DE LA  
CONGREGACIÓ MARIANA D'INCA  
*NOSTRA JOVENTUT*

**Número 1. 27-octubre-1917**

A l'Il·lustríssim i Reverendíssim Sr. Bisbe (La redacció)  
Nostros propòsits (La redacció)  
Cor unum et anima una (J.A. Pbro.)  
Himne a sant Lluís Gonçaga (A. Caimari)  
El niño mártir (X)  
Aclaracions  
Avisos y noticias

**Número 2. 10-novembre-1917**

Santa Maria la Major (J.A. Prev.)  
A los congregantes marianos (Marcelina Moragues)  
Un cura... puf! (Pierre L'Ermite)  
La cançó dels joves (Guillem Colom)  
El credo  
Comunió general  
Secció de notícies  
Publicacions rebudes  
Correspondència literària

**Nnero 3. 8-desembre-1917**

Salutació a Maria Inmaculada (poesia) M. Moragues  
 Capítol de amor para la Juventud Mariana de Inca (Santiago Vilella Crespo de Quirós)  
 La Concepció Immaculada, patrona dels joves triomfadors del món (Un congregant de Maria Immaculada)  
 ¿Dos amigas? (L. Genestra, congregant)  
 La Virgen gana (Ribé, salesià)  
 La festa de nostra patrona  
 Programa de la velada literario-musical del domingo día 9...  
 Secció de notícies

**Nnero 4. 25-desembre-1917**

Santes i alegres  
 Records de nostra festa (J.A. Pre.)  
 Pressentiments de Nadal (Llorenç Riber)  
 ... I pau als homes de bona voluntat... (J.A. Pre.)  
 Cuento que puede ser un hecho (A.L.)  
 Secció de notícies

**Nnero 5. 19-gener-1918**

Any Nou, vida nova... Amunt els cors! (La redacció)  
 Al jovent (Miquel Costa, Pre.)  
 Necrològica. Mossèn Guillem Pujades (J.A. Pre.)  
 La aurora de la vida (Santiago Vilella Crespo de Quirós)  
 Nostra parla. "Diada de la llengua"  
 Nostro Bolletí, quinzenari  
 Secció de notícies

**Nnero 6. 2-febrer-1918**

Solemnitat litúrgica. La festa de la Candelària  
 Consells d'un pare (Marcelina Moragues)  
 Secció literària (Poesies de Joan Estelrich, Josep Carner i A. M<sup>a</sup> Peña)  
 L'Il·lustríssim Dr. Llompart, bisbe electe de Tenerife  
 Carnaval, punt de meditació.  
 La vida, un sueño (Luís Falguera)  
 Pensaments

Nostra biblioteca mariana  
 Secció de notícies  
 Secció recreativa

### Número 7. 23-febrer-1918

El nostro escut. Sol, lliri i espasa  
 La santa corema  
 Sempre joves (J.R. de proses de bon seny)  
 Secció literària (M. Costa Llobera i Joseph Carner)  
 La veu de l'Episcopat  
 En Miquelet (Bernat Balle)  
 Un cuento quincenal. La aventura del pillete (Santiago Vilella Crespo de Quirós)  
 Pensament (Gabriel Homar)  
 Nostra biblioteca mariana  
 Secció de notícies

### Número 8. 3-març-1918

Un bon programa per *Nostra Joventut* (J.A. Pre)  
*Importancia de la educación física en la formación de nuestra juventud* (José Noguera)  
 Secció literària (A. Dominica i Marcelina Moragues)  
 La veu de l'Episcopat  
 El secret de la confessió  
 El cuento quincenal. La obra de arte  
 Los dos golfillos (Antonio Homar Balle)  
 Secció de notícies  
 Secció recreativa

### Número 9. 17-març-1918

El patriarca St. Josep i la Joventut (J.A. Pre)  
 Delinquencia infantil  
 Secció literària (Andreu Caimari, Prev.)  
 El pagès (Bernat Balle)  
 El cuento quincenal. El último resorte (Santiago Vilella Crespo de Quirós)  
 Por una postal (Ricardo Aragón)  
 Pensaments  
 La reunió del diumenge passat

Nostra biblioteca mariana  
 Secció de notícies  
 Secció recreativa

### **Número 10. 29-març-1918**

Setmana Santa (Far)  
 Divendres Sant (Maria Josepha Peña)  
 Les set paraules de Jesucrist (Antoni M<sup>a</sup> Peña)  
 La Santa Creu (Josep, bisbe de Vic)  
 Redempció (A. Gelabert y Cano)  
 Soletat de Maria (Miquel Fortesa Piña)  
 La Verge dels Dolors (Jacinto Verdaguer +)  
 Pasqua florida... (J.A. Prev.)  
 Diada de Pasco (Marcelina Moragues)  
 La pau sia en noltros  
 La contabilidad y la vida humana (X)  
 Nostra biblioteca mariana  
 Secció de notícies  
 Secció recreativa

### **Número 11. 13-abril-1918**

Seguiguem la marxa... (J.A. Prev.)  
 Secció literària (Antoni M<sup>a</sup> Peña, Guillem Colom Ferrà i Maria Soto)  
 VII Centenari de la Verge de la Mercè  
 De acción social catòlica (S. Leoz)  
 El cuento quincenal. La palmera del desierto (Santiago Vilella Crespo de Quirós)  
 Moviment marià de Mallorca  
 L'avenç de l'hora  
 Nota de l'administració  
 Secció de notícies  
 Secció recreativa

### **Número 12. 27-abril-1918**

Mes de les Flors i el congregant marià (J.A. Prev.)  
 Secció literària (Maria Antònia Salvà)  
 Intel·lectuals? (Josep Puncernau)  
 Defensa de los coros de jóvenes marianos

Pensaments

Secció cultural-educativa. La mentira en el niño (Beatriz Galindo)

Hacia el "Dia de la premsa" de 1918

Crònica mariana

Crònica local

Mercat d'Inca

### **Número 13. 11-maig-1918**

L'Incendi de ca Na Vaquera (poema de n'Andreu Caimari que çnyà l'Englantina en els Jocs Florals de Barcelona)

Les tres branques verdes (Marcelina Moragues)

Defensa de los coros de jóvenes marianos

Crònica mariana

Crònica local

Avís

### **Número 14. 25-maig-1918**

Solemnitat litúrgica. Corpus Christi (J.A. Prev.)

Secció literària

Làmina dels Jocs Florals

Defensa de los coros de jóvenes marianos

De la Gran Guerra (Luís Berger)

La agonía de los ojos (A. Socías, congregant)

Programa de l'acte Literari-musical-còmic...

Crònica mariana

Crònica local

### **Número 15. 8-juny-1918**

El mes del Sagrat Cor i el Congregant (Dr. Torres i Bagés)

Secció literària (Mn. Llorenç Ribera, M.A. Salvà i Pau Bertran i Bros)

De l'acte del diumenge... (parlament de J. Estrany, president de la soció major)

Il·lustríssim Dr. Llompart

La festa del Corpus

Crònica mariana

Crònica local



**Número 16. 22-juny-1918**

Diada de la premsa catòlica  
 Secció literària (A. Caimari, Pre.)  
 En la festa de S. Lluís, patró de la joventut (Un congregant)  
 Las congregaciones marianas (V.G.)  
 Secció Cultural-Educativa. Celo del honor patrio (P. Ruiz Amado S.L.)  
 Crònica mariana  
 Crònica local

**Número 17. 27-juliol-1918**

Als gloriosos patrons d'Inca Sants Abdon i Senén. Màrtirs (Miquel Duran)  
 L'Excel·lentíssim Dr. Domènech, Senador del Reino  
 L'Il·lustríssim Dr. Llompard, bisbe preconitzat de Tenerife  
 La voz del Emmo. Cardenal Primado  
 Mn. Antoni M<sup>a</sup> Alcover i l'Institut d'Estudis Catalans  
 Secció recreativa  
 Programa de les festes dedicades als Patrons Sts. Abdon i Senén  
 Crònica mariana  
 Crònica local

**Número 18. 31-agost-1918**

En marxa, de bell nou... (J.A. Prev.)  
 Secció literària (Llorenç Riber i Querau de Llost)  
 L'Il·lustríssim Dr. Llompard  
 El Congreso Mariano de Barcelona (La junta organizadora)  
 Excursión filològica de Mn. Alcover  
 Secció amena. ¡Cobardes!  
 Un poc de prosa... (Marcelina Moragues)  
 Los efectos del cinematógrafo  
 Crònica mariana  
 Crònica local  
 Entreteniments

**Número 19. 30-setembre-1918**

Al Il·lustríssim i Redssim. Dr. D. Gabriel Llompart  
 Impressions i homenatges (J.A. Prev.)  
 Al Il·lm. i Rm. Dr. D. Gabriel Llompart, bisbe de Tenerife, amb motiu de la

seva consagració (Miquel Duran)  
El Doctor Llompart Fill Il·lustre d'Inca  
El nuevo obispo de Tenerife (José I. Valenti)  
Discurs d'introducció en la Vetlada del Bisbe Dr. Llompart  
El bisbe Llompart a Inca  
La diócesis de Tenerife  
Circular del Sr. Bisbe de Mallorca (Rigoberto, bisbe de Mallorca)  
Junta para promover los Ejercicios Espirituales  
Suscripción popular para costear el báculo que la ciudad de Inca ha dedica-  
do a su Hijo Ilustre  
Crònica local

## **Fitxa tècnica**

**Títol: Nostra Joventut**

**Subtítol: Bolletí de la Congregació Mariana d'Inca**

Lloc: Inca.

Llengua emprada: català (80%) i castellà (20%).

Data primer número: 27 d'octubre de 1917.

Data darrer número (conegut): 30 de setembre de 1918.

Números sortits: 19.

Periodicitat: els primers números, quinzenal; després, des del 16, mensual.

Redacció: del número 1 al 5, Sant Francesc, 23. Inca. A partir del número 6 i fins al darrer número, Pont d'Inca, número 177.

Direcció i administració: carrer de Sant Francesc, 9. Inca.

Lloc on s'imprimeix: del número 1 al 5, a la Tip. Pedro A. Pieras. Carrer de Sant Francesc, 9. Inca. Des del número 6 fins al darrer (19), s'imprimeix a l'Establiment Tipogràfic de n'Antoni Homar - Pont d'Inca - Telèfon 54.

Nombre de pàgines: els 18 primers números, 4 pàgines; el número darrer, el 19, en porta 8.

Dimensions de les pàgines: del número 1 fins al 4, 30,5 x 20,5 cm; a partir

del 5 i fins al final, 38 x 27 cm.

Nombre de columnes: del número 1 fins al 4, 2. A partir del número 5 i fins al darrer, 3.

Dimensions de les columnes: del número 1 fins al 4: 20 x 9 cm; del número 5 fins al 19: 22,2 x 7,8 cm.

Seccions: editorial (quasi sempre és un tema de molta actualitat), poesies, crònica mariana, narracions, notícies pròpies de la Congregació i generals d'Inca, publicacions rebudes, correspondència literària, programes d'actes, necrològiques, discursos, temes del moment, informació de les pròpies festes i d'altres de caire religiós, etc.

Fundadors: Mn. Josep Aguiló Pomar, en aquell moment rector de l'església de Sant Domingo.

Propietat: Congregació Mariana d'Inca.

Subscripció: del número 1 al 4, "qualsevol donatiu en diners o llibres que se nos enviïn; pels congregants, gratis". Des del número 5 fins al 19 i darrer, "2,50 pessetes a l'any. Pels congregants, gratis".

Venda del número: 0,05 ct.

Tiratge: m'és totalment desconegut.

Director: Mn. Josep Aguiló Pomar.

Col·laboradors: Mn. Josep Aguiló Pomar, A. Caimari, Marcelina Moragues, Guillem Colom, L. Genestra, Santiago Vilella, Ribé (salesià), Llorenç Riber, Antonio María Peña, J.R., Gabriel Homar, José Noguera, Bernat Balle, Ricardo Aragó, Far, María Josepha Peña, A. Gelabert y Cano, Maria Antònia Salvà, Beatriz Galindo, J. Estrany, Miquel Duran, A. García Rover...

Tendència política, social, econòmica i cultural: era una publicació bastant apolítica i amb una economia molt feble. 19 números foren tot el seu cabal. La cultura religiosa era la base sobre la qual descansava aquesta publicació, que tenia, però, tot l'ajut necessari de la clerecia. Era, sens dubte, una publicació amb un elevat bagatge cultural.

Zones de difusió: Inca i intercanvi amb altres publicacions d'aquest caire.

Lectors: els socis de la Congregació Mariana d'Inca i poques persones més. Aleshores surt el setmanari *La Veu d'Inca*. Quan aquesta publicació deixa de

sortir, la dels congregants agafa la responsabilitat de la informació general d'Inca.

Localització de fonts: parròquia de Sant Domingo d'Inca, en un àlbum que es conserva en bon estat i que es pot llegir amb comoditat.

Observacions: a la capçalera surt el següent lema de la publicació: "Educar la joventut, per així atacar el mal en la seva rel i preparar generacions millors."

Una premsa local, minoritària, que imprimí 19 números. Una premsa catòlica que lloava els valors de l'Església i que influí dins el caràcter inquer. Malgrat la seva poca durada, posà llevat per a altres premses del mateix tarannà. Els escrits estan ben cuidats igualment que la impressió. Les portades són elegants i tenen, especialment avui, indicis del futur que ja és present. Els temes, quasi tots religiosos, típics d'un moment històric en què el catolicisme havia de lluitar molt fortament contra un laïcisme que iniciava el seu camí.

El seu fundador, director i gran col·laborador en escrits Mn. Josep Aguiló no minvà esforços per dignificar, a la seva manera i a la del moment, el món religiós i espiritual d'Inca. Fou un treballador incansable. Un home que mitjançant la gran tasca acostà l'Església a molts de llocs. Si a poc a poc aquesta idea anà variant cap a una tendència més integrista, fou a causa de les molestoses circumstàncies que va haver de viure. Malgrat tot, D. Pep Aguiló mereix ser recordat per la seva tasca, encara avui desconeguda. Valga aquesta pinzellada, quant a treballador de premsa catòlica local, per a conèixer part del seu ésser més fondo.



ANY I.

INCA, 27 OCTUBRE 1917

NUM. I.

# NOSTRA JOVENTUT

Bolletí de la Congregació Mariana d'Inca

<p><b>SUSCRIPCIÓ:</b>                  QUALSIVOL DONATIU EN Diners o Lletres QUE SE M'ENVII PER ALS CONGREGANTS Gràtia..</p>	<p>EDUCAR LA JOVENTUT, PER AIXÍ ATACAR EL MAL EN LA SEVA REL I PREPARAR GENERACIONS MILLORS.                  Lema de "Nostra Joventut".</p>	<p><b>REDACCIÓ:</b>                  SAN FRANCISCO, 14.                  DIRECCIÓ Y ADMINISTRACIÓ                  SAN FRANCISCO, 9</p>
--	--	---

**Al Il·lustríssim i Reverendíssim Sr. Bisbe**

*Seja nostra primera salutació filial, afectuosa i trepidant, pel nostre Prelat estimadíssim Dr. Rigobert Domènech, que tant d'amor professa a les Congregacions Marianes.*

*La Nostra, té molt qu'agrar-li ja, en el curt espai que la qu'és nostre Pastor. Nos és molt grat recordar avui l'honor que nos dispensà, dient en nostra Casa la solemne velada litúrgica-musical, quant realisà entre nosaltres la santa visita pastoral.*

*Per un cert nombre de dies...*

tors benivolguts, llegint sols el lema que va encaixat en la seva capsalera; lema que, amb l'ajuda de Deu i de la Verge, ha d'esser l'encarnació perenne i fervent dels nostros entusiasmes, de les nostros iniciatives, dels nostros treballs, dels nostros esforços.

Aquesta és la finalitat, l'única i exclusiva finalitat que persegueixen els directors del present bolletí marià: educar cristianament la joventut mariana inquera, per així atacar el mal en la seva rel i preparar a nostra volguda ciutat generacions millors. Finalitat noble, patriòtica, la que avui a les totes s'imposa en nostra ciutat, si no volem que nos aclapari del tot un funest eubucament d'aquesta classe social, tan delicada i tan a lloure, tan simpàtica i tan digne de llàstima: tan influent en la societat: per-

ANY I.

INCA, 27 OCTUBRE 1917

NUM. I.

# NOSTRA JOVENTUT

Bolletí de la Congregació Mariana d'Inca

## SUSCRIPCIÓ:

QUANTSEU DONATIU EN DINERS?  
Subscripció de 1917 en pes  
PER CONGRAGIANTS SOLA.

EDUCAR LA JOVENTUT, PER ALTRE ATACAR EL  
MAL, EN LA SEVA NIEL Y PREPARAR "GENERA-  
CIÓNS MILLORS."

Lema de "Nostra Joventut."

## REDACCIÓ

SAN FRANCISCO DE  
CIBICEN Y ADMINISTRACIÓ  
SAN FRANCISCO, 2

## Al Il·lustríssim i Reverendíssim Sr. Bisbe

*Stiga nostra primera salutació líria, afectuosa i fervorosa, pel nostre Prelat estimadíssim Dr. Ripabert Domènec, que tant d'amor professa a les Congregacions Marianas.*

*La Nostra, és molt qu'agraïm-li ja, en el curt espai q' ve la qu'és nostre Pastor Nos és molt grat recordar avui l'honor que nos dispensa, per a dir en nostre Casa la solennitat celebrada li una-mensual, quant realitza entre nosaltres la anta visita pastoral.*

*Avui en aquest moment, n'hi hem d'afegir una altra: l'especial Bendició que per conducte de nostre Director Mission Joseph Figueró nos ha enviat a tots redactors i lectors de Nostra Joventut; la que nos obliga a ser més i més afanats a les seves saludables ensenyances.*

*Respectuosament li besa l'amill pastoral, per pora de celestial bendició i se congratula del seu feliç retorn a la Ciutat eterna.*

LA REDACCIÓ

## NOSTROS PROPOSITS.

### Escamesa

**AMABLES** lectors: Per motius d'urbanitat i de respecte, i quant no fos més que per seguir la vella costum de tot període, revisió, bolletí etc, que surt a roble per primera vegada, nos toca avui saludar-vos i dir-vos an a no venir.

I així heu fet, gaudint amb l'escamestra i aferrant, que per de prompte, vos llegim a tots. I ara...

Quin fi tindrà "Nostra Joventut,"?

Es poten conèixer vosaltres mateixos, lee-

tors benivolents, llegint sols el lema que va encaixat en la seva capçalera; lema que, amb l'ajuda de Deu i de la Verge, ha d'esser l'encarnació perenne i fervent dels nostres entusiasmes, de les nostres iniciatives, dels nostres treballs, dels nostres esforços.

Aquesta és la finalitat, l'única i exclusiva finalitat que perseguixen els directores del present bolletí marit: educar cristianament la joventut mariana incana, per així atacar el mal en la seva rel; preparar a nostra venguda una generació més millora. Finalitat noble, patriòtica, la que avui a les totes s'imposa en nostra ciutat, si no volem que nos aplegui del tot un famós emboscament d'aquesta classe social, tan delicada i tan a flor, tan simpàtica i tan digna de lluita, tan influyent en la societat; perquè d'ella dependrà el dia de demà; i aquest serà irreversiblement conforme lo que haurà sigut nostra joventut.

### Pero hi ha un altre motiu

encara, que nos ha impulsat a encetar a la present publicació. I és el buit que destinyem a la nostra publicació, de pora posar nos en contacte amb tots els nostres joves congregants, i així d'un modo fàcil, ràpid i intens, com així pot realitzar-se amb una publicació periòdica. I no sols posar nos en contacte amb nostros joves, sino fins i tot amb els que no son nostros encara, en tant i tanta de joves ressegats i porrusos, an els que los costen prou paper al local de la Congregació, per empagar-se de la correntia de vida que d'allà trulla ja sense i esperansa. Per tant, Nostra Joventut farà arribar an aquels també el programa de nostra labor, els bestes de vida que s'entén entre nosaltres, perquè assimilin nostros idees, despartin del seu encapiment i actuin al costat nostre.

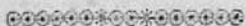
I encara més: que'laria també ja demostrada la necessitat de nostre bolletí, per la vida de relació i intercanvi que se ha sempre tenir amb les demás entitats afines a la nostra.

### Res de Política,

ni de partidarismos, ni res que pugui encorlar

NOSTRA JOVENTUT

La Comissió i realitzà entre totes les Diccions per aprofitar, exhibir y perfeccionar a Barcelona. Total 75.311'92.



**Crònica Mariana**

**Comunió i Reunió general.**—Demà diumenge, a les 8 del matí, i en nostra Parròquia, tindrà lloc la Comunió General per les dues seccions.

Al capvespre, a les 4, la Reunió mensual adeuam amb la presència del Santíssim, també per les dues seccions, major i menor.

**Funcions a benefici dels protectors.**

En agraïment als seus protectors que ja amb gran civisme han respost a l'invitació que se'ls ha fet de protegir nostra publicació o la marca general de la Congregació, nostre rubricats de declaració permet d'obsequiar a aquests mancebos amb una funció esportiva, de la que'n donarem detall més avant.

Per de pressa podem dir que els de la menor obsequiarà la preciosa novella «Los Iluminados» la que ja ensasia a la veia.

**Assemblea de Felicitat.**—An els que així han demanat detall concret sobre aquest acte marcat, en les pàgines més que no s'oblidarà el dia 5 del prop-vingent Maig.

**Crònica local**

**El perquè d'aquesta.**—Trobar-ho actualment en més en el camp de la Premsa en nostra ciutat, i per no interrompre nostra història, momentàniem feta que s'apropia agraïment inserirem en nostre treball una relació de les més importants.

Que no s'estranyin, emperò, nostros lectors si certe aspectes de la vida del nostre poble no los toquen, ni saltem a equivocar; doncs l'objecte de nostre ballet no nos permet sortir de nostre camp d'acció.

**La «Vea d'locu».**—Avui fa quinze dies se despenja de nostre ciutat aquest bon oultras, per motius de la gran pujada del paper i per altres causes que allargà.

Sentim vivament la desaparició del cotifare, al mateix temps que desajam que les esperances que abraça'va Director de una revista tel volta amb més empenya, sigui prou una realitat, perquè es vergonyós per l'una no podrà contar amb un periode segur an'hi n'hi ficem totes les mentolacions de la seva vida.

**Aste vanallic.**—Fa com d'una setmana 'n'ha succeït al que la treure'ls colors a la cara de tot bon inguat.

No's referim a la taula d'altres joves que una ma criminal va fer en los foguets dels regidors D. Joan Gelabert i D. Ramon Reul.

Com que nostros lectors ja'n tenen d'aquest acte vil i indigne de tota persona honorada dels d'altres, nos limitam a protestar-los amb totes ses nostros forces.

**Concessió de creus.**—Ha sigut concedida pel Govern la Creu de Beneficència de 2.ª classe al Administrador de Correus de nostra ciutat D. Andreu Martí i al manesral Jordi Treys, per un acte humanitari que realitzaren en dos pobres oltres, als que trogueren d'una simpansa i hi trobaven auxiliats a una casa del carrer de la Glòria.

Precedim totament als agraciats.

**Defunció.**—D'après de persona malalta auzars passat avui la ràpida i bondadosa senyora D.ª Coloma Ribes i Ribert,

esposa de nostre amic D. Esteve Ribes, A l'ocor.

Fou model de bones filles tot els temps que fou la trina, i de bones mares en el curt temp de casada, doncs baixà al sepulcre molt jove i quant tot sonreia al seu entorn.

Nos associam de veres al condol de son espas, sa mare la virtuosa senyora D.ª Coloma Ribert i demés familia.

**Malalta fora de perill.**—Amb satisfacció nos entencam que seguíx bé de sa greu malaltia, D.ª Antonia Pujol, senyora del metje D. Rogelio Figueiras.



**MERCAT DINCA**

Bessó, els 4232 kg. (quints) a	65'00
Biat els 7434 lites (quarters) a	25'00
Xeixa, . . . . . a	27'50
Orell del país . . . . . a	16'00
Civada del país . . . . . a	15'00
Faves per cuinar . . . . . a	28'00
Id. ordinaries . . . . . a	24'00
Id. per bestiar . . . . . a	22'00
Biat-de-mora, . . . . . a	40'00
Mangetes de coufit . . . . . a	65'00
Id. blanques . . . . . a	60'00
Salsa . . . . . a	03'50



**ACERTIJS**

5

Aigun era fui bija  
ahora soy madre  
el príncipe que en mis pechos crie  
es mandado de mi padre,  
acertarla, caballeros,  
si no dadme a mi padre.

Solució el n. 3.—El torn de las Mujás  
al n. 1.—La Ruca

Con censura eclesiástica





# ESGLÉSIA I SOCIETAT A INCA A PRINCIPI DEL SEGLE XX. MN. JOSEP AGUILÓ POMAR (1889-1946)

MIQUEL PIERAS VILLALONGA

## 1.- INTRODUCCIÓ

L'estudi de l'església que presentam en aquesta comunicació analitza i se centra en la biografia d'un capellà de principi del segle XX, Mn. Josep Aguiló Pomar. Biografiant aquest clergue volem mostrar com es va desenvolupar part del moviment catòlic a una ciutat mallorquina, en el context d'una societat que adopta i viu intensos moviments obrers de caire socialista i anarquista, que veu el creixement d'organitzacions republicanes i democràtiques, i que sent com apareixen nous costums i noves formes socials cada dia més allunyades de la doctrina oficial de l'Església i de la cultura tradicional. És a dir, amb aquesta biografia disposarem d'un element més per poder calibrar el paper i la força que tingué a Inca el moviment catòlic i els missatges que transmetia l'Església a la societat inquera des de principi del segle XX fins als moments previs a la Guerra Civil.

En aquesta introducció volem aclarir tres punts que consideram bàsics. En primer lloc, hem de dir que part del títol d'aquesta comunicació l'hem manllevat de l'obra de Josep Massot i Muntaner *Església i societat a la Mallorca del segle XX*. Una obra que vessa erudició. Una obra que ens ha aportat una visió global de l'església mallorquina i que ens ha aportat un cabdal d'informació riquíssim. La informació que apareix en aquesta obra és immensa. El llibre de Massot ofereix diverses referències sobre Inca i conté una breu biografia d'Aguiló quan estudia, en el capítol quatre, els deixebles de Costa i Antoni M. Alcover. Fins ara la referència de Massot era la més extensa aportació a la biografia d'Aguiló, un clergue que havia fet aportacions remarcables dins la cultura local i el moviment catòlic inquer. Malauradament, com molts d'inquers, perderen el seu passat l'any 1936. Com Miquel Duran, el passat de Mn. Josep Aguiló és oblidat i arraconat tot just després de la seva mort. De Duran, en sobrevisqueren alguns calius i de forma lenta s'ha recobrat de forma completa la seva memòria. En canvi, d'aquest capellà no hi havia cap referència historiogràfica que el mostràs com un exemple d'impulsor del movi-

ment catòlic a Inca, com un exemple de clergue nacionalista o de clergue actiu i lluitador durant els anys de la Segona República.

En segon lloc, volem aclarir l'afirmació que hem fet a l'inici d'aquesta comunicació quan dèiem que Mn. Josep Aguiló va treballar dins el moviment catòlic. Per tant, què volem dir quan parlem de moviment catòlic? Per respondre aquesta qüestió seguim les aportacions teòriques de Pere Fullana. Ell entén el moviment catòlic com el conjunt d'organitzacions que són "un reflex de la capacitat aglutinadora i força vehiculadora de la religió en una societat en procés de canvi (...) un complex moviment religiós, ètic, social i polític que neix a partir de l'experiència de defensa de l'Església contra l'Estat liberal."<sup>1</sup> A partir de principi del segle XX la característica més important del moviment catòlic és la seva actitud defensiva enfront de la modernitat, sovint a partir d'una "cultura bel·licista i apologètica".<sup>2</sup>

En tercer lloc, consideram que la present comunicació vol completar altres dos treballs de recerca històrica que hem realitzat els darrers anys. Per una part, creiem que aquesta senzilla comunicació servirà per posar un poc més de llum sobre la biografia de Miquel Duran Saurina, màxim representant del regionalisme polític, de la cultural i del moviment catòlic local a principis del segle XX. Estudiant Aguiló estudiem Duran. Sembla ser que Mn. Josep Aguiló va col·laborar intensament en algunes iniciatives que va dur a terme Duran, però també a la inversa.<sup>3</sup> Les relacions entre ambdós no sempre anaren per bon camí. Llorenç Maria Duran ens conta que quan col·laboraren junts en el setmanari *La Veu d'Inca* "les discussions entre ells eren freqüents i fortes, perquè els dos tenien un geni encès i els costava desdir-se dels seus punts de vista. L'endemà tornaven ésser amics i res havia passat."<sup>4</sup> Per altra part, també servirà per conèixer com el moviment catòlic es contraposava a l'anticlericalisme que creixia amb força a Inca i que hem estudiat en la figura de Llorenç Beltran.<sup>5</sup>

La font fonamental que utilitzam per respondre al nostre objectiu és la documentació pròpia i personal de Mn. Josep Aguiló. És una documentació que és custodiada en aquest moments per la parròquia de Sant Domingo d'Inca. Està composta per quatre quaderns, als quals hi ha enganxats i aferrats tota mena de documents que Aguiló anava guardant. Els documents estan mínimament ordenats de

1 Pere Fullana (1994), *El moviment catòlic a Mallorca (1875-1912)*, ed. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, p. 8 i 9.

2 Pere Fullana (1994), *El moviment catòlic a Mallorca (1875-1912)*, ed. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, p. 10.

3 Seria Mn. Josep Aguiló qui va incorporar o va enfortir en el discurs de Miquel Duran cert integrisme religiós?

4 Llorenç Maria Duran (1982), "Comentari biogràfic, Miquel Duran", a *Poesies* (recull de poemes de Miquel Duran), ed. Ajuntament d'Inca, pàgina 28.

5 Miquel Pieras Villalonga (1997), "Anticlericalisme durant la segona República. Inca 1931-1936" a *III Jornades d'Estudis Locals*, ed. Ajuntament d'Inca, p. 219-229.

forma cronològica i temàtica. Hi ha, entre d'altres materials, cartes rebudes, articles de premsa (no sempre datats ni amb indicació del periòdic d'on provenen), programes d'actes religiosos, festius, culturals... discursos propis, discursos d'altres persones que col·laboraren amb ell, el setmanari *Nostra Joventut* i altres publicacions de les quals Aguiló va participar com, per exemple, el butlletí de la parròquia de Santa Maria la Major.

## 2.- DADES BIOGRÀFIQUES<sup>6</sup>

Josep Aguiló Pomar neix a Inca el 10 d'agost de 1889 i hi mor el 4 de juny de 1946. Era fill de Miquel Aguiló. La seva família era de malnom Cameta i eren propietaris d'un comerç tèxtil a la plaça Major. La família va viure molts d'anys en el carrer de la Glòria. Dia 21 de desembre de 1913 és ordenat prevere pel bisbe Pere Campins a la capella del palau episcopal juntament amb un altre clergue, Miquel Fuster Cortès. Pocs dies després diu la seva primera missa a la parròquia de Santa Maria la Major d'Inca. Dia 1 de febrer de 1918 és nomenat rector de Sant Domingo d'Inca. Fou professor del seminari des de la seva ordenació fins a juny de 1914. En el seminari també es va dedicar a preparar els alumnes per a l'ingrés. També va ser mestre de gregorià, de solfeig i de piano. Va ser organista de la parròquia de la Santíssima Trinitat. Va compondre algunes obres musicals, però només coneixem dues obres seves: música per al drama *El cor de l'explorador*<sup>7</sup> i *Trisagi a tres veus*.<sup>8</sup> Entre 1916 i 1920 va ser vicedirector de la Congregació Mariana d'Inca, on va instal·lar una biblioteca i hi fundà i dirigí el quinzinari *Nostra Joventut*. Era corresponsal del *Correo de Mallorca* a Inca. Instaurà a l'església de Sant Domingo l'associació del Rosari Perpetu, la Congregació del Pilar per a homes i dones, i la Milícia Angélica. Fou organista suplent de la parròquia de Santa Maria la Major d'Inca i primatxer d'aquesta mateixa parròquia. Va col·laborar amb Miquel Duran en el setmanari *La Veu d'Inca* i en molts d'actes culturals i musicals del Cercle d'Obrers Catòlics d'Inca. Era membre de la coral l'Harpa d'Inca i formà part d'alguna de les seves juntes directives.

## 3.- NACIONALISME I CULTURA

La concepció cultural dins la qual es movia Mn. Josep Aguiló tenia els seus orígens i posava les seves bases en les actuacions d'Antoni Maria Alcover, Miquel

6 Aquestes dades biogràfiques s'han obtingut a partir de la consulta de: Santiago Cortès Forteza (1997), "Cronicó de l'església d'Inca dels anys 1911-1961" a *III Jornades d'Estudis Locals*, ed. Ajuntament d'Inca; de Josep Massot i Muntaner (1977), *Església i societat a la Mallorca del segle XX*, ed. Curial, Barcelona, p. 66-67; i de la lectura de la documentació personal de Mn. Josep Aguiló (arxiu de la parròquia de Sant Domingo d'Inca).

7 Aquesta obra es va estrenar a Inca el 5 d'agost de 1923 en el Teatre Principal d'Inca. Documentació personal de Mn. Josep Aguiló. Arxiu de la parròquia de Sant Domingo d'Inca.

8 Aquesta obra la va estrenar a Inca l'any 1929 l'Harpa d'Inca. Llorenç Maria Duran (1995), *Crònica comentada de l'Orfeó l'Harpa d'Inca*, ed. Ajuntament d'Inca p. 54.

Costa i Llobera, i d'aquells clergues que tenien alguna relació amb el catalanisme i el mallorquinisme de principi de segle. No és estrany, doncs, que quan Mn. Josep Aguiló diu la seva primera missa a Inca a final de desembre de 1913, Mn. Andreu Caimari li dediqui un extens poema en català que es publica en el setmanari inquer *Ca Nostra*.<sup>9</sup> El mateix poeta Guillem Colom també el felicita per carta amb motiu de la seva primera missa.<sup>10</sup> El món cultural de Josep Aguiló dels anys 10 i 20 del segle passat és, per tant, el d'una persona pròxima al catalanisme, a l'interès per recobrar l'ús real de la llengua catalana, a determinat anticentralisme o a un determinat autonomisme, si ho haguéssim de dir amb paraules més actuals. Massot i Muntaner inclou Aguiló en aquell grup de clergues que "s'han interessat poc o molt per la cultura autòctona (i) han estat, de lluny o de prop, deixebles d'Antoni M. Alcover i de Miquel Costa i Llobera i hereus, per tant, de llurs contradiccions i de llurs antagonismes. Aquests antagonismes (...) impediran una acció conjunta i coherent com la que es donà al Principat i ocasionaran la pèrdua inútil de moltes energies. La República i la guerra civil acabaran de completar aquesta dispersió, ocasionaran frustracions irreparables als uns i proporcionaran evasions lamentables als altres."<sup>11</sup>

Com hem dit a la introducció l'historiador Josep Massot a la seva obra *Església i societat a la Mallorca del segle XX* ja incloïa Aguiló en el grup de clergues seguidors de Costa i Alcover i ja parlava d'ell, encara que fos molt breument, del seu regionalisme catalanista, de la unió peculiar entre nacionalisme i religió que va elaborar i de la seva participació a les diades de la Llengua Catalana d'Inca de 1916 i 1917. Les idees nacionalistes d'Aguiló estan molt influenciades pels esdeveniments polítics del primer terç del segle XX, per la concepció nacionalista que va heretar d'Antoni M. Alcover i per la mútua col·laboració que mantenia amb Miquel Duran.

L'1 de gener de 1916 és un dels oradors, juntament amb Andreu Caimari i Joan Estelrich, de la Diada de la Llengua Catalana celebrada a Inca. L'1 de gener de l'any següent, també participa a la segona Diada de la Llengua Catalana com a orador juntament amb Antoni M. Alcover, Joan Alcover, Joan Rosselló, Miquel Ferrà Joan Estelrich, Bartomeu Cantalops, Andreu Caimari, Guillem Colom, Pere Riber, Bartomeu Guasp, Jaume Estrany, Miquel Duran i Bartomeu Caimari.

El desembre de 1917 Guillem Fortesa li envia una carta demanant-li la seva adhesió i col·laboració personal en el que havia de ser el Centre Regionalista de Mallorca.<sup>12</sup> El desembre de 1922 participa a l'homenatge que dedica Miquel Duran

9 El setmanari *Ca Nostra* a final de desembre de 1913 també publica un poema de Miquel Duran dedicat a Aguiló amb motiu de la seva primera missa.

10 Carta de Guillem Colom a Josep Aguiló, Sóller, 30 desembre de 1913. Documentació personal de Mn. Josep Aguiló. Arxiu de la parròquia de Sant Domingo d'Inca.

11 Josep Massot i Muntaner (1977), *Església i societat a la Mallorca del segle XX*, ed. Curial, Barcelona, p. 56.

12 Carta de Guillem Fortesa a Josep Aguiló, 22 de desembre de 1917. Documentació personal de Mn. Josep Aguiló. Arxiu de la parròquia de Sant Domingo d'Inca.

al poeta Costa i Llobera a la seu del Cercle d'Obrers Catòlics d'Inca. Aguiló és l'encarregat de glossar, davant del públic assistent, la biografia del poeta pollencí.<sup>13</sup> El mes de març de 1927 assisteix i participa a l'homenatge que l'Harpa d'Inca dedica a Joan Alcover. Entre els participants a l'acte hi havia Llorenç Maria Duran, Miquel Duran i Josep Tous i Maroto.<sup>14</sup> Mn. Josep Aguiló també col·labora amb l'Harpa d'Inca, que posava música a les activitats culturals i nacionalistes que du a terme Duran. El novembre de l'any 1916 Duran fa un primer intent per formar una coral, iniciativa que va ser dirigida per Aguiló, va assajar algunes cançons i va cantar en algunes vetllades culturals, però *l'incipient orfeó no va prosperar*.<sup>15</sup> Va ser membre de la Junta Directiva de l'Harpa. Entre 1926 i 1929 va ser secretari i entre 1931 i 1946 va ocupar, entre d'altres càrrecs, el de vicepresident.<sup>16</sup>

Aquesta activitat cultural va acompanyada per un discurs nacionalista força peculiar. Un discurs que va variant des de principi de segle XX fins a l'època de la Segona República. Cap a 1916 Aguiló deixa ben clar que Religió i allò que ell anomena Regionalisme han d'anar units: *Lo que importa idò és educar-nos en un bon sentit de patriotisme agermanat amb la religió*.<sup>17</sup> Considera que Mallorca està unida per forts vincles amb Catalunya. Amb motiu de la primera Diada de la Llengua Catalana, Aguiló en feia el següent comentari: "I la nostra ciutat, en bon hora per ella, ha volgut unir-se també en aquest moviment de patriotisme i de cultura i ha volgut demostrar així que es recorda encara que de nostra estimada Illa de Mallorca, una de les regions de Catalunya, ella n'és de les seves filles majors."<sup>18</sup>

La seva idea de patriotisme mallorquí i vinculació amb Catalunya va unida a la idea d'anticentralisme, però no a la de separatisme i de destrucció de la unitat d'Espanya. El nacionalisme d'Aguiló és compatible amb la idea d'una Espanya unida; és més, considera que la defensa de la llengua i la cultura catalanes ha de ser una força que doni més cohesió a Espanya: "Estimem la llengua per tant i no temem que amb això desmembrem ni rompem la unitat nacional. Perquè el dia que brilli el pensament de tots els espanyols en les més variades i característiques formes; el dia que floreixin més la literatura i llengües regionals (...); el dia que siguem més espanyols, més catalans a Catalunya i més castellans a Castella, constituint així no una unitat centralista, amalgàmica, impossible, sinó una unitat harmoniosa i factible, aquest dia Espanya ha de ser gran."<sup>19</sup>

13 Programa de l'acte. Documentació personal de Mn. Josep Aguiló. Arxiu parròquia de Sant Domingo d'Inca.

14 Programa de l'acte. Documentació personal de Mn. Josep Aguiló. Arxiu parròquia de Sant Domingo d'Inca.

15 Llorenç Maria Duran (1995) *Crònica comentada de l'Orfeó l'Harpa d'Inca*, ed. Ajuntament d'Inca, pàg. 19.

16 Llorenç Maria Duran (1995) *Crònica comentada de l'Orfeó l'Harpa d'Inca*, ed. Ajuntament d'Inca, pàg. 46, 60 i 69.

17 *La Veu d'Inca*, 8 de gener de 1916.

18 *La Veu d'Inca*, 8 de gener de 1916.

19 *La Veu d'Inca*, 8 de gener de 1916.

Amb l'arribada de la Segona República el discurs nacionalista d'Aguiló segueix les pautes de l'Antoni M. Alcover dels darrers anys de vida. En el setmanari *Ciudad*, dirigit per Alejandro Bérnago, Mn. Josep Aguiló publicarà durant tres mesos diferents articles laudatoris adreçats a Alcover.<sup>20</sup> En aquests articles segueix parlant de catalanisme, però d'un catalanisme molt particular que el porta a demanar-se: "¿Cuál es nuestro deber de hijo de Cataluña española?"<sup>21</sup> i que ha de tenir com a model a seguir la figura d'Alcover. Entre el discurs polític mescla també la religió: "(Alcover) no amó tan sólo a Cataluña por ella misma, sino que en ella amó a España entera. En sus artículos (...) puso siempre de relieve su más profundo amor a la Patria (Espanya), una e indivisible, tal como la concebimos los catalanes patriotas contra las absurdas pretensiones de un polinacionalismo insensato (...).

Él, (Alcover), amando y laborando por Cataluña, contribuyó a hacer grande a España y a consolidar su prestigio ante el extranjero. Las generaciones que sucedan a la nuestra necesitarán más de una vez de Mn. Alcover para su formación espiritual, artística y cultural. Y no solo debe recoger Mallorca sus obras (d'Alcover) sino también los admirables ejemplos de austeridad, de fe, de religiosidad de esta figura (...) sin olvidar nunca que toda su actividad tuvo por objeto el ideal de nuestras creencias venerandas en el movimiento catalanista."<sup>22</sup>

Després del juliol de 1936 el silenci d'Aguiló sobre nacionalisme, Catalunya i la llengua catalana és absolut.

#### 4.- EN DEFENSA DE LA RELIGIÓ

Mn. Josep Aguiló veu que és necessari actuar en defensa de la religió catòlica. I ho fa des de tres vessants diferents: des del punt de vista de la recristianització i la reconquesta moral de la societat, des de l'acció social i des de la mobilització dels catòlics en la vida pública.<sup>23</sup>

20 Aquests articles sobre Alcover varen ser reunits i ampliats per Aguiló i donaren com a resultat una biografia. Aguiló va remetre aquesta biografia a Francesc de Borja Moll per si podia ser publicada. Moll, després d'haver-la llegida li respon que els textos que va llegir "els vaig trobar plens d'efusió cordial, que demostrava ésser vostè un afectuós admirador del biografat. Si li he d'esser franc (...) no li amagaré que aquells articles estan bé com a articles de circumstàncies i com a articles de periòdic. Per a fer-ne un llibre, que sempre té un caràcter permanent, definitiu, els manca una cosa importantíssima a les biografies: el contacte directe entre el biografat i el biògraf. És ver que vostè i D. Antoni M. No se tractaren, no se conegueren personalment a fons i per això encara que en la biografia hi hagi molta calor d'entusiasme hi manca calor de vida". Carta de Francesc de Borja Moll, 25 de febrer de 1940. Documentació personal de Mn. Josep Aguiló. Arxiu de la parròquia de Sant Domingo d'Inca.

21 *Ciudad*, 27 de febrer de 1932.

22 *Ciudad*, 12 de març de 1932.

23 Segons Pere Fullana, l'acció pública dels catòlics "formalment sempre es tracta de mobilitzacions apolítiques, però la concreció del moviment polític serà l'associacionisme polític. Actuen a favor del tradicionalisme, del conservadorisme o del regionalisme conservador". Aquesta mobilització dels catòlics en la vida pública Pere Fullana l'anomena "acció catòlica", que no s'ha de confondre "amb el moviment apostòlic, també anomenat així, que té els seus inicis a la segona dècada del segle XX". Pere Fullana (1994), *El moviment catòlic a Mallorca (1875-1912)*, ed. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, p. 26 i 27.

L'objectiu de la recristianització i la reconquesta moral de la societat, l'intenta assolir Mn. Josep Aguiló amb la seva participació en la Congregació Mariana i de Sant Lluís. Les congregacions marianes, de caràcter juvenil, havien sorgit a Palma. La primera es va establir a Montis-ion el 10 de gener de 1879. Entre aquesta data i 1900 s'havien establert associacions com la de Palma a diversos pobles de Mallorca, inclòs Inca.<sup>24</sup> Aquí Mn. Josep Aguiló en va ser vicedirector entre 1916 i 1920 i es marcava com a objectiu "lograr la tantes vegades desitjada regeneració moral i social de nostra joventut estimadíssima".<sup>25</sup> Les activitats principals eren una reunió mensual dels socis i unes determinades celebracions religioses. Però durant els anys en els quals Aguiló en fou responsable, la Congregació realitzà accions de caire social: millora de l'oci, millores higièniques i millores educatives. L'any 1917 posa en marxa el projecte d'adquirir terrenys i construir-hi un centre d'oci i d'esports en el qual puguin acudir els joves de la ciutat. Per a aquesta tasca necessita molts diners i cerca la col·laboració de la burgesia. Edita un manifest<sup>26</sup> i l'envia a "todas las personas pudientes de Inca" i directament els demana diners per dur endavant el projecte: "Con vuestro concurso vamos a ver pronto realizado el proyecto que ha de reportar nuevos beneficios a la juventud inquense: la adquisición de parte del terreno colindantes con la Casa de la Congregación."

Els beneficis que generaran aquestes instal·lacions són aquests: "Recoger a esa multitud de chicos que pululan por nuestras calles abandonados y dejados a sus anchas todos los domingos, muchachos que ya en sus tiernos años han aprendido a insultar a Dios o molestan a las gentes con sus travesuras; atraer a esos mozalbetes y tenerlos entretenidos. Sacar a los jóvenes ya mayores de los casinos, incitarlos a ir a nuestro campo a ejercitarse algunas horas en juegos de gimnasia o deportivos que tanto contribuyen a tonificar el organismo."

No hem pogut comprovar si finalment la Congregació Mariana va adquirir els terrenys essent Mn. Josep Aguiló membre directiu de l'associació. El que sí sabem és que entre 1916 i 1920 la Congregació va tenir una major activitat social, ja que entre l'octubre de 1917 i el setembre de 1918 va publicar un quinzenerari quasi tot escrit en català, *Nostra Joventut*, es varen realitzar nombroses excursions, vetl·lades literàries i musicals, funcions teatrals; es disposava d'una biblioteca i s'arribà a superar els dos-cents congregants.

Mn. Aguiló també està disposat a treballar per la reconquesta moral de la societat. En aquest sentit s'han de destacar les seves actuacions a la premsa local, sobretot en els setmanaris *Ca Nostra* i *La Veu d'Inca* que dirigia el seu amic Miquel

24 Pere Fullana (1994), *El moviment catòlic a Mallorca (1875-1912)*, ed. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, p. 114-116.

25 *Nostra Joventut*, 31 d'agost de 1918.

26 "A todas las personas pudientes de Inca". 1917. Documentació personal de Mn. Josep Aguiló. Arxiu de la parròquia de Sant Domingo d'Inca.

Duran, i a la publicació *Nostra Joventut*, que ell mateix dirigia. En aquestes intervencions a la premsa local Aguiló defensa la religió catòlica enfront d'idees modernes, la moral laica, la pèrdua de valors, els intel·lectuals moderns... Per exemple, per a la Diada de Santa Maria la Major Mn. Josep Aguiló afirma: "El trono august, la càtedra sagrada de nostra Reina no pot enderrocar-se. I l'impíu, i l'escèptic, i l'intel·lectual modern tendran que fer acallar el seu orgull davant nostra Centinella que vetlla pel bé de nostra ciutat. (...) Malgrat les investides que la pietat sofreix actualment dels inímic de l'Església i degut a les modernes corrents d'indiferentisme i sensualisme, la devoció i el culte a Santa Maria la Major ha de surar per sempre en noltros perquè és el testament sagrat que nos llegà l'avior venerable."<sup>27</sup>

L'actuació d'Aguiló en aquest aspecte no queda reduïda a la paraula escrita. El 29 de juny de 1916 és un dels oradors de la Diada de la Bona Premsa que es va celebrar a Inca, que tenia com a objectiu fer veure als catòlics que molta de la premsa que es llegia a Inca tenia com a objectiu *l'esbucament* de l'Església i, per tant, havien de donar suport a la premsa que defensava els interessos de la religió ja que "nosaltres catòlics (vergonya em fa haver-ho de dir) no hem sabut respondre amb les mateixes armes, no hem sabut servir-nos dels mateixos medis naturals per sostenir periòdics catòlics que estiguin a l'altura dels que propaguen la impietat."<sup>28</sup>

El model de premsa que proposava responia als postulats més intransigents i conservadors de l'Església. No és estrany que quan demanava consell a personatges del panorama literari li proposassin certa moderació. El poeta Guillem Colom, l'any 1917, li donava alguns consells sobre com omplir de continguts la publicació *Nostra Joventut* i deia: "Copiau, si de cas, de les revistes de Catalunya a on tot és viu i palpita. Fixau-vos, per exemple, en l'acció social, catòlica, literària, etc. dels caputxins catalans i comprendreu millor que vos dic."<sup>29</sup>

Cap a 1931 la Congregació Mariana veu que ja no serveix per posar en pràctica la seva idea recristianitzadora de la societat. Són moments de canvis polítics i socials ràpids i radicals. Segurament per això, dia 8 de juny de 1931, un mes i mig després de la proclamació de la Segona República, funda una nova congregació, la Milícia Angélica, sota l'advocació de Sant Tomàs d'Aquino, amb l'objectiu de treballar la recristianització dels més joves. Els motius de la fundació els explica Mn. Josep Aguiló, que és el director de l'entitat, en un extens pamflet que reparteix entre els joves d'Inca:

"La Milicia Angélica: he aquí la gran asociación que la Iglesia ha bendecido y la ha indulgenciado con mano copiosa, presentándola al joven moderno que no

<sup>27</sup> La *Veu d'Inca*, 11 de novembre de 1916.

<sup>28</sup> Discurs de la vetllada de la Bona Premsa al Cercle d'Obrers Catòlics. 29 de juny de 1916. Documentació personal de Mn. Josep Aguiló. Arxiu de la parròquia de Sant Domingo d'Inca.

<sup>29</sup> Carta de Guillem Colom a Josep Aguiló, Sóller 13 de desembre de 1917. Documentació personal de Mn. Josep Aguiló. Arxiu de la parròquia de Sant Domingo d'Inca.



quiere renunciar a sus creencias católicas y que se ve, por otra parte, tan necesitado de eficaz auxilio ante el tremendo oleaje de perversión y de descreimiento que nos ahoga.

Es notoria y evidente la rebeldía e indisciplina de la juventud de hoy que ha llevado tantas veces el transtorno y desasosiego a nuestra desventurada Patria. Espanta al corazón creyente ver como crecen y se forman hoy, incluso jóvenes de familias católicas, a macho y martillo. Por qué el joven moderno, en general, ha llegado a estado tan deplorable? Ah, porque el joven de nuestros días, en primer lugar no conoce a Dios ni a su Iglesia, y en segundo lugar se desconoce a si mismo.

¿Estará todo perdido ya para el joven católico de hoy? ¿Habrà para él un remedio, una panacea especial y eficaz para sus males? Sí joven: la Milicia Angélica del doctor Santo Tomás.<sup>30</sup>

Quan l'associació duia quatre mesos de funcionament s'organitza una vetllada religiosa i cultural. Mn. Josep Aguiló pronuncia un llarg discurs en el qual torna a repetir les paraules del pamflet inicial i es queixa de l'apatia dels catòlics:

"Què no ho veis senyors que la fe se perd? Que no ho notau que la fe se substitueix en falsificacions abominables? No veis que la fe, la fe sacrosanta de Jesucrist desapareix d'Espanya? Inútil és pintar-vos tot lo que està sofrint l'Església santa en nostres dies de part dels seus inemics. I els catòlics què fan? De quina manera lluiten i s'organitzen per defensar-se? Es veu l'apatia, desídia dels catòlics d'avui. És hora d'actuar, és hora de despertar-nos del somni, és hora de prendre posicions estratègiques, és hora de que tots els que mos anomenam catòlics fassem un frente únic, perquè aquest poquet dipòsit de la fe no s'efumi en noltros."<sup>31</sup>

La solució a l'apatia està en la reacció catòlica. En un principi, el mossèn proposa una lluita que es mou dins el camp de la religió i de la neoconversió, i que no s'allunya gaire de les activitats que ja va posar en pràctica a la Congregació Mariana. En un discurs adreçat a joves inquers a final de 1931 els deia:

"Idò a pelear virilment, és a dir, com a homos formats contra la sensualitat, contra les doctrines dissolvents d'avui, contra la pornografia i la blasfèmia, contra la ignorància de la religió, amb una paraula contra aquesta gran torrentada d'errors moderns i mentides de la civilització d'avui (...) A contestar fortament a aquells ingrats que no volen que Crist regni en mig d'ells (...) Feis-ho tot amb caritat (...) Totes les nostres lluites, tots els nostres esforços han de tenir per base la caritat."<sup>32</sup>

L'associació acumulà durant els anys de la Segona República més d'un centenar d'adhesions de socis. Però no tots hi tingueren una llarga i contínua presèn-

30 "Invitación al joven católico inquense. Inca 1931." Documentació personal de Mn. Josep Aguiló. Arxiu de la parròquia de Sant Domingo d'Inca.

31 Discurs a la Milicia Angélica, 11 d'octubre de 1931. Documentació personal de Mn. Josep Aguiló. Arxiu de la parròquia de Sant Domingo d'Inca.

32 Discurs a la Milicia Angélica, 11 d'octubre de 1931. Documentació personal de Mn. Josep Aguiló. Arxiu de la parròquia de Sant Domingo d'Inca.

cia. Ja l'any 1932, en la presentació del nou curs Mn. Josep Aguiló es queixa de les absències i les baixes d'alguns joves.

La Milícia Angélica prest va adoptar altres senyes d'identitat que no eren les estrictament recristianitzadores. El primer president de la Milícia era, el juny de 1931, el jove Antoni Nicolau de Muntaner, que anys més tard havia de ser un dels membres fundadors de la Falange a Mallorca.<sup>33</sup> La presència de Nicolau a la Milícia va provocar que l'entitat tingués un marcat caràcter polític. Per exemple, durant la visita de Gil Robles a Inca l'estiu de l'any 1931, la Milícia Angélica va nomenar-lo soci honorari. En el Teatre Principal s'organitzà un mitin durant el qual un representant de la Milícia lliurà el nomenament a Gil Robles com a soci honorari. A més, Mn. Josep Aguiló va ser un dels impulsors de la vinguda de Gil Robles a Inca i mantenia relacions amb preveres de la comarca que eren afins a la ideologia conservadora de Gil Robles. Poc abans del mitin del Teatre Principal Mn. Josep Aguiló rebia una carta que demostra aquestes afirmacions:

"Rdo. D. José Aguiló:

Distinguido amigo: ¿Hablará Gil Robles en el local de la Milicia Angélica? En caso afirmativo tienes que mandarme por el dador 10 localidades para venir desde Selva a oírlo; pues Inca por su posición geográfica debe irradiar sobre sus pueblos vecinos; ya que la atmósfera de estos favorecerá vuestra causa en Inca y viceversa.

Cristóbal Pizá, Pbro."<sup>34</sup>

El caràcter polític de la Milícia també s'observa en la celebració dels seus primers actes públics. El 24 de novembre de 1931, menys de mig any després de la seva fundació, organitza una conferència a càrrec de José Ramis de Ayreflor sobre el tema "El estatismo y su influencia en la familia y la enseñanza. Necesidad de una actuación para combatirlo". Pocs dies abans havia organitzat una conferència a càrrec del polític integrista Gabriel Cortès amb el títol "El momento político actual. Deberes de las auténticas derechas".

A final de 1936, amb la Guerra Civil ja començada, Mn. Josep Aguiló, el director de la Milícia, vol abandonar l'entitat, però Antoni Nicolau, el que fou primer president de la Milícia i que ara exerceix un important càrrec dins la nova administració, no li ho permet. En una carta que Nicolau li envia, comenta: "El apoyo de Falange lo tendrá siempre, y no hay que pensar en retirarse pues su misión a cum-

33 Per a un millor coneixement de la presència d'Antoni Nicolau de Muntaner a la Falange s'ha de consultar Marqués de Zayas (1955), *Historia de la vieja guardia de Baleares*, Madrid. A la pàgina 15 d'aquest llibre es pot llegir com "el mes de julio de 1933, en el delicioso lugar veraniego del Mal Pas ... el procurador Antonio Nicolau se entrevistaba con Alfredo Corominas, iniciando una amistad que más tarde había de superarse en la entrañable camaradería falangista". En aquesta mateixa obra es relata la fundació de la Falange i els seus primers instants de lluita, i s'observa que Nicolau és un dels personatges clau del moment.

34 Carta de Cristófol Pizá a Josep Aguiló, Selva (sense datar, segurament juliol de 1931). Documentació personal de Mn. Josep Aguiló. Arxiu de la parròquia de Sant Domingo d'Inca.

plir es muy importante y los chicos necesitan tanto más que catolicismo que de amor a la Patria. Una y otra cosa son lo que han de formar el hombre del mañana."<sup>35</sup>

El juliol de 1936 marca l'inici d'una llarga decadència de la Milícia Angélica que acabarà quan s'integri dins l'ampli moviment de l'Acción Católica. La Milícia Angélica que havia nascut per fer ressorgir el catolicisme ja no té sentit en un estat que imposarà el catolicisme per llei. El mateix Aguiló ho expressa en un discurs pronunciat el 1938 a la seu de la Milícia: "Estamos presenciando un resurgimiento de nuestra juventud española com nunca imaginar pudiéramos. La juventud se nos iba en los malditos tiempos de la República. Se nos iba cogida en las marañas del vico y de la indiferencia (...) soñando para ella una reacción, un resurgimiento. Ya lo tenemos. Ya lo contemplamos atónitos. Estos millares y millares de jóvenes que han caído gloriosamente por España nos han llenado de consoladoras esperanzas."<sup>36</sup>

Aquestes paraules s'havien pronunciat només set anys després que Mn. Josep Aguiló hagués definit, segurament de forma metafòrica, la Milícia Angélica com: "Milícia" porque es un ejército de soldados dispuestos a la pelea.<sup>37</sup> La brega havia de durar del 1936 al 1939. Aquesta vegada no era una brega metafòrica. A partir de llavors ni la societat ni l'Església catòlica serien iguals, ni tampoc Mn. Josep Aguiló.

35 Carta d'Antoni Nicolau de Montaner a Josep Aguiló, novembre de 1936. Documentació personal de Mn. Josep Aguiló. Arxiu de la parròquia de Sant Domingo d'Inca.

36 Discurs a la Milícia Angélica 1938. Documentació personal de Mn. Josep Aguiló. Arxiu de la parròquia de Sant Domingo d'Inca.

El juliol de 1936 marca l'inici d'una llarga decadència de la Milícia Angélica que acabarà integrant-se dins l'ampli moviment de l'Acción Católica.

37 "Invitación al joven católico inquense. Inca 1931." Documentació personal de Mn. Josep Aguiló. Arxiu de la parròquia de Sant Domingo d'Inca.



# SANT BARTOMEU, PATRÓ D'INCA (1230-1643)

PERE FIOL I TORNILA

## Per què les esglésies tenen un títol, o titular?

El fet que una església tingui un titular és cosa normal, ara entre nosaltres, fins i tot el Codi de Dret Canònic actual (1983) ho concreta en el cànon núm. 1218 amb aquestes paraules: "Cada església ha de tenir el seu títol, que no pot ser canviat un cop feta la dedicació".<sup>1</sup> La primera dedicació que tenim a Inca és la que surt a la Butlla del Papa Innocenci IV, de 14.04.1248, en la qual surt el títol de "Santa Maria d'Inca".<sup>2</sup> Per tant, és evident que la titularitat parroquial d'Inca sempre ha estat per a la Mare de Déu.

## Santa Maria d'Inca

A l'esmentada Butlla de 1248 són 15 les parròquies, a més de la Seu, dedicades a Santa Maria. Aquest títol ha derivat a "Santa Maria la Major". No sabem ben bé ni per què ni quan. Seria un privilegi papal? La devoció d'algun eclesiàstic? Per què era la imatge de Santa Maria que hi havia a l'altar major? Per ara no ho podem esbrinar perquè en el nostre arxiu parroquial, ni en el diocesa, ni en el del Vaticà hi hem trobat cap document que ens pugui donar fonament per això. El cert és que és el nostre. L'any 1689 ja tenim establerta a la parròquia la Confraria de Santa Maria la Major, i la festa celebrada a la tardor.<sup>3</sup> Però el titular de la parròquia, festa religiosa establerta per l'Església, poca relació té amb la festa patronal establerta pel poder civil, els jurats en aquest cas, i que sens dubte comportarà tota una sèrie d'actes religiosos i litúrgics: vespres, completes, ofici, processó... Encara ho

---

1 CIC. Cànon 1218, edició catalana de PAM. 1983, p. 356. Cal dir que històricament, i mitjançant un procés, s'han fet canvis de dedicació.

2 No són gaires les publicacions d'aquesta butlla; en llatí es pot trobar a Villanueva, J.: *Viage Literario a las Iglesias de España*, tom XXI (Madrid, 1851), p. 288-289; i en llatí a català a Fiol-Payeras-Riuortort: *750 anys d'església a Muro 1248-1998*, Muro, 1998, p. 11-12.

3 Llabrés i Martorell, Pere Joan: "Culte i devoció a Santa Maria, Mare de Déu, a Inca", a *Santa Maria a Inca. L'art marià inquer en el XXVè Aniversari de la Coronació Pontifícia de santa Maria la Major*, 1992, Ingrama S.A., Inca, 1992. "Potser a partir del s. XIII la festa de santa Maria d'Inca se celebrà el 15 d'agost. Notem que a Inca en el s. XVI ja és ben arrelada el culte a l'Assumpció per la confraria dels paraires. Per això calia cercar una data distinta del 15 d'agost per a la festa titular. ¿Va ser a partir de la institució de la festa del Patrocini de Maria en el segle XVII que començà a celebrar-se santa Maria la Major el diumenge segon de novembre? O ¿ja se celebrava abans dins el cicle de les fires de tardor, que comencen a partir de sant Lluç? La manca de documents trobats fins ara -recordem que l'any 1672 un incendi destruí l'arxiu parroquial- impedeix solucionar aquests interrogants."

tenim així. Santa Maria segueix essent la titular de la parròquia, mentre que sants Abdon i Senén des de 1643 són els patrons de la ciutat.

### Cultes domèstics

Antigament els cultes eren domèstics, presidits pel cap de casa, i celebrats o bé en la pròpia llar, o en santuaris i altars aixecats a l'aire lliure, o en coves naturals. La mateixa Bíblia ens parla dels sacrificis d'Abel, Caïm, Abraham fets l'aire lliure. A *La deixa del geni grec* de Mn. Miquel Costa i Llobera trobam, magistralment descrita, com les Coves d'Artà són convertides en temple i lloc de culte dels nostres avantpassats<sup>4</sup>. L'edificació d'un temple ja ens parla d'un progrés en el desenvolupament del fet religiós, és una avenç cultural mitjançant el qual es manifesta la idea del "lloc sagrat", i ja no com un bosc, o una muntanya, o pujolet, sinó com un petit habitacle que separam perquè la divinitat habiti entre nosaltres, enmig dels nostres habitatges. La cultura grega va arribar clarament a aquest punt, com també altres cultures que coneixem: asiàtiques, egípcia, precolombines d'Amèrica...

### Cultes en temps de persecucions

No podem oblidar que els cristians foren perseguits, amb més o manco intensitat, fins l'any 311. Anys de múltiples màrtirs i de cultes clandestins celebrats sobretot a les cases particulars dels creients. Tradicionalment hem ensenyat que el mot Ecclesia, que significa "reunió", és l'origen de la paraula *església*. La gent era avisada que la reunió seria a Can Tiburci, Can Jeroni, Ca Na Paula... si bé l'arqueologia ens ajuda a dir que a zones de l'Imperi hi havia cases destinades al culte cristià, molt abans del Decret de llibertat de culte de Constantí. Així sabem que una inundació de l'any 201 destruï un edifici notable on es reunien els cristians a Edessa<sup>5</sup>. Altres escriptors d'aquell temps ens parlen que hi havia molts de cristians i moltes esglésies, però jo no puc precisar si en cada cas es parla de llocs on es reunien, o d'edificis ja destinats a les reunions. De totes maneres les investigacions, tant arqueològiques com literàries, ens assabenten que en el segle III, en temps de pau, temps que anava creixent, hem de dir que els cristians començaren a celebrar llurs actes de culte, en edificis oberts, com ho són ara les nostres esglésies.

Un altre factor són les catacumbes. Certes literatures les han presentades com a lloc de reunió dels primers cristians. No ho hem de dir. Certament foren bon amagatalls, però la mateixa estructura que tenen no ajuda gens a ser "lloc de reunió", si bé posteriorment foren conegudes amb el nom d'algun màrtir que estava enterrat allà: sant Calixt, santa Priscil·la, sant Sebastià. Altres màrtirs foren traslla-

4 "aquella gent cansada, pujant un aspre rost,/entrà dins la gran boca, perdent allà tantost/la llum del cel i els varis renous de mar i terra./Eterna nit sagrada..., silenci sord que aterra!.../L'espant, com una llosa, cobrí el jove abatut/quant de la llum del dia un últim raig perdut,/blavós, somort, tristíssim, per l'ombra se fonia/com la besllum darrera que un moridor destrí.../En tant, enceses falles de roja resplandor/ per graus ja descobrien aquell interior/ del temple, qui demostra, reple de meravelles,/la mateixa art divina que el buit ompli d'estrelles..." Costa i Llobera, Miquel: *La deixa del geni grec*. Obres completes, Biblioteca Perenne. Barcelona, 1947, p. 395 sq.

5 Guidi, I Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium IV París 1903. Apud Fliche-Martin: *Historia de la Iglesia*, vol. II.

dades al lloc de llur martiri i allà s'aixecava una església. Per tant, la dedicació cristiana d'un lloc de culte a un sant no era, com en el món grecoromà, aixecar una casa, entre les nostres cases, perquè el déu habiti entre nosaltres, però sí destinar un poc de la nostra terra per recordar un fet, el martiri, o per tenir un lloc que ens recordi la vida i l'esforç d'un germà en la fe, o simplement un lloc on fàcilment podríem deixar de pensar en les coses que ens afeixugaven la vida, i poder trobar-nos amb Déu. Hem de dir que, en principi, les esglésies són un fenomen urbà, ja que és a les ciutats on hi ha els cristians; als *pagus*, lloquets, hi anaven els qui no volien abraçar la religió emergent que s'anava imposant a l'Imperi, el Cristianisme, per això els qui vivien als *pagus*, anomenats *paganus*, fàcilment s'identificaren amb els qui no eren cristians, això vol dir *pagans*.

### El món medieval

Ara hem d'entrar en l'alta edat mitjana i aquí les coses, referides als temples, són extremadament diverses segons la geografia. Certament els concilis, sobretot els locals, dels segles IV, V i VI ens parlen d'esglésies edificades a un castell, a un lloquet, a una vil·la... per destriar-les de les esglésies episcopals. Moltes vegades aquestes esglésies eren edificades per escapar certament del control dels bisbes. Altres esglésies eren aixecades i dedicades a un sant miracler, per atreure l'atenció dels fidels i recaptar almoines. Aquestes esglésies fomentaven fins i tot les supersticions per tal d'incrementar els guanys. Pens que és conegut per la immensa majoria de persones una mica formades en religió i en història el fet de l'elector de Saxònia, Frederic II del Palatinat, conegut amb el nom d'"el Savi" 1483-1556, qui al seu palau de Wittemberg arreplegà més de mil relíquies carregades d'indulgències, que eren tretes i exposades sobretot per Tots Sants, en què la gent anava per guanyar les indulgències i aplicar-les als seus difunts; aquesta avinentesa Martí Luter (1483-1546) la va aprofitar, dia 31 d'octubre de 1517, per aferrar les 95 tesis, punt d'arrencada de tota la reforma protestant. Frederic necessitava els diners que recaptava aquest dia a la seva església per fer moltes de coses; una d'elles era pagar la nòmina al mateix Luter, que tenia contractat com a professor de la seva Universitat de Wittemberg. No és gens ni mica estrany que els bisbes, els sínodes i els concilis volguessin saber i controlar les activitats tant religioses com econòmiques que es feien a les esglésies de la seva jurisdicció pastoral.

### Renaixement carolingi

Sortosament hi hagué el que coneixem com a Renaixement Carolingi Carlemany (742-814), període en el qual s'impulsaren força les parròquies rurals ben subordinades als bisbes i aquests als arquebisbes, de manera que quan arriben de bell nou els cristians a Mallorca l'any 1229 ja serà normal que les esglésies estiguin sota la jurisdicció episcopal.

### Període islàmic (902-1229)

El període islàmic mallorquí (902-1229) havia trencat amb l'organització religiosa anterior. Temps coneguts com paleocristià, dels quals conservam les basíli-

ques de Son Peretó i sa Carrotja (Manacor), Son Fiol (Santa Maria del Camí) i Son Forners (Campos). La divisió territorial romana ens feu dependre uns anys de Tarragona, altres de Cartagena i altres anys les Balears foren una província independent. El fet que els nostres bisbes, de Mallorca, Menorca i Eivissa, mai no assistissin a cap concili celebrat en la península Ibèrica i sí als celebrats al nord d'Àfrica, i el fet d'una provada correspondència de gent de les illes amb cristians del nord d'Àfrica: Orosi, Consensi i Sant Agustí, i sobretot els mosaics de les nostres basíliques, ens mostren una influència nord-africana ben clara.<sup>6</sup> No cal entrar en aquest període, ja que sols parlem d'això per veure la titularitat i el patronatge de Sant Bartomeu a Inca.

## Inca

Els cristians arribats a Inca l'any 1230 començaren a habitar les cases que els sarraïns havien deixat, i també a reunir-se per pregar junts i amb els capellans que havien arribats amb ells, en els llocs de culte que els musulmans havien deixat. L'organització religiosa era ben coneguda per ells: bisbe, rector, capellans, parròquies, monestirs, santuaris... però aquí tot estava per fer. Hi havia els bisbes de Barcelona, Girona i Lleida, l'ardiaca de Barcelona, el prebost de Tarragona, els sacristes de Barcelona i de Girona, l'Abat de Ripoll, Cavallers del Temple, de Sant Jordi, frares i capellans. Seran moltes les passes que s'hauran de fer perquè Mallorca tingui bisbe propi, Ramon de Torrella 1238-1266, i que les parròquies, trenta-cinc, funcionin com pertoca (1248). Ferrer de Pallarès, prebost de Tarragona, haurà d'organitzar moltes coses perquè tot pugui anar endavant. Fou enviat a Mallorca l'any 1235 pel papa Gregori IX per fer les divisions i marcar les futures parròquies.

Certament a la butlla de 14.04.1248 ja surt la parròquia d'Inca, i té com a titular Santa Maria d'Inca.<sup>7</sup> Què havia passat a Inca de 1230 a 1248? Jo posaria quatre elements geogràfics que hem de tenir en compte:

- 1.- Serral de les Monges tancades o d'Almadrava.
- 2.- Pujolet on ara hi ha el temple dedicat a Santa Maria la Major.
- 3.- Camí de la badia de Palma a la d'Alcúdia.
- 4.- Camí de la muntanya, o dit ara carretera de Lluç.

Sens dubte al Serral habitava gent, com també a Santa Maria la Major. En els dos llocs s'establiren cristians i foren l'origen de dues esglésies, una dedicada tot d'una a l'apòstol sant Bartomeu i l'altra dedicada a santa Maria. La carena que uneix els dos pujolets és el carrer encara dit de Sant Bartomeu, que secularment era el carrer Major.<sup>8</sup> Cada any els inquers el celebraven com a patró de la vila, i els

6 Xamena-Riera: *Història de l'Església a Mallorca*. Editorial Moll, Mallorca 1986, p. 28.

7 Vegeu la nota número 2.

8 Conegut de molt antic com a "carrer major de Sant Bartomeu". D'antuvi s'hi feia una bona festa el 23 i 24 d'agost. Es treien dues figures de volum anomenades "En Tomeu i na Tomeva". Pieras Salom, Gabriel: *Inca, 1872. carrers, finques, habitants i oficis*. Ingrama S.A. Inca, 1995, p. 72; eren les completes del dia abans, ofici i festa major.



jurats curaven en tot de la festa, com ens demostra el document que publicam, que és el pas de les festes patronals de la vila, fetes en honor i honra de Sant Bartomeu fins l'any 1643; a partir de 1644 es farien als nous patrons que els jurats han elegit i volen que llur diada sigui tan solemne com fins ara ho ha estat la de Sant Bartomeu:

"Avui a 30 janer stant congregats tots los preveres i beneficiats en la iglesia parrochial nostra de Incha dins la Secristia ut moris est et in sono campane so es lo Sr. Doctor Joan Morro Pvre y Rector,<sup>9</sup> lo doctor Guillem Marchus, Jaume Perelló, Bartomeu Morro, Pere Jordi Ferragut, Bartomeu Llompart, Antoni Moyà, Pere Oliver, Bartomeu Perelló tots preveres i beneficiats fonch proposat per los magnífichs Srs. Jurats, so es Mossen Christòfol Pons, Joan Masana i Joan Prats jurats lo present any que s'havia tingut Consell per dits Jurats i Consellers de la present vila i que havien determinat que en la present parrochia tinguessim per patrons los gloriosos Sts Abdon i St. Sennen martyrs de aquí al davant lo Rvd. Comú los tingués per patrons fent commemoratió de ells axí com se han [fet] de St Barthomeu i axí fonch determinat per los sobredits Srs. Rvds que es fes conforma demanaven los sobredits magnífichs Srs. Jurats" Guillem Marchus Pre. i Bosser.<sup>10</sup>

### Parroquialitat de Sant Bartomeu

Sens dubte aquests dos documents que ara posaré, ja publicats en obres ben diferents, ens ajudaran a comprendre el que l'antiga església de Sant Bartomeu servís com a seu parroquial dels primers cristians assentats a Inca: el Gran i General Consell reunit el 21 d'agost de 1538 tractà diversos assumptes referents als monestirs que fan oració, entre ells el de les monges del puig d'Inca, dit de Santa Magdalena, "en lo qual monestir han convocat algunes verables religioses que hi tenien llur pròpia habitació en lo monestir de Sanct Jheronim (de Ciutat) per milor y més comodament y ab augment de religió". Es fa referència al fet que el lloc del puig d'Inca és freturós d'aigües i cases, i de la indisposició de fer-hi "per esser les obres molt costoses en dit loch y de poca durada". Per això els jurats i prohoms d'Inca, amb decret del vicari general decidiren que "dites religioses deguessen lur domicili, y monestir transportar, en la sglesia de Sanct Barthomeu qui antigament era cap y parroquial de dita vila en lo qual loch no tan solament concorre la abundància de aygues, més encara ayres sans e salubèrrims e gran commoditat de edificar, alargar e ampliar dit monestir ab poch dispendi, cosa molt magnífichs senyors, savi e General Consell, molt utilosa per dites religioses, conservatió e augment de aquelles de tal forma que mitgensant lo auxili divinal se té deguda speranza, dit monestir tant en hun temps augmentarà y ampliarà que en aquell confluïran no sols monjes d'estat principal del present regne, més encara mediocres y plebeyes de tal manera que lo culto divino pendrà en semblant coses gran augment".<sup>11</sup>

9 El rector Joan Morro fou rector d'Inca de 1634 a 1652, morí en la pesta, era inquer.

10 API. *Llibre de Capítols*, núm. 47, foli 53.

11 ARM. AGCC, 28 foli, 39g-40g, apud Rosselló Vaquer, R.-Bover Pujol, J.: *Sant Bartomeu d'Inca, Monestir de Monges Jerònies. Notes Històriques*. Inca 1980, p. 5.

L'altre document és de la cinquena visita pastoral del bisbe Dídac d'Arnedo (1561-1572) feta pel Dr. Foncilles dia 15.05.1572; en el cànon 5.048 posa aquestes paraules: "item dictus admodum Rdu. Dominus visitator Foncilles, intellecta petitione venerabili communitate presbiterorum de Incha facta super eo quod in dicta ecclesia maiori de Incha ponatur bacinus pro suffragiis animarum et quia dictus bacinus in ecclesiae Sancti Bartholomei a multo tempore in qua presentiarum sunt pauperes moniales vulgo dicte del Puig de Inca et qui ecclesia antiquitus parochialis erat attenta ex una parte dicta antiquitate et ex alia dictarum Rdarum monialium paupertate, ipsis in sua possessione dicti bacini conservat, depulsa petitione dictorum presbiterorum dicte ecclesiae de Incha"<sup>12</sup> [També el dit visitador, el Rvd. Sr. Foncilles, havent entès la petició que li ha presentat la venerable comunitat de preveres d'Inca sobre posar el bacinet de les ànimes en el temple major, perquè aquest bacinet fa molt de temps que està en l'església de sant Bartomeu, en la qual hi ha la presència d'unes pobres monges, vulgarment anomenades del Puig d'Inca, i que aquesta antigament era l'església parroquial. Donat el cas d'una part d'aquesta antiguitat i d'altra part la pobresa d'aquestes Reverendes monges, que conservin aquestes el bacinet i és denegada la petició del Reverend Comú de dita església d'Inca]

El dos documents són molt clars i pens que aclareixen la primitiva titularitat de Sant Bartomeu a Inca i el fet que el patró del poble, malgrat Santa Maria fos la titular de la parròquia de 1248, seguís essent Sant Bartomeu. He de dir que sabem que l'any 1245 ja hi havia el cementiri, i jo crec que també un temple dedicat a Santa Maria, en la confluència del camí de les badies amb el camí de la muntanya, evidentment l'actual emplaçament de Santa Maria la Major. Cementiri que, amb totes les ampliacions pertinents, perdurà fins al segle XIX i del qual el benemèrit capellà i canonge inquer Mn. Andreu Caimari ens deixà uns plànols on estaven posades les nombroses làpides que fa uns anys encara es podien veure al petit "sagrat", el qual encapçala l'entrada del temple de Santa Maria la Major.

### Qui era sant Bartomeu?

És evident que es tracta del Natanael de qui parla l'evangelista Sant Joan 1,45-51 "Mirau un israelita digne d'aquest nom, un home que no engana" i que en el llistat dels apòstols és el número sis. Natanael seria el nom i el llinatge seria Bar-Talmi, que vol dir fill de Talmi, i que fou presentat a Jesús per l'apòstol sant Felip Jn. 1,45. Era natural de Canà de Galilea. Poques coses més ens diuen d'ell els Evangelis, però sí la Tradició i la Llegendà. Hauria predicat l'Evangelí a l'Índia, Frígia, Armènia, Licaònia. Albània. Panteno, qui dirigia l'Escola Catequètica d'Alexandria l'any 180, ens diu que en un viatge que féu a l'Orient, va trobar una comunitat que es deia fundada per l'apòstol Bartomeu i d'allà va dur un evangelí de sant Mateu, en arameu, que l'apòstol hi havia deixat.

<sup>12</sup> Pérez Martínez, Lorenzo: *Las Visitas Pastorales de don Diego de Arnedo a la Diócesis de Mallorca (1562-1572) Tomo II*. Palma de Mallorca, 1963-1969, p. 615.

La llegenda el situa a Armènia i l'enfronta amb els ídols que allà eren adorats: Berit i Astarot, que deixen de parlar perquè per aquelles terres hi ha algú que és més poderós que ells. Debadés cerquen Bartomeu i no els troben, fins que els miracles que fa fan palesa la seva presència. El rei Polimnios tenia una filla endimoniada, l'apòstol l'allibera i ambdós, acompanyats de la Cort, van al temple de l'ídol, on Bartomeu li mana que esbocini tots els ídols que hi ha a la ciutat, i tots queden fets pols. El rei i la Cort es volen convertir i Bartomeu comença per a ells un catecumenat que acabarà en baptisme. Els sacerdots pagans s'arredossen vora el germà del rei, Astíages, qui governava en una part d'Armènia, el fa presoner i li fan sa pell dia 24 d'agost, i el 25 li tallen el cap. Aquesta lluita contra el dimoni ha fet que una part seriosa i important de la iconografia cristiana el presenti mantenint fermat amb una cadena un dimoni, tal com el tenim al retaule que l'any 1575 treballava pel nostre monestir Mateu Llopis sènior (1520-1584), i manifestant patronatge? Sobre el poble hi ha l'escut d'Inca en forma romboidal, que ara veig que gaudeix de reproduir el nostre ajuntament. Altra part també de la iconografia religiosa el posa fermat a un arbre i que li lleven la pell. Potser la pintura més clàssica d'aquest martiri la trobam en el quadre de Ribera, a la Col·legiata Osuna, del qual hi ha nombroses reproduccions, o gent que s'ha inspirat en ell, entre nosaltres. Fou enterrat a Armènia, on romangué fins que hi arribaren els pagans, que tiraren la caixa al mar; després arribà a Lipari, on restà fins que en el s. IX hi arriben els sarraïns, és traslladat a Benevento, fins que l'any 983, en els dies de l'emperador Ot II és dut a Roma i roman a l'Isola Tiberina.

A causa del seu martiri és el tradicional advocat en totes les malalties de la pell i el patró del carnissers i de tots els oficis que treballen la pell:<sup>13</sup> pellissers, manegoters, tapissers, pellaïres, relligadors, escorxadors, mataporcs, ganivetaïres, daquers, navallers, sagristans i del pagesos fadrins.

### Qui són els sants Abdon i Senén?

Històricament no tenim gaires notícies d'aquests dos màrtirs. El martirologi ens diu: "Tertio Kalendis Augusti. Romae sanctorum martyrum Abdon et Sennen Persarum, qui sub Decio catenis alligati, Romam adducti, pro Christi fide primum plumbatis caesi, deinde gladio interfecti sunt".<sup>14</sup> He de dir també que existeixen les actes de llur martiri, però segons els historiadors no cal donar-los gaire valor històric<sup>15</sup>. Cal dir que l'emperador Deci (249-251) intentà tornar a l'esplendor antic de l'Imperi i, certament per a ell, la presència del cristianisme havia fet minvar la força i el vigor dels romans, per això intentava, tot quan podia, llevar força i presència al cristianisme.

13 Col·legi dels Honorables Carnissers o Confraria del gloriós Sant Bartomeu, que l'any 1340 ja tenien constitucions escrites. Quetglas Gaya, B.: *Los Gremios de Mallorca. Siglos XIII al XIX*, Palma de Mallorca, Imprenta Politécnica, 1980, p. 77.

14 "Tres dies abans del primer d'Agost (30 de juliol), a Roma els màrtirs perses sant Abdon i Sennen, qui en els dies de l'emperador Deci, fermats amb cadenes, foren duits a Roma, primerament, per la fe en Jesucrist, foren tapats de plom i després morts amb l'espasa" *Martyrologium Romanum Gregorii XIII jussu editum et Clementis X auctoritate recognitum*. Venècia, 1720, p. 135. Deci fou Emperador de 249 a 251.

15 Llorca-García Villoslada-Montalbán: *Historia de la Iglesia Católica I Edad Antigua*, B.A.C. núm. 54. Madrid, 1960, p. 258.

Ara ja entram en el terreny de la llegenda, que intentaré resumir. Pertanyien a una noble família persa, i en el seu país ajudaven amb llurs béns i llurs persones als cristians. Excel·liren enterrant sense por els cristians que eren executats, però a Pèrsia, donada la força econòmica i social, no s'atrevien a fer-los res. Per això foren traslladats a Roma, on l'emperador intentà afalagar-los i oferir-los honors i riqueses, però res no aconseguí separar-los de l'amor de Crist, per això s'arribà al martiri. Després comença l'epopeia de llurs despulles, ja que morts foren arrossegats vora l'estàtua de l'ídol que no havien volgut adorar, i ningú no gosava tocarlos, fins que un subdiaca, Quirí, de nit, els traslladà a casa seva posant-los dins una caixa de plom. Allà romangueren fins que aconseguida la llibertat de culte, en temps de Constantí, foren enterrats al cementiri de Poncià, on encara es conserva una inscripció i unes escultures. L'any 828 el papa Gregori IV (827-844), accedint a les súpliques d'Eginardus, els envià a França, al monestir de Sant Medard de Soissons, on restaren fins que en el s. XVI, en temps de la guerra dels hugonots, les seves despulles foren cremades.

Als Països Catalans tenim una altra versió, també llegendària, d'altres fets, ja que al Vallespir passaven diferents calamitats que feien malbé les collites. Per això l'abat del monestir d'Arles, Arnús, anà a Roma demanant unes relíquies que alliberassin la terra de tots aquells mals, i el Sant Pare li concedí les relíquies dels nostres sants. Així ho trobam narrat en aquests Goigs:

Arnulfo, Abat de Arles,  
 Essent en oració,  
 Pregant Déu per son poble,  
 Tingué revelació,  
 Y ab molta devoció,  
 Foreu per ell demanats;  
 Suplicam vos humilment  
 Siau nostres Advocats.

Alcançadas del Pontifice  
 Vostres Relíquies Sagrades,  
 Dintre de dos grans barrils  
 Foren en Arles portades,  
 Ahont resten venerades,  
 Yl's Cimiots desterrats;  
 Suplicam vos humilment  
 Siau nostres Advocats.

Los de Arles vos reclamen,  
 Y tots los del Rosselló;  
 Obtingam salut y gracia  
 Per vostra intercessió;  
 Socorreu-nos en eix do,

Y en todas necessitats.  
Suplicam vos humilment  
Siau nostres Advocats.

El trasllat de les relíquies fou tota una gesta èpica en aquells temps. La llegenda diu que foren posats en unes bótes amb aigua per enganyar els lladres. Aquella aigua fou miraculosa. El cert és que passaren a ser els patrons i defensors dels pagesos contra les pedregades. Els nostres avantpassats els encomanaven el blat i la vinya, com podem veure en el retaule de tenim a l'ermita de Santa Magdalena.

Mossèn Joan Coli i Noguera, gran coneixedor i escorcollador dels nostres arxius tant parroquial com municipal, ens donà múltiples notes sobre el patronatge dels dos sants perses a la nostra ciutat.<sup>16</sup> L'any 1563 ja hi havia obreria i bacinet. L'any 1571 es veu que hi ha una capella dedicada a tan bons protectors dels nostres conreus, fins que l'any 1608 ja s'uneixen dues gran devocions dels nostres avantpassats, el Sant Crist i els dos màrtirs perses, devoció que més grossa es farà quan l'any 1623 es compra un tros d'hort a Guillem Vallespir per engrandir la capella del Sant Crist i donar-li l'aire que tots coneixem; amb l'esplendor que pertocava, fou traslladat al nou temple del s. XVIII, que és el que tenim.

Mestre Miquel Duran i Saurina també ens parlà dels nous patrons de la ciutat i ens diu aquestes paraules: "La Capella dels Sants Patrons de l'església actual que, seguia essent del Patronat de l'Ajuntament, s'esdevengué la capella del Sant Crist amb motiu de traslladar-hi després de l'any 1607, la miraculosa imatge de Jesús Crucificat que estava [a] l'oratori de l'antic Hospital.

En aquesta capella fonda en 1912, Mossèn Bernadí Font, Rector, començà unes obres per eixamplar-la i fer-hi un creuer a l'endret de la cúpula. L'actual ecònom, Mossèn Miquel Llinàs, continuà la millora amb gran afany i amb satisfacció dels inquers per la esplendidesa i decoració amb la terminà en 1915, fent-se la benedicció per l'Ascensió del Senyor del mateix any.

Els retaules dels patrons que treien en fer mal temps, segons en Binimelis,<sup>17</sup> varen desaparèixer, segurament, junt amb la primitiva església; avui existeixen unes

16 Coli Llobera, Juan: *San Abdon y San Senen Martirs Culto y Patronato*. Inca, 1982, Col·lecció "Ximbellí", núm. 1.

17 Miquel Duran, tot fent l'explicació de l'estrofa VII dels seus *Goigs als patrons*: "Inca fent pregàries pies/sens volé el Primetxerat/tot cantant les lletanies/tres voltes vos ha invocat./com signe revelador/de proteccions ignorades./Guardau nostres encontrades) de tot mal i tot horror!." Diu: "Quant vaig escriure aquesta estrofa sols sabia aquesta tradició de boca de mos pares. Mirau En Binimelis què diu a la darrerria del sitgle setzè: Tenen els habitants de la vila d'Inca per experiència certa, que en temps de tempestats de trons, o llamps o qualsevol altra infortuni, corren qui primer s'hi troba, a treure els retaules dels SS. Abdón i Sennen; i tantost cessa la tempestat, tenen d'assò els naturals de allí grans exemples i tradicions dels passats". En Barberí, que fa menció del mateix costum, diu que també s'exportaven en processó aquests retaules an el Monestir de les Religioses Gerònimes". Duran, Miquel: *Goigs, tradicions i notícies històriques*. Any 1918, estampa tipogràfica de l'Autor. Inca, Murta, 5, plana 33.

formoses estàtues amb indumentària guerrera, col·locades una a cada banda del nínxol del prodigiós Sant Crist i del sagrari del Sagrament, formant un estol d'imatges de devocions inqueres que inspiren gran confiança i sentiments de pàtria".<sup>18</sup>

Les dues talles d'Abdon i Senén, antigues, que hi ha a Santa Magdalena, sempre he pensat que eren les de l'antic retaule de la parròquia. Miquel Duran diu que aquelles són de l'ermita, cosa inexacta, ja que segons Berard (1789): "Su iglesia oratorio hoy día consta de un solo altar, de pintura únicamente, antiquísima, sin más adorno que ella".<sup>19</sup> No sabem si a la pintura també hi havia Abdon i Senén; sí que a la reforma de 1900 foren posats amb els atributs pagesos de blat i vi, que encara podem veure després de la reforma de 1990.

## SIGLES

API	Arxiu Parroquial d'Inca. Parròquia de Santa Maria la Major
ARM	Arxiu del Regne de Mallorca
BAC	Biblioteca de Autores Cristianos
CIC	Còdex de Dret Canònic
PAM	Publicacions de l'Abadia de Montserrat

## BIBLIOGRAFIA

AMADES, J.: *Costumari català. El curs de l'any*, volum IV, Barcelona, 1983.

BERARD, GERÓNIMO DE: *Viaje a las villas de Mallorca*, 1789. Palma, 1983.

COLI LLOBERA, JUAN: *San Abdón y San Senén mártires. Culto y patronato*, Inca, 1982. Col·lecció "Ximbellí", núm. 1.

CRASTRE, L'ABBÉ ADOLPHE: *Histoire du martyr des Saints Abdon et Sennen de leurs reliques, de leurs miracles, de leur culte et de l'eau miraculeuse du sarcophage. Amélie-les-Bains Imprimerie Xatard, Route Nationale*, 1932.

CROISSET, PADRE JUAN: *Año cristiano*. Juliol, agost. Palma, Imprenta y Librería de Estevan Trias, 1842.

DURÁN, MIQUEL: *Als gloriosos patrons de la ciutat d'Inca sants Abdon i Sennen, màrtirs de Jesucrist*. Goigs, tradicions i notícies històriques per Miquel Durán. Any

<sup>18</sup> Ibídem p. 33 i 34.

<sup>19</sup> Berard, Gerónimo de: *Viaje a las Villas de Mallorca*, 1789. "Transcripción del manuscrito de la Biblioteca Municipal de esta ciudad, introducción y notas por Lorenzo Pérez." Ajuntament de Palma, 1983, p. 263.

1918. Estampa tipogràfica de l'autor, Inca, Murta, 5.

FIOL I TORNILA, PERE: *Puig de Santa Magdalena*, Inca 1991. Col·lecció "Ximbellí", núm. 10.

FIOL I TORNILA, PERE; Payeras i Capó, Damià; Riutort i Taberner, Sebastià: *750 anys d'Església a Muro (1248-1998)*. Muro, 1998.

SISTAC ZANUY, JOSÉ: *Vida, culto y folklore de los santos Abdón y Senén*. Barcelona, 1948.

FLICHE-MARTIN: *Historia de la Iglesia*, 33 volúmens EDICEP. València, 1978 ss.

LLABRÉS I MARTORELL, PERE JOAN: *Santa Maria a Inca. L'art marià inquer*. Inca, 1992, en el XXVè aniversari de la coronació pontifícia de Santa Maria la Major, 1992.

LLORCA-GARCÍA VILLOSLADA-MONTALBÁN: *Historia de la Iglesia Católica*, 5 volums. BAC. Madrid, 1960 ss.

PIERAS SALOM, GABRIEL: *Inca 1872*. Ingrama S.A., Inca, 1995.

XAMENA-RIERA: *Història de l'Església a Mallorca*. Editorial Moll, Mallorca, 1986.





# **EL CINQUANTENARI DE LA CONFRARIA DE CRIST REI: ASPECTES HISTÒRICS DE LA BARRIADA**

GABINO FORNÀS GARCÍA

## **1. Desenvolupament urbanístic de la barriada de Crist Rei**

El barri que actualment coneixem per Crist Rei era, a principi del segle XX, una zona rural del municipi d'Inca. Els seus límits estaven entre el que es coneixia com sector 4t, que abastava des del camí de Costitx fins a la carretera de Palma, i part del sector 5è, que s'estenia des de la carretera de Palma fins als terrenys de la finca de Son Fuster. Al 1872 constaven 133 cases censades amb un total de 579 habitants en aquesta zona.

El desenvolupament del que actualment es coneix com Crist Rei s'inicià a la fi del segle XIX. Des del seu inici són les infraestructures públiques el motor que afavoreix el creixement del barri. Corria l'any 1875 quan, fruit del projecte desenvolupat per l'enginyer Eusebi Estada, arribà a Inca la línia de ferrocarril. Amb la seva construcció i el posterior desenvolupament fins a Manacor es creà una barreira física, que amb el pas del temps condicionaria la vida dels habitants de la zona que quedà a l'altre costat de la línia de ferrocarril. Anteriorment, el 1874, s'havien adjudicat dues obres complementàries a l'anomenat projecte: el 24 de febrer la nova estació, i el 2 d'octubre, la cotxera d'Inca.

A l'any 1885, aquesta vegada fruit de la iniciativa privada, es va produir un acostament de la ciutat d'Inca a l'estació de ferrocarril. Per iniciativa del mestre d'obres Bartomeu Ferrá Perelló (1843-1924) va veure la llum un projecte que urbanitzà l'espai existent entre l'estació de ferrocarril, el torrent de Cantabou, l'antiga carretera de Lloseta (actualment Germanies) i l'antiga carretera de Palma (actualment General Luque). Aquesta nova urbanització va rebre l'empenta definitiva quan el 1909 es construí un pont damunt del torrent de Cantabou per unir el carrer des Pou d'en Morro i el carrer que pujava a l'estació. Amb el temps els dos carrers es convertiran en l'actual Bisbe Llopart.

En aquest mateix any (1909), el 2 de novembre, va ser beneït el primer dels oratoris que hi hauria a la barriada. L'oratori del Sant Crist, en el cementiri municipal, va ser un donatiu de l'amo Joan Alzina, batle d'Inca, i madò Margalida Llinás en memòria de les ànimes dels seus avantpassats i les dels altres difunts de la ciutat.

## 2.- El quarter General Luque

Pocs anys després, el 1915, al costat de l'antic camí de Ciutat i als afores d'Inca, passades les vies del tren, es va inaugurar el quarter General Luque. L'activitat social que va generar el quarter, fins i tot des d'abans de la seva inauguració, impulsa el creixement d'un nou barri que en els seus inicis es coneixeria com a "des Quarter" o "des Tren".

A l'any 1910 l'esplanada del nou quarter es va convertir en el primer camp de futbol de la nostra ciutat. El primer partit, el varen jugar dos equips vinguts de la capital: el Veloz i el Palma. A poc a poc la població d'Inca va creuant el pont del tren, que converteix la visita a les obres del futur quarter en l'itinerari preferit per passejar-se. Els diumenges se segueixen jugant partits de futbol, que en ocasions importants eren amenitzats per una banda de música. Com és d'imaginar fins i tot l'ofici més antic del món va tenir cabuda als voltants del nou quarter.

El quarter romandrà actiu com a instal·lació militar des de 1915 amb el regiment Inca 62 (1915-1944) fins a 1988. Al regiment Inca 62, el va substituir el batalló d'infanteria Llenera 25 (1944-1960), que comparteix instal·lacions amb la companyia de Defensa Química de Balears (1947-1960). Són reemplaçats pel grup d'artilleria antiaèria 88/56 (1960-1966) i, finalment, pel grup lleuger de Cavalleria X (1966-1988).

Les necessitats d'intendència i d'oci que el quarter generava van servir de motor a l'economia local i al desenvolupament social del nou barri. A l'època els regiments solien adquirir els aliments i el material tèxtil necessari per a la indumentària a comerços locals. A més, molts dels soldats que van complir el Servei Militar Obligatori a Inca van acabar integrant-se en una societat que demandava mà d'obra, especialment per a les incipients empreses de calçat i tèxtil.

En el camp social la participació dels soldats en la vida de la ciutat era notable. Ajudaven la població en casos de necessitat, i no hi havia sinistre o catàstrofe en la ciutat d'Inca que no comptés amb la seva ajuda, especialment els incendis.

També participaven en les activitats religioses desfilant en distintes processons i, a la fi dels anys 50, organitzaven torns de voluntaris per portar les imatges, a la nit del Dijous Sant, fins al monestir de Sant Bartomeu. Especialment es man-

tenien bones relacions amb la comunitat religiosa de Crist Rei, lloc de culte de la tropa, primer a l'antic oratori i després en el temple parroquial. La imatge de la verge que actualment es venera a l'església de Crist Rei va ser un obsequi de la guarnició d'Inca al nou temple parroquial.

### 3.- Necessitats socials, el nou oratori

Durant diverses dècades la població d'Inca es va mantenir en un augment constant. El 1950 la ciutat comptava amb 12.247 habitants. En una dècada (1960) la població va augmentar en 1.569 persones, i se'n comptabilitzaren 16.708 l'any 1970. Un ampli contingent d'immigrants, que representaven aproximadament l'11% de la població el 1955, va aconseguir allotjament en les petites casetes que hi havia disponibles als afores de la ciutat. Eren habitatges que tot just reunien els més elementals requisits de salubritat i s'hi allotjaven famílies que en general tenien amb un nombre més o menys elevat de fills i pocs recursos econòmics.

La precarietat de l'allotjament no era l'únic problema social amb el qual s'enfrontava la nova població. Les vies del ferrocarril, amb les màquines de vapor i les seves llargues files de vagons, eren un problema evident per poder accedir a les atencions socials i religioses que la ciutat oferia. A la fi dels anys 50 i principi dels 60 el ferrocarril fa l'esplet augmentant el nombre de serveis, i arriba a transportar 1.483.597 viatgers el 1960. Paral·lelament s'incrementà el nombre de trens en circulació que realitzaven transport de mercaderies. En aquestes condicions crear les vies, especialment per als nins i ancians, comportava un perill evident.

Les necessitats religioses se supleixen de distintes formes. El primer lloc de culte del qual tenim constància en el nou barri és la capella de Son Bordils. Consta que fins i tot abans de la creació de la parròquia ja congregava per a la predicació quaresmal unes cent persones de l'entorn rural conegut com a "sa Garrigueta". Va continuar funcionant com a centre de catequització rural després de la fundació de la parròquia.

Els Testimonis de Jehovà també van intuir que la nova població estava necessitada d'atencions religioses. Van iniciar una campanya que els va dur a visitar totes les casetes de la zona, i arribaren a inaugurar el seu Saló del Regne a pocs metres de l'església de Crist Rei. En el temple actual encara es pot apreciar la importància que es va donar al fet en el seu moment. Per exemple, es van construir els vitralls amb personatges bíblics per tal de formar la feligresia en el coneixement de les Sagrades Escripures.

Per la seva banda, el 18 de desembre de 1944, el Rnd. Francesc Rayó i Brunet, rector de la parròquia de Santa Maria la Major (aleshores l'única existent), va adquirir uns terrenys de la finca coneguda com a Can Prop amb la idea de cons-

truir-hi un oratori que donés cobertura religiosa a la nova feligresia. Aquests terrenys van ser escriturats el 15 de març de 1941 davant el notari, el Sr. Francesc Servera i Amengual. L'adquisició d'aquests terrenys es va pagar amb els donatius que la ciutat d'Inca va realitzar amb motiu de les noccs d'or sacerdotals del rector Rayó.

Pocs anys després, el 1945, el rector Francesc Garau i Pascual va adquirir 2 trossos més de la mateixa finca, el 23 de març de 1945, davant el notari, el Sr. Adriano Álvarez de Paz.

Els 2.500 metres quadrats amb els quals es comptaven van permetre al rector Garau somiar amb la creació d'un centre religiós i social que atendria les necessitats de la creixent població. El projecte inicial constava d'un parvulari, un dispensari, un oratori, una casa convent i un temple gòtic, tot això dependent de la parròquia de Santa Maria la Major. Al complex se li atorgà el nom de Crist Rei, nom molt de moda a l'època. A Mallorca es van aixecar, quasi al mateix tems, tres temples parroquials amb el mateix nom: el del Vivero a Palma, el de Manacor i el d'Inca.

El 30 d'octubre de 1946 van començar les obres del nou centre. Per a això es disposava de 910 ptes., 410 romanent de les noccs d'or sacerdotals del rector Rayó i 500 donatiu de la família Cabrer d'Inca. El mateix rector Rayó va poder beneir, el 17 d'agost de 1947, la primera fase de les obres ja finalitzades. Constaven d'un parvulari amb dues aules i un dispensari. El cost de les obres va pujar a 134.471,96 ptes.

El juny de 1951 es reinicien les obres. En aquesta segona fase es construirà una casa convent per a les religioses i a continuació els fonaments del futur temple. En aquesta nova etapa es comptava amb 25.000 ptes. d'una mana-pia per testament del difunt Vicari Rnd. Miquel Llinás i un donatiu de 5.000 ptes. de dona Antònia Alzina Llabrés. El 5 d'octubre de 1952 es beneïa la casa convent i un oratori on començaren a celebrar la catequesis i la missa dominical, i s'hi instal·là la reserva permanent de l'eucaristia, en el sagrari que actualment es conserva a l'església parroquial de Crist Rei.

L'antic oratori estava situat en el cantó dels carrers de Santiago Russinyol amb Herois del Balears (actual Balanguera), enfront del desaparegut bar Chico. Era una senzilla sala de planta quadrada al mateix lloc que actualment ocupa un local comercial. En els dies de pluja, quan els carrers encara no estaven enclatinsats, els feligresos aconseguien arribar a l'oratori creuant els enfangats carrers damunt les caixes de fusta que els comerços de la zona regalaven a l'oratori per a aquests menesters. En alguna solemnitat, a petició de les religioses, l'Ajuntament va ordenar que s'endrecessin els carrers premsant damunt el pis cendres portades amb carros des de la fàbrica de Can Xilles.

La decoració interior de l'oratori era molt senzilla i sòbria. Un petit altar damunt el qual descansava un sagrari, un leccionari i quatre canelobres d'un ciri eren el centre de les celebracions. Darrere de l'altar, adossat a la paret, dues columnes blanques sobreposades a un fons de pedra fosca formaven una petita capella per a una imatge del Sagrat Cor de Jesús. A banda i banda de les columnes hi havia dues imatges de la Verge.

L'any 1956 es va col·locar una imatge de Jesús crucificat penjada a la paret de la dreta, segons es mira l'altar, i es canviaren de posició les dues imatges de la Verge. Una es va col·locar a la paret de l'esquerra i l'altra, en el costat dret a la vora de la imatge de Jesús, sempre segons es mira l'altar.

Els bancs i els reclinatoris havien estat cedits per l'església de Sant Domingo. Els bancs eren sense respall, fet que va provocar més d'un esglai durant les celebracions.

El 16 de juliol de 1959 s'erigia canònicament i se segregava de Santa Maria la Major la nova parròquia de Crist Rei. L'octubre de 1959, l'ecònom i la junta parroquial d'homes acorden procedir a la reforma de l'oratori ampliant-lo eliminant el dispensari annex i dotant-lo d'una sortida al pati parroquial.

Les obres del nou temple es van aturar a l'alçada de 2 m per haver-se esgotat el capital disponible. En aquesta segona fase s'havien gastat 88.345,29 ptes. amb la qual cosa el muntant invertit en les obres realitzades ascendia a 223.017,24 ptes.

La nova feligresia continuaria en notable progressió. En els seus primers dos anys de vida va tenir un augment natural de 75 feligresos, diferència entre els 98 naixements (39 nins i 59 nines) i les 23 defuncions (11 homes i 12 dones) que es van registrar. Les agrupacions familiars urbanes eren 386 amb 1.396 individus, sent 121 les agrupacions familiars rurals amb 559 individus. En aquest espai de temps es van celebrar 43 matrimonis.

#### **4.- Les Germanes de la Caritat de Crist Rei**

Després de la benedicció de la primera fase de les obres, el 17 d'agost de 1947, comença a funcionar el parvulari i el dispensari. Des dels seus inicis va ser atès per dues religioses que diàriament es desplaçaven fins a Crist Rei, des del convent que les Germanes de la Caritat tenen en el carrer de Sant Francesc, matí, tarda i nit. Finalitzada la segona fase de les obres passaren a ser tres les religioses que atenien el nou centre d'apostolat catòlic, i residien a la casa-convent acabada inaugurar. Sor Magdalena, sor Antònia i sor Margalida continuaren atenent el parvulari i el dispensari parroquial fins que a 1959 es va ampliar la sala-oratori,

quan es van abatre les parets del dispensari per donar cabuda a la creixent feligresia.

El 1960 s'iniciaren les obres per construir un convent per a la nova comunitat de religioses. El dotze de setembre de 1960, ja iniciades les obres de fonamentació del nou convent, arribà a Crist Rei sor Margalida del Pilar Bou. Fou la primera directora de la Comunitat de la Caritat de Crist Rei, que en aquests moments conta amb la directora i cinc religioses. El nou edifici es construïa en el carrer Santiago Rusiñol. El solar és de 945 metres quadrats i té 27 metres lineals de façana. L'edifici albergarà un convent, pensat per a 12 monges, parvulari i set aules per a 280 alumnes. Inicialment va impartir parvulari i ensenyament complet per a nines.

El dia 15 d'octubre de 1961 es varen inaugurar les tres primeres aules. A l'acte van assistir les primeres autoritats locals, l'Il·lustríssim Vicari General de la Diòcesi Mn. Francisco Payeras Mulet i la Reverenda Mare Superiora General de les religioses de la Caritat.

El dia 20 de desembre de 1962 varen ser beneïdes les dependències del nou convent i les religioses passaren a residir-hi. Obtingut el corresponent permís canònic, el 4 de febrer de 1963, a les 7.30 h del matí, es va celebrar per primera vegada l'eucaristia a l'oratori del convent de les Religioses de la Caritat de Crist Rei. Celebrà l'eucaristia el Sr. ecònom Mn. Rafel Cladera, i hi assistí la comunitat al complet: sor Margalida del Pilar (superiora), sor Antònia, sor Joana, sor Maria, sor Francesca i sor Francesca de la Santíssima Trinitat.

La comunitat de religioses va prestar els seus serveis al barri de Crist Rei fins al 25 d'agost de 1977, data en la qual va quedar suprimida la comunitat de la Caritat en aquesta parròquia. Posteriorment el convent es convertí en casa de formació per a les postulants i novícies de la congregació.

Endarrere queden els records de sor Antònia Adrover, o sor Joana Vilallonga de Felanitx, de sor Margalida Casesnoves Llobera, que actualment resideix en la Casa de Sencelles, de sor Catalina de Jesús Colom, de sor Maciana (la infermera) o de sor Isabel del Carme entre d'altres, religioses que no dubtaven a desplaçar-se amb bicicleta o sobre una petita somereta per arribar a qualsevol malalt que necessités dels seus serveis. Sor Margalida encara recorda la virulència de l'epidèmia de grip l'hivern de 1953/54 o els esforços realitzats en qualque ocasió per aconseguir medicaments específics per a algun malalt especialment greu. Cal destacar la col·laboració que sempre va tenir amb el treball de les religioses i la parròquia el metge Oswaldo Cifre.

Poc temps després s'aconseguiria, gràcies novament a la iniciativa privada, que el barri completés les seves infraestructures bàsiques amb una sempre necessària farmàcia.

## 5.- Les escoles parroquials per a nins

Faltava completar la infraestructura bàsica del barri amb un nou servei. Tan sols en els primers 11 mesos de 1960 es comptabilitzen a Crist Rei quaranta-vuit naixements enfront de només quatre defuncions. L'increment d'al·lots en edat escolar era constant. L'escolarització de les nines estava garantida en el col·legi de les Germanes de la Caritat, però no la dels nins. Els col·legis masculins, tant públics com privats, es trobaven molt allunyats i amb les vies del tren i el perill que suposava creuar-les pel mig. Després de diverses vicissituds, el dilluns 4 d'octubre de 1965 va quedar oberta la primera aula parroquial per a nins a Crist Rei. Per concessió especial de l'inspector de zona, el Sr. Miguel Suñer, s'obre aquesta secció esperant la creació oficial del centre docent, el qual constarà de dues seccions regentades per sengles mestres nacionals. El primer mestre, en règim privat, va ser el Sr. Joan Malondra i Malondra de Muro. A les nou del matí, en el temple parroquial, els 33 alumnes i el seu professor cantaren una salve a la Verge i escoltaren unes paraules del Sr. ecònom. Tot seguit es va hissar la bandera nacional i va donar començament la primera classe. Mentre s'esperava la creació oficial i la designació dels dos mestres nacionals, els alumnes sufragaven la nòmina del mestre aportant una quota mensual de 150 ptes. Les taules i els bancs van ser facilitats per l'Ajuntament d'Inca, essent batle el Sr. Alfonso Reyna.

Poc després, el 29 de novembre, s'obre una segona aula, encara en règim privat. S'encarregà d'aquesta secció el jove mestre D. José Ubric Tejada, novingut de Granada. També correrà al seu càrrec l'escola parroquial nocturna per a adolescents treballadors amb la intenció d'obtenir el Certificat d'Estudis Primaris. Aquestes classes es venien impartint des del 4 d'octubre pel Sr. ecònom Mn. Rafel Cladera. D. José Ubric pernoctava en una dependència de la mateixa parròquia. Creades oficialment les dues escoles van continuar impartint classes els dos mestres privats fins a les vacances de Pasqua. En el tercer trimestre es van incorporar els mestres nacionals, el Sr. Bernat Morell i el Sr. Bartomeu Nadal, i D. José Ubric restà en qualitat d'ajudant i per a l'escola nocturna. El dilluns 14 d'abril de 1969 es varen enderrocar les dependències de les escoles parroquials amb la intenció de renovar-les totalment. Els alumnes ocuparen la casa rectoral fins a final de curs.

Gràcies a la destresa del mestre d'obres Miguel Perelló es va aconseguir inaugurar tres aules de nova planta el dia primer de setembre. L'any següent s'obrí la quarta aula, i les escoles parroquials per a nins comptaren amb una matrícula superior als cent alumnes. Aquestes escoles continuaren funcionant fins a l'any 1977, que va obrir les seves portes el Col·legi Nacional Mixt Ponent.

## 6.- Vida religiosa a l'oratori, adquisició de la imatge del Sant Crist

Des del 5 d'octubre de 1952 es generalitzaren les activitats pròpies del Centre d'Apostolat Catòlic que romangué actiu fins al 15 de setembre de 1963, dia en què va cessar el culte a la sala-oratori de Crist Rei.

L'any 1956 es varen realitzar a l'oratori uns exercicis espirituals dirigits pel jesuïta P. Ricard Domènech Pujol (1910-1970). El pare Domènech, natural de Sant Feliu de Buxalleu (Girona), havia exercit com a missioner popular en distints punts de la Península. Durant l'estiu tenia per costum viatjar a Anglaterra per atendre un sector necessitat de l'extraradi londinenc. Per tots els llocs on va exercir el seu magisteri es guarda un grat record de la seva persona. Els qui tingueren el goig de conèixer-lo el recorden com un religiós auster, sobri en els seus costums i amable en el tracte. Va visitar Crist Rei en diverses ocasions. De la darrera que tenim constància va esser el 1960. Aquest any va dirigir, a la recent creada parròquia de Crist Rei (1959), una Setmana Eucarística preparatòria del III Congrès Comarcal Eucarístic. Anteriorment, el 1956, havia dirigit uns exercicis espirituals que van tenir un final molt especial. Fruit del fervor suscitat dins la feligresia en aquests exercicis va ser l'adquisició, per subscripció popular entre els participants, d'una imatge del Sant Crist crucificat que va ser donada a l'església. La imatge havia estat adquirida en el desaparegut taller El Renacimiento, Castellanas, Serra i Casadevall, S.A. d'Olot. El dia 20 de maig la imatge va ser entronitzada i beneïda, no sense qualche contratemps, pel llavors arxiprest d'Inca, el Rnd. Gabriel Buades Riusech. El contratemps esmentat va ser la desil·lusió que va crear en el rector Buades el fet que la imatge representés Jesús mort a la creu. La seva il·lusió era que representés Jesús penjat a la creu abans d'expirar.

Els actes commemoratius de l'esdeveniment van donar inici a les vuit del matí amb una missa de comunió general. A les 10.45 es va celebrar la solemne benedicció del Sant Crist. Va beneir la imatge el Rnd. Gabriel Buades i l'apadrinaren tots els nins i les nines de la barriada. Seguidament celebraren un solemne ofici també presidit pel Rnd. Gabriel Buades. Va ser assistit per Mn. Miguel Fuster de diaca i Mn. Joan Coll de subdiaca. Va predicar el sermó el P. Ricard Domènech S.J. Tots els actes es van oficiar en el pati, sota un envelat preparat per a l'ocasió. A les cinc de la tarda, com a acte de clausura de la Setmana d'Exercicis, es va celebrar un Via Crucis predicat pels carrers de Crist Rei.

## **7.- La Confraria del Sant Crist de l'Oratori**

La devoció cap a la imatge era notable entre la fervorosa feligresia. En aquest ambient, un grup de joves, entre els quals es trobava Josep Benítez (membre del grup fundacional que, anys després, presidirà la Confraria), sol·licità al rector Buades l'autorització pertinent per crear una confraria de penitents per tal de fomentar el culte a la imatge i participar en les processons de Setmana Santa.

La resposta del rector Buades, persona molt temperamental, va ser negativa. Considerava que s'incrementarien les despeses de la parròquia i no era el moment d'augmentar les necessitats econòmiques de la comunitat. Lluny de desanimar-se van aconseguir involucrar en el projecte els feligresos més compromesos.



D'especial importància va ser la col·laboració d'un militar, Antoni Cirer i Cirer, feligrès de Crist Rei que el 1960 passaria a presidir la secció masculina de l'acció catòlica parroquial de Crist Rei. Ell va ser qui va convèncer el rector Buades i es comprometé a no crear despeses addicionals a la parròquia. Va gestionar la col·laboració de na Paula, dependenta de Ca s'Hereu i també feligresa de la barriada, per aconseguir crèdit al nomenat establiment i permetre que els nous confreres poguessin adquirir la tela necessària per confeccionar la indumentària pagant tira a tira.

El següent pas va ser una campanya porta a porta per aconseguir l'adhesió de nous confreres. Al costat dels nomenats Antoni Cirer i Josep Benítez apareixen els noms de Magí Vidal, Joan Pujadas i els senyors Rosselló, Ramis, Fuster, Rubert, Guardiola i Martorell entre els primers 16 membres de la nova confraria, que naixeria amb el nom de Confraria del Sant Crist.

L'elecció de la vestimenta es va condicionar a l'advocació triada per a l'oratori. Els colors litúrgics que identifiquen Crist, Rei de l'Univers, són el blanc, símbol de puresa, alegria i llum; el vermell, color del foc, de l'amor i de la sang; i el daurat, que per la noblesa dels seus materials és utilitzat a les grans solemnitats.

Els primers hàbits van ser confeccionats per Maria del Carme Fernández, filla d'un guàrdia civil i feligresa de Crist Rei.

L'escut de la confraria va prendre, per recomanació de sor Catalina, com a símbol central la corona i el ceptre damunt coixí verd. La forma de l'escut que llueixen a la capa els confreres va ser dissenyada per un fotògraf cognomenat Comas. Josep Benítez va fabricar un clixé que li va permetre, aprofitant la resistència de la tinta que s'usava per fabricar les bosses del Forn de Cas Xigarro, imprimir l'escut damunt les primeres capes. Posteriorment es brodarien a mà els escuts fins que el 20 de febrer de 1992 es va acordar la seva fabricació mitjançant maquinària informatitzada.

El dijous 18 d'abril de 1957, l'any d el 350 aniversari de la Suor Miraculosa de la venerada imatge del Sant Crist d'Inca, la Confraria del Sant Crist de l'Oratori de Crist Rei va participar per primera vegada a les processons de Setmana Santa d'Inca. Així quedà reflectit en el setmanari *Ciudad*, que en la seva edició anterior a la Setmana Santa de 1957 anuncià la propera sortida de la nova confraria i en una edició posterior ratificà dit esdeveniment. També el *Diario de Mallorca* en data 14 d'abril de 1957 ressenyà en la seva informació referent a la Setmana Santa Inquera que la nova confraria hi participaria per primera vegada, que aviat seria coneguda popularment com a Confraria de Crist Rei.

De l'estendard que encapçala les sortides de la confraria existeix poca informació. A la part de davant es brodà la corona i el ceptre damunt coixí verd en fons

blanc i vermell. A la part de darrere consten les inscripcions "COFRADÍA SANTO CRISTO" i "PARROQUIA CRISTO REY". Del disseny de l'estendard també es va ocupar sor Catalina, sent Josep Benítez qui es va encarregar de dur-lo a un convent de Palma per a la seva confecció. Tenint en compte que Crist Rei era atès per les Germanes de la Caritat, existeix la possibilitat que fossin les mans de sor Aina, una religiosa de Ciutat que va morir fa anys i de la qual es conserven diverses peces de molt bona qualitat en els acabats, la persona que ho va brodar, encara que aquest extrem, desgraciadament, no ha pogut ni podrà ser confirmat.

Analitzant les inscripcions de la part de darrere es pot datar de forma aproximada l'antiguitat del brodat. La parròquia de Crist Rei no s'erigeix fins a agost de 1959, pel que si l'estendard fos anterior a aquesta data no duria la inscripció "Parròquia Crist Rei". Per altra banda la imatge adquirida després dels exercicis espirituals de 1956 es va conèixer com el Sant Crist fins a l'11 de setembre de 1960. Per iniciativa de Mn. Rafel Cladera (primer ecònom de la parròquia), se li va donar l'advocació de "Sant Crist del Perdó i la Bona Mort", i aquest dia se celebrà la primera festa ludicoreligiosa en el seu honor. En conseqüència aquest és el moment en què la Confraria va canviar la denominació de Confraria del Sant Crist per la de Confraria del Sant Crist del Perdó i la Bona Mort, per la qual cosa hem de suposar que l'estendard va ser brodat entre el setembre de l'any 1959 i el mateix mes de l'any 1960.

El suport porta-estendard va ser encarregat a l'amo Antoni "es Llauner", del carrer d'Antoni Fluxà, que també va elaborar els primers ciris elèctrics que va utilitzar la Confraria. Així mateix va fabricar dos artístics fanals de molt bella estampa. Lamentablement el seu pes excessiu va provocar que solament sortissin en processó el primer any. Aquests fanals van desaparèixer durant les obres que va sofrir la parròquia en els anys següents. La Confraria va continuar desfilant sense fanals fins que l'any 1982 se'n van adquirir uns de nous a l'empresa Artesanies Loan d'Inca.

El Bisbat de Mallorca va aprovar els estatuts de la confraria, i l'erigí canònicament el 16 de març de 1982.

El 1984, previ acord de la Junta de Directives de Confraries, la Junta Directiva va acordar autoritzar l'ingrés de dones a la Confraria.

L'any 1990 la Confraria va culminar un altre important projecte. La imatge de "Jesús lligat a la Columna", propietat de la parròquia de Santa Maria la Major, havia desfilat de forma habitual amb els confreres del Sant Crist del Perdó i de la Bona Mort a la processó del Dijous Sant. Aquesta imatge va ser cedida a la Confraria, el 24 de maig de 1988, per formar part del nou pas processional que estava en projecte. Des d'aquesta data la imatge desfilà portada a coll pels propis confreres. En primer lloc la portaren quatre penitents que en el seu moment passarien a dirigir sengles grups de portadors. Després, una vegada completat el conjunt amb un

romà i un flagel·lador, fou portat per tres grups de 24 portadors. Les tres figures, muntades damunt el seu corresponent tron-carrossa conformen el pas "Jesús assotat", que va ser beneït per Mn. Llorenç Riera el diumenge de Rams de 1990. L'any 2003 es va modificar l'estructura del tron afegint-li dues barres laterals. Amb l'ampliació de llocs disponibles es va donar cabuda que les dones poguessin formar part dels grups de portadors/as.

L'esforç d'un grup de confreres va aconseguir donar fruit durant la Setmana Santa de 1997. Les processons d'Inca s'enriquiren amb la participació de la Banda de Cornetes i Tambors de la Confraria del Sant Crist del Perdó i la Bona Mort. Per decisió dels propis confreres-músics, participen en les processons amb l'hàbit de penitent complet, canviant únicament el ciri per l'instrument musical.

## 8.- La Confraria del Sant Crist dels Toreros

Un grup d'aficionats al món dels toros va organitzar, el 19 de març de 1961, un festival taurí benèfic a la plaça de Toros d'Inca.

Aquest grup d'aficionats pertanyia a la penya La Afición, que havia estat creada el 28 de febrer de 1957. L'organitzador i empresari del festival va ser el Sr. Ramón Molgado, conegut en el món taurí com a *Ramoro*.

La fi benèfica que, de manera altruista, es va donar al festival no era altra que la recaptació de fons per iniciar la construcció del nou temple parroquial de Crist Rei. Li van ser lliurades a Mn. Rafel Cladera, ecònom de Crist Rei, 12.104 ptes., quantitat gens menyspreable per a l'època. Les obres van donar començament el 8 de març de 1962, primer dijous de Quaresma.

Ahora van fundar la Confraria del Sant Crist dels Toreros. Els onze membres d'aquesta confraria, que ja varen participar en les desfílades processionals de 1961, vestien túnica i cucurutxo blaus amb capa de color lila, tot això en tons pàl·lids i discrets. Els vestits havien estat portats de la Península.

Lamentablement va ser una confraria amb poca progressió, no va tenir més que tres anys de vida. Els seus membres es varen integrar a la Confraria del Sant Crist del Perdó i la Bona Mort. Entre els membres de la Confraria del Sant Crist dels Toreros hi havia un jove anomenat Antonio Caballero, que anys més tard, el 1979, seria el primer president de l'Associació de Veïns de Crist Rei.

## 9.- Les processons a Crist Rei i les primeres festes populars

El primer intent de fer arribar una processó de Setmana Santa a Crist Rei el realitzà un confrare de la Confraria del Sant Enterrament, creada el 1956. A una carta publicada en el setmanari Ciudad el 05/05/1956 proposa uns canvis per a la

Setmana Santa de l'any següent (1957). En primer lloc suggereix variar l'itinerari de la processó del Divendres Sant perquè tota ella pugui desenvolupar-se per carrers asfaltats, estalviant així desgast a les llargues cues dels confreres.

Proposà a continuació una modificació per a la processó del Silenci. Demanà que sortís el Dissabte Sant i que la Confraria del Silenci estigués formada per les confraries del Sant Crist d'Inca i la del Sant Enterrament. Com que portaven túniques iguals bastava canviar el cucurutxo per un altre de color morat i afegir un nou escut. Els confreres canviarien els ciris per tosqués creus de fusta. L'única música d'acompanyament seria un tambor i una corneta que tocaria silenci a la sortida de les esglésies. La processó seria presidida, com ja ho va ser aquest any (1956), pel Sant Crist de la Sang, que es guarda en el monestir de Sant Bartomeu, seguit per l'Harpa d'Inca cantant un Miserere. La sortida seria a les vuit de la tarda per arribar a Santa Maria la Major poc abans de la vigília pasqual. L'itinerari proposat seria el següent: plaça de Santa Maria la Major, Hostals, Sant Bartomeu, Dureta, Calvo Sotelo, Capità Cortès, Costa i Llobera, Herois del Balears, Santiago Rusiñol, General Luque, Alferes Oliver, Bisbe Llompart, Joan Seguí, plaça d'Espanya, General Franco i plaça de Santa Maria la Major.

La processó del Silenci va continuar sortint la mitjanit del Dijous Sant fins l'any 1960. La Setmana Santa de 1961 la processó del Silenci va passar a celebrar-se en la nit del Dimecres Sant. Va iniciar el seu recorregut en el monestir de Sant Bartomeu a les 21.00 hores. El recorregut va arribar per primera vegada a la parròquia de Crist Rei seguint el següent itinerari: Monges, Alferes Esquivias, Jover, Biniamar, església de Sant Domingo, Calvo Sotelo, carretera de Lloseta, Pérez Galdós, Herois del Balears, església de Crist Rei, Santiago Rusiñol, Joan Alcover, Costa i Llobera, General Luque, Jaume Armengol, Joan Seguí, General Franco, plaça de Santa Maria la Major i església parroquial.

El Divendres Sant de 1961, la Confraria del Sant Crist dels Toreros va treure en processó, pels carrers de la barriada, la imatge del Sant Crist damunt un tron obsequiat a la Confraria pels confreres Ramoro i Ximelis. Després participaren a la processó d'Inca.

Les processons d'Inca no tornarien a passar per Crist Rei fins l'any 1984, data en què la Junta de Directives de Confraries acordà modificar l'itinerari de la processó del Dijous Sant perquè passés per aquesta parròquia. Cal ressenyar l'esforç realitzat per la Junta Directiva de la Confraria del Sant Crist del Perdó i la Bona Mort que, en col·laboració amb l'Associació de Veïns de Crist Rei, va aconseguir reforçar en 41 persones la llista de portadors del Sant Crist d'Inca perquè per primera vegada pogués arribar en processó a totes les parròquies de la ciutat.

Acabada de crear, la Comissió de Confraries d'Inca va organitzar el 1985 una nova processó. El Via Crucis del Dimarts Sant inclou des de la seva creació la parròquia de Crist Rei en el seu itinerari.

Dins l'àmbit parroquial tenen lloc les processons del Diumenge de Rams i la del Diumenge de Pasqua. La primera es du a terme, des dels seus inicis, amb un itinerari reduït a l'entorn de les dependències parroquials. El 2003, sent rector de la parròquia Mn. Felip Díez, es varen introduir canvis en aquesta processó amb la benedicció dels rams a la plaça del Lledoner i la col·laboració en aquesta processó de l'Agrupació Joventut Musical d'Inca, i la Banda de Cornetes i Tambors de la Confraria del Sant Crist del Perdó i la Bona Mort. Per la seva banda els nins i les nines de catequesi participen escenificant els apòstols acompanyant Jesús a lloms d'un pollí, i el paper de Jesús és representat per un membre de la Confraria.

Del diumenge de Pasqua consta que durant alguns anys es va realitzar la processó de l'Encontre a Crist Rei. En els programes de Setmana Santa que editava la Confraria del Sant Crist d'Inca s'esmenta la celebració d'aquesta processó fins a l'any 1966.

El 25 d'octubre de 1959 va tenir lloc la primera festa en honor a Crist Rei. Celebraren un tridu preparatori i solemnes completes. Van participar en els actes l'escolania parroquial i el cor d'alumnes del Col·legi de les Germanes de la Caritat. El diumenge va haver-hi missa de comunió i ofici solemne. Va presidir l'ofici l'arxiprest d'Inca Mn. Gabriel Buades, assistit pel pare Colom, superior del convent de Franciscans d'Inca. Va assistir a l'eucaristia el Sr. Alfonso Reyna, batle d'Inca, acompanyat de les primeres autoritats civils i militars. El dissabte a la tarda havien celebrat, en els patis de la parròquia, una festa infantil amb cucanyes, globus i altres jocs. El diumenge va clarejar amb una cercavila de la Banda de Cornetes i Tambors del Col·legi La Salle d'Inca pels carrers de la barriada. I com a fi de festa es va fer un partit de futbol infantil en els patis de la parròquia.

La Confraria va col·laborar econòmicament en la celebració de la festa fins mitjan dècada dels 80. El 1986 la Confraria va participar patrocinant part de les activitats. Van col·laborar-hi la Revetla d'Inca, amb Jaume Serra, i l'Orfeó l'Harpa d'Inca. Actualment la festa de Crist Rei compta amb la col·laboració de l'Associació de Veïns de Crist Rei.

La primera festa religiosa-popular en honor al Sant Crist del Perdó i la Bona Mort va dur-se a terme l'11 de setembre de 1960. La part religiosa va acollir un tridu preparatori predicat pel Sr. Ecònom. L'horabaixa es van realitzar solemnes completes i es va estrenar l'Himne al Sant Crist del Perdó i la Bona Mort. La lletra i la música d'aquest himne havia estat composta per Mn. Rafel Cladera Ramis (1923-1985). El matí del diumenge es va celebrar un ofici solemne presidit per l'arxiprest de la ciutat Mn. Gabriel Buades, i l'Orfeó l'Harpa d'Inca hi participà amb els seus cants. A la tarda, a les 19.00 h, tragueren en processó el Sant Crist del Perdó i la Bona Mort pels carrers de la parròquia. A continuació es va celebrar la missa vespertina amb benedicció eucarística i veneració de la imatge.

Els actes populars van comptar, el dissabte a la nit, amb una vetllada infantil en els patis de la parròquia convenientment il·luminats. Globus, cucanyes, cintes amb bicicleta, etc., van satisfer la il·lusió dels nins i nines de la barriada. El diumenge al matí van començar els actes amb una cercavila de la Banda de Cornetes i Tambors del Col·legi de La Salle. A la tarda es va jugar un partit de futbol entre els Aspirants de Crist Rei i el Santa Cruz, que va guanyar els locals per 3 a 2. Una vetllada a l'aire lliure va posar punt final als actes programats.

Aquestes festes es van continuar duent a terme durant diversos anys, estan documentades fins a l'any 1965. En la crònica de l'any 1961 s'especifica que la imatge del Sant Crist del Perdó i de la Bona Mort era acompanyada a la processó per les confraries de la parròquia vestides amb els seus hàbits penitencials. En els anys 64 i 65 li canviaren el nom per festa de l'Obra. Es va traslladar la festa del mes d'agost al mes de setembre perquè coincidís amb l'aniversari de la finalització de les obres del nou temple. Es van mantenir els actes que venien celebrant-se, inclosa la processó de la imatge del Sant Crist pels carrers de la barriada, i es va dedicar la festa a fomentar diverses campanyes que permetessin realitzar les obres complementàries que necessitava el nou temple. El primer any es va dedicar a la campanya de la rajola. Es necessitaven 1.500 rajoles per endreçar el pis de la nova església, que encara era de ciment.

Durant aquests anys els actes culturals de les festes corrien a càrrec dels grups d'adolescents de la parròquia, dels d'Acció Catòlica o de l'Agrupació Local d'Educació i Descans, dirigida per Jaume Serra.

Títols com "Madó Getrudis du és calçons", "L'amo en Sió", "Sa barberia Nova no va", "És metge Arrenca-Pelut", "Sa Marquesa de sa Memarra", "Esperant és Metge", "D'on neix el cant jondo" componen l'elenc de sainets i actes còmics que es van escenificar en les festes de Crist Rei i del Sant Crist.

En la part musical dels festivals actuaven joves promeses i els artistes que havien triomfat en els concursos que organitzaven les emissores de ràdio locals. La llista d'actuacions la componen noms com Walter Klein i el seu conjunt, Troupe Majorica, Germans Caimari (flamenc), Toni Vidal (el petit rossinyol de Binissalem), Quinteto Balear, Juanito Nadal (pianista de 16 anys), Ballet la Cueva (cant flamenc), Els Bohemis, Els Pinchos (grup de Muro) o Els Discovery (grup d'Inca). Algun dels participants en aquests festivals, com el conegut empresari Tolo Pomar, encara estan relacionats amb el món de la música.

Alguna actuació també va sofrir la censura pròpia de l'època. Se'n va concertar una amb l'artista coneguda com Estrellita de Palma. L'actuació va haver de suspendre's perquè l'autoritat eclesiàstica va considerar que l'artista mantenia una vida moral impròpia.

La persona que durant anys va ser el promotor i l'ànima de la festa del Sant Crist va ser Antoni Cirer i Cirer, amb l'ajuda d'altres membres de la comunitat parroquial com Josep Benítez. Fins i tot es desplaçava expressament a Inca per participar en la celebració quan les seves obligacions militars el feien romandre a la Península.

Durant alguns anys també es van continuar jugant partits de futbol infantils. A la llista dels que van competir contra l'equip local apareixen equips com el Santa Cruz, el Binissalem, el Sallista Infantil o el Zarra.

La cantera de l'equip local eren els al·lots de la catequesi, les escoles i l'escolania. Un d'aquests al·lots, que el 20 d'agost de 1959 portava la naveta al turiferari en el primer baptisme que se celebrà a la parròquia de Crist Rei, era Antoni Figuerola Munar. Els seus germans també foren escolanets. Un d'ells, en Xisco Figuerola, seria conegut anys més tard com a jugador del C. D. Constància.

Finalment ressenyarem altra activitat cultural que es va organitzar en la parròquia durant diversos anys. El 24 de juliol de 1963 es va inaugurar a Crist Rei el cinema parroquial. Durant més de quinze anys s'hi van projectar pel·lícules infantils per als nens de la catequesi dominical. Les pel·lícules per al projector es llogaven a una empresa de Palma solidàriament amb la parròquia de Sant Doning. Crist Rei projectava la pel·lícula en sessió matinal, després de la missa, i Sant Domingo ho feia a la tarda.

## Bibliografia

- Inca, un segle ciutat*. Edició Ajuntament d'Inca  
*100 anys de Caritat a Inca*. Pere J. Llabrés i Martorell  
*Inca 1872*. Gabriel Pieras Salom  
Setmanari *Ciudad*. Edicions de 1957 i altres.  
*Diario de Mallorca*. Edicions de 1957.  
Programes de Setmana Santa. Confraria del Sant Crist d'Inca.  
Arxiu de la Confraria del Sant Crist del Perdó i la Bona Mort.  
Arxiu de Mn. Rafel Cladera Ramis (1923/1985), per gentilesa de Catalina Cladera.  
Fonts orals consultades: sor Margalida Casesnoves Llobera, Josep Benítez i Antonio Caballero. Amb agraïment a tots per la seva col·laboració.





# BIOGRAFIA D'ANTÒNIA CORRÓ

CATALINA BENNÀSSAR BELTRÁN

## 1. BIOGRAFIA

### 1.1. INTRODUCCIÓ

Aquesta comunicació pretén fer un recull de totes les dades personals, familiars, laborals... de la vida de la Sra. Antònia Corró i Seguí, des de la seva infància fins a l'actualitat. La biografia d'aquesta mestra es dividirà en diferents apartats que faran referència de forma cronològica a les diferents etapes de la seva vida (infància, adolescència i edat adulta).

Cal destacar que és una persona que ha viscut per a l'educació dels nins que han assistit a les escoles on ha estat mestra, no sols una educació intel·lectual, sinó una educació per a la vida, com ella ressalta constantment: "Els mestres han de ser persones íntegres que no només han d'ensenyar coneixements sinó que han de ser vertaders educadors de la vida. El futur depèn en part de nosaltres."<sup>1</sup>

### 1.2. DADES PERSONALS I FAMILIARS

Antònia Corró i Seguí va néixer a Inca el dia 10 de gener de 1927<sup>2</sup> al c/ d'en Jover, núm. 11. Fou la primera filla del matrimoni<sup>3</sup> format per Guillem Corró i Vallespir i Jerònima Seguí i Amer, tots dos naturals d'Inca i que es varen casar el dia 11 de setembre de 1924, amb 35 i 34 anys respectivament.<sup>4</sup>

El seu pare, en Guillem, era sabater, i la seva mare, na Jerònima, feia les feines de la casa; per tant, i com ella comenta: "En l'època que jo vaig néixer no era corrent que una família donàs carrera a la seva filla"<sup>5</sup>; ella sempre tenia pre-

---

1 Vegeu: FORTEZA, B.: "N'Antònia Corró, mestra d'escola", dues pàgines, *Inca Revista*, núm. 11, Inca, gener-febrer de 1998, p.12.

2 Vegeu: Acta de naixement de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí de dia 10 de gener de 1927. 1 foli (sense numerar), mecanografiat i manuscrit, signat (no s'entén), a l'arxiu personal d'Antònia Corró, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

3 Vegeu: Cèdula de matrimoni de Guillem Corró i Vallespir i Jerònima Seguí i Amer de dia 11 de setembre de 1924. 1 foli (sense numerar), mecanografiat i manuscrit, signat per Andrés Jaume Vives, a l'arxiu personal d'Antònia Corró, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

4 Ibidem.

5 Vegeu: CÓRCOLES, P.: "Entrevista a Antonia Corró, homenajeadada por su labor docente", 1 pàgina, *Diario de Mallorca*, Palma de Mallorca, 10 de febrer de 2000.

sents les dificultats que tendria per poder fer una carrera, però des de molt petita volia ésser mestra<sup>6</sup>. Per satisfer aquesta vocació el seu pare, a més de fer la feina al taller, els vespres duia sabates per fer a casa seva i així guanyava uns diners extres per pagar els estudis a D<sup>a</sup> Antònia.

Antònia Corró va tenir tres germans, un que no va conèixer, ja que va morir en el part; un altre nin que va morir el mes de desembre de l'any 1929, quan ella estava a punt de complir els tres anys i que recorda perfectament, encara que sempre li hagin dit que era molt petita per recordar-ho: "El dia que va morir el meu germà, jo record on vaig passar el dia, qui hi havia a casa meva, on era el meu germanet..."<sup>7</sup>. Finalment la seva germana, n'Aina, que va néixer el dia 2 de juliol de 1932<sup>8</sup>, sempre ha estat molt acostada a ella, perquè la diferència d'edat no era molt gran i, a més, aquesta es va casar a Inca i sempre hi ha viscut.

Cal destacar que D<sup>a</sup> Antònia Corró és fadrina, per a ella "ésser mestra d'escola vol dir: dedicació, vocació i estimació. Jo ho procur ser 25 hores al dia"<sup>9</sup> i, per tant, com es pot extreure d'aquesta afirmació, per a ella és molt difícil compaginar família i estimació cap als nins de l'escola.

"Una mestra casada respon molt en el col·legi, però té la seva família a la qual donar estimació. A una mestra fadrina l'instint maternal l'obliga a entregar aquesta estimació als nins i per a mi cada un dels meus alumnes ha estat com un fill".<sup>10</sup>

Una afirmació en relació amb aquesta idea que ella té sobre els seus alumnes i que personalment em va cridar molt l'atenció és la següent: "La maternitat física és limitada però la maternitat espiritual és il·limitada; per tant, jo tenc infinitat de fills, de nétes i de renéts."<sup>11</sup>

La vocació de mestra D<sup>a</sup> Antònia és tan gran que gairebé m'atreviria a afirmar que actualment trobaríem molts pocs mestres amb aquesta vocació i estimació cap als seus alumnes, fins al punt que, a un article escrit sobre ella, el seu autor afirma: "A Antònia Corró i Seguí, se la pot identificar com la persona que sempre està pendent dels altres, la de l'ajuda incondicional, l'oblidada de si mateixa."<sup>12</sup>

A partir de totes aquestes dades personals, familiars i dels apunts sobre la seva vocació com a mestra, es farà un recorregut per la seva formació fins a l'obtenció del títol de mestra, i a més d'això s'exposaran totes les dades de la seva vida laboral com a ensenyant.

6 GRAVACIÓ FETA A: ANTÒNIA CORRÓ I SEGUÍ. Dia 5 de juliol de 2001, en el seu domicili del c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

7 Ibidem.

8 Ibidem.

9 Vegeu: FORTEZA, B.: "N'Antònia Corró, mestra d'escola". Op. cit.

10 Vegeu: BALLESTEROS, E.: "Maestra de maestros", 1 pàgina, *Última Hora*, Palma de Mallorca, 13 de febrer de 2000.

11 GRAVACIÓ FETA A: ANTÒNIA CORRÓ I SEGUÍ. Dia 5 de juliol de 2001. Op. cit.

12 Vegeu: ANÒNIM: "Antonia Corró Seguí: Los padres solo pueden dar a sus hijos aquello que viven con intensidad y convicción", mitja pàgina, *Dijous*, núm. 402, Inca, 3 de juny de 1982, p. 7.

### 1.3. INFÀNCIA

D<sup>a</sup> Antònia recalca que durant la seva infància fou molt feliç, els primers anys de la seva infantesa va viure el temps de la República, anys en què actualment ella recorda que es feren moltes coses per l'educació. Quan tenia 9 anys va viure la Guerra Civil; ella sempre destaca que no va viure molt malament, encara que s'hagueren de privar de moltes coses que abans tenien. Ella comenta que ho entenia, encara que la seva germana n'Aina "no podia comprendre per què els diumenges no podíem menjar ensaïmada, cosa que sempre havíem fet".<sup>13</sup>

En el temps de la Guerra Civil, se n'anaren a viure al camp per protegir-se dels atacs de les bombes; a pesar d'això diu que no va perdre mai escola, ja que li encantava anar-hi.

Va cursar pàrvuls a les monges franciscanes, encara que les amigues del seu carrer anaven a l'escola al Claustre de St. Domènech.

Quan va començar el primer grau al Claustre de St. Domènech, destaca molt la labor de la seva mestra D<sup>a</sup> Maria "sa Pagesa", fins al punt d'arribar a afirmar: "Jo tenia una locura per aquesta mestra";<sup>14</sup> quan D<sup>a</sup> Antònia parla d'alguns mestres, i sobretot d'aquesta, recalca que "els homenatges que jo he rebut al llarg de la meua vida no haurien d'haver estat per a mi sinó per a mestres que jo he tingut al llarg de la meua etapa educativa, que segur que s'ho haurien merescut més".<sup>15</sup>

### 1.4. ADOLESCÈNCIA

L'any 1938, quan ella tenia 11 anys, va començar el batxillerat. Tenia molt clar que "anar a escola era com un privilegi, sobretot en famílies treballadores com la meua; en canvi, actualment la majoria de joves van a escola fins ben entrada l'adolescència".<sup>16</sup>

Quan li deman els bons i mals records de la seva època com estudiant de batxillerat, ella destaca que "d'aquesta època tots són bons records, ja que feia allò que sempre havia desitjat, estudiar per arribar a ser mestra, encara que em varen castigar alguna vegada per dir alguna paraula en mallorquí, cosa inevitable que s'escapava quan m'enfadava; però a part d'això fou una època que record amb molta estimació".<sup>17</sup>

El 1r i 2n curs de batxillerat, els va cursar en els locals de la Sra. Magdalena Fuster en el carrer de St. Francesc d'Inca, encara que les notes estan registrades

13 GRAVACIÓ FETA A: ANTÒNIA CORRÓ I SEGUÍ. Dia 5 de juliol de 2001. Op. cit.

14 Ibidem.

15 Vegeu: BALLESTEROS, E.: "Maestra de maestros", 1 pàgina, *Última Hora*, núm. ?, Palma de Mallorca, 13 de febrer de 2000, p. ?

16 GRAVACIÓ FETA A: ANTÒNIA CORRÓ I SEGUÍ. Dia 10 de juliol de l'any 2001, en el seu domicili del c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

17 Ibidem.

al Llibre de qualificació escolar de D<sup>a</sup> Antònia i estan signades pels responsables del centre docent Col·legi Beat Ramon Llull d'Inca.<sup>18</sup>

S'ha de destacar que les seves notes mitjanes de 1r i 2n de batxillerat eren bastant altes; la nota mitjana de 1r fou de 7,72 i la nota mitjana de 2n de batxillerat fou de 8,14.<sup>19</sup>

Els cursos de 3r, 4t i 5è, els va fer a la Pureza, encara que els exàmens i les notes eren expedits pel Col·legi de Segona Ensenyança Ramon Llull.

En relació amb les notes de 3r de batxillerat cal dir que eren de les mateixes assignatures que 1r i 2n; la nota mitjana d'aquest curs fou de 7,85.<sup>20</sup> D'aquest curs, vaig trobar un document que em va cridar molt l'atenció, eren notes quinzenals, des de principi de curs fins a final de curs. Aquestes notes feien referència a cada assignatura i havien de ser retornades al centre amb la signatura del pare.<sup>21</sup> Allò que sí voldria destacar d'aquest butlletí és que a més de les notes de les assignatures, hi havia una nota de pietat, puntualitat, higiene i assistència.<sup>22</sup>

La nota mitjana de 4t de batxillerat fou un 7,87.<sup>23</sup>

Cal destacar que en cada una d'aquestes notes mensuals es fa referència a la bona aplicació i aprofitament de l'alumna.<sup>24</sup>

A les notes de 5è de batxillerat, hi havia d'entre altres Grec, Filosofia i repàs d'Italià.<sup>25</sup> La nota mitjana d'aquest curs fou de 7,60, més o manco equiparada amb les dels altres cursos.<sup>26</sup>

En aquest moment aparagué un nou pla d'estudis, en el qual a partir de 4t de batxillerat es podia passar a estudiar Magisteri, però Antònia Corró ja havia fet 5è, i com ella afirma: "El meu pare em digué que acabàs fins a 7è de batxillerat i així

18 Vegeu: notes de 1r a 5è de batxillerat de juny de 1943. 3 folis (sense numerar), mecanografiats i manuscrits, signats pel director i el secretari del centre (no s'entén), a l'arxiu personal de la Sra. Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

19 Vegeu: notes de 1r i 2n de batxillerat de dia 20 de juny de 1940. 1 foli (sense numerar), signat pel director del centre D. Nicolau, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

20 Vegeu: notes de 3r de batxillerat de dia 20 de juny de 1941. 3 folis (sense numerar), mecanografiats i manuscrits, signat pel director del centre D. Nicolau, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

21 Vegeu: butlletí quinzenal de correspondència del curs acadèmic 1940-1941. 12 folis (sense numerar), mecanografiats i manuscrits, signats pel pare Guillem Corró i per Amàlia Salvador, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni. Núm. 87, Inca.

22 Ibidem.

23 Vegeu: notes de 4t de batxillerat de dia 20 de juny de 1942. 1 foli (sense numerar), mecanografiat i manuscrit, signat pel director del centre D. Nicolau i el secretari D. Pedro Mayol, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

24 Vegeu: notes mensuals del curs acadèmic 1941-1942 (4t de batxillerat). Op.cit.

25 Vegeu: notes de 1r a 5è de batxillerat de juny de 1943. Op. cit.

26 Vegeu: notes de 5è de batxillerat de dia 20 de juny de 1943. 1 foli (sense numerar), mecanografiat i manuscrit, signat pel director del centre D. Nicolau i el secretari D. Pedro Mayol, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

podria fer les assignatures de Magisteri lliures així com jo volgués; així ho vaig fer, i la veritat que la decisió fou encertada.<sup>127</sup>

Al llarg d'aquests anys d'estudis a Inca, m'explica l'ajuda que els seus pares tingueren del pare Cerdà i del pare Nicolau perquè ella pogués tenir el batxillerat. A més, aquests dos frares del Beat Ramon Llull varen lluitar molt per equiparar l'educació de les nines amb la dels nins.<sup>28</sup>

6è i 7è de batxillerat els va cursar a Palma, a una acadèmia particular, que hi havia al carrer Reial; els responsables eren el Sr. Mayol i el Sr. Muntaner; aquests duïen les notes a l'Institut femení d'Ensenyança.<sup>29</sup>

Les assignatures d'aquest curs acadèmic eren: Religió, Llengua llatina, Grec, Llengua espanyola, Geografia i Història, Matemàtiques, Anglès, Cosmologia, Filosofia, Dibuix i Educació Física.<sup>30</sup> La nota mitjana d'aquest curs fou un 7.<sup>31</sup> En aquestes notes es destaca l'excel·lent conducta i la molt bona aplicació de l'alumna.

En referència a les assignatures de 7è de batxillerat, eren les següents: Religió, Llatí, Llengua espanyola, Geografia i Història, Matemàtiques, Cosmologia, Anglès, Grec i Filosofia. La nota mitjana d'aquest curs fou també un 7.<sup>32</sup> En aquestes notes es destaca també el bon comportament de l'alumna.<sup>33</sup>

Després d'haver fet aquests set cursos per tenir el títol definitiu de batxillerat s'havia de fer l'examen d'estat i l'examen de Llar de la Falange. Per això D<sup>a</sup> Antònia va fer l'examen d'estat, per la Universitat de Barcelona, la convocatòria del qual fou de dia 5 de juny de 1945.<sup>34</sup> Aquest examen el va aprovar i va saber la nota un mes després.<sup>35</sup>

El mes de setembre va fer l'examen de Llar de la Falange; ella recorda que "vaig haver de fregir bistecs i patates, i quan me'n vaig adonar n'hi havia un parell de cremades. Així com vaig poder me les vaig ficar dins la boca i ningú no se'n va adonar; per tant, vaig superar la prova".<sup>36</sup> Després d'un temps se li va expedir el corresponent certificat<sup>37</sup> per la Delegació Nacional de la secció femenina de FET i

27 GRAVACIÓ FETA A: ANTÒNIA CORRÓ I SEGUÍ. Dia 17 de juliol de 2001, en el seu domicili del c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

28 Vegeu: CÓRCOLES, P.: "Entrevista a Antonia Corró, homenajeadada por su labor docente", 1 pàgina, núm. ?, Palma de Mallorca, 10 de febrer de 2000, p. ?

29 GRAVACIÓ FETA A: ANTÒNIA CORRÓ I SEGUÍ. Dia 17 de juliol de 2001. Op. cit.

30 Vegeu: notes de 6è de batxillerat de 15 de juny de 1944. 3 folis (sense numerar), mecanografiats i manuscrits, signats per Andreu Muntaner i Pedro Mayol, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

31 Ibidem.

32 Vegeu: notes de 7è de batxillerat de 8 de juny de 1945. 3 folis (sense numerar), mecanografiats i manuscrits, signats per A. Muntaner i P. Mayol a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

33 Ibidem.

34 Vegeu: convocatòria de l'examen d'estat (Universitat de Barcelona) de dia 5 de juny de 1945. 1 foli (sense numerar), mecanografiat i manuscrit, signat (no s'entén), a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

35 Vegeu: nota de l'examen d'estat núm. 2561 de 5 de juliol de 1945. 1 foli (sense numerar), mecanografiat i manuscrit, signat (no s'entén), a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

36 GRAVACIÓ FETA A: ANTÒNIA CORRÓ I SEGUÍ. Dia 23 de juliol de l'any 2001, en el seu domicili del c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

de les JONS. A partir d'això ja podia fer les assignatures lliures per obtenir el títol de Magisteri.

D<sup>a</sup> Antònia em va voler recalcar els nom d'alguns mestres que per a ella foren molt importants: de matemàtiques recorda que va tenir un militar bastant disciplinat; quan anava a l'acadèmia particular va tenir Miquel Amer de Religió, Sebastià Balaguer d'Anglès i de Llenguatge, Andreu Muntaner. Ella diu que "de professors hi havia de tot, com sempre uns que requerien una disciplina molt fèrria i d'altres que no eren tan rectes".<sup>38</sup>

A partir d'aquí ella ja va començar a preparar les assignatures per treure el títol de mestra, les va fer entre el mes de setembre de 1945 i el mes de setembre de 1946. Seguidament es detallaran les 13 assignatures que es feien per ser mestra i les seves qualificacions:

- Història de la pedagogia: aprovat,<sup>39</sup> Cal·ligrafia 1r: aprovat,<sup>40</sup> Religió i moral: aprovat,<sup>41</sup> Musica 1r: notable,<sup>42</sup> Pràctiques d'ensenyança, fetes a Palma a l'escola anomenada Llevant, actualment Gabriel Alzamora: excel·lent,<sup>43</sup> Musica 2n: aprovat,<sup>44</sup> Cal·ligrafia 2n: aprovat,<sup>45</sup> Pedagogia 1r: aprovat.<sup>46</sup>

- Labors 1r: aprovat,<sup>47</sup> Labors 2n: aprovat,<sup>48</sup> Religió i Història sagrada: apro-

---

37 Vegeu: certificat de les ensenyances d'escoles de llar de batxillerat d'11 de febrer de 1946. 1 foli (sense numerar), mecanografiat i manuscrit, signat (no s'entén), a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

38 GRAVACIÓ FETA A: ANTÒNIA CORRÓ I SEGUÍ. Dia 23 de juliol de 2001. Op. cit.

39 Vegeu: notes de l'Escola de Magisteri de Balears de dia 21 de setembre de 1945, 2 folis (sense numerar), mecanografiats i manuscrits, signats per Catalina Vives, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

40 Vegeu: notes de l'Escola de Magisteri de Balears de dia 22 de setembre de 1945, 2 folis (sense numerar), mecanografiats i manuscrits, signats per José Rosselló, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

41 Vegeu: notes de l'Escola de Magisteri de Balears de dia 24 de setembre de 1945, 2 folis (sense numerar), mecanografiats i manuscrits, signats per Maria Villalonga, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

42 Vegeu: notes de l'Escola de Magisteri de Balears de dia 17 de juny de 1946, 2 folis (sense numerar), mecanografiats i manuscrits, signats per Margarita Cerón, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

43 Vegeu: notes de l'Escola de Magisteri de Balears de dia 18 de juny de 1946, 2 folis (sense numerar), mecanografiats i manuscrits, signats per Rosario Moreno, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

44 Vegeu: notes de l'Escola de Magisteri de Balears de dia 19 de juny de 1946, 2 folis (sense numerar), mecanografiats i manuscrits, signats per Margarita Cerón, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

45 Vegeu: notes de l'Escola de Magisteri de Balears de dia 25 de juny de 1946, 2 folis (sense numerar), mecanografiats i manuscrits, signats per José Rosselló, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

46 Vegeu: notes de l'Escola de Magisteri de Balears de dia 27 de juny de 1946, 2 folis (sense numerar), mecanografiats i manuscrits, signats per Margarita Ripoll, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

vat,<sup>49</sup> Economia domèstica: aprovat,<sup>50</sup> Pedagogia 2n: aprovat.<sup>51</sup>

Durant uns anys fins al 1952, ella va exercir de mestra a casa seva i ajudava els nins i nines que hi anaven; aquest mateix any va fer oposicions i va obtenir el títol de Mestra de Primera Ensenyança, que la facultava per exercir la professió i gaudir dels drets que aquest grau li atorgava segons les disposicions vigents.<sup>52</sup>

Però per ser mestra també era exigint el títol d'Instructora Elemental de les Llars i Joventuts de la Falange, que D<sup>a</sup> Antònia va treure amb la qualificació de Notable després d'haver realitzat el curs a la província de Balears.<sup>53</sup>

En el proper apartat es farà referència a l'edat adulta de D<sup>a</sup> Antònia, tota una vida dedicada a la seva professió; com ella afirma: "Jo vaig néixer per ser mestra. De petita vaig sentir aquesta vocació i fins ara ha perdurat. Jo, mestra i vocació són una mateixa cosa."<sup>54</sup>

### 1.5. EDAT ADULTA

Quan D<sup>a</sup> Antònia va acabar les assignatures de Magisteri tenia 19 anys, volia estar uns anys abans de treure's les oposicions de mestra. Des de 1946 fins que va treure les oposicions l'any 1952, feia repàs a casa seva, sobretot per a nins de famílies que vivien en el camp. Ella feia classes conjuntes de nins i nines, encara que sabia que no era acceptat, però com diu ella, "si eren germans no volia que haguessin de venir en horaris diferents, era millor que venguessin junts tant per la seva comoditat com per la dels seus pares."<sup>55</sup>

D'aquesta època en la qual ella feia classes a casa seva ho recorda de la

47 Vegeu: notes de l'Escola de Magisteri de Balears de dia 28 de juny de 1946, 2 folis (sense numerar), mecanografiats i manuscrits, signats per Emilia Fernández, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

48 Vegeu: notes de l'Escola de Magisteri de Balears de dia 1 de juliol de 1946, 2 folis (sense numerar), mecanografiats i manuscrits, signats per Emilia Fernández, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

49 Vegeu: notes de l'Escola de Magisteri de Balears de dia 20 de setembre de 1946, 2 folis (sense numerar), mecanografiats i manuscrits, signat per Maria Villalonga, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

50 Veure: notes de l'Escola de Magisteri de Balears de dia 21 de setembre de 1946, 2 folis (sense numerar), mecanografiats i manuscrits, signats per Emilia Fernández, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

51 Veure: notes de l'escola de magisteri de Balears de dia 25 de setembre de 1946, 2 folis (sense numerar), mecanografiat i manuscrit, signat per Catalina Vives a l'Arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

52 Vegeu: títol de Mestra de Primera Ensenyança de dia 29 de novembre de 1952. 1 foli (sense numerar), mecanografiat, signat pel director general d'Ensenyança Primària, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

53 Vegeu: títol d'Instructora Elemental de la Llar i Joventuts de dia 16 d'agost de 1952. 1 foli (sense numerar), mecanografiat, signat per la regidora central de personal i cultura de la Falange, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

54 Vegeu: FORTEZA, B.: "N'Antònia Corró, mestra d'escola", dues pàgines, Inca Revista, núm. 11, Inca, gener-febrer de 1988, p. 12.

55 GRAVACIÓ FETA A: ANTÒNIA CORRÓ I SEGUÍ. Dia 3 d'agost de 2001, en el seu domicili del c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.



següent manera: "Érem com una família, moltes vegades els nins i nines quedaven a dinar a casa nostra i estaven fins a l'hora de retornar a casa seva."<sup>56</sup>

Quan tenia 25 anys va decidir presentar-se a les oposicions (any 1952) de mestra a nivell de Balears, ella sabia que no hi havia places a Mallorca i que si les treia se n'hauria d'anar a Menorca o a Eivissa; com ella diu: "Pensava que no les trauria perquè sols hi havia 6 places i erem 87 els que ens hi presentàvem, però vaig tenir un cop de sort i les vaig treure."<sup>57</sup> "Quan vaig saber que les havia tretes, vaig plorar molt perquè sabia que me n'havia d'anar de casa meva i deixar els meus pares i els meus alumnes, però havia d'afrontar la realitat i me'n vaig anar cap a Eivissa."<sup>58</sup>

Dª Antònia va esser destinada a St. Vicenç Ferrer (la Cala, Eivissa)<sup>59</sup> l'any 1953. L'escola estava a 6 km d'aquí on la

deixava l'autobús, no hi havia corrent, però ella hi estava molt bé. Durant la seva estada va viure a una pensió, on pagava 12 ptes. diàries; per tant, no li quedava un gran sou per a ella, per això sols venia a Mallorca per Nadal i per Pasqua.

Una cosa que recalca molt és el primer sou que va tenir com a mestra: 9.360 ptes. Anuals,<sup>60</sup> que equivaldria a unes 750 ptes. mensuals aproximadament.

L'escola era unitària, tenia nins bastant petits de 5 o 6 anys i nins més grans de 10 o 11 anys<sup>61</sup>. De la seva estada a St. Vicenç té molts bons records, foren anys plens d'il·lusió i que sempre guardarà en la seva ment com l'inici de mestra en una escola.<sup>62</sup>

Al llarg del tres anys que va estar a St. Vicenç, se li va apujar el sou en tres ocasions: la primera vegada, el mes de maig de 1954, que passà a cobrar 11.000

56 Ibidem.

57 Ibidem.

58 Ibidem.

59 Vegeu: full de serveis de 5 de setembre de 1953. 1 foli (sense numerar), manuscrit i mecanografiat, signat per Luis Miró de Mesa, a l'arxiu personal de Dª Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

60 Vegeu: full de serveis de 5 de setembre de 1953. Op. cit.

61 GRAVACIÓ FETA A: ANTÒNIA CORRÓ I SEGUÍ. Dia 16 d'agost de 2001, en el seu domicili del c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

62 Vegeu: FORTEZA, B.: "N'Antònia Corró, mestra d'escola". Op. cit.



ptes. anuals;<sup>63</sup> la segona, el mes d'abril de 1955, que passà a cobrar 12.500 ptes. anuals;<sup>64</sup> i la darrera vegada, el mes de maig de 1956, que passà a cobrar 19.200 ptes. anuals.<sup>65</sup>

L'any 1956 va sortir a concurs la plaça de l'Escola Rural de Tirasset i D<sup>a</sup> Antònia la va guanyar. Així, va deixar la seva plaça de St. Vicenç;<sup>66</sup> tot i això comenta: "allà encara hi conservo les meves alumnes i de tant en tant vaig a fer-los una visita; sempre hi som molt ben rebuda."<sup>67</sup>

La plaça a l'Escola Rural de Tirasset li és concedida<sup>68</sup> i, per tant, torna a casa seva. A Tirasset (zona rural situada entre Inca i Llubí), hi havia 36 nins i nines, de diferents edats. El primer any D<sup>a</sup> Antònia anava a fer feina en bicicleta i el segon any hi anava amb un *velomosquito* que el seu pare li va comprar quan va vendre el blat.<sup>69</sup> La jornada de treball era partida i D<sup>a</sup> Antònia quedava a dinar allà, amb els nins que també hi volien quedar.

Ja a l'estada a aquesta escola, es comença a veure l'interès que tenia per l'aprenentatge i al mateix temps per la diversió dels seus alumnes. L'any 1958, darrer any que va estar a l'escola, va organitzat un fi de curs<sup>70</sup> al qual varen assistir les màximes autoritats de l'Ajuntament d'Inca. En aquest fi de curs es va inaugurar l'exposició de "labores" i treballs manuals, elaborats pels nins amb l'ajuda de la mestra.<sup>71</sup> Durant el parlament del batle, aquest posà de manifest que D<sup>a</sup> Antònia Corró havia fet de Tirasset un model educatiu del qual tenia coneixement la Inspecció Provincial d'Ensenyança Primària.<sup>72</sup>

Aquest mateix any va prendre possessió de la plaça de l'escola rural de Can Boqueta,<sup>73</sup> situada a l'arribada d'Inca, venint de Palma.

D<sup>a</sup> Antònia explica que l'escola era una caseta amb 2 habitacions no gaire

63 Vegeu: full de serveis de 1 de maig de 1954. 1 foli (sense numerar), manuscrit i mecanografiat, signat per Luis Miró de Mesa, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

64 Vegeu: full de serveis de 28 d'abril de 1955. 1 foli (sense numerar), manuscrit i mecanografiat, signat per Luis Miró de Mesa, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

65 Vegeu: full de serveis de 12 de maig de 1956. 1 foli (sense numerar), manuscrit i mecanografiat, signat per Luis Miró de Mesa, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

66 Vegeu: full de serveis de 31 d'agost de 1956. 1 foli (sense numerar), manuscrit i mecanografiat, signat per per Luis Miró de Mesa, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

67 GRAVACIÓ FETA A: ANTÒNIA CORRÓ I SEGUÍ. Dia 16 d'agost de 2001. Op. cit.

68 Vegeu: full de serveis de 12 de setembre de 1956. 1 foli (sense numerar), manuscrit i mecanografiat, signat per Luis Miró de Mesa, a Arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

69 GRAVACIÓ FETA A: ANTÒNIA CORRÓ I SEGUÍ. Dia 23 d'agost de 2001, en el seu domicili del c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

70 Vegeu: ANÒNIM: "Fin de curso en la Escuela de Tirasset. Asistieron el Sr. Alcalde y otras personalidades", mitja pàgina, *Ciudad. Semanario de Información*, núm. 316, Inca, 5 de juliol de 1958, p. 1.

71 Ibidem.

72 Ibidem.

73 Vegeu: full de serveis de dia 1 de setembre de 1958. 1 foli (sense numerar), manuscrit i mecanografiat, signat per Luis Miró de Mesa, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

ben conservada i amb ratolins que corrien per la sala el temps que feien classe;<sup>74</sup> en aquesta escola es feia càrrec de 57 al·lots. Després d'un curs escolar a l'esmentat centre, deixà<sup>75</sup> la plaça per prendre possessió de la plaça que hi havia vacant a l'escola parroquial de Sta. Maria la Major.<sup>76</sup>

Els primers anys que va treballar a l'escola parroquial ella feia classe a les nines i hi havia un mestre que s'encarregava de fer classe als nins. Després ja hi havia graduació per edats (grau elemental, mitjà i superior).<sup>77</sup> Ella s'ocupava de donar totes les assignatures i sempre abans d'anar-se'n a casa seva deixava preparada la sessió del dia següent.

Fou l'any 1969 quan va esser nomenada directora de l'escola parroquial, en un escrit que deia així: "Por la presente se hace constar que D<sup>a</sup> Antonia Corró Seguí, Maestra Nacional, en virtud del acuerdo de la Comisión provincial de Enseñanza Primaria de Baleares, en sesión celebrada el día 20/09/1969, ha sido nombrada Directora de la escuela graduada de Sta. Maria la Mayor."<sup>78</sup>

Durant els seus anys com a directora demanà molt de cops el suport per poder augmentar el nombre de places de l'escola. L'any 1973 demanà ajuda a l'Ajuntament i a la Caixa d'estalvis de Balears per poder crear una aula de parvulari, cosa que aconseguí amb el seu esforç i tenacitat.<sup>79</sup>

Va estar a l'escola graduada durant 18 anys i fins que va desaparèixer, l'any 1977.<sup>80</sup> A partir d'aquí podem marcar l'inici de l'estada al darrer centre abans de jubilar-se, l'Escola Nacional Mixta de Llevant (Inca).<sup>81</sup> En aquest centre s'encarregava del cicle inicial (1r i 2n d'E.G.B.) i també coordinava la formació religiosa i la preparació dels nins per a la primera comunió;<sup>82</sup> en relació amb la formació religiosa ella sempre ha estat catequista, encara a l'actualitat és suplent de catequesis.

De la seva estada al col·legi de Llevant té molts bons records, parla molt bé dels professors amb els quals va treballar i del director, Pedro Ballester del Rey;<sup>83</sup>

74 GRAVACIÓ FETA A: ANTÒNIA CORRÓ I SEGUÍ. Dia 23 d'agost de 2001. Op. cit.

75 Vegeu: full de serveis de de 31 d'agost de 1959. 1 foli (sense numerar), manuscrit i mecanografiat, signat per Luis Miró de Mesa, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

76 Vegeu: full de serveis de 1 de setembre de 1959. 1 foli (sense numerar), manuscrit i mecanografiat, signat per Luis Miró de Mesa, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

77 GRAVACIÓ FETA A: ANTÒNIA CORRÓ I SEGUÍ. Dia 23 d'agost de 2001. Op. cit.

78 Vegeu: nomenament de directora de l'Escola Graduada de Sta. Maria la Major, dia 20 de setembre de 1969. 1 foli (sense numerar), mecanografiat, signat per Luis Miró de Mesa, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

79 Vegeu: ANÒNIM: "Importante obra social realizada por la caja de ahorros", 1 columna, *Última Hora*, 28 de novembre de 1973, p. 7.

80 Vegeu: full de serveis de de 31 d'agost de 1977. 1 foli (sense numerar), manuscrit i mecanografiat, signat per Luis Miró de Mesa, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

81 Vegeu: full de serveis de de 1 de setembre de 1977. 1 foli (sense numerar), manuscrit i mecanografiat, signat per Luis Miró de Mesa, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

82 Vegeu: ANÒNIM: "Antonia Corró Seguí: los padres solo pueden dar a sus hijos aquello que viven con intensidad y convicción", mitja pàgina, *Dijous*, núm. 402, Inca, 3 de juny de 1982, p. 7.

al centre hi va estar fins que es va jubilar, l'any 1992.<sup>84</sup>

Després de tot aquest recorregut per la seva vida laboral com a mestra, es pot comprovar que ha estat en centres educatius durant 40 anys des del seus inicis, l'any 1952 a Eivissa fins a la seva jubilació l'any 1992 a Llevant (Inca).<sup>85</sup> Amb això podem suposar que "milers de nins i ninys han escoltat les seves explicacions, i la majoria tenen un bon record d'ella, si demanes per la Srta. Corró a Inca tothom la coneix".<sup>86</sup>

Després de tants d'anys com a mestra, ella afirma: "S'ha de viure la professió amb vocació, sinó pot ésser un vertader matiri",<sup>87</sup> els seus records estan empats d'entusiasme. Els seus alumnes ho han estat tot per a ella.<sup>88</sup>

En el darrer apartat de la biografia, s'explicarà la seva jubilació, reconeixements, homenatges i la seva vida actual.

## 1.6. JUBILACIÓ, HOMENATGES, RECONeixEMENTS I VIDA ACTUAL

D<sup>a</sup> Antònia Corró es va jubilar l'any 1992, després de signar l'acord de jubilació<sup>89</sup> i percebre el títol de pensionista,<sup>90</sup> ja era mestra jubilada, després de 40 anys de carrera professional.

Aquest mateix any es va celebrar a casa seva una festa de comiat<sup>91</sup> a la qual van assistir amics, veïns, companys de treball i persones relacionades amb el món educatiu, com l'inspector d'educació de Balears (Joan Martorell), que li va fer entrega d'un reconeixement oficial<sup>92</sup> per la seva tasca docent plena d'entusiasme, entrega i amor cap als seus alumnes i companys de feina. Segons l'inspector aquest reconeixement quedà en constància als arxius de la inspecció de Balears.<sup>93</sup>

Uns anys després, l'any 2000, D<sup>a</sup> Antònia va rebre un homenatge i una dis-

83 GRAVACIÓ FETA A: ANTÒNIA CORRÓ I SEGUÍ. Dia 23 d'agost de 2001. Op. cit.

84 Vegeu: formalització de la jubilació forçosa per edat de dia 10 de gener de 1992. 1 foli (sense numerar), mecanografiat, signat (no s'entén), a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

85 Vegeu: BALLESTEROS, E.: "Maestra de maestros". Op. cit.

86 Vegeu: FORTEZA, B.: "N'Antònia Corró, mestra d'escola". Op. cit.

87 Ibidem.

88 Ibidem.

89 Vegeu: acord de jubilació de dia 17 de febrer de 1992. 1 foli (sense numerar), mecanografiat, signat per D<sup>a</sup> Alicia Cabello (cap de la secció), a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

90 Vegeu: títol de pensionista de dia 21 de febrer de 1992. 1 foli (sense numerar), mecanografiat, signat per Carlos Sanz Vicente, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

91 Vegeu: COLL, G.: "Despedida a D<sup>a</sup> Antonia Corró Seguí", mitja pàgina, *Dijous*, núm. 957, Inca, 2 de juliol de 1992, p. 6.

92 Vegeu: reconeixement oficial a D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, de dia 22 de juny de 1992, 1 foli (sense numerar), mecanografiat, signat per Joan Martorell Trobat (inspector d'educació), a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

93 Vegeu: COLL, G.: "Despedida a D<sup>a</sup> Antonia Corró Seguí". Op. cit.

tínció per la seva llarga carrera professional com a mestra.

El dia 17 de febrer va rebre l'homenatge del Sindicat obrer La Pau.<sup>94</sup> D<sup>a</sup> Antònia agrai les mostres d'admiració de les quals era objecte; foren moments d'extrema emoció, quan D<sup>a</sup> Antònia va rebre de mans del batlle una placa commemorativa, en forma d'homenatge a la seva llarga trajectòria i labor com a professora i catequista.<sup>95</sup> Ella tenia la idea que els homenatges no haurien de ser per a ella, sinó per altres mestres, que segur s'ho haurien merescut més".<sup>96</sup> La distinció, la va rebre del centre educatiu Beat Ramon Llull<sup>97</sup> per la seva estimació, afecte i vinculació als frares franciscans. A part d'aquests homenatges, va ser entrevistada pel *Diario de Mallorca*<sup>98</sup> i l'*Última Hora*<sup>99</sup> per la seva coneguda carrera professional com a mestra. Les seves paraules estan plenes de vocació vers els seus alumnes; per això, ella conserva una gran quantitat de records dels seus "nins"<sup>100</sup> (fotografies, notes, llibres...) que va actualitzant quan rep les visites dels seus exalumnes a casa seva i li duen fotografies dels seus fills; "ells m'estimen i jo els estim a ells".<sup>101</sup> Tots aquests fets la fan esser una mestra especial.

Actualment, ella gaudeix de la vida, fent alguns viatges i anant a visitar a amigues seves, però també malalts. Segueix essent catequista suplent, cosa amb la qual també sempre ha gaudit.<sup>102</sup> Quan li deman com veu l'educació actual, ella em diu: "Actualment diuen que els al·lots no creuen els mestres però jo no ho entenc, perquè quan jo era mestra tenia de part els alumnes i els pares, i si li deia a un alumne 'ho diré als teus pares' ja no hi havia més problemes".<sup>103</sup> Actualment ja no té gaire relació amb el món educatiu; els primers anys encara anava per l'escola però ara ja fa les seves coses i la seva vida ja és més sedentària,<sup>104</sup> encara que sempre que pot sempre ajuda els altres.

Aquesta és la biografia de D<sup>a</sup> Antònia Corró, una dona que ha viscut per i per a les altres persones que l'envolten, una dona amb un cor grandíols on cap tothom.

94 Vegeu: ANÒNIM: "Fiesta del sindicato obrero La Pau. Se rindió homenaje a Antonia Corró", mitja pàgina, *Dijous*, núm. ?, Inca, 17 de febrer de 2000, p. 3.

95 *Ibidem*.

96 BALLESTEROS, E.: "Maestra de maestros". Op. cit.

97 Vegeu: PIERAS, G.: "75è aniversari del centre Beat Ramon Llull", 1 pàgina, *Dijous*, núm. ?, Inca 8 de juny de 2000, p. 5.

98 Vegeu: CÓRCOLES, P.: "Entrevista a Antonia Corró, homenajeada por su labor docente". Op. cit.

99 Vegeu: BALLESTEROS, E.: "Maestra de maestros". Op. cit.

100 Vegeu: FORTEZA, B.: "N'Antònia Corró, mestra d'escola". Op. cit.

101 Vegeu: CÓRCOLES, P.: "Entrevista a Antonia Corró, homenajeada por su labor docente". Op. cit.

102 GRAVACIÓ FETA A: ANTÒNIA CORRÓ I SEGUÍ. Dia 30 d'agost de 2001, en el seu domicili del c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

103 *Ibidem*.

104 *Ibidem*.

## 2. PENSAMENT PEDAGÒGIC

En aquest apartat es farà un recull del pensament pedagogicoeducatiu de la mestra.

**-PENSAMENT EDUCATIU I PEDAGÒGIC:** el seu lema és: "**educar en positiu**", s'ha d'anar molt en compte i no educar els infants en negatiu.<sup>105</sup>

A ella no li agrada la paraula castigar, pensava que allò que feia era corregir als nins pel seu bé,<sup>106</sup> els deia que quan serien grans se'n recordarien d'ella i de les correccions que els havia fet per a un millor futur.

D<sup>a</sup> Antònia recalca repetidament que està molt orgullosa de tots i cada un dels seus alumnes, fossin d'on fossin i fessin el que fessin.<sup>107</sup>

La seva idea pedagògica és "conèixer fins on pot arribar un nin, si no pot aconseguir allò que aconseguixen els altres, és igual, perquè allò que compta és que se sentin satisfets amb les seves potencialitats siguin majors o menors que les dels altres".<sup>108</sup> "L'aula ha de ser com una família, entre els nins jo em sent com una mare que estima els seus fills amb locura."<sup>109</sup> Però a part de la tasca educativa dels mestres, dóna molta importància a la tasca educativa dels pares, "els nins molts de cops reproduïxen allò que viuen a casa seva".<sup>110</sup>

D<sup>a</sup> Antònia destaca com a cosa molt important que "els mestres han de conservar tot allò bó de l'ensenyança passada, però han d'estar oberts als canvis actuals".<sup>111</sup>

És una persona que al llarg de la seva carrera professional va estar oberta als canvis i a les innovacions, sempre que fossin positius per a l'aprenentatge dels seus alumnes.

Altres idees i pensaments que té en relació amb l'educació i l'ensenyança són els següents: "Crec que l'ensenyança ha de progressar, ha de ser capdaventera."<sup>112</sup>

Cal dir que amb aquesta afirmació podem comprovar que D<sup>a</sup> Antònia té una idea avançada respecte a l'educació i l'ensenyança, a pesar que no era una mestra jove i que en aquesta entrevista sols li faltaven 4 anys per a la jubilació; per tant, tenia 61 anys.

Una altra idea, que fa referència als mestres en general, és la següent: "Els mestres han de ser persones íntegres, no només han d'ensenyar coneixements

105 GRAVACIÓ FETA A: ANTÒNIA CORRÓ I SEGUÍ. Dia 31 d'agost de 2001. Op. cit.

106 Ibidem.

107 GRAVACIÓ FETA A: ANTÒNIA CORRÓ I SEGUÍ. Dia 31 d'agost de 2001. Op. Cit.

108 Ibidem.

109 Vegeu: ANÒNIM: "Antonia Corró Seguí: los padres sólo pueden dar a sus hijos aquello que viven con intensidad y convicción". Op. cit.

110 Ibidem.

111 Vegeu: FORTEZA, B.: "N'Antònia Corró, mestra d'escola". Op. cit.

112 Ibidem.

sinó que han de ser vertaders educadors de la vida, el futur depèn en part de nosaltres."<sup>113</sup> Aquesta idea reflecteix el seu pensament com a partidari d'una educació integral, pretén convertir l'aula en un lloc familiar i acollidor, on els nins se sentin segurs de si mateixos i puguin treballar sense cap temor ni un. Això possibilitarà una tasca més eficaç perquè els nins se sentin preparats per a la vida futura. Respecte al tipus d'ensenyança que s'ha de fer, sempre ha estat partidària de l'ensenyança mixta: "A la societat i a les famílies els nins i les nines conviuen junts, perquè a l'escola també no hi poden conviure."<sup>114</sup>

La veritat és que, en conèixer tots aquests pensaments i idees sobre l'educació i l'ensenyança que té D<sup>a</sup> Antònia, afirmaria que a pesar de ser una persona que actualment compta amb 77 anys té unes idees bastant avançades, cosa de la qual en l'educació actual obligatòria molts de professors podrien prendre nota.

### 3. LA SEVA PRÀCTICA EDUCATIVA

En aquest apartat es recollirà com treballava D<sup>a</sup> Antònia dins l'aula; primer de tot, quan li vaig demanar com feia les classes, ella em va respondre que encara que s'ha actualitzat pedagògicament, alguns termes que actualment s'empen ella no els coneix.<sup>115</sup>

Em recalca que més que termes pedagògics, té accions pedagògiques:<sup>116</sup> "Tal vegada és possible que hagi utilitzat un tècnica determinada o que hagi emprat algun tipus de metodologia, que jo no li sabia donar un nom però que en realitat en té".<sup>117</sup>

#### Què feia i com feia les classes?

Les seves classes sempre eren una alternança entre teoria i pràctica, mai no feia sols una classe teòrica que pogués avorrir els seus alumnes, que tanmateix no li prestarien l'atenció que toca. Considera que la metodologia en alternança entre teoria i pràctica s'ha de fer en totes les assignatures i que és la millor forma d'aprenentatge dels alumnes.<sup>118</sup>

Ella sempre preparava les classes del dia següent,<sup>119</sup> no se n'anava a casa fins que no ho tenia tot preparat, fins i tot deixava la pissarra escrita per si al dia següent l'havia d'emprar. La classe diàriament començava amb una màxima o refrany;<sup>120</sup> alguns dels que ella recorda són: "Haz el bien y no mires a quién", "Si no

113 Vegeu: FORTEZA, B.: "N'Antònia Corró, mestra d'escola". Op. cit.

114 Vegeu: BALLESTEROS, E.: "Maestra de maestros". Op. cit.

115 GRAVACIÓ FETA A: ANTÒNIA CORRÓ SEGUÍ. Dia 31 d'agost de 2001. Op. cit.

116 Ibidem.

117 Ibidem.

118 Ibidem.

119 Vegeu: llibre de preparació de classe del curs 1978-1979. 50 folis (sense numerar), manuscrits, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

120 Vegeu: llibre de preparació de classe del curs 1978-1979. Op. cit.

puedes hablar bien de una persona, mejor cállate". Tots aquests refranys eren per donar un sentit a la classe diària.<sup>121</sup> Després començaven la classe amb una oració, més que res D<sup>a</sup> Antònia ho creia convenient, per concentrar-se tant ella com els seus alumnes; després començaven la classe, com cada dia.<sup>122</sup>

Quan feia classe en aules unitàries, sempre intentava satisfer tots els alumnes. Als més petits els feia pintar, contar, unir paraules amb dibuixos... Als més grans ja procurava posar-los problemes i explicar-los coses un poc més adequades per a les seves edats.<sup>123</sup> "Les tècniques de treball que jo utilitzava a les classes, les definiria com: fer treballar el nin en un ambient de seguretat i estimació, tenint en compte el seu propi medi i condicions personals."<sup>124</sup>

Un tipus de pràctica que voldria destacar era un **trencaclosques**<sup>125</sup> per aprendre a sumar i multiplicar; des del meu punt de vista l'he trobat molt innovador. Hi havia fotografies retallades en requadres; cada una d'elles a darrere tenia un suma o una multiplicació, cada nin l'havia de resoldre i després posar la part de la fotografia amb la solució corresponent en una cartolina.

És un tipus de pràctica que consider molt motivadora per aprendre a sumar i multiplicar, i que s'allunya de les típiques formes d'aprendre aquests tipus d'operacions.

### **Disciplina**

"Quant a la disciplina, jo he dit que educava en positiu, encara que m'agradava que els nins fossin educats, que poguessin seguir unes mínimes normes perquè la classe funcionàs de la millor forma possible i que també aquesta educació els servís per a un futur."<sup>126</sup>

Els seus alumnes sabien que podien parlar i de tant en tant fer alguna broma, encara que sabien que quan era hora de fer classe havien d'escoltar la mestra.

Ella mai no destacava els comportaments negatius d'un determinat alumne, com pogués ser cridar dins la classe, sinó que enaltia el comportament positiu d'un altre alumne del qual el primer en pogués prendre model.<sup>127</sup>

### **Activitats extraescolars**

Les activitats extraescolars que més li agradaven organitzar eren els finals de cursos, ja n'organitzava quan va treballava a Tirasset.<sup>128</sup> En aquests anys les autoritats ja enaltien la tasca de D<sup>a</sup> Antònia, afirmant que era un model de mestra a

121 Ibidem.

122 Ibidem.

123 Ibidem.

124 Vegeu: ANÒNIM: "Antonia Corró Seguí: los padres sólo pueden dar a sus hijos aquello que viven con intensidad y convicción". Op. cit.

125 Vegeu: trencaclosques per aprendre a sumar i multiplicar. Elaborat per D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí.

126 GRAVACIÓ FETA A: ANTÒNIA CORRÓ I SEGUÍ. Dia 3 de setembre del 2001. Op. cit.

127 GRAVACIÓ FETA A: ANTÒNIA CORRÓ I SEGUÍ. Dia 3 de setembre del 2001. Op. cit.

128 Vegeu: ANÒNIM: "Fin de curso en la escuela de Tirasset. Asistieron el Sr. Alcalde y otras personalidades", mitja pàgina, *Ciudad. Semanario de información*, núm. 316, Inca, 5 de juliol de 1958. p.1.

seguir.<sup>129</sup> Altres exemples de fi de curs, del qual fins i tot es féu un programa,<sup>130</sup> és un de l'escola parroquial, en què es detalla que es dugué a terme una obra de teatre per part dels alumnes de l'escola i després un repartiment de premis per part de les autoritats.

Pel que fa a altres activitats d'aquest tipus, cal destacar que li agradava molt fer excursions i sortides amb els seus alumnes, pensava que estar en contacte amb la natura era molt positiu per als nins.<sup>131</sup> Fins i tot en alguna d'aquestes sortides convidava les famílies, i a vegades les mares hi anaven. Alguna vegada anaven de convivències a alguna ermita propera a Inca.

També alguna vegada organitzava paelles amb les famílies a Lluc, activitat en la qual havia molta assistència.<sup>132</sup>

### **Quaderns de preparació, de rotació i avaluació**

Fent referència als quaderns de **preparació**<sup>133</sup> de les classes, voldria comentar que no n'he pogut veure cap, perquè atesa la gran quantitat d'informació que té D<sup>a</sup> Antònia, fa uns anys va fer una neteja general i els va tirar, però ella així i tot recorda com eren.

En aquests quaderns deixava escrita la màxima diària, amb la qual havien de començar el dia, i després totes les activitats, exercicis i explicacions que havia de dur a terme.<sup>134</sup> Recalca que no li agradava improvisar: "Sempre es podia fer alguna improvisació, però crec que el més convenient era tenir la classe preparada, per evitar possibles moments sense saber què fer o què dir."<sup>135</sup> Gairebé sempre va seguir el mateix tipus d'esquema en les seves classes, encara que, com es pot suposar, s'adaptava a l'època en què es trobava i als tipus d'alumnes amb els quals treballava. Quan feia classes unitàries, havia de fer uns exercicis adaptats a les edats dels nins, ja que hi havia nins de totes les edats ; en canvi, quan treballava en escoles graduades, ja podia dur a terme els mateix tipus d'activitats, explicacions...<sup>136</sup>

Fent referència als quaderns de rotació,<sup>137</sup> ha treballat amb aquests tipus de quaderns al llarg de tota la seva trajectòria professional, des del primer centre a Eivissa, fins al col·legi Llevant. Em comentà: "Antigament eren uns quaderns de

129 *Ibidem*.

130 Vegeu: programa de festa de final de curs de dia 29 de juny de 1960. 1 foli (sense numerar), mecanografiat, sense signar, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

131 GRAVACIÓ FETA A: ANTÒNIA CORRÓ I SEGUÍ. Dia 3 de setembre del 2001. Op. cit.

132 *Ibidem*.

133 Vegeu: llibre de preparació de classes del curs 1978-1979. Op. cit.

134 Vegeu: llibre de preparació de classes del curs 1978-1979. Op. cit.

135 GRAVACIÓ FETA A: ANTÒNIA CORRÓ I SEGUÍ. Dia 3 de setembre de 2001. Op. cit.

136 *Ibidem*.

137 Vegeu: llibre de rotació del curs 1964-1965. 150 folis (sense numerar), manuscrits, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.



tapa forta, bastant normals a l'actualitat, els darrers que vaig utilitzar eren quaderns mil·limetrats que tenien la tapa rosa o groga.<sup>138</sup> Aquests quaderns, a part de ser útils perquè ella pogués conèixer un poc l'evolució dels seus alumnes al llarg del curs, es feien perquè en el centre quedàs constància d'allò que s'havia fet anualment en cada matèria.<sup>139</sup>

Quan era mestra d'escoles unitàries, els seus alumnes ho feien indistintament, tenguessin l'edat que tenguessin; emprava el mateix quadern per a qualsevol edat, ja que com ella comenta: "Moltes vegades el material era bastant pobre i havíem de treballar amb allò que teníem."<sup>140</sup>

Quan va ésser mestra d'escoles graduades i més tard d'EGB, em comentà que normalment allò que feia era passar el quadern per ordre de llista, encara que alguna vegada ho feia improvisant un poc.<sup>141</sup> Els nins segons ella ja estaven acostumats a aquests tipus de quaderns i els treballaven amb normalitat.

Un altre tipus de quadern del qual sí vaig poder conèixer un exemple fou un quadern de **cal·ligrafia**,<sup>142</sup> elaborat per ella mateixa (quadern quadriculat). Aquest quadern, l'emprava per tenir exemples fets. El quadern consta inicialment en la primera pàgina de lletres de l'abecedari, tant vocals com consonants. La segona pàgina consta de frases de 3 paraules, són frases típiques de cal·ligrafia ("esta sopa sosa", "esa rama rota..."). Les quatre pàgines restants estan formades per frases de quatre paraules, també típiques de cal·ligrafia ("tu abuelo bebe vino", "ese chupete es tuyo"...).<sup>143</sup>

Li agradava elaborar coses per ella mateixa i no sempre regir-se pels llibres o el material ja fet. Sempre li agradava posar un poc de la seva imaginació.<sup>144</sup>

Els darrers tipus de quaderns són els d'**avaluació**,<sup>145</sup> l'exemple que tenc és d'una alumna anomenada M<sup>a</sup> Antònia Mateu Lliteras, amb el núm. 20 de la llista.<sup>146</sup> Són un tipus de quaderns que cada nin feia individualment i que la professora corregia a final de cada setmana.<sup>147</sup> Els quaderns estaven separats per les avaluacions del curs; en aquest cas eren 5 del curs 1978-1979.<sup>148</sup> El quadern inclou 6

138 GRAVACIÓ FETA A: ANTÒNIA CORRÓ I SEGUÍ. Dia 3 de setembre de 2001. Op. cit.

139 Ibidem.

140 Ibidem.

141 Ibidem.

142 Vegeu: quadern de cal·ligrafia elaborat per D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí. 6 folis (sense numerar), manuscrits, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

143 Quadern de cal·ligrafia elaborat per D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí. Op. cit.

144 GRAVACIÓ FETA A: ANTÒNIA CORRÓ SEGUÍ. Dia 3 setembre de 2001. Op. cit.

145 Vegeu: quadern d'avaluació d'alumnes (curs 1978-1979), 52 folis (sense numerar), manuscrit, sense signar, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

146 Ibidem.

147 GRAVACIÓ FETA A: ANTÒNIA CORRÓ SEGUÍ. Dia 3 setembre de 2001. Op. cit.

148 Vegeu: quadern d'avaluació d'alumnes (curs 1978-1979). Op. cit.

àrees temàtiques: àrea de llengua (en què s'avalua lectura, escriptura i recitació), àrea de matemàtiques, àrea religiosa, àrea d'experiència, àrea social i plàstica.<sup>149</sup>

Cal comentar que en aquests quaderns hi ha exercicis típics, com sumes, restes, contestar preguntes, dictats, oracions...

Però, també destacaria sobretot en l'àrea de matemàtiques algun exercici innovador per parlar de fa 23 anys, com per exemple: sumar i restar els elements de dos quadres diferents, després unir-ho amb una columna central on hi ha els nombres corresponents.<sup>150</sup>

També en lloc d'emprar els nombres per fer les operacions, emprava dibuixos i formes, cosa que segur que entretenia més els nins. En l'àrea de llengua posava un poc en funcionament la imaginació dels nins dient que escrivissin un conte o una redacció; també unir paraules amb els seus possibles complements...<sup>151</sup> Les altres àrees es treballaven de forma normal, encara que a l'àrea social empraven molt els dibuixos per conèixer capitals, climes...

Aquests són alguns dels exemples de la seva pràctica educativa, encara que al llarg dels seus anys com a mestra va tenir l'oportunitat de posar-ne molts en marxa.

#### 4. CONCLUSIONS

Aquest és el breu recorregut per la vida d'una dona tan emblemàtica dins la nostra ciutat com és D<sup>a</sup> Antònia Corró. La veritat és que podria emprar pàgines i pàgines per explicar totes les anècdotes i històries que li han passat en la seva vida com a persona i com a mestra, però crec que aquesta comunicació pot resumir un poc la seva vida com a persona estimada dins la nostra ciutat.

Voldria destacar la gran predisposició que he trobat en la figura de D<sup>a</sup> Antònia Corró, ja que sempre i després de les hores que vaig passar a casa seva ella seguí estant encantada d'explicar-me la seva vida i de cercar tota la informació que jo necessitava per fer aquesta comunicació.

#### 5. BIBLIOGRAFIA

Acta de naixement de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí de dia 10 de gener de 1927. 1 foli (sense numerar), mecanografiat i manuscrit, signat (no s'entén), a l'arxiu personal d'Antònia Corró, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

Acord de jubilació de dia 17 de febrer de 1992. 1 foli (sense numerar), mecanografiat, signat per D<sup>a</sup> Alicia Cabello (cap de la secció) a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

149 Ibidem.

150 Vegeu: quadern d'avaluació d'alumnes (curs 1978-1979). Op. cit.

151 Ibidem.

ANÒNIM: "Antoni Corró Seguí: los padres solo pueden dar a sus hijos aquello que viven con intensidad y convicción", mitja pàgina, *Dijous*, núm. 402, Inca, 3 de juny de 1982.

ANÒNIM: "Fiesta del sindicato obrero La Pau. Se rindió homenaje a Antonia Corró", mitja pàgina, *Dijous*, núm. ?, Inca, 17 de febrer de 2000.

ANÒNIM: "Fin de curso en la escuela de Tirasset. Asistieron el Sr. Alcalde y otras personalidades", mitja pàgina, *Ciudad. Semanario de información*, núm. 316, Inca, 5 de juliol de 1958.

ANÒNIM: "Importante obra social realizada por la caja de ahorros", 1 columna, *Última Hora*, 28 de novembre de 1973.

BALLESTEROS, E.: "Maestra de maestros", 1 pàgina, *Última Hora*, núm. ?, Palma de Mallorca, 13 de febrer de 2000.

Butlletí quinzenal de correspondència del curs acadèmic 1940-1941. 12 folis (sense numerar), mecanografiats i manuscrits, signats pel pare Guillem Corró i per Amalia Salvador a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

Cèdula de matrimoni de Guillem Corró i Vallespir i Jerònima Seguí i Amer de dia 11 de Setembre de 1924. 1 foli (sense numerar), mecanografiat i manuscrit, signat per Andrés Jaume Vives, a l'arxiu personal d'Antònia Corró, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

Certificat de les ensenyances d'escoles de llar de batxillerat de 11 de febrer de 1946. 1 foli (sense numerar), mecanografiat i manuscrit, signat (no s'entén), a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

COLL, G.: "Despedida a D<sup>a</sup> Antonia Corró Seguí", mitja pàgina, *Dijous*, núm. 957, Inca, 2 de juliol de 1992, p. 6.

Convocatòria de l'examen d'estat (Universitat de Barcelona) de dia 5 de juny de 1945. 1 foli (sense numerar), mecanografiat i manuscrit, signat (no s'entén), a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

CÓRCOLES, P.: "Entrevista a Antonia Corró, homenajeadada por su labor docente". 1 pàgina, *Diario de Mallorca*, núm. ?, Palma de Mallorca, 10 de febrer de 2000.

FORTEZA, B.: "N'Antònia Corró, mestra d'escola", dues pàgines, *Inca Revista*, núm. 11, Inca, gener-febrer de 1988.

Full de serveis des de 1953 a 1977. 1 foli (sense numerar), manscrit i mecanografiat, signat per Luis Miró de Mesa, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

GRAVACIÓ FETA A: ANTÒNIA CORRÓ I SEGUÍ. Des de 5 de juliol a 3 de setembre de 2001, en el seu domicili del c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

Llibre de preparació de classe del curs 1978-1979. 50 folis (sense numerar), manuscrits, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

Llibre de rotació del curs 1964-1965. 150 folis (sense numerar), manuscrits, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

Nomenament de directora de l'escola graduada de Sta. Maria la Major, dia 20 de setembre de 1969. 1 foli (sense numerar), mecanografiat, signat per Luis Miró de Mesa, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

Notes de 1r a 5è de batxillerat de juny de 1943. 3 folis (sense numerar), mecanografiats i manuscrits, signats pel director i secretari del centre (no s'entén), a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

Notes mensuals del curs acadèmic 1941-1942 (4t de batxillerat). 8 folis sense numerar, signat (no s'entén), a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

Notes de 6è de batxillerat de 15 de juny de 1944. 3 folis (sense numerar), mecanografiats i manuscrits, signat per Andreu Muntaner i Pedro Mayol, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

Notes de 7è de batxillerat de 8 de juny de 1945. 3 folis (sense numerar), mecanografiat i manuscrit, signat per A. Muntaner i P. Mayol, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

Nota de l'examen d'estat núm. 2561 de 5 de juliol de 1945. 1 foli (sense numerar), mecanografiat i manuscrit, signat (no s'entén), a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

Notes de l'Escola de Magisteri de Balears de setembre de 1945 a setembre de 1946, mecanografiades i manuscrites, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

PIERAS, G.: "75è aniversari del centre Beat Ramon Llull", 1 pàgina, *Dijous*, núm. ?, Inca, 8 de juny de 2000.

Programa de festa de final de curs de dia 29 de juny de 1960. 1 foli (sense numerar), mecanografiat, sense signar, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

Quadern d'avaluació d'alumnes (curs 1978-1979), 52 folis (sense numerar), manuscrit, sense signar, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

Quadern de cal·ligrafia elaborat per D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí. 6 folis (sense numerar), manuscrit, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

Reconeixement oficial a D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, de dia 22 de juny de 1992, 1 foli (sense numerar), mecanografiat, signat per Joan Martorell Trobat (inspector d'educació), a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

Títol d'Instructora Elemental de la Llar i Joventuts de dia 16 d'agost de 1952. 1 foli (sense numerar), mecanografiat, signat per la regidora central de personal i cultura, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

Títol de Mestre de Primera Ensenyança de dia 29 de novembre de 1952. 1 foli (sense numerar), mecanografiat, signat pel director general d'Ensenyança Primària, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.

Títol de pensionista de dia 21 de febrer de 1992. 1 foli (sense numerar), mecanografiat, signat per Carlos Sanz Vicente, a l'arxiu personal de D<sup>a</sup> Antònia Corró i Seguí, c/ de Sant Antoni, núm. 87, Inca.



# LLORENÇ BELTRAN OLIVER, UN MÚSIC DE PRIMERA

AULÍ GINARD, ANTONI  
GARAU MORANTA, BARTOMEU  
MIQUEL SELLÉS, TERESA  
PARETS I SERRA, JOAN

Va néixer el dia 26 d'abril de 1881 a Inca. Era fill de Llorenç Beltran i de Maria Oliver. Fou batiat a la parròquia de Santa Maria La Major d'Inca. Va realitzar els seus primers estudis musicals amb la banda del seu poble natal. Tocava el cornetí i es dedicava a tallar la pell de couro per fabricar sabates.

Tenia un germà tres anys més jove que ell, Gabriel Beltran Oliver, que també era músic i que fou director de la Banda de Música d'Alguazas (Múrcia).

Als 17 anys, va començar com a educant músic la seva carrera militar al Regiment d'Infanteria Balears número 1. Les seves aptituds musicals varen quedar demostrades cinc mesos després (dia 1 de maig de 1899) quan, per oposició, passà a ser músic de tercera. Per tant, ja de molt jove despuntava com a un músic de futur.

El dia 1 de març de 1901, també per concurs oposició, va passar a ostentar el càrrec de músic de primera, amb la graduació militar de brigada. És, per tant, un cas excepcional dins la carrera militar, ja que va passar de músic de tercera a músic de primera de forma directa, o el que és el mateix, va ascendir de caporal de primera a brigada sense passar pel grau de sergent. Posteriorment, el seu regiment va canviar de nom dues vegades passant a ser Regiment d'Infanteria Palma número 1 l'any 1904 i més endavant, l'any 1906 passa a anomenar-se Regiment d'Infanteria Palma número 61.

Gràcies a la tradició oral, sabem que a final del segle XIX, va dirigir la Banda de Música d'Esporles un músic de llinatge Beltran, que tocava el cornetí i que probablement era en Llorenç Beltran.

En el llibre *La Banda de Música d'Esporles, més de cent anys d'història*, a l'apartat d'anècdotes, trobam una referència sobre una peça musical d'aquest compositor:

"... L'any catorze, la Banda d'Esporles, amb motiu d'una festa que es feia a la barriada de 'Darrera sa Paret', concretament a 'Sa Placeta des Pla', va llogar alguns músics per reforçar la banda. Aquests eren: en Moragues, els dos Vilas, en Gomila (clarinet) i en Llompart (clarinet). Tocaven el Vals 'Las Vírgenes' i en Llompart li posà la següent lletra:

*Per Sant Pere bon amor  
vos ja devieu ballar  
i jo estava al mig de la mar  
dins el quarter de Maó.*

*Per Sant Pere bon amor  
vos ja devieu ballar  
i jo devia plorar  
dins el quarter de Maó."*

N'Antoni Llompart, paisà i amic seu, sempre contava, com a dada anecdòtica, que per realitzar les seves composicions feia servir una guitarra.

A principi del segle XX, entre 1903 i 1909, es va casar amb Francisca Campomar Cifre. Del matrimoni nasqueren tres fills. El major nomia Llorenç, la segona Maria i el més petit, Antoni. Aquest darrer va néixer el 25 de desembre de 1909 i va morir el dia 11 de març de 1993 a Palma, i era oficial de l'Exèrcit.

Dos dies abans de la processó del Dijous Sant, que organitzà a les 18 hores la Diputació Provincial i amb sortida programada des de la Sang, es va produir de forma sobtada la mort de Llorenç Beltran. Era el matí i la Banda de Música del Regiment estava assajant al quarter del Carme la marxa fúnebre *Una Memòria*, del compositor Baltasar Moyà. En aquests moments, el director va veure que Llorenç Beltran no es trobava bé i el va fer sortir de la formació. Com es pot interpretar en llegir la necrològica del diari la *Última Hora* del mateix dia (edició vespertina), va morir quasi al moment:

"Hoy nos ha sorprendido desagradablemente la noticia del fallecimiento, ocurrido este mediodía, del músico de 1era del Regimiento de Palma, don Lorenzo Beltrán.

Mientras estaba ensayando con la banda militar de que formaba parte, el Sr. Beltrán se ha sentido indispuerto retirándose del lado de sus compañeros.



El finado hacía unos 19 años prestaba servicio como músico en la referida banda y había demostrado su competencia como profesor de cornetín y también como compositor.

Últimamente había escrito una marcha fúnebre con el título "Pensamiento" que debía estrenar la Banda Municipal en la procesión de Jueves Santo.

Dicha composición será estrenada mañana y la ejecutará la banda del Regimiento de Palma en el acto del entierro del malogrado Sr. Beltrán.

En los primeros momentos de sufrir el ataque han acudido los médicos don Bernardo Riera y don Antonio Ramis, quienes han prodigado los auxilios de la Ciencia, resultado ineficaces.

El Sr. Beltrán ha sido conducido al Hospital Militar.

Mañana se efectuará el entierro que promete verse concurridísimo, pues el difunto contaba con muchas amistades.

Enviamos a su esposa, hijos y demás familia nuestro mas expresivo pésame."

La desaparició de Llorenç Beltran va sorprendre tothom. De fet, al diari *La Almudaina* del mateix dia de la seva mort, podem trobar la següent notícia:

"En la procesión del Jueves Santo la Banda Municipal (dirigida por el Sr. Serra) estrenará una marcha fúnebre titulada 'Pensamiento' compuesta por el músico de 1era. del Regimiento de Palma don Lorenzo Beltrán."

A l'acta de defunció trobam:

"En la ciudad de Palma, capital de las Baleares, a las nueve horas del día 17 de abril de diez y seis, ante don Francisco Rius y Ripoll, abogado suplente del juez municipal del distrito de la Catedral y don Baltasar Marqués, secretario, se procede a escribir la defunción de don Lorenzo Beltran Oliver, natural de Inca, término municipal de ídem, provincia de Baleares, de treinta y cinco años de edad, casado, músico de primera de regimiento de infantería de Palma número 61. Domiciliado en esta ciudad, falleció a las doce horas cuarenta y cinco minutos del día de ayer en el Cuartel del Carmen, a consecuencia de angina de pecho."

## LES SEVES COMPOSICIONS

<i>Las Vírgenes</i>	vals
<i>Neutral</i>	vals
<i>El pito</i>	polca
<i>Ton pare no té nas</i>	polca
<i>Mazurca del cornetín</i>	masurca
<i>Moscona</i>	masurca
<i>Pensamiento</i>	marxa fúnebre
<i>Abanera</i>	havanera
<i>Instantánea</i>	gavota banda
<i>Flor de almendro</i>	dansa piano
<i>Pilar</i>	dansa piano
<i>La doloretos</i>	jota
<i>A la gloria</i>	americana

Handwritten musical score for the first trumpet part of the waltz "Las Virgenes". The score is written on a grand staff with a treble clef and a 3/4 time signature. It features various musical notations including notes, rests, dynamics (p, f, solo), and articulation marks. The title "Vals las Virgenes" and "Trompeta I" are written at the top. The piece concludes with the instruction "al Vals".

Partitura de trompeta 1ª del vals *Las Virgenes*, una de les obres del compositor Beltran

## **FONTS BIBLIOGRÀFIQUES**

Aulí Ginard, Antoni; Garau Moranta, Bartomeu: *La Banda de música d'Esporles, més de cent anys d'història*. Palma, 1998

Parets i Serra, Joan i altres: *Compositors de les Illes Balears*. Pollença, 2000

## **FONTS DOCUMENTALS**

Arxiu musical de Bartomeu Garau Lladó. Esporles

Arxiu musical de la Banda Lira Esporlerina

Centre de recerca i documentació historicomusical de Mallorca

Fundació Bartomeu March

Registre Civil de Palma de Mallorca

## **FONTS ORALS**

Llompart i Rexach, Antoni

Francisca Llinàs "Madò Gira"

Bartomeu Garau Lladó



# MIQUEL FERRÀ I EL SETMANARI *CA NOSTRA* (1907-1909)

FRANCESC LLADÓ ROTGER

## INTRODUCCIÓ

El poeta i dinamitzador cultural Miquel Ferrà i Juan va néixer a Palma l'any 1885. Va estudiar Dret i Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona i va obtenir la plaça de bibliotecari a la Biblioteca Jovellanos de Gijón l'any 1911. Quan encara només tenia 16 anys, l'any 1901, va pronunciar una conferència al Cercle d'Obrers Catòlics d'Inca amb el títol de "Principi de segle". A partir d'aquell moment començà a tenir una relació amb Miquel Duran Saurina, que li publicà alguns poemes a la revista *La Bona Causa*. Quan Ferrà va guanyar una flor, l'Englantina, als Jocs Florals de Barcelona, el poema premiat va aparèixer també a aquesta publicació.

Amb aquesta comunicació vull parlar d'aquesta relació i col·laboració entre Miquel Duran i Miquel Ferrà des dels seus començaments al Certamen d'Inca del 1905 i després al llarg dels tres primers anys de la revista *Ca Nostra*, en la qual Ferrà té una intervenció important. També parlaré d'uns importants articles que Ferrà escrigué sobre nacionalisme a *Ca Nostra*.

## EL CERTAMEN D'INCA DE 1905

L'any 1905 -prest serà el centenari- Miquel Duran promou un certamen literari a Inca amb una certa categoria. Miquel Ferrà escriu a Joan Rosselló de Son Fortesa el 23 d'agost i li diu que el certamen perillava ser molt pobre, però que ha pres cos i està en camí de realitzar-se; li comenta que Llorenç Riber, Josep M<sup>a</sup> Tous i Maroto i ell s'hi interessin, i li demana que formi part del jurat amb Mn. Costa i que pronuncii el discurs de gràcies. Duran compta, a més d'altres ajuts, amb el que pot representar Miquel Ferrà en reclutar participants de Barcelona estant. Segons constatam a través d'algunes cartes, Ferrà es converteix en l'ànima del certamen.

Joan Rosselló de Son Fortesa no deu veure gaire clara la participació perquè necessita que Costa i Llobera li digui que "el certamen d'Inca no estarà desert. En Ferrà, En Riber, En Tous sé cert que hi presentaran. Confii que també hi enviaran qualque cosa de Catalunya, a on En Ferrà jove ha repartit prospectes o cartells entre els amics i confreres."<sup>1</sup>

1 Miquel COSTA i LLOBERA, *Obres Completes*, Ed. Selecta, Barcelona, 1947, p. 1097.

La direcció de Ferrà i els seus companys en el certamen i la idea que en tenen es veu reflectida en una altra carta de Costa a Joan Rosselló, de 4 de setembre, en la qual diu: "Conforme suposes, en Miquel Ferrà em digué qualche cosa sobre el certamen literari que projecten a Inca. Quedàrem que, si no l'havia de fer amb elements literaris de veres, valia més deixar-ho correr, per no desacreditar la cosa."<sup>2</sup>

És també digna de menció una carta de Ferrà a Costa,<sup>3</sup> en la qual li envia salutacions dels amics de Barcelona, que estan contentíssims pel nomenament de Costa com a president dels Jocs Florals d'aquella ciutat el 1906, per la qual cosa ell també el felicita. Seguidament, li diu: "Si Déu ho vol mos veurem a Inca pel pròxim certamen. A propòsit d'això: segurament no li passarà per alt alguna composició que, a instàncies meues, arribarà de Barcelona. No voldria esser indiscret, però això V. no ho deixaria de coneixer o sospitar valdament no l'hi diguessen. En Bofill me digué que hi enviaria. No sé qu'es lo que deu enviar, però supòs que serà digne d'un primer lloc, y com jo tenc interès en qu'els catalans quedin satisfets del Certàmen, li suplic que si per complàurels s'ha de posposar algú, me posposi a mi amb completa llibertat que jo no sols no hu sentiré sinó que le hi agrairé." Pel que sabem Jaume Bofill i Matas no hi presentà res, però Josep Carner va ser premiat tal com pretenia Ferrà.

Per la mateixa carta, sabem que Ferrà hi envia cinc composicions, tres o quatre de les quals, segons ell mateix, no eren més que per fer número. Confessa també que a alguna, com *Torrent pregon*, li falten versos i tal vegada ja havia estat publicada a *Montserrat* perquè l'havia donada, juntament amb *Ametlers rosa*, a Emili Vallés, director de la revista. Costa, malgrat ser membre del jurat, no pot anar a la festa d'Inca a causa de la malaltia de son pare.

Uns dies després del certamen, Ferrà comenta a Costa<sup>4</sup> les composicions. Destaca les de Riber i Maria Antònia Salvà, li diu que la de Tous també agradà molt i finalment comenta: "Naturalment al públic li agraden més aquestes esquisitezes senzilles i assequibles qu'altra cosa. El discurs de Rosselló és digne de Barcelona. Massa bo per Inca."

Miquel Ferrà fa aquest mateix comentari a Joan Rosselló en una carta de 28 de novembre, en la qual es disculpa per no haver-se acomiadat perquè estava "en mans dels periodistes". Això ens confirma, una vegada més, el paper protagonista de Ferrà en l'organització del certamen. Miquel Ferrà obté també un premi en aquests Jocs Florals amb el poema "Els Reis".

En totes aquestes activitats despunta ja el paper actiu de Miquel Ferrà en l'organització del certamen i la seva funció de corresponsal entre Mallorca i el Principat, que assumirà durant molts anys amb una doble vessant: gestió de la participació dels mallorquins en les activitats i publicacions del Principat i a l'inrevés,

2 Ibidem, p. 1095.

3 Carta de Miquel Ferrà a Miquel Costa, 8-XI-05.

4 Carta de Miquel Ferrà a Miquel Costa, 28-XI-05.

dels catalans en les activitats culturals i publicacions mallorquines.

A principi de 1906, una sèrie de joves mallorquins -impulsats per l'èxit del certamen d'Inca- varen començar a publicar la revista *Mitjorn*, una de les revistes literàries amb major qualitat de les que s'editaren a Mallorca a començament de segle. El director d'aquella revista era Miquel Ferrà. Curiosament la revista va aparèixer en el moment en què desapareixia *La Bona Causa*.

Als inicis de l'any 1907 *Mitjorn* començà a fer crisi i finalment el mes de juny -no sabem amb seguretat per què- desaparegué. Els comentaris de Ferrà i el comiat de la revista semblen indicar com a causes que Ferrà estava massa ocupat -possiblement en els seus estudis- i Salvador Galmés també se n'anava a Barcelona. El febrer de 1907 agafa la direcció Josep Maria Tous i Maroto, segons es desprèn de les paraules de Ferrà a Joan Rosselló: "*Mitjorn* no sé si resistirà el meu viatge y el que més envant vol fer En Galmés".<sup>5</sup> I més tard encara li diu: "*Mitjorn* segueix baix la direcció den Tous. Ens envii alguna cosa, quant la tenga".<sup>6</sup> Però finalment la revista va deixar de publicar-se. Al comiat manifesten que s'estimen més deixar-ho "de moment" que fer-ho malament. Tal volta els problemes són també econòmics, malgrat que no tenim cap referència de la situació financera de la revista.

#### L'APARICIÓ DE CA NOSTRA

Curiosament, poc després del darrer número de *Mitjorn*, que va sortir endarrerit, Miquel Duran inicia una nova revista a Inca, amb el nom de *Ca Nostra*. Recordem que *La Bona Causa*, la seva darrera publicació, havia desaparegut just abans del naixement de *Mitjorn*. El públic mallorquí no donava per a moltes revistes en català i aquestes s'anaven rellevant. Poc temps després d'aparèixer *Ca Nostra* desapareixeria *Sa Llonja*, que havia iniciat la seva trajectòria en temps de *Mitjorn*. Això mateix havia succeït a principi de segle a les revistes del grup modernista.

En aquells moments Ferrà començava a assumir un paper important com a ideòleg del Noucentisme a Mallorca. Ferrà intenta influir ideològicament diverses persones mallorquines que l'ajudaran de diverses maneres a difondre les idees noucentistes. Una d'elles és Maria Antònia Salvà i l'altra que ara ens interessa especialment és Miquel Duran. En aquest darrer cas ho fa amb la seva intervenció callada però efectiva en la revista *Ca Nostra*.

Una carta de Ferrà a Miquel Costa, en què li parla d'una de les excursions estiuenques que solia fer amb el pare Martorell -en aquest cas una del 1907 al torrent de Pareis, a la qual també assistia Llorenç Riber-, ens informa del primer contacte d'aquesta relació, basada tant en la disponibilitat de Duran a tirar endavant una revista com en la intenció per part de Ferrà d'influir-hi. Li diu a Costa: "Venía amb nosaltres En Miquel Duran, qui ara posa una petita imprenta y vol fundar un altre setmanari. Jo li vaig donar alguns consells y li vaig dir que li ajudaria

5 Carta de Miquel Ferrà a Joan Rosselló, 15-II-07.

6 Carta de Miquel Ferrà a Joan Rosselló, dissabte de Pasqua de 1907.

qualque mica. Crec que mentres evitàs certs excessos de mal gust, prescindint y tot de defectes disculpables en un periòdic rural, podria fer un bé. Deu sab lo qu'han ajudat a estendre la llengua y l'idea regionalista aquesta multitud de setmanaris que surten pels pobles de Catalunya, tan deficients baix de certs punts de vista. Ademés pot ser aquí's quantra-restaria un poc l'èxit de Sa Llonja qu'es realment vergonyós".<sup>7</sup>

Com podem veure queda ben clar l'objectiu que es proposa Ferrà amb revistes com *Mitjorn* i *Ca Nostra*: estendre la llengua i el regionalisme que més endavant veurem que, en el cas de Ferrà, és nacionalisme. Per a aquesta tasca prenia per model Catalunya.

### EL PAPER DE FERRÀ A CA NOSTRA

El pacte entre Duran i Ferrà és factible i pot estendre's a la gent que Ferrà pot influir, car Duran té algunes possibilitats tècniques i disponibilitat de temps per editar una revista, i Ferrà i el seu grup li poden proporcionar la col·laboració que li manca. Segurament amb aquest acord, que podia ser tàcit, Ferrà intenta influir la revista tant ideològicament com formalment, acostar-la al Noucentisme, en definitiva. Tanmateix, els plantejaments de Duran són molt més tancats i integristes, per la qual cosa en diverses ocasions provoquen enfrontaments, que només podem seguir a través de les cartes de Ferrà a Duran.<sup>8</sup>

Les discussions que veim a les cartes devien ser completades per les que feien de viva veu. En certs moments, la col·laboració és molt estreta i Ferrà, quan no és a Barcelona, es desplaça a vegades a Inca per discutir les coses i ajudar Duran. De tota manera, a través de les cartes ens podem adonar de la feina, tal volta callada, que en aquests anys Ferrà du a terme en una revista de la qual, a simple vista, només és col·laborador.

El 9 d'octubre de 1907, de Barcelona estant escriu a Duran i li parla de *Ca Nostra*. El to de la carta ens indica que segueix la revista de molt a prop, no com a simple col·laborador sinó com a redactor: "Amic Duran: el 1er número de "Ca-Nostra" m'ha agradat. Trob que fa suscriguera y el text resulta lo que jo desitjava: popular sense deixar d'esser digne. A veure si seguim sempre dins aquests motllos, fugint sobre tot de coses humorístiques de mal gust, a fi de que poesies com les den Riber y de na M<sup>a</sup>. A. Salvá no s'hi trobin fora del seu lloc. Ja'm direu quines impressions anau recullint de la gent.- Errades n'hi ha bastantes, però amb el temps y fixant-voshi lograreu evitarles. Vos remet un n<sup>o</sup> en que n'he anotades algunes, perque vos servezca de guía en els nos vinents."

A més, li envia l'adreça de tres possibles subscriptors. Un d'ells és Andreu Ferrer, col·laborador de *La Bona Causa*, que havia guanyat un premi al certamen

7 Carta de Miquel Ferrà a Miquel Costa i Llobera amb el mata-segells de 8-VII-07.

8 A l'epistolari de Miquel Duran, hi he tingut accés gràcies al seu nét Miquel Duran Ordiñana, que em facilità una còpia de les cartes transcrites a un disquet, al de Miquel Ferrà, que es guarda al seu arxiu particular, gràcies a la seva família. Vull agrair des d'aquí tant a la família Ferrà com a la Duran les facilitats que m'han donat per accedir a aquest material, sense el qual no hauria estat possible aquest treball.



d'Inca de 1905 i havia escrit també a *Mitjorn*. Ferrer, que aleshores feia de mestre a Migjorn Gran (Menorca), devia estar en contacte amb Ferrà. Finalment, en una postdata l'informa dels encàrrecs culturals que Duran li ha fet. La carta acaba amb una observació a la vegada formal i ideològica sobre la portada de la revista: "Una advertència encara. Allò que diu amb censura eclesiàstica posauho de lletra petita. Aquests caràcters tan grossos son desproporcionats." La recomanació és tinguda en compte per Duran.<sup>9</sup>

El paper de Ferrà en el començament d'aquesta revista és, com podem veure, cabdal. En mesos posteriors -no tenim altra carta de Ferrà a Duran fins al mes d'agost de l'any següent-, Miquel Ferrà, passats els exàmens a Barcelona, ve a Mallorca i la col·laboració deu ser més directa. Durant aquest període apareixen a *Ca Nostra* els seus poemes "*Babel*", "*Nadal*", "*Plou i neva*", "*Davall una imatge de la Verge del Puig*" i "*Torrent pregon*".<sup>10</sup>

A través de Joan Rosselló de Son Fortesa, Ferrà també està en contacte amb Manyoc Regionalista, un nou grup que ha sorgit a Alaró i que a partir del 23 de juny de 1908 encén fogateres per agermanar-se amb les que s'encenien aquell vespre a Catalunya.<sup>11</sup> Les fogateres s'estenen a altres llocs de Mallorca i fins i tot de Menorca. El mateix dia se'n fa una al puig d'Inca, responent al convit de Manyoc Regionalista, i Andreu Ferrer també en promou una a dalt del puig del Toro, a Menorca.<sup>12</sup> *Ca Nostra* es fa ressò d'aquests actes i els lloa en una escomesa.<sup>13</sup>

Un dels objectius de Ferrà a la revista *Mitjorn* era que fos més combativa, per la qual cosa demanava articles contra els filisteus a Joan Rosselló de Son Fortesa. La idea reapareix ara a la nova revista i, per això, l'estiu de l'any següent una polèmica desfermada a *El Felanigense* és traslladada a *Ca Nostra*, i Ferrà sembla ser-ne un dels protagonistes, amb el pseudònim de Le Qú. A la polèmica, sobre catalanisme i mallorquinisme, Le Qú (Ferrà) i POD (Pere Oliver Domenge) defensen les tesis catalanistes, mentre que Le Pe (Lluís Planas) i altres desconeguts defensen les mallorquinistes. Ja explicàrem a una comunicació a les III Jornades aquesta polèmica i l'atribució del pseudònim a Miquel Ferrà.<sup>14</sup>

Un cop tancada la polèmica, s'acaben els escrits firmats per Le Qú a *Ca Nostra*. Ferrà és a Barcelona per examinar-se i no en torna fins a principi de novembre de 1908. Uns mesos més tard, el gener de 1909, comença una sèrie de

9 En efecte, a partir del núm. 3 apareix en lletra més petita i a partir del núm. 45 passa a la 2a pàgina.

10 *Ca Nostra*, núm. 4, 26-X-07; núm. 13, 28-XII-07; núm. 14, 4-I-08; núm. 22, 30-II-08; 18-VII-08, p. 2, respectivament.

11 El 1907 ja se n'havia encesa una al puig Major.

12 D'aquesta darrera, en té referència Ferrà, que deu ajudar també en la promoció d'aquests actes, com ens indica una carta a Joan Rosselló en què li diu: "L'enhorabona més coral al Manyoc per l'èxit de les fogateres, que l'any qui vé serà molt més gran encara a judicar per les simpaties que ha despert.- Los suplic una 'Lletra de remerciament' an Andreu Ferrer, mestre públic de Mitjorn Gran - Menorca, y als amics d'allà qui l'acompanyaren a encendre un foc dalt el Puig del Toro, d'aquella illa. No hu sabien Vs.?" (Carta de Miquel Ferrà a Joan Rosselló: Palma, 29-VI-08.)

13 Vegeu "Escomesa", *Ca Nostra*, núm. 41, p. 2.

14 Francesc LLADÓ I ROTGER, "Mallorca catalana o Mallorca mallorquina (espanyola). Una polèmica a la revista *Ca Nostra* (1907-1908)" dins *III Jornades d'Estudis Locals*, Inca 24 i 25 de maig de 1996, Inca 1997, p. 189-199.

sis articles sota el títol genèric de "*L'ABC del regionalisme*". Els articles duen per títol: "Què és el regionalisme", "El separatisme", "Regionalisme i nacionalisme", "Mallorquinisme i catalanisme", "Entorn a lo de sempre" i "El nostre regionalisme". Hi ha tres fets que ens confirmen que el pseudònim de Le Qú pertany a Ferrà: 1) els plantejaments sobre el nacionalisme són els expressats clarament per Ferrà fins a aquests moments; 2) el fet que el nom de l'article "*Entorn a lo de sempre*" sigui el mateix que apareixerà al Sóller del 10 de setembre de 1932 firmat per Ferrà; 3) els arguments que exposarem a la nostra comunicació a les III Jornades.

Amb aquests articles Ferrà es proposa complir un paper de pedagog i d'ideòleg nacionalista a Mallorca. Com que creu que el nacionalisme no és sols una qüestió de sentiment sinó també de raó, intenta ensenyar la gent a conèixer aquelles idees a les quals s'adhereix.

## EL NACIONALISME DE MIQUEL FERRÀ

Seguidament resumirem aquests articles per conèixer més de prop el nacionalisme que Ferrà ensenyava als lectors de *Ca Nostra*.

En el primer article argumenta que el regionalisme ha tingut darrerament molt èxit i que ha passat de ser un partit en minoria, molt discutit i combatut, a un partit amb molta força, a què molta gent de Catalunya i Espanya s'ha adherit. Davant l'èxit, Ferrà comenta la importància que té per a tota aquesta gent el fet que el nacionalisme no sigui quelcom buit, sinó que els nacionalistes puguin donar raó de la seva creença. Per tal motiu creu convenient parlar-ne a les pàgines del setmanari.

En el seu afany pedagògic i dins els seus plantejaments organicistes, recorre al símbol d'un arbre, que representaria la humanitat. El tronc de l'arbre de la humanitat és dividit en grans branques que són les races; aquestes, en altres de més petites, que són les nacions, les quals es ramifiquen en altres de més petites -les regions, les comarques, les ciutats i les viles- fins arribar als branquillons, que són les famílies, i les fulles, que són els individus. Tots formen part de la gran família humana, lligats per diversos graus de parentiu. Dins una mateixa nació els homes estan units per vincles de territori, de sang, de llengua i d'història. Per a Ferrà, aquestes varietats són un fet natural i al mateix temps constitueixen un dret que prové de Déu: "cada poble té dret a ésser tal com Déu l'ha fet, a viure la seva vida pròpia y lliure, a parlar y usar exclusivament la seva llengua". Després afirma que la reivindicació d'aquest dret és el regionalisme, que no demana res injust ni discutible ni amb pretensions exagerades, ja que "vou simplement les coses tal com Deu en la naturalesa les ha fetes."

El segon dels articles, titulat "El separatisme", intenta convèncer el lector que el regionalisme no exigeix el divorci d'altres pobles en demanar el "reconeixement de la seva personalitat especial, artística, literària, jurídica, política" per a cada poble. Ferrà argumenta que el separatisme sorgeix, precisament, quan aquest drets són usurpats per un Estat absorbent, que no els reconeix ni els respecta. L'odi dels catalanistes contra els castellans és fruit d'unes circumstàncies històriques que van desapareixent en la mesura que Espanya reconeix les reivindicacions catalanes.

El tercer, "Regionalisme y nacionalisme", explica aquests dos termes atorgant a la paraula *regionalisme* un sentit molt ample que inclou el nacionalisme, i també els termes *estat*, *nació* i *regió*. La nació és una agrupació natural que existeix, malgrat que no sigui reconeguda políticament. L'estat és un organisme artificial, "obra dels homes, no de la naturalesa, que pot comprendre una sola o varies nacions naturals". Finalment, la nació comprèn diverses regions entre les quals hi ha diferències accidentals. Ho exemplifica dient que "Espanya és un estat compost de diferents nacions [...] Lleó, Castella la Nova, Andalusía, etc. son *regions* de la nació Castellana. Rosselló, Catalunya, Mallorca... son *regions* de la nació Catalana". Conclou, davant el fet que certa gent s'enfadi per un fet tan natural com que Mallorca sigui una regió de la nació catalana, que això no representa una relació de dependència sinó d'igualtat respecte de les altres regions catalanes.

A "Mallorquinisme i catalanisme", intenta aclarir aquests dos termes: el regionalisme mallorquí és una variant del catalanisme i no hi ha cap oposició entre mallorquinisme i catalanisme. Com més mallorquins siguin els habitants de Mallorca més catalans seran, perquè significarà que s'han després de tot allò que és foraster. Posa l'exemple dels escriptors mallorquins que en despullar l'idioma de tots els elements forasters li han retornat l'antiga noblesa i classicisme, i la llengua, en tornar-se més pura i noble, ha esdevingut més catalana. Finalment, critica els qui pensen que l'únic mallorquí vertader és el de les placeres i dels paperots satírics.

En el cinquè article intenta demostrar que el ressorgiment cultural de Catalunya és el mateix de Mallorca, que no hi ha cap nom gloriós dins la literatura mallorquina que no sigui d'un fervent catalanista, començant per Marian Aguiló, i que els regionalistes de Mallorca han influït decisivament en la glòria actual del catalanisme, des de l'Ateneu o des de la premsa. Per tant, "l'obra mallorquinista és una part de l'obra catalanista" i hi pot protestar qui vulgui, però no en nom de l'amor a la Roqueta, perquè aquests mallorquins no han fet mai res per Mallorca. Per a Ferrà, el mallorquinisme separatista que professen alguns no és més que provincianisme, que només té de mallorquí els seus propis defectes, i els qui criticaven l'antic separatisme no poden, ara, defensar aquest que separa els mallorquins de les seves arrels històriques i lingüístiques.

El darrer article de la sèrie, "El nostre regionalisme", té com a objectiu precisar el sentit que ha de tenir el vertader regionalisme a Mallorca: els mallorquins són catalans i espanyols, i considera Espanya un estat. Ferrà es demana a quina nació d'Espanya pertanyen els mallorquins i contesta que a la catalana, ja que Mallorca no forma ella sola una nació.

Per acabar, fixa l'aspiració del regionalisme mallorquí, que per a ell és "el regoneixement de la personalitat de Catalunya, nostra nació natural, per afirmar llavors dins ella la nostra personalitat especial de mallorquins". I acaba: "Treballar pel desvetlament de Mallorca, com una part de la Patria catalana, conservant tot lo que queda del nostre esperit propi y important de Catalunya, els elements de vida qu'ens faltin; anar, no sols conservant com a reliquies els restes de la vella Mallorca, sinó construint una Mallorca nova, que un dia afirmi vigorosament la seua

personalitat dins Catalunya, com Catalunya la va afirmant dins Espanya. Vet-aquí la nostra tasca regionalista."

El caràcter eminentment pedagògic que domina en aquests articles parteix de la intenció que els seus lectors tinguin les idees clares per poder defensar-les. El nacionalisme que hi apareix és conservador, basat en Déu, la naturalesa, la història i la llengua, molt marcat per Torras i Bages. De fet, Ferrà s'adapta així als lectors de *Ca Nostra*, essencialment gent d'ordre i religiosa. Malgrat aquest conservadorisme, el seu nacionalisme propugna la construcció d'una Mallorca nova que faci la seva aportació regeneracionista a Catalunya, de la mateixa manera que aquesta la fa a l'Estat espanyol. També hem de remarcar el caràcter no separatista dels seus postulats, els quals accepten l'Estat espanyol mentre respecti les diferents nacions que el formen, i finalment l'absència total de cap dels plantejaments més progressistes, com eren els econòmics i socials dels modernistes de *La Veu de Mallorca*, concretats per exemple en un règim econòmic especial o el port franc. De tota manera aquest era el nacionalisme d'un Ferrà molt jove -només tenia vint-i-tres anys- que a través dels anys i amb el contacte amb Catalunya aniria tornant-se més obert. Tant de bo que els nostres governants d'ara tinguessen les coses tan clares en aquests temes.

## LES DESAVINENCES ENTRE FERRÀ I DURAN

Seguirem ara explicant la correspondència entre Ferrà i Duran per veure com no sempre s'entenen, sinó que a vegades sorgien problemes a causa de la distància ideològica entre ells.

En d'altres cartes posteriors, Ferrà continua donant consells a Duran per neutralitzar les idees que considera massa integristes. En una carta del 30 d'agost de 1908 li diu, per exemple:

"Deixau anar les cites de la bona premsa. Tenc qualque cosa que dir (y el Bisbe de Vich també l'hi tindrà) de "Ora et labora."<sup>15</sup>

A la portada, entre ANY 1er y NUM. 48, posauhi al menos una coma.

En Tous voldria que li enviásseu Ca-Nostra. No cal direcció.

Siau prudents i poc "beatos" aquesta temporada que jo no vos podré ajudar. En estar llest d'estudis pens que tindrè temps per dedicarvos.

Dispensau la manera franca de parlarvos. Recorts a la família y manau sempre a vostre amic de cor."

Es veu que Duran no atengué alguns d'aquests consells i provocà així una de les desavinences més fortes que coneixem en la seva relació amb Ferrà. En una carta sense data, però que Ferrà deu enviar en haver llegit el núm. 55 de *Ca Nostra*, del 10 d'octubre de 1908, li comenta la crítica que la secció "Cosos que passen" dirigeix contra Joan Torrendell, *La Almudaina* i Gabriel Alomar. Davant aquest article, escriu a Duran en aquests termes:

<sup>15</sup> Miquel Ferrà deu fer referència a un altre "solt" que contava un acudit aparegut a la revista *Ora et labora*, membre de *La buena prensa*, editada per l'Arquebisbat de Sevilla, que deia que sant Pere no volia al cel una senyora perquè duia davall el braç un exemplar d'*El nuevo Mundo*, periòdic que llegien els socis de *La Veda* i que *El Heraldo de Inca* encomiava. El "solt" deu ser de Duran i per això Ferrà el reprèn.

"Amic benvolgut:

No vos puc ocultar la deplorable impressió que m'ha fet l'últim número de 'Ca-Nostra.' Jo'm pensava que vos y noltros ens havíem entés millor, y estavem més compenetrats d'esperit. Jo no puc aprovar lo qu'heu escrit sobre la Bona premsa, en Torrendell y n'Alomar; ho consider un grave desacert.

Per lo que transcrivíu del article den Torrendell, sospit qu'está carregat de raó, y que ha begut a més bones fonts que vos. Les noves que jo tenc del congrés de la B. P.<sup>16</sup> son de que va esser una cosa vergonyosa, diguin lo que vulguin els periòdics que s'anomenen catòlics. A Barcelona en vaig parlar amb persones d'inmillorable criteri, eclesiàstics per més senyes. Tots coincideixen en qu'allò fou un desastre. Els congressistes que tenien una mica de bon sentit en tornaren indignats. D. Bartomeu Coll, qui pensa escriuervos, vos podrà dir lo que li contà el meteix Secretari del Congrés de la Bona Premsa! y veurèu si coincideix ben bé amb en Torrendell.

Y ara, vejau quin paper fa 'Ca-Nostra' de defensar causes perdudes contra gent que veu i diu les coses clares i tal com son! He de confessarvos que m'ha desagradat l'atac personal a un periodista com en Torrendell, que jo crec, avui, de bastant bon sentit y qu'aprecií personalment; lo meteix qu'això de voler presentar com a sectari, amb manifesta injusticia, a 'La Almudayna', periòdic generalment tan sensat y respectuós.

Respecte a n'Alomar, crec que l'únic modo com Ca-Nostra el pot combatre es no anomenantlo mai. Com vos comprendreu, entre un escriptor com n'Alomar y 'Ca-Nostra' les forses son massa desiguals y desproporcionades... Aquest sentit de la proporció es un dels que falten més a la premsa catòlica.

Perdonaume, en gràcia a la bona intenció, la meva excessiva franquesa. L'amistat m'hi obliga.

Vos, que teniu en casi tot un criteri recte i clar, no teniu encara els ulls bastant espolsats per conèixer tota la ineficàcia i el desprestigi de la bona premsa espanyola.

A mi contaume sempre coma col·laborador, però si voleu que a 'Ca-Nostra' el considerem com el 'nostro' setmanari, es precis fugir per a sempre d'aquests odiosos personalismes en les polèmiques y rompre d'una vegada tota solidaritat amb això que's diu 'bona premsa'; ni citar-la, ni anomenarla tan sols! Un periòdic com 'Ca-Nostra', honrat, moral y sumís a l'autoritat eclesiàstica, no necessita per esser un bon periòdic de l'aliança amb seminaristes autors de caricatures y de seguidilles dolentes, y amb papers ignorantíssims, deslleals."<sup>17</sup>

El tarannà noucentista de Ferrà és ben patent en l'escrit. També són interessants les opinions sobre *La Almudaina*, Joan Torrendell i Gabriel Alomar. La coneixença personal de Ferrà i Torrendell aquí manifestada i el fet que aquest darrer dirigeixi *La Veu de Catalunya* ens fan pensar en la possible participació de Ferrà en aquest diari.

<sup>16</sup> *Bona Premsa*.

<sup>17</sup> La carta no té data però deu ser escrita quan Ferrà torna de Barcelona o tal volta de Barcelona estant. En tot cas, és posterior al 10-X-08, data d'aparició de l'article que fa referència a Torrendell i Alomar.

## "LES ESQUERRES DE L'ARQUEOLÒGICA"

Una altra carta del dia 7 de desembre de 1908 ens confirma, encara més, tant la direcció de Ferrà com el fet que ell mateix ha format un grup a Palma i intenta enviar originals a Duran per a *Ca Nostra*. El grup, que es reuneix a l'Arqueològica els dissabtes, és probablement el nucli que s'aplegava entorn de *Mitjorn* i que després formarà *L'Espurna*. Ferrà havia estat elegit membre de la Junta de Govern de l'Arqueològica el gener d'aquell any i havia proposat com a socis una sèrie de persones, algunes de les quals devien formar part del grup. Les persones que Miquel Ferrà proposa són Joan Ramis d'Ayreflor, Josep Font i Arbós, Ramon Morey Antich, Joan Capó, Miquel Forteza, Francesc Muntaner i Ordines i Joan Rosselló de Son Forteza.<sup>18</sup> Encara hi podríem afegir Salvador Galmés, Llorenç Riber, Guillem Reynés i Josep M<sup>a</sup> Tous i Maroto, que ja devien ser membres de l'arqueològica. Part d'aquest grup havia publicat *Mitjorn* i Ferrà el denominava *les esquerres de l'Arqueològica*.

La carta a Duran diu:

"Amic benvolgut: veig que teniu raó, y que Ca-nostra no surt tan net d'ortografia com jo'm figurava. Es que no veu les proves en Pujades? El n° en que jo m'havia fixat no era com aquests últims.

Vos recoman -persones de molt bon gust m'ho aconsellen- que publiquen poques coses catalanes. Hem de fer catalanisme, però en mallorquí, sino ja no seria nostre. Per això vos recoman que mallorquiniseu el llenguatge quant l'original sia català (veig que ho feis algunes vegades). No publiquen poesies de catalans, a no ser les que vos enviarem noltros des d'aquí, triantles de grans autors. Vos recoman que aneu substituint a poc a poc les coses antimasòniques (crec que a Mallorca no tenim que preocuparnosne) y antiliberals, pels assumtes catòlics-socials. A la mateixa Lectura Dominical hi ha una secció d'això d'on podeu traduir.

Lo del Discurs den Moret esta molt bé. Supòs que es de la Gaceta Montanyesa, qui en política pens que va molt ben orientada.

Estic treballant per veure si us podem enviar setmanalment cantitat d'original considerable. Recorts. Vostre Miquel Ferrà"

I a una posdata afegeix:

"Eus suplic qu'envieu pel corrèu de *dissapte* dematí, cada setmana, el n° de canvi de l'Arqueològica; perque els dissaptes ens veim en aquella redacció els vostres col·laboradors."

A aquest grup de col·laboradors de *Ca Nostra*, també s'hi refereix una carta de Ferrà a Joan Rosselló, en la qual li exposa clarament les intencions i finalitats del grup:

"Bon any nou! Fàssi'l estensiu a tots els amics del Manyoc en nom meu y en el del Aplec ciutadà. Ja he organitzat les esquerres de l'Arqueològica. Cada dissapte, de 6 a 7 trobarà allà onze o dotze arqueòlecs joves qui no parlen de la porta de Sta Margalida. El meu vot es aquest: no comensar res nou, no tenim temps ni ele-

<sup>18</sup> Acta de dia 6 de gener de 1908 de la Junta de Govern de la SAL.

ments. Organisar una col·laboració a *La Gaceta* y a *Ca-Nostra*. Apoiar els qui treballen, per humils que sien. Influir perquè se fassen millor les coses qu'es fan malament. Pensam fer excursions y venir qualque dia al castell ¡qui ha de ser el Pirineu de nostra Reconquista!

Venga un dia y mos dirá la seva en aquest programa mínim."<sup>19</sup>

No calen gaires comentaris. Per si no havia quedat prou clar, el programa de Ferrà hi és ben explícit. Són segurament els mateixos plans que tenia en començar a col·laborar a *Ca Nostra* l'any 1907. Com veim, el grup era format per onze o dotze membres de "l'Arqueològica".

## CONCLUSIÓ

Com a conclusió podem dir que la relació entre Miquel Ferrà, Miquel Duran i la revista *Ca Nostra* té alguns aspectes destacables, com són la voluntat de continuïtat entre *Mitjorn* i *Ca Nostra*; el paper de Ferrà com a ideòleg de Duran i del que anomena *les esquerres de l'Arqueològica* i com a coideòleg de *Ca Nostra*; la seva probable col·laboració a la revista amb el pseudònim de Le Qú, en la seva primera polèmica periodística a favor del catalanisme, i la seva preocupació perquè sigui una revista tipogràficament ben elaborada, com corresponia a les seves idees noucentistes.

També hem de remarcar la intenció de Ferrà que la revista no sigui "beata" ni de mal gust, la qual contrastava amb la concepció que en tenia Duran, inspirada en publicacions com *L'Ignorancia o Mallorca Dominical*, que a vegades utilitzaven un estil força xaró. A més, vol que sigui mallorquina i no catalanitzada. Ferrà creu en el vincle de Mallorca amb Catalunya, però no com una absorció sinó com un enriquiment en la diversitat. No cal renunciar a paraules mallorquines en favor de les catalanes, ja que les mallorquines poden enriquir la llengua comuna.

I aquest mallorquinisme s'estén no sols a les paraules sinó també als escriptors. Aconsella Duran de publicar pocs elements catalans i que aquests siguin seleccionats perquè s'ha de notar que la revista és mallorquina; el Principat ja tenia els seus propis mitjans de comunicació.

De tota manera el nacionalisme de Ferrà és ben clar i també ho és el paper que Mallorca juga a Catalunya; això ho exposa en una teoria força elaborada que explica de manera pedagògica als lectors de *Ca Nostra*.

Miquel Ferrà també intenta incloure a *Ca Nostra*, quan la *Gaceta de Mallorca* comença a anar de mal borràs, els assumptes catolicosocials que tractava abans aquesta revista, en substitució dels articles antimasonics i antiliberals. Com ja havia exposat uns anys abans, el catolicisme havia de ser positiu i no negatiu.

Per altra banda, no és l'únic a ajudar Duran sinó que encapçala el grup que des de Palma li dona suport. El grup és format per joves -Galmés, Ribes, Reynés, Joan Capó, Miquel Forteza, Joan Ramís, etc.- que es reuneixen a l'Arqueològica els dissabtes i envien originals a *Ca Nostra*. Són els mateixos de la *Gaceta de Mallorca*, *Mitjorn*, *L'Espurna*, la Lliga d'Amics de l'Art, *La Veu de Mallorca* i altres

19 Carta de Miquel Ferrà a Joan Rosselló: 1-I-09.

agrupacions que s'aniran succeint al llarg dels anys i arribaran fins a l'Associació per la Cultura de Mallorca i la revista *La Nostra Terra* a partir de 1928. Seran també els qui escriuran a la secció "De l'agre de la terra" del *Sóller* entre 1911 i 1914 -a vegades amb pseudònims- juntament amb Ferrà, que utilitzarà el pseudònim Alanís de la Lluna.

Finalment, hem d'esmentar l'objectiu de Ferrà: fer una revista que contribueixi a l'extensió de la llengua i del regionalisme, que sigui popular i digna alhora, que educi els lectors i elevi el seu nivell cultural, però que també arribi al major nombre de gent possible. Aquest equilibri mal d'aconseguir i que segurament se situaria entre *L'Ignorància i Mitjorn* serà un dels maldecaps de Ferrà i el seu grup durant molts anys. Ferrà s'anirà decantant pel to menys popular en considerar que el públic esdevé cada vegada més culte.

## BIBLIOGRAFIA

FERRÀ, MIQUEL: *Cartes a Joan Pons i Marquès (1915-1947)*, Curial i Pub. Abadia de Montserrat, 1997.

FERRÀ, MIQUEL: *Articles i assaigs*, Editorial Moll, Mallorca, 1991.

FERRÀ, MIQUEL: *El doctor Zero i jo*, Pub. Abadía de Montserrat, Barcelona, 1992.

GAYÀ I SITJAR, MIQUEL: *Epistolari de Miquel Ferrà a Maria Antònia Salvà*, Moll, Mallorca, 1998.

LLADÓ I ROTGER, FRANCESC: *Miquel Duran i Miquel Ferrà. Una fecunda relació amistosa*, dins *II Jornades d'Estudis Locals*, Inca, 1996.

PIERAS SALOM, GABRIEL i PIERAS VILLALONGA, MIQUEL: *Miquel Duran Saurina*, Ajuntament d'Inca, Inca, 2000.

PONS I PONS, DAMIÀ: *El certamen literari d'Inca de l'any 1905*, dins *I Jornades d'Estudis Locals*, Ajuntament d'Inca, Inca, 1994.



# COMPOSICIONS MUSICALS PRÒPIES DE LA CIUTAT D'INCA. CATÀLEG

SANTIAGO CORTÈS I FORTEZA

Cada poble té un patrimoni que l'enriqueix, un patrimoni humà, arquitectònic, urbanístic, artístic, literari, etnològic, cultural, etc. L'Ajuntament sol fer inventari dels béns propis i també, en el Pla d'Ordenació Urbana, sol fer el catàleg d'edificis d'especial interès, sobretot si són Bé d'Interès Cultural (BIC), però no fa el catàleg d'altres elements que d'una manera o altra s'haurien de tenir en compte a l'hora de parlar del patrimoni del poble, especialment del patrimoni cultural, que és el que realment enriqueix i honora el poble. Un patrimoni que s'ha de conservar i que de cap manera no s'ha de tudar ni destruir, ni que sigui per una pretesa modernitat.

Un d'aquests elements, sens dubte, és la música, tan oblidada quan parlem de la història del poble.

Resulta molt difícil fer un catàleg exhaustiu, sempre hi ha mancances, i d'això en som ben conscient. Sols amb l'ajuda dels bons amics les coses es poden completar. És per això que deman la vostra benignitat i la vostra ajuda per anar completant aquest catàleg, com també crec que seria interessant anar recollint, amb el mitjà que sigui, totes les partitures i crear un arxiu musical de la ciutat d'Inca, crec que entre tots ho podríem fer.

## D'AUTOR ANÒNIM

-Revetlla antiga d'Inca

-Revetlla d'Inca

-Rosari de sant Sebastià

Lletra: Pare nostre, Ave Maria, Gloria Patri

Col·lecció "Ximbellí", núm. 22

-Goigs de la devota figura del Sant Crist crucificat, que es venera a la parròquia de Santa Maria la Major de la ciutat d'Inca

Lletra d'autor anònim escrita l'any 1811 i revisada l'any 1995 per Mn.

Pere Joan Llabrés i Martorell

Darrera edició: col·lecció "Ximbellí", núm. 7

-Goigs de lloança a sant Sebastià, màrtir de Jesucrist, que es venera a la capelleta del carrer del Cep de la ciutat d'Inca

Aquesta música és la dels antics goigs a la qual s'adaptà la nova lletra.

Lletra de Miquel Duran i Saurina

*Obradors de Ca-Nostra*, núm. 3

AGUILÓ I POMAR, MN. JOSEP (Inca, 1889-1946)

-Himne a sant Domingo

ALBERTÍ I FERRER, JAUME (Inca 1889-Pollença 1979)

-Goigs en lloança de Santa Maria Assumpta Gloriosa

Lletra de Miquel Duran i Saurina

*Obradors de Ca-Nostra*, núm. 5

BALAGUER I VALLÈS, JOSEP (Inca 1869-Ciutat de Mallorca 1951)

-Himno del Regimiento de Infantería de Inca.

BATLE I PONS, P. FRANCESC TOR (Lloseta, 1933)

-Goigs a la serventa de Déu sor Clara Andreu i Malferit, monja jerònima del monestir de Sant Bartomeu d'Inca

Lletra de Mn. Pere Joan Llabrés i Martorell

Col·lecció "La Sibil·la", núm. 57

-Goigs a santa Maria Magdalena venerada en el puig d'Inca.

Lletra de Mn. Pere Joan Llabrés

Col·lecció "La Sibil·la", núm. 107 i 124

-Goigs a sant Pere apòstol, que és venerat a la parròquia de Santa Maria la Major d'Inca

Lletra de Mn. Pere Joan Llabrés i Martorell

Col·lecció "La Sibil·la", núm. 111

-Missa de santa Maria la Major

Lletra dels propis de la missa

CLADERA I RAMIS, MN. RAFEL

-Cobles al Sant Crist del Perdó i de la Bona Mort, que es venera a la parròquia de Crist Rei de la ciutat d'Inca

Lletra de Mn. Rafel Cladera i Ramis

Col·lecció "La Sibil·la", núm. 61

GENESTRA I ALOMAR, MIQUEL I LLABRÉS I MUNAR, SEBASTIÀ

-Goig a santa Cecília, que li canta la banda de música d'Inca

Lletra de Mn. Pere Joan Llabrés i Martorell

## A SANTA MARIA LA MAJOR

TITULAR DE LA PARRÒQUIA D'INCA

## HIMNE

Lletra: D. GABRIEL LLABRÉS.

Música: Mn. BERNAT SALAS

Molt moderat

Cant

Acompañament

D'en tre'ls noms amb que in vo ca a Ma ri a des

viens la pie dat i sex vot no n ve

cap amb més mel ni ar mo ni a que a

The image shows a musical score for a hymn. It consists of a vocal line and a piano accompaniment. The tempo is marked 'Molt moderat'. The key signature has two sharps (F# and C#), and the time signature is 2/4. The vocal line is written in a single staff with a treble clef. The piano accompaniment is written in two staves, with a treble clef for the right hand and a bass clef for the left hand. The lyrics are written below the vocal line. The score is divided into three systems, each with a vocal line and a piano accompaniment. The lyrics are: 'D'en tre'ls noms amb que in vo ca a Ma ri a des', 'viens la pie dat i sex vot no n ve', and 'cap amb més mel ni ar mo ni a que a'.

Col·lecció "Ximbellí", núm. 1

GOMILA I AGUILÓ, ANTONI (Inca, 1912)

-Himne a Santa Maria la Major  
Lletra de Mn. Santiago Cortès i Forteza

JULIÀ I ROSSELLÓ, MN. BERNAT (Felanitx, 1922)

-Goigs a santa Maria la Major en la seva coronació pontifícia, maig de 1967

Lletra de Mn. Andreu Caimari i Noguera

LIABRÉS I FERRER, PERE TOR (Inca, 1932)

-Goigs a santa Bàrbara venerada a l'església de santa Magdalena del puig d'Inca

Lletra de MN. Pere Joan Llabrés i Martorell

Col·lecció "Ximbellí", núm. 5

LLINÀS I CASELLAS, FRA. SEBASTIÀ TOR (Artà 1889-Inca 1921)

-Fervent Apòstol d'aquesta terra, que es cantà a les festes del centenari del Pare Rafel Serra, observant de Mallorca (1921)

MARTORELL I MIRALLES, P. ANTONI TOR (Montuïri, 1913)

-Goigs a sant Domingo de Guzmán, que li canten a la seva parròquia de la ciutat d'Inca

Lletra de Mn. Pere Joan Llabrés i Martorell

Col·lecció "La Sibil·la", núm. 79

-Goigs a santa Maria la Major, que es venera a la seva parròquia d'Inca

Lletra de Mn. Pere Joan Llabrés i Martorell

Col·lecció "la Sibil·la", núm. 94

-Goigs a la Mare de Déu del Roser, que es venera a la parròquia de Sant Domingo d'Inca

Lletra de Mn. Pere Joan Llabrés i Martorell

-Goigs a sant Blai i a sant Gil, antics patrons dels conradors d'Inca

Lletra Mn. Pere Joan Llabrés i Martorell

Col·lecció "La Sibil·la", núm. 137

-Himno del colegio Beato Ramon Llull de Inca

Lletra del P. Miquel Colom Mateu TOR

-Himne del col·legi Beat Ramon Llull d'Inca

Lletra de fra Miquel Colom i Mateu TOR

MATHEU I MULET, MN. ANTONI (sa Vileta, 1933-1984)

-Goigs a la venerable sor Clara Andreu, monja jerònima del monestir de sant Bartomeu d'Inca

Lletra de Mn. Miquel Bonnín i Forteza  
Col·lecció "La Sibil·la", núm. 15

MISERACHS, MONS. VALENTÍ

-Goigs en lloança dels gloriosos màrtirs sant Abdon i sant Senén,  
patrons de la ciutat d'Inca  
Lletra de Mn. Joan Roig i Monserrat  
Col·lecció "Ximbellí", núm. 13

REBASSA I BISQUERRA, MN. PERE (Ciutat de Mallorca, 1919-1974)

-Himno dels Colegio Santo Tomás de Aquino i del Liceo Santa Teresa  
de Jesús  
Lletra del P. Jaume Prohens Bordoy C. R.

RIPOLL I BAUZÀ, SEBASTIÀ (Ciutat de Mallorca 1899-Inca 1959)

-*Viva Inca* (pasdoble)  
-*Vals La Constancia*

SALAS I SEGUÍ, MN. BERNAT (Campanet-Inca 1874, Palma 1932)

-Missa in honorem Sanctae Mariae Majoris  
-Himno a Inca  
Lletra de mestre Miquel Duran i Saurina  
-Himne de la pelegrinació franciscana, a Santa Magdalena del Puig  
d'Inca  
Lletra de Mn. Miquel Costa i Llobera  
-Himne oficial del Cercle d'Obrers Catòlics d'Inca  
-Cantico para la inauguración de la Cruz monumental del puig d'Inca  
-Cançó del Pancaritat  
-Lletra de mestre Miquel Duran i Saurina  
-Himne a Santa Maria la Major  
Lletra de Gabriel Lladrés  
-Himne al Sant Crist d'Inca  
-Goigs als sants patrons d'Inca, Abdon i Senén  
Lletra de Mestre Miquel Duran i Saurina  
Col·lecció "Ca-nostre"  
-Himne patriòtic, dedicat al regiment d'Inca 1925  
-Himne al V.P. Fra Rafel Serra  
Lletra de Mn. Andreu Caimari i Noguera

SANTANDREU I MORAGUES, JOAN (Geltrú de Vilanova 1907-Inca 1956)

-Constancia (pasdoble)

TORRE I SANTAMARIA, SOR NATIVIDAD, C.R.L.

-Goigs a llaor de santa Paula, que es venera al monestir de sant

Bartomeu d'Inca  
 Lletra de Llorenç Moyà i Gilabert de la Portella  
 Col·lecció "La Sibil·la", núm. 33

TORRANDELL I JAUME, ANTONI (Inca 1881-Ciutat de Mallorca 1963)

-Inca  
 Per a simfònica amb versió per a banda  
 -Inca  
 Per a piano  
 -Himno del Congreso Eucarístico Comarcal-Inca  
 Lletra de Mn. Andreu Caimari i Noguera  
 Editat per la comissió del Congrés  
 -Fe, Pàtria i Amor, himne de l'Orfeó l'Harpa d'Inca  
 Lletra de Mn. Andreu Caimari i Noguera  
 R. Deiss Editer, París

## FONTS I BIBLIOGRAFIA

Col·lecció "Ximbellí"

Catàleg de la col·lecció de goigs "La Sibil·la", Salleras i Juan, Francesc. Palr 1996

PARETS I SERRA, JOAN; ESTELRICH I MASSUTÍ, PERE; MASSOT MUNTANER, BIEL: *Compositors de les Illes Balears*. Pollença, 2000.

CORTÈS I FORTEZA, SANTIAGO: *Els goigs de les parròquies del Raiguer i Mallorca*. Consell, 2000.

V Nit Bielenca, homenatge al compositor Antoni Torrandell. Búger, 1995.

VIII Nit Bielenca, homenatge al compositor Mn. Bernat Salas. Búger, 1998.

*Coronación canónica de la imagen de Santa María la Mayor*. Inca, 1967.

50è aniversari Sto. Tomás de Aquino-Santa Teresa de Jesús, Inca, 1996.

Homenatge a mossèn Bernat Salas Seguí, músic de Nostra Terra. Inca, 1932.

Arxiu de la Unió Musical Inquera.

# LA REFORMA DE L'EDIFICI DEL PES DES BESSÓ COM A NOVA SEU DE L'ESCOLA MUNICIPAL DE MÚSICA ANTONI TORRANDELL 2004

JAUME LLUÍS SALAS

## MEMÒRIA DESCRIPTIVA

### 1.1. Dades generals

#### 1.1.1. Autor de l'encàrrec

El present projecte és redacta per encàrrec de l'Ajuntament d'Inca.

#### 1.1.2. Equip redactor

L'autor del projecte són els arquitectes:

##### **Jaume Lluís Salas**

Com a arquitecte col·legiat al Col·legi Oficial d'Arquitectes de les Illes Balears amb NIF **78213791-Z** i nombre de col·legiat **359416**.

##### **Marià Castelló Martínez**

Com a arquitecte col·legiat al Col·legi Oficial d'Arquitectes de les Illes Balears amb NIF **41456827-V** i nombre de col·legiat **407488**

#### 1.1.3. Objecte del projecte

Rehabilitació de la planta primera de l'edifici del Pes des Bessó, situat al c/ de Dureta, s/n, de la ciutat d'Inca.

La planta primera rehabilitada servirà d'espai per a l'Escola Municipal de Música Antoni Torrandell.

#### 1.1.4. Programa de necessitats

El programa ha estat definit en successives reunions amb el client.

Es defineixen quatre zones bàsiques.

- Un despatx de direcció.
- Un despatx de secretaria.
- Quatre sales d'ensenyança instrumental individual, amb una superfície

mínima de 15 m<sup>2</sup>.

- Quatre sales d'ensenyança no instrumental, amb una superfície mínima de 25 m<sup>2</sup>.
- Reforma dels serveis sanitaris existents.

## 1.2. Antecedents

### 1.2.1. Dades de la parcel·la

La reforma afecta la planta primera de l'edifici de Pes des Bessó, situat al c/ de Dureta, s/n, de la ciutat d'Inca. L'edifici consta de planta baixa més dues plantes pis. Fou objecte d'una reforma als anys 80.

Per construir-se dintre d'una edificació existent, en ús, i com a reforma d'aquest, compta ja amb arquetes d'escomesa de tots els serveis necessaris: aigua, llum, telèfon, xarxa de sanejament i pluvials, etc.

### Edificació existent

Com es pot comprovar en els plans d'estat actual, el projecte afecta tan sols la planta primera de l'edifici existent de tres plantes. A la planta baixa s'allotja en aquests moments un centre sanitari i a la segona, una sala polivalent de conferències. Per tant, l'edifici consta de planta baixa més dues plantes pis. La façana principal que dóna al carrer de Dureta està catalogada; tot i així, el present projecte no la modifica en cap part.

### 1.2.2. Condicions urbanístiques

El solar compleix amb l'article 73-b de la Llei del sòl.

Planejament vigent: PGOU d'Inca. BOCAIB núm. 30 10/03/93.

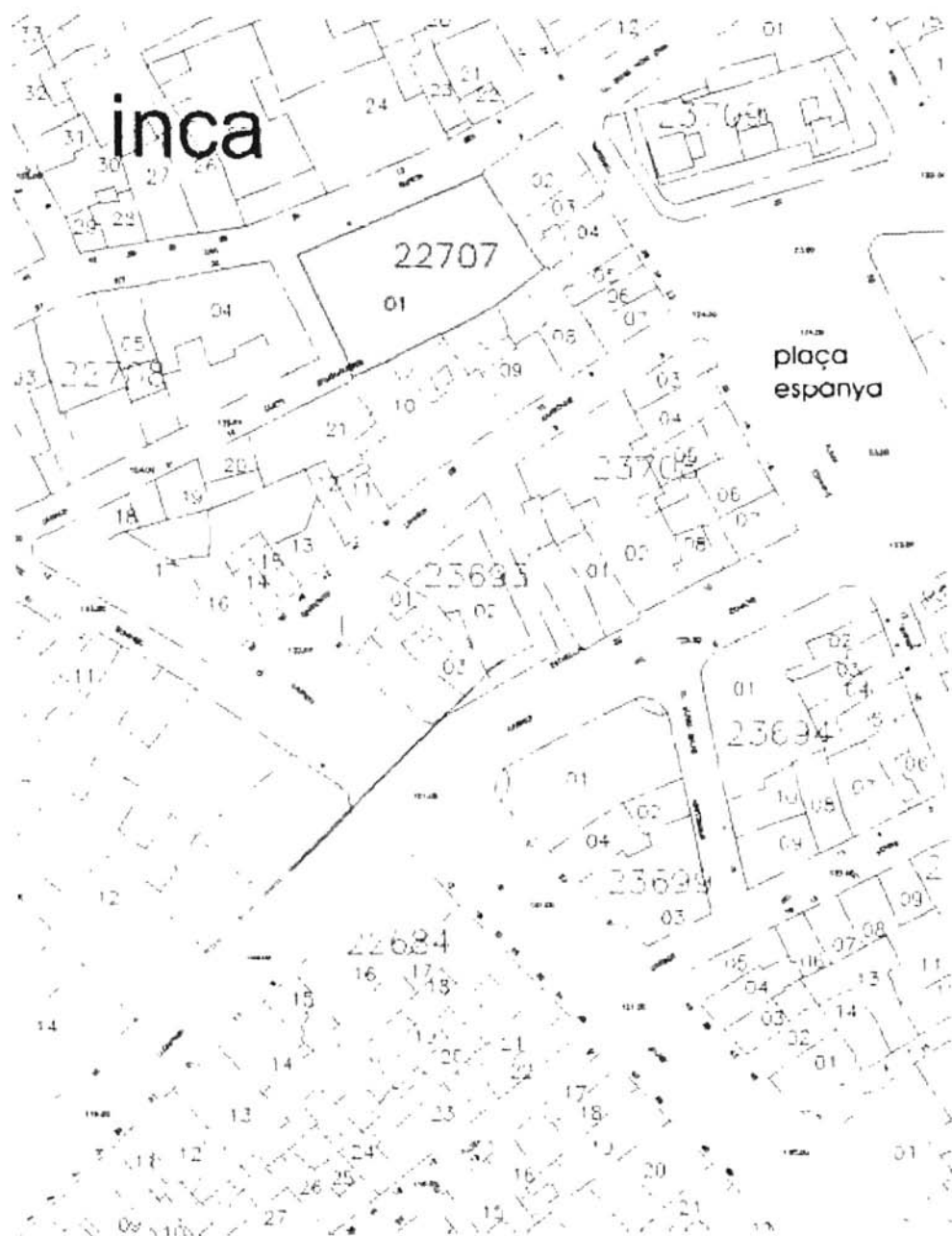
La parcel·la s'ubica en sòl classificat com a urbà.

CONCEPTE	PLANEJAMENT	PROJECTE
Classificació del sòl	URBA	L'existent
Zonificació	Casacantó	L'existent
Parcel·lació	---	L'existent
Cobertura Profunditat edificable	45% 14.206 m <sup>2</sup> 568 m <sup>2</sup>	L'existent
	35 m <sup>2</sup> /m <sup>2</sup> 1420 m <sup>2</sup> 426,18 m <sup>2</sup>	L'existent
Volum o Edificabilitat	---	L'existent
	2,5 m <sup>2</sup> /m <sup>2</sup>	L'existent
Ús	Equipament sanitari	Equipament Docent

Situació de l'edifici en la parcel·la (Figura 2)		ENTRE MITIGERES	ENTRE MITIGERES
Secoració s'indica	Entre edificis	----	L'existent
	Façana	----	L'existent
	Fondataria	----	L'existent
	Dirada	----	L'existent
	Escalera	----	L'existent
Alçada màxima	Mètres	10 m	L'existent
	N. de plantes	P.B. + 2	L'existent

Nota: els arquitectes fan costar que l'edifici no s'ajusta





**emplaçament**

jaume luis + maria castello    o q . t e . t e s    www . o q . t e . t e s . c o m

en aquests moments a l'ús proposat pel projecte.

#### 1.4. Descripció del projecte

##### 1.4.1. Descripció i justificació de la solució adoptada

L'edifici del Pes des Bessó està conformat per tres plantes, una part corresponent a l'edifici històric, i una ampliació i una reforma duta a terme als anys 80. A la planta baixa s'allotja en aquests moments un centre sanitari; a la primera, la Biblioteca municipal que es traslladarà al Claustre de Sant Domingo; i a la segona, una sala polivalent de conferències. La part que es va ampliar alberga les dependències de la ràdio i la televisió de la ciutat d'Inca.

La intervenció del projecte afecta exclusivament la planta pis, on s'allotjarà un cop finalitzades les obres l'Escola Municipal de Música Antoni Torrandell. Per tant, el projecte no intervé en cap modificació estructural o de façana (que en aquest cas està catalogada).

##### Estudi DAFO de l'edifici existent:

Debilitats	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Mal estat de la coberta</li> <li>• Deteriorament de l'edifici per falta de manteniment</li> <li>• Mal estat i posició dels serveis sanitaris</li> <li>• Hall inhòspit i sense ús</li> <li>• Manca d'instal·lacions de climatització</li> </ul>
Amenaces	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Possibilitat de goteres i excessu pont tèrmic pel mal estat de la coberta i per la falta d'aïllament tèrmic</li> <li>• Deteriorament de l'edifici per a la incapacitat de neteja dels seus tancaments de vidre.</li> </ul>
Fortaleses	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Ubicació estratègica d'entre del municipi</li> <li>• Estructura porticada de farrigó en bon estat</li> <li>• Gran espai d'entrada i distribució (Hall)</li> <li>• Possibilitat de ventilació creuada</li> </ul>
Oportunitats	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Mil·lora espacial, estètica i d'ús de l'edifici</li> <li>• Convertir el Hall en un espai emblemàtic, aconseguint un lloc d'espera-relació-exposició.</li> <li>• Il·luminar zenitalment el Hall</li> <li>• Condicionar l'edifici amb instal·lacions de climatització</li> <li>• Crear un espai adequat per a desenvolupar l'activitat d'escola de música</li> <li>• Utilització de material adequats per a l'acústica</li> </ul>

Edifici: Casal del Pes des Bessó

Les intervencions que es duran a terme són les següents:

### **Redistribució de planta primera**

Es realitzarà la demolició de tots els envans de la planta, exceptuant els corresponent amb la zona de banys. Així mateix, es procedirà a eliminar tota la façana vidrada interior d'alumini que està en contacte amb el triple espai. Es durà a terme una nova distribució segons queda indicat en els plànols, a fi d'acollir el programa de necessitats. Aquesta es farà a base de parets interiors aïllades acústicament per acollir l'ús d'escola de música.

Es construirà una barana metàl·lica per tal de preservar l'espai de distribució de les sales que queda en contacte amb el triple espai. El terra vendrà pavimentat amb moqueta sobre el paviment existent.

### **Criteris per a la distribució dels espais**

La nova distribució presentada dona cabuda al programa de necessitats i al mateix temps dota d'un nou ús la planta primera. Els accessos a la planta es duen a terme a través de les dues escales existents, una principal just a l'entrada de l'edifici, i l'altra de secundària, al final del triple espai. Aquests dos recorreguts dotaran l'edifici d'una millor utilitat, a fi de donar cabuda i comoditat a un gran nombre d'usuaris de l'escola de música en una franja horària molt concreta.

Les escalen desemboquen a un espai de distribució obert al triple espai existent; aquesta connexió dona lloc a una major relació entre els usuaris de l'edifici.

L'espai de recepció, secretaria i direcció estan emplaçats a l'inici del recorregut per estar pròxim a l'accés principal.

Les sales d'ensenyança instrumental individual estan situades en primer terme; aquestes sales seran usades per un nombre mitjà de 3-4 usuaris. La il·luminació natural vindrà donada per les franges de vidre a banda i banda de la sala. La ventilació haurà de ser bàsicament forçada artificialment.

Les sales d'ensenyança no instrumental vénen a continuació de les anteriors i tindran un nombre mitjà d'usuaris de 15 persones. Aquestes sales obtenen llum natural a través de les finestres existents al fons de la sala, així com ventilació natural. Cada sala està distribuïda segons dos espais: un primer on s'ubica l'instrument musical i un segon, més relacionat amb la façana sud, que és on s'ubiquen els seients d'alumnat i professorat. La il·luminació natural vindrà de sud i lateralment als usuaris, a fi de no enlluernar-se.

Els serveis sanitaris no són objecte de modificació i es mantenen al mateix

lloc.

#### 1.4.2. Quadre de superfícies

Es recullen al quadre adjunt les superfícies de l'edifici, d'acord amb els següents elements, distribucions i circulacions.

- Un despatx de direcció.
- Un despatx de secretaria.
- Quatre sales d'ensenyança instrumental individual, amb una superfície mínima de 15 m2.
- Quatre sales d'ensenyança no instrumental, amb una superfície mínima de 25 m2.
- Reforma dels serveis sanitaris existents.

<b>SUPERFÍCIE ÚTIL</b>	<b>sala</b>	<b>m2</b>
<b>Planta Primera</b>		
despatx de direcció		8,97
despatx de secretaria		9,13
Sales d'ensenyança instrumental individual	A.N.I. 1	30,10
	A.N.I. 2	34,92
	A.N.I. 3	34,92
	A.N.I. 4	34,92
sales d'ensenyança no instrumental	A.I. 1	15,78
	A.I. 2	15,28
	A.I. 3	15,28
	A.I. 4	15,28
w.c.	W.C.	17,88
distribuïdor general	D.G.	65,05
distribuïdor particular	D.P.	4,10
<b>TOTAL SUP. ÚTIL - Planta 1 reforma</b>		<b>249,53</b>
<b>TOTAL SUP. CONSTRUÏDA - Planta 1 reforma</b>		<b>352,55</b>
<b>TOTAL SUP. ÚTIL</b>		<b>249,53</b>
<b>TOTAL SUP. CONSTRUÏDA</b>		<b>352,55</b>

## MEMÒRIA CONSTRUCTIVA

### 2.1. Estructura

#### 2.1.1. Descripció general del sistema estructural

No es modifica.

L'estructura existent és de formigó armat. Es resol amb una trama de pilars que suporten les jàsseres de cantell i els forjats. L'estabilitat horitzontal de l'edifici es confia als propis pilars.

#### 2.1.2. Elements estructurals

##### *Fonamentació i solera. Tensió admissible*

L'existent.

##### *Escales*

Les existents.

L'escala principal situada a l'entrada consta d'una llosa de dos trams de 25 cm de gruix que es recolza en els forjats de les plantes baixa i primera. A més, continua fins a la planta segona. Amplada: 1.60 m.

L'escala secundària està situada al fons del triple espai de façana, de les mateixes característiques que la primera. Amplada: 0.97 m.

##### *Forjats*

Els existents.

Es tracta de forjats unidireccionals formats per biguetes prefabricades de formigó pretensat i revoltos alleugerants de morter amb capa de compressió de 5 cm, sent el cantell total de  $30 + 5 = 35$  cm.

##### *Cobertes*

L'existent.

La coberta és inclinada de fibrociment sense aïllament tèrmic i està formada per unes encavalcades metàl·liques que cobreixen tot l'edifici en planta, exceptuant un petit terrat al sud-oest.

#### 2.1.3. Càrregues considerades en el càlcul

No s'ha procedit al càlcul atès que el projecte només afecta la reforma interior d'una planta de l'edifici sense afectar cap part estructural

### 2.2. Façanes i cobertes

#### *Tancaments de façanes*

Les façanes no es modifiquen.

#### *Cobertes*

Les cobertes no es modifiquen.

### 2.3. Particions interiors

#### Elements utilitzats en particions interiors

Les particions que formen les aules de música estan compostes per: fàbrica per revestir, de 7 cm de gruix, construïda segons NBE-FL90 i NTE-FFL, amb maons buits de 40 x 20 x 7 cm, assentats amb morter de ciment procedent de central M-40a (1:6), amb juntes d'1 cm de gruix, aparellats, fins i tot replantejament, anivellació i aplomat, part proporcional de lligades, minves i ruptures, humitejat de les peces i neteja, considerant un 3% de perdudes per ruptures i un 30% de minves de morter.

Envà alleugerit realitzat amb bloc buit de formigó d'àrids densos (*AD-HEA 60 R4/I*), de 40 x 20 x 7 cm, aparellats i rebuts amb morter de ciment M-40a (1:6), fins i tot replantejament, anivellació i aplomat, part proporcional de minves i ruptures, humitejat de les peces, eliminació de restes i neteja.

Aïllament acústic a dintre dels dos envans tipus *conforsound* 120 kg/m<sup>3</sup> gruix 4 cm en formats 100 x 100 cm fins i tot col·locació.

Les mampares estaran formades per: acristallament realitzat amb vidre laminar de seguretat forta, compost per 2 llunes de 6 mm i una làmina intermèdia de butiral de polivinil transparent, amb una de les seves llunes reflectores mitjançant capa metàl·lica dipositada per piròlisi a la seva cara exterior.

#### Elements utilitzats en les particions que formen els despatxos

Fàbrica per revestir, de 7 cm de gruix, construïda segons NBE-FL90 i NTE-FFL, amb maons buits de 40 x 20 x 7 cm, assentats amb morter de ciment procedent de central M-40a (1:6), amb juntes d'1 cm de gruix, aparellats, fins i tot replantejament, anivellació i aplomat, part proporcional de lligades, minves i ruptures, humitejat de les peces i neteja, considerant un 3% de perdudes per ruptures i un 30% de minves de morter.

Les mampares estaran formades per: acristallament realitzat amb vidre laminar de seguretat simple, compost per 2 llunes de 3 mm i una làmina intermèdia de butiral de polivinil color.

Envà de cartó guix 15+70+15, amb manta tipus IBR 80.

- Enrasat de cartó guix 70 +15, amb manta tipus IBR 80.

- Mampares amb vidre doble i opaques.

Tot segons s'indica als plànols d'obra.

### 2.4. Acabats interiors

#### Paviments

- En la totalitat dels espais de la planta primera exceptuant els WC: acabat amb tarima de pi 1a qualitat i 7 x 2,2 cm de secció, i/pp de llistons de pi 5 x 5 cm rebuts i anivellats amb guix negre, i/pp sòcol de pi de 7 cm i artells, i/apunyalat, escatat i tres mans de vernís de poliuretà P6/8 s/NTE-RSE-11.

- En els WC no es modifica el paviment de rajola existent.

**Revestiments verticals interiors**

- Planta primera
- Tots els paraments estaran formats per guarnit amb guix gruixut YG i emblanquinat de guix fi YF de 15 mm de gruix total en superfícies verticals.

**Sostres**

No es modifiquen, actualment són de guix.

**2.5 Fusteria, vidre, metall i ferreria****Fusteria exterior**

No es modifica.

**Fusteria interior****Portes de fusta**

- De distintes grandàries segons plànols de detall, totes amb farciment aïllant tipus *confordsound* 120. Algunes són RF. Ubicació segons plànols.

**Metal·listeria i ferreria**

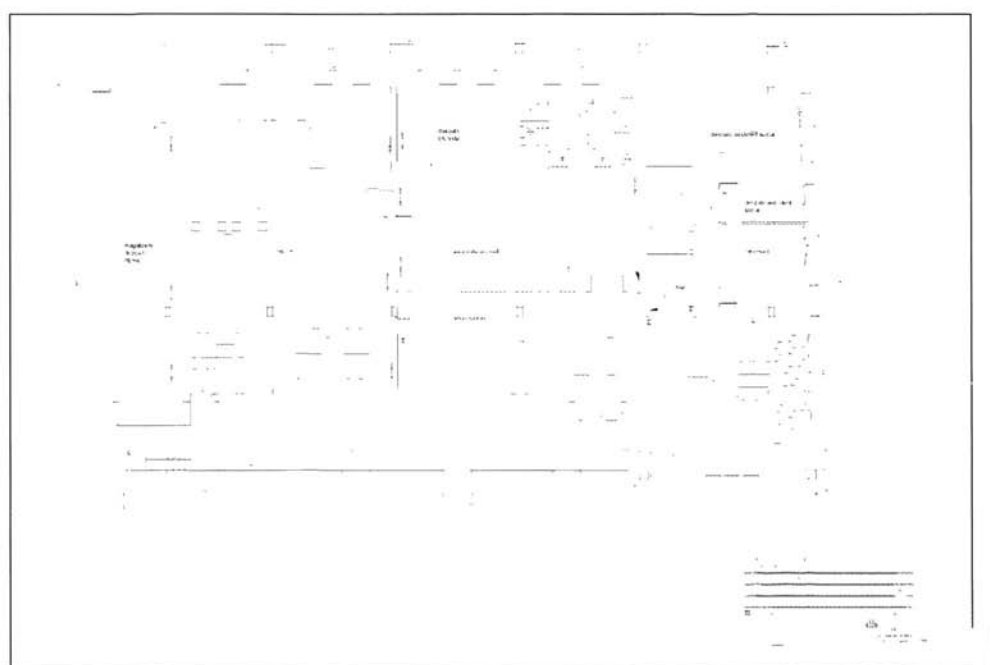
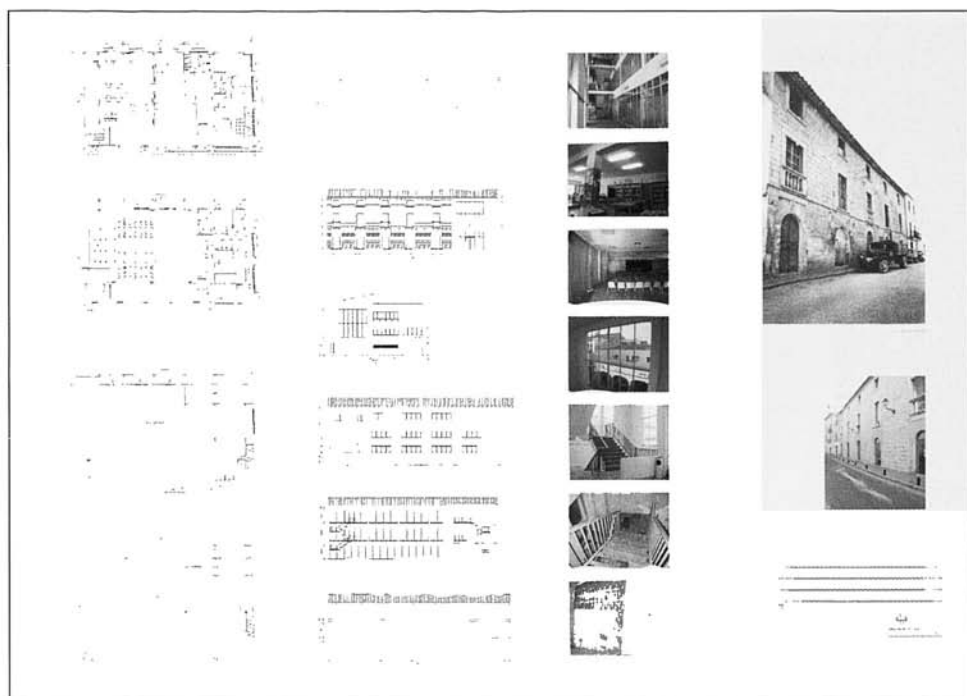
- Barana al nou passadís sobre el triple espai.
- A base de platines d'acer de 10 de gruix, segons detalls. Passamans tubular.
- Proteccions horitzontals de rodó de 16 mm.
- Fixacions ocultes a trobades amb paraments verticals i amb el paviment.

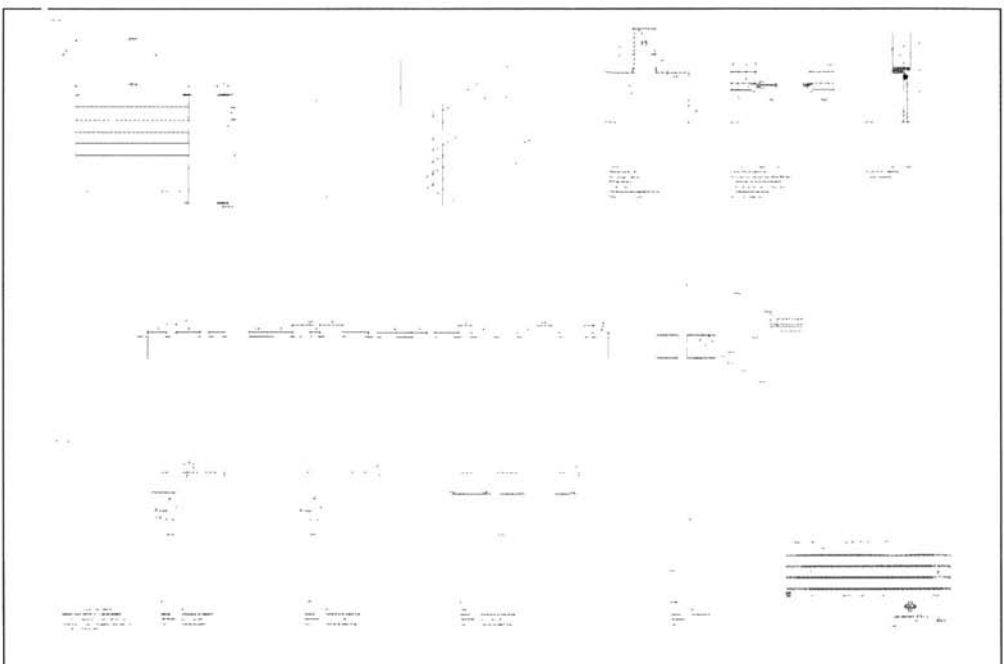


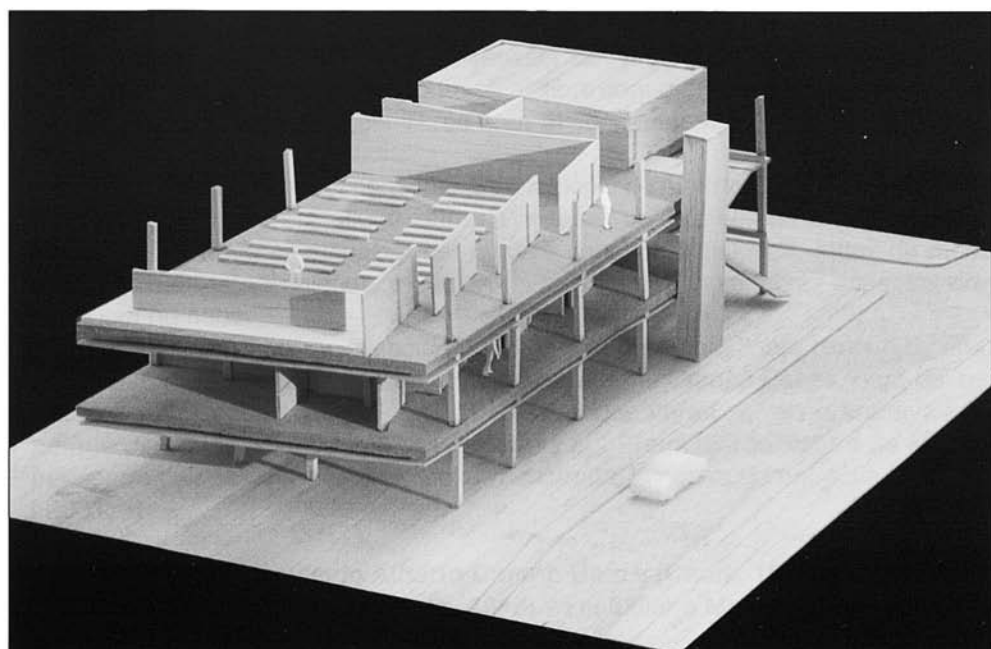
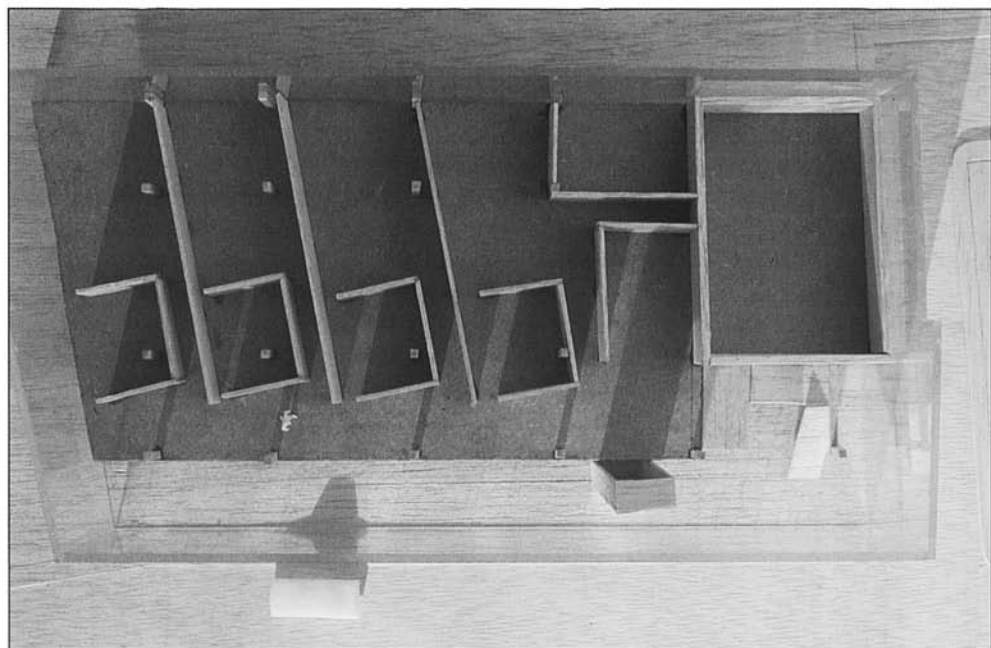
Acte d'inauguració de l'Escola Municipal de Música Antoni Torrandell













# MÉS AMB MENYS. EL CONCEPTE ARQUITECTÒNIC D'ALBERTO CAMPO BAEZA AL PARC BIT D'INCA (1995)

BARTOMEU MARTÍNEZ OLIVERI

*La forma sempre és conseqüència de la funció*

Louis Henry Sullivan, arquitecte americà (1856-1924)

## 1. Presentació

Un dels proverbis xinesos ens transmet que "cada edifici conté un somni" i és en aquest sentit que l'arquitectura humanitza la naturalesa i vol arribar a l'interior del ciutadà.

Sempre m'ha cridat l'atenció l'assaig del professor Joaquim Lladó<sup>2</sup> quan escriu que els viatgers sempre portaven el llibre com a símbol de les lletres i l'ètica de la saviesa, els viatges i els llibres eren el complement a l'educació de les persones.

"Més amb menys. El concepte arquitectònic de Alberto Campo Baeza al Parc Bit d'Inca (1995)" té l'objectiu de donar a conèixer un dels edificis arquitectònics de la ciutat d'Inca que és actualitat per la seva concepció històrica, reflex de modes culturals, habilitats tècniques, expressions artístiques i molts altres aspectes de la conducta humana.

Aquest article d'investigació local té el seu germen a l'obra d'uns dels arquitectes espanyols de rellevància internacional, Alberto Campo Baeza, obra del qual tractarem els seus aspectes tècnics i artístics, que varen ser els grans avaladors perquè dia 27 de juliol de 2003 se li atorgà el I Premi d'Arquitectura de Mallorca per ser un dels edificis més significatius construït a la nostra illa entre els anys 1997 i 2001.

## 2. La figura de l'arquitecte Alberto Campo Baeza (Cadis, 1946)

Alberto Campo Baeza (Cadis, 1946) va estudiar a Madrid a l'Escola Tècnica

1 Historiador de l'Art (UIB).

2 LLADÓ, Joaquim, Gran Tour, Madrid, Jesús Tablate Miquis Editor, 1995.

Superior d'Arquitectura (1971), on es va doctorar l'any 1982. Ha impartit classes a Madrid, Zurich i les darreres a la Universitat de Pensylvania (Filadèlfia, 1986-1999). Fou el guanyador del concurs del *Festival Hall* de Santander. Entre les seves obres més importants construïdes a Espanya sobresurten de manera molt notable l'Ajuntament de Fene (1980), l'Escola Pública de Sant Fermí de Madrid (1985), la Biblioteca Pública d'Orihuela (1992), una escola pública a Cadis (1992) i l'obra a la qual dedicam aquest article: el Centre BIT d'Inca.

El mateix any que va guanyar aquest guardó de gran prestigi va realitzar l'exposició titulada *Obras y Proyectos* a la Galeria de Dessa (Ljubljana).

Actualment els seus projectes arquitectònics inclouen la Caixa General d'Estalvis de Granada, el Museu Mercedes Benz d'Stuttgart i un projecte privat per al dissenyador de la firma Gucci, Tom Ford a Santa Fe, Nuevo México.

La seva formació està inscrita dintre del racionalisme arquitectònic. Recull els postulats de la Bauhaus de Walter Gropius: "L'ensenyança de l'arquitectura, no com a monuments aïllats sinó com a necessitats socials."<sup>3</sup>

Les obres i la teoria d'aquest arquitecte tenen una sèrie de denominadors en comú com són la simplicitat de formes, del retorn als volums elementals com veurem (el cub, l'esfera, el cilindre) i de la lògica constructiva per damunt de l'evasió ornamental.

Campo Baeza està davant un concepte transcendental per a l'arquitectura europea i que posarà de manifest al Parc Bit: les necessitats de les persones com a centre de tota planificació arquitectònica. Entronca amb el postulat de Le Corbusier, el pare de l'arquitectura moderna, quan diu que la casa és una màquina d'habitar. *La idea construïda. La arquitectura a la luz de las palabras*, aquest és l'escrit de Campo Baeza de l'any 1996 en el qual constata que la història de l'arquitectura no és més que la història de les idees construïdes.

Els conceptes arquitectònics de Campo Baeza són els següents:

- Anàlisi del context
- Funció de l'edifici
- Composició estructural
- Construcció, però més que un minimalisme reclama essencialisme

En una ocasió varen preguntar a l'escultor nord-americà Richard Serra quina era la diferència entre l'art i l'arquitectura. La seva resposta va ser estrictament contundent: "L'Art no té cap utilitat." Evidentment, l'arquitectura té una forta utilitat i potser que en aquest valor radiqui el seu interès real. Campo Baeza sap que aquest llenguatge artístic està profundament implicat i anellat a la realitat, és per a tots, és el lloc on viure, jugar, treballar o dormir, és el teatre de la vida.

3 TAFURI, Manfredo, *Arquitectura contemporánea*, Madrid, Editorial Aguilar, 1978.

### 3. Definició del seu concepte

#### Més amb menys

Aquestes paraules de Ludwig Mies Van der Rohe (1886-1969), **Més amb menys**, signifiquen que l'arquitectura és la idea construïda i no dona tanta importància que ho siguin els detalls. Campo Baeza destaca per la creació d'espais neutres, tractant els materials amb total honradesa i l'estructura amb integritat. L'espai total produeix un plaer sensual i l'acabat dels materials és admirable.

El sabor CB (Gust a Campo Baeza) trasllada les idees damunt el terreny amb un precís nombre d'elements. Aquesta simbiosi entre la seva concepció personal i professional amb el medi, la transcriu amb termes de:

- Paradís d'identitats
- Recerca de la satisfacció de l'esperit

El seu corpus teòric parla de construcció racional sumada a l'emoció irracional; és el que ell anomena concepte i passió.

Netedat visual, conjunció de línies, llum dels volums, Campo Baeza aclama un monument per a la idea com a l'Escola pública de Châtillon (*França*), construïda l'any 1995. El seu col·laborador fou Bruno Mercier i ells varen apostar per la perspectiva, l'estudi de seccions, models i elevacions, economia d'elements i estructures, caixa compacte de formigó, entrades de llum a base de quadrats i rectangles.

La lògica, l'ordre i la claredat casen amb els postulats de la mateixa naturalesa. L'entrada principal o hall és resolta amb una diagonal de llum des de l'exterior. La llum és el luxe de l'arquitecte, el material més ric i valuós amb què podem comptar els arquitectes. Espai, estructura i llum són la màxima combinació d'un arquitecte.

### 4. L'encàrrec de l'obra i la recompensa del premi: Centre Balear d'Innovació Tecnològica (Centre BIT). Inca 1995

#### FITXA TÈCNICA

##### Promotor

- Conselleria d'Agricultura, Comerç i Indústria

##### Col·laboradors

- Ignacio Aguirre López, Antonio Pérez i Antón García Abril
- Gener de 1997 / Maig de 1998 (data del projecte/data final d'obra)

##### Aparellador i arquitecte tècnic

- Julio Pérez Amigo

##### Constructor i emplaçament

- FCC Balears / Polígon de Can Matzarí

C/ dels Sellaers, s/n.

Premi d'Arquitectura i premi a l'apartat d'edificis públics o col·lectius d'entre els anys 1997-2001. Els finalistes varen ser els projectes del Conservatori de Música i Dansa de Palma, dels arquitectes Sr. Jaume Coll i Sra. Judith Leclerc; i per altra banda, les oficines del Parc BIT de Palma, del Sr. Jaime Sicilia. El jurat del I Premi d'Arquitectura,<sup>4</sup> presidit pel Sr. Rafel Rigo, va ressaltar el següent: "... la intel·ligència estratègica en les decisions inicials referides a la implantació, així com també l'emoció plàstica que genera l'edifici amb la seva relació amb el paisatge. La funcionalitat de l'edifici esdevé per la seva construcció d'oficines d'alta tecnologia en un solar que té forma triangular en el polígon industrial de Can Matzarí."

Segons Baeza, fent aquest triangle creava un jardí a una zona industrial, un pulmó verd per als sentits.

Conjuga a la perfecció la construcció sòlida, el clima i el terreny. A un mitjà de comunicació, l'arquitecte deia el següent:

"La arquitectura es la idea construida, yo no creo que lo importante sean los detalles."<sup>5</sup>

Destaca la utilització de pilastres pures i netes més la transparència dels vidres com a elements separadors d'espais. Aquest rigor racionalista va imposar volums nets i clares connotacions cubistes al Centre BIT d'Inca. La transparència de la seva arquitectura fa que els grans finestrals de l'interior del pati deixin veure l'estructura interna i es doni així una imatge simultània de les diverses parts de l'edifici.

Analitzant el fet constructiu de Baeza podem puntualitzar que la traça inicial és aixecar un alt mur de pedra de marès seguint els traçats triangulars del solar, creant un recinte tancat. Així obtenim una caixa de travertí (marbre) oberta al cel. La llibertat creadora de Campo Baeza és més gran gràcies a una concepció del seu treball que es basa en una arquitectura de dintre a fora.

A la resta de punts de la trama es planten arbres fruiters olorosos: tarongers mediterranis.

Així es crea un *jardí secret* a l'interior del qual hi ha espais de treball. Un cop més es crea una arquitectura amb una base estereomètrica de pedra, una caixa a tall de podi invertit sobre la qual es recolzen uns lleugers elements tectònics. Amb una enorme precisió i la màxima economia de mitjans.

Baeza a través del centre BIT s'interessa pels materials com a element expressiu. La seva obra crida fortament l'atenció per la sàvia utilització que fa dels materials, una simfonia clara dels seus espais centrífugs. L'espai d'Inca no és tancat sinó que s'obre cap a l'exterior buscant la integració cap al medi.

4 El jurat va estar format pels següents membres: Sr. Rafel Rigo, president de la Junta comarcal del COAIB; Sr. Bernat Català, tresorer de la Junta comarcal del COAIB; Sr. Óscar Romero Crosa, arquitecte; Sr. Francesc Planas, arquitecte; Sr. Javier Frechilla, arquitecte; Sr. Rafel Ruisánchez; Sr. Federico Soriano, arquitecte; secretari Sr. Joan Morey.

5 Entrevista al diari *La Razón* de Madrid (03-IX-2003)

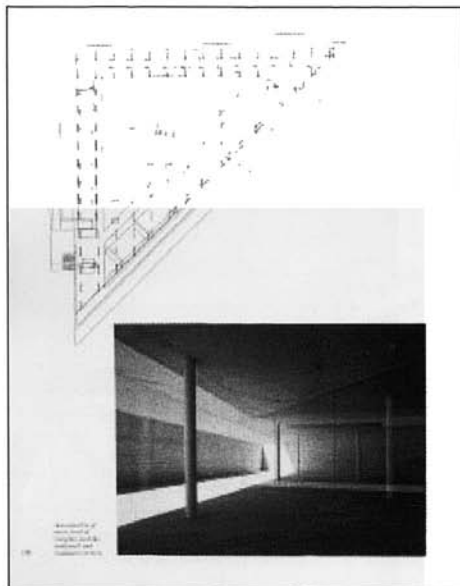


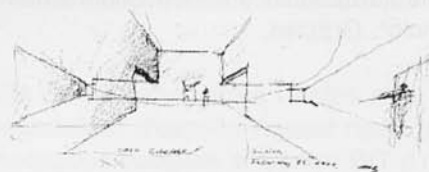
## Conclusió

Aquest centre de primer ordre dins l'arquitectura d'avantguarda, tal i com ho ressenyen les obres i estudis dedicats a l'esmentada especialitat de les belles arts, ofereix una interpretació molt particular del minimalisme que el propi arquitecte anomena com hem vist *Sabor de CB* en clara al·lusió a les inicials del seu nom.

Tota persona que visiti el **Centre Bit d'Inca** sentirà que la llum transformada en forma arquitectònica és el lloc ideal per treballar, un espai mogut per l'interès dels sentits que conjuga a la perfecció la construcció sòlida, el clima i el terreny. Mentre Europa, Espanya, Balears, Inca segueixen el seu camí cap a la unitat, el Centre BIT d'Inca és un exemple cap a la diversitat. L'arquitectura és la font de primera mà que ens fa conèixer la nostra societat.

Aquest equipament de referència mundial a la nostra ciutat contempla també les sorpreses; com deia l'arquitecte americà Louis Sullivan "la forma sempre és conseqüència de la funció". Gràcies.

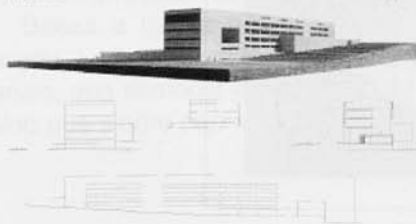
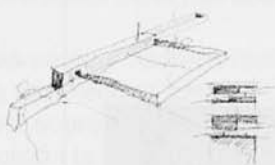




La casa de Gaspar a Zahora (Cadix, 1992)

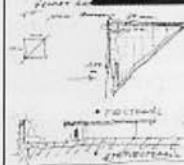
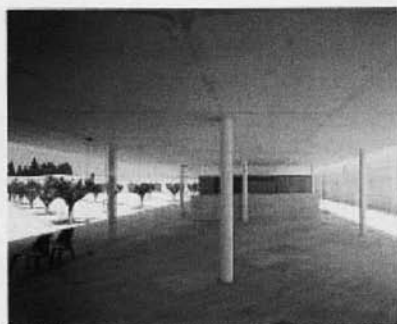
Escola pública, CHÂTILLON,  
França 1995  
i Col·laboració amb J. Bouché

Una casa de la qual, des dels seus orígens, s'espera que sigui un exemple de la nova arquitectura. El projecte és el resultat d'un treball conjunt de l'arquitecte i dels propietaris, amb l'objectiu de crear un espai que sigui a la vegada un centre de la vida social i un espai de treball. El projecte es basa en la idea d'una casa que sigui un espai de treball i un espai de vida social.



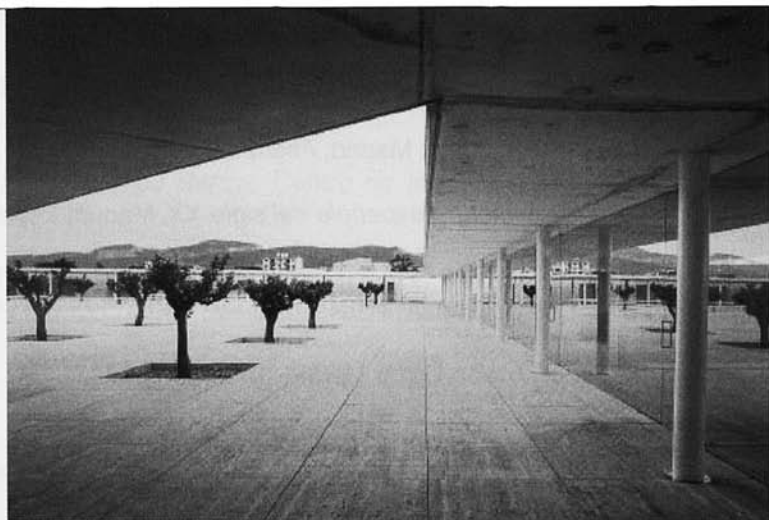
Escola pública de Châtillon (França)  
1995

El projecte es basa en la idea d'una casa que sigui un espai de treball i un espai de vida social.



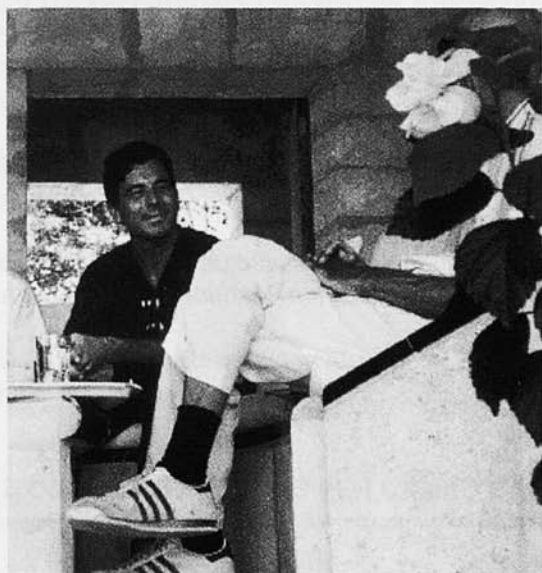
El projecte es basa en la idea d'una casa que sigui un espai de treball i un espai de vida social.





132

## PARC BIT INCA 1995



Alberto Campo Baeza

## Bibliografia

AAVV, *Premis d'Arquitectura de Mallorca 1997-2001*, Palma, COAB, 2003.<sup>6</sup>

BONFANTI, E., *Arquitectura racional*, Madrid, Alianza Editorial, 1983.

CAPITEL, Antón et alia, *Arquitectura española del siglo XX*, Madrid, Espasa Calpe, 1996.

FRAMPTON, K. et alia, *Campo Baeza*, Massachussets, 1996.

JAUZE, C., *Campo Baeza*, Munilla-Lería, Madrid, 1996.

JODIDIO, Philip, *Architecture Now! (Arquitectura hoy)*, Barcelona, Editorial Taschen, 2002.<sup>7</sup>

LLADÓ, Joaquim, *Gran Tour*, Madrid, Jesús Tablate Miquis Editor, 1995.

MARCHAN, S., *Historia de la Arquitectura. El siglo XX*, Madrid, Magisterio Español, 1973.

MORATA SOCIAS, Josep, *Le Corbusier y el pasado*, Palma, COAB, 1993.

PIZZA, Antonio, *Alberto Campo Baeza. Works and Projects*, Barcelona, Gustavo Gili, 1999.

SALABERT, Pere, "Coito, luego existo. Notas acerca de la ciudad contemporánea" a *Revista D'ART. Imatges de la ciutat*, Universitat de Barcelona (UAB), núm. 23, Barcelona, 1997, p. 9-35.

SEGUÍ AZNAR, Miquel, *Arquitectura contemporánea en Mallorca (1900-1947)*, Palma, COAB, 1990.

SHARP, Dennis, *Diccionario de Arquitectos i Arquitectura*, Barcelona, CEAC, 1993.

TAFURI, Manfredo, *Arquitectura contemporánea*, Madrid, Editorial Aguilar, 1978.

---

6 El jurat i l'equip de redacció d'aquesta publicació va decidir presentar com a imatge a la coberta principal del llibre *El Centre BIT d'Inca* de Campo Baeza.

7 Aquesta publicació de caràcter mundial té com a imatge a la coberta principal del llibre *El Centre BIT d'Inca* de Campo Baeza.

## HEMEROTECA, ASSAIGS I ARTICLES

AAVV, "Alberto Campo Baeza. Una scuola e una casa a Cadice" a *Revista Casabella* 593, setembre 1992.

AAVV, "Alberto Campo Baeza. Centro de Innovación Tecnológica en Inca" a *El Croquis* 90, 1998.

FRESNEDA, Carlos, "Alberto Campo Baeza, invitado al templo de Mies van der Rohe" a *El Mundo Día de Baleares*, 31 de març de 2003.

GUERRA, R., *Madrid. Nueva Arquitectura*, RGV, Madrid, 1985.

R.L., "Los arquitectos de Mallorca premian las mejores obras" a *Última Hora*, 27 de juliol de 2003, p. 20-21.

VERD, Sebastià, "Arquitectures" a *Diario de Mallorca*, 19 de juliol de 2004, p. 18.

VICENS, Miquel, "Meritorias excepciones. El libro de los Premis de Arquitectura 1997-2001" a *Diario de Mallorca*, 5 d'octubre de 2003, p. 38-39.

TORRES, Marta, "La arquitectura es la idea construida, yo no creo que lo importante sean los detalles" Entrevista al **diari** *La Razón* de Madrid (03-IX-2003).

## CATÀLEGS D'EXPOSICIONS I REVISTES ESPECIALITZADES

AAVV, *Campo Baeza. Obras y Proyectos*, Colegio Oficial de Arquitectos de Andalucía Occidental, Màlaga, 1986.

AAVV, *Alberto Campo Baeza. Documentos de Arquitectura 2*, Colegio Oficial de Arquitectos de Andalucía Occidental, Almeria, 1987.

AAVV, "Alberto Campo Baeza. Essentiality: More with less" a *A+U Architecture and urbanism* 264, 1992.

AAVV, *Alberto Campo Baeza*, Accademia di Spagna, La Sapienza University, Rome, 1996.

## LLISTAT D'OBRES EXECUTADES PER CAMPO BAEZA

**1971**

Projecte de la Festival Hall, Santander

**1973**

Projecte del Parador Nacional de Cuenca

**1974**

Casa de García del Valle, ciutat de Santo Domingo, Algete, Madrid

**1976**

Col·legi Oficial d'Arquitectes de Sevilla

Universitat Laboral d'Almeria

**1979**

Projecte per al Concurs Nacional d'Escoles del MEC

**1981**

Centre Cultural de Guernica (Biscaia)

**1982**

Projecte per al gimnàs de la Ciutat Universitària de Madrid

**1983**

Escola Pública de San Sebastián de los Reyes (Madrid)

**1985**

Escola Pública de San Fermín (Madrid)

**1989**

Escola Pública de Loeches (Madrid)

**1990**

Llibreria de Fuencarral (Madrid)

**1992**

Centre Cultural de Villaviciosa de Odón (Madrid)

**1995**

Llibreria de la Universitat d'Alacant

**Centre Balear d'Innovació Tecnològica (BIT) a Inca (Mallorca)**

Projecte per al Ministeri d'Afers Estrangers (Madrid)

Projecte per a la Casa Social de Leganés (Madrid)

**1996**

Museu Elsa Peretti de Sant Martí Vell (Girona)

**1997**

Gimnàs Leonardo da Vinci de Majadahonda (Madrid)

**1998**

Museu Nacional d'Arqueologia Marítima (Cartagena)

**1999**

Caixa General d'Estalvis de Granada

Oficines de la Junta d'Andalusia

# LA REHABILITACIÓN DEL CLAUSTRO BARROCO DE SAN DOMINGO DE INCA. PROYECTO DE RESTAURACIÓN, ASPECTOS TÉCNICOS Y FORMALES

ÓSCAR ROMERO CROSA

## Apuntes históricos

El convento de San Domingo fue el cuarto convento que la Orden de los Dominicos fundó en Mallorca en el año 1604, la iglesia se finalizó en 1689. El Claustro anexo se construyó más tarde, se inició en 1730 finalizándose en 1800. La orden de los dominicos lo habitó hasta el año 1835. Posteriormente fue sede de la prisión, de la guardia civil y de los juzgados de Inca.

El conjunto del convento y el claustro tienen la declaración de **Bien de Interés Cultural con categoría de monumento**, mediante Decreto 78/1994 de 9 de junio de 1994, del Govern balear.

En junio de 1990 el Govern balear a través de la Consejería de Obras Públicas y Ordenación del Territorio elaboró un proyecto de rehabilitación del edificio para destinarlo a Biblioteca Municipal y Archivo Histórico.

El Ayuntamiento ha realizado las dos primeras fases de este proyecto, una la realización de la cubierta, y la otra la construcción de los forjados y bóvedas del claustro durante los años 90.

En el año 2001 el Ayuntamiento de Inca adjudica las obras correspondientes a la fase de acabados con una importante modificación del proyecto tanto en distribución como materiales.

## El edificio

El edificio del claustro de planta cuadrangular está adosado a la iglesia de San Domingo y cuenta con planta sótano, baja, primera y segunda. El acceso al edificio se realiza a través del antiguo huerto del convento, hoy plaza pública lindante con la avenida Germanies.

El destino principal del edificio es la Biblioteca Municipal y Archivo Histórico de Inca así como las oficinas Departamento de Cultura del Ayuntamiento de Inca.

Los criterios de intervención sobre el edificio son tres:

-En primer lugar preservar los valores expuestos en la memoria de declaración como **BIC**, y que se pueden resumir básicamente en conservar la configuración del claustro (casi cuadrado de 22,30 x 21,60 m y su corredor de 3,70 m) formado por una serie de seis por siete arcos carpaneles que descansan sobre columnas circulares con ligero énfasis sobre los capiteles y que a la vez reposan sobre un zócalo interrumpido por cuatro accesos que dan al patio. La simplicidad y austeridad del mismo le confieren un gran carácter.

-Por otra parte, los propios de la ficha A-055 del catálogo de elementos de interés artístico, histórico, ambiental y de patrimonio arquitectónico de Inca y que podríamos resumir en:

- ▶ Conservar la configuración y acabados de la estructura histórica del claustro, potenciar sus elementos.
- ▶ Conservar la configuración primitiva de las fachadas del claustro, evidenciando la nueva traza de la reforma en curso.
- ▶ Conservar los interiores característicos del claustro.
- ▶ Conservar y restituir la configuración y elementos de jardinería del patio del claustro.

-De otra, los establecidos en la Ley 12/98 de patrimonio histórico de las Islas Baleares, es decir, respetando los valores que motivaron la catalogación del edificio pero usando materiales, elementos y técnicas contemporáneas adaptados al nuevo uso. Además cuando ha sido necesario añadir materiales o elementos nuevos, estos se han hecho evidentes y reconocibles tratando siempre de evitar el mimetismo.

A grandes rasgos se acondicionan la planta sótano como archivo administrativo, la planta baja como archivo de la biblioteca, oficinas del Departamento de Cultura del Ayuntamiento de Inca, sala de lectura de prensa y una sala de usos múltiples. En planta primera se ubican las salas de lectura y consulta de la biblioteca, con una sección infantil. En planta segunda se halla el Archivo Histórico de Inca, depósito y sala de consulta así como dos salas de exposiciones y una de conferencias.

Al tratarse un edificio catalogado con un grado de protección 1, se plantean diversos problemas a la hora de implantar los usos de Biblioteca y Archivo Histórico totalmente diferentes de los originales del convento y con unas necesidades prácticamente opuestas. Por ello se conservan todos aquellos elementos arquitectónicos que quedan en pie y son compatibles con el nuevo uso del edificio, eliminando aquellos que carecen de interés y además son incompatibles con los requisitos de la Biblioteca o el Archivo Histórico, ya sea por sus costes de mantenimiento como por su inadaptación a los nuevos usos propuestos.

El patio se restaura devolviéndole su aspecto ajardinado característico. En sus fachadas se restituye la configuración original del patio claustral con series de 3 huecos por lado, cerrando el resto, y se mantienen o abren los huecos existentes en el resto de fachadas del edificio. Únicamente y por motivos de obligada funcionalidad se abren 3 huecos en la fachada de PB del patio del claustro, pero en ellos se resalta su nueva factura tanto en su sección en planta como en la realización de un jambeado de acero.



En fachadas, en lugar de las carpinterías de madera originaria, prácticamente desaparecidas, se instalan carpinterías de aluminio en color gris granulado de sección reducida y siempre que es posible de una sola hoja, tratando de reforzar la solidez de los muros de fachada existentes y conservados en buen estado. Además se incorpora siempre que posible el vidrio como material nuevo, neutro, y que permite remarcar la línea de actuación en la restauración, así como resaltar aun más los elementos existentes.

Se opta por crear espacios lo más diáfanos posibles, eliminando cualquier elemento divisorio existente y optando para la separación de distintos usos en el interior del edificio se utilizan muros de vidrio que prolongan las visuales de un espacio a otro.

Los espacios al servicio del público de la biblioteca son, la sala de lectura de prensa, ubicada en planta baja, y toda la planta primera que a través de un corredor que mira al patio del Claustro y donde se encuentran una mesas para lectura o estudio; se accede al resto de salas: sala de consulta y lectura de adultos y sala infantil. En este corredor de acceso y en la sala infantil se opta por luminarias para dar una iluminación homogénea y uniforme. En la sala de consulta y lectura de adultos se utilizan luminarias como fondo iluminación y luminarias como iluminación puntual sobre cada puesto de lectura. El carácter de la luminaria, en contraste con los elementos existentes del edificio realza la intervención arquitectónica y crean un espacio de iluminación puntual que favorece el silencio y la concentración.

### **Datos generales**

OBRAS DE REHABILITACIÓN Y REFORMA DEL CLAUSTRO DE SAN DOMINGO FASE ACABADOS

PROPIEDAD: Ajuntament d'Inca

PROMOTOR DE LAS OBRAS: Ajuntament d'Inca-Govern balear

PRESUPUESTO CONTRATA: 1.687.923,44 EUR

INICIO OBRAS: abril 2001

FIN OBRAS: abril 2003

CONSTRUCTORA: Obras y Promociones Comas S.A.

TÉCNICO REDACTOR: Óscar Romero Crosa, arquitecto municipal-Miquel Pastor Tomás, ingeniero municipal

TÉCNICO DIRECTOR DE LAS OBRAS: Óscar Romero Crosa, arquitecto municipal-Miquel Pastor Tomás, ingeniero municipal

TÉCNICO DIRECTOR DE LA EJECUCIÓN DE LAS OBRAS, Antonio Martorell Bonafé, aparejador municipal

### **Descripción del proyecto**

El edificio de planta cuadrangular está adosado a la iglesia de San Domingo y cuenta con planta sótano, baja, primera y segunda. El acceso al edificio se realiza a través del antiguo huerto del Convento, hoy plaza pública lindante con la avenida Germanies.

El destino principal del edificio es la Biblioteca Municipal y Archivo Histórico de Inca, si bien se acondicionan algunas salas de usos múltiples cuyos usos no están definidos pero que podrían ser salas de exposiciones o usos administrativos.

A grandes rasgos se acondicionan la planta sótano como hemeroteca, la planta baja como biblioteca infantil y una sala de usos múltiples. En planta primera se ubica la biblioteca para adultos y se reserva un ala para futuros usos administrativos. En planta segunda se halla el depósito de la biblioteca y el Archivo Histórico de Inca.

Al tratarse un edificio catalogado con un grado de protección 1, se plantean diversos problemas a la hora de implantar los usos de Biblioteca y Archivo Histórico totalmente diferentes de los originales del convento y con unas necesidades prácticamente opuestas. Por ello se conservan todos aquellos elementos arquitectónicos que quedan en pie y son compatibles con el nuevo uso del edificio, eliminando aquellos que carecen de interés y además son incompatibles con los requisitos de la Biblioteca o el Archivo Histórico, ya sea por sus costes de mantenimiento como por su inadaptación a los nuevos usos propuestos.

Los criterios de intervención sobre el edificio son dos:

De una parte los propios de la ficha A-055 del catálogo de elementos de interés artístico, histórico, ambiental y de patrimonio arquitectónico de Inca.

**De otra, los establecidos en la Ley 12/98 de patrimonio histórico de las Islas Baleares**, es decir, respetando los valores que motivaron la catalogación del edificio pero usando materiales, elementos y técnicas contemporáneas adaptados al nuevo uso. Además cuando sea necesario añadir materiales o elementos nuevos, estos se deberán reconocer tratando de evitar el mimetismo.

El patio se restaura devolviéndole su aspecto ajardinado característico. En sus fachadas se restituye la configuración original del patio claustal con series de 3 huecos por lado, cerrando el resto, y se mantienen o abren los huecos existentes en el resto de fachadas del edificio. Únicamente y por motivos de obligada funcionalidad se abren 3 huecos en la fachada de PB del patio del claustro, pero en ellos se resalta su nueva factura tanto en su sección en planta como en la realización de un jambeado en aluminio del mismo color que las carpinterías.

En fachadas, en lugar de las carpinterías de madera originaria, prácticamente desaparecida, se instalan carpinterías de aluminio en color gris granulado de sección estrecha y siempre que es posible de una sola hoja, tratando de reforzar la solidez de los muros de fachada existentes y conservados en buen estado. Además se incorpora siempre que posible el vidrio como material nuevo, neutro, y que permite remarcar la línea de actuación en la restauración, así como resaltar aun más los elementos existentes.

Para la separación de distintos usos en el interior del edificio se utilizan muros de vidrio sobre carpinterías de aluminio o acero, y en caso de necesitar puertas, estas son de vidrio sin carpintería.

Respecto del proyecto redactado por la Conselleria se ha reducido el número de aseos y se han seguido prácticamente los mismos criterios de intervención, tanto respecto de los interiores como respecto de las fachadas del patio del claustro.

## ESTRUCTURA

### ESTRUCTURA

Se procederá a la sustitución del forjado de planta sótano debido a su mal estado, así como a la reconstrucción del forjado techo de la planta segunda en la zona de la torre de la avenida Germanies.

Tras el derribo del forjado de planta sótano se realizarán rozas en los muros para el empotramiento de las nuevas vigas de madera de sección 12 x 24 e intereje 50 cm bovedilla cerámica plana capa de compresión de 5 cm de espesor y mallazo embebido de 150 x 150 x 5 mm a modo de armadura de reparto.

### APEOS

Se procederá a la demolición de los muros de PB y P1ª situados en las zonas lectura junto al punto de información, para poder tener un mejor control visual de toda la sala. Para ello se realizará un apeo mediante perfilera metálica perfectamente arriostrada. Se emplearán como dinteles perfiles UPN-360 unidos por una pletina superior y otra inferior, para darle mayor rigidez se soldarán pletinas intermedias a modo de rigidizadores. Se empotrarán como mínimo 40 cm por cada lado y se arriostrarán con montantes verticales según plano de detalles.

### HORMIGONES

El hormigón empleado será HA-25/B/tma/I y cumplirá con la Instrucción EHE.

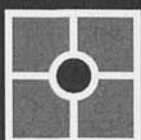
Se cumplirá con lo dispuesto en el decreto 96/94 sobre mejora de accesibilidad y supresión de barreras arquitectónicas.

Serán accesibles todas las dependencias del edificio salvo en altillo de P2ª.



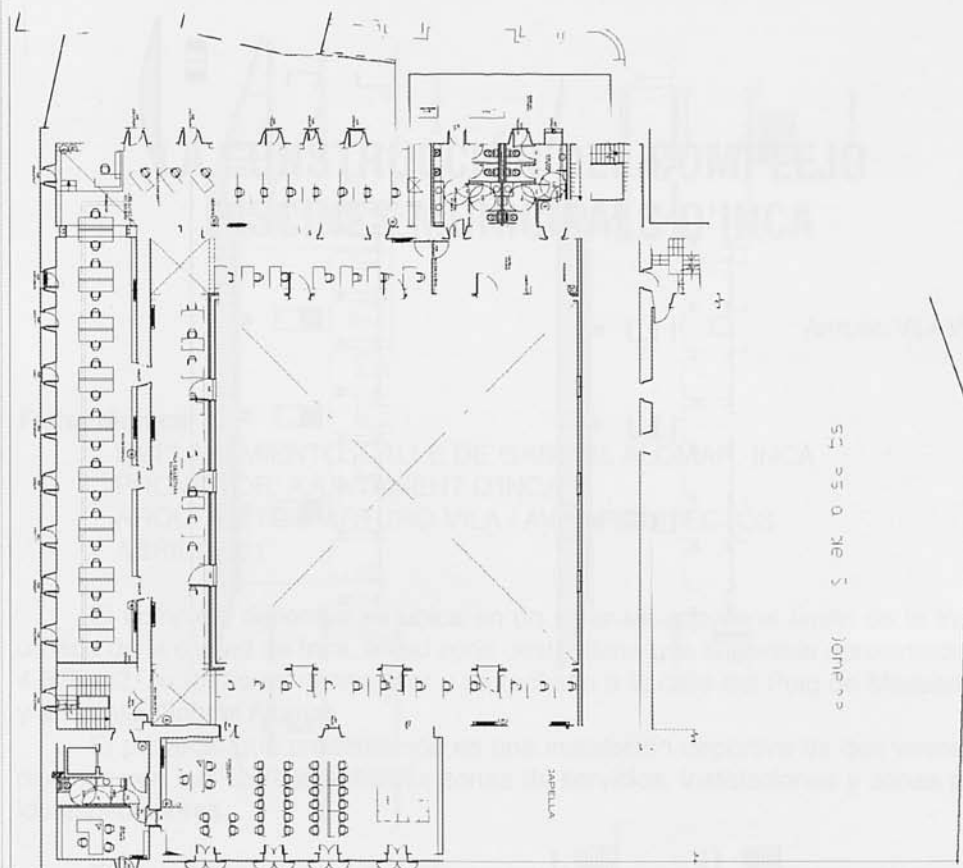


Claustre de  
San Domingo



Claustre de Sant Domingo





5 1 0 3 0 1 1 5 1 0 m e n s

SAPELLA

48000 30000 20000 10000 0 10000 20000 30000 48000



**Ajuntament d'Inca**

**CLAUSTRE DE SANT DOMINGO  
BIBLIOTECA I ARXIU MUNICIPAL**

REHAB. ACIO I REFORÇA I VISE ALUMINIS

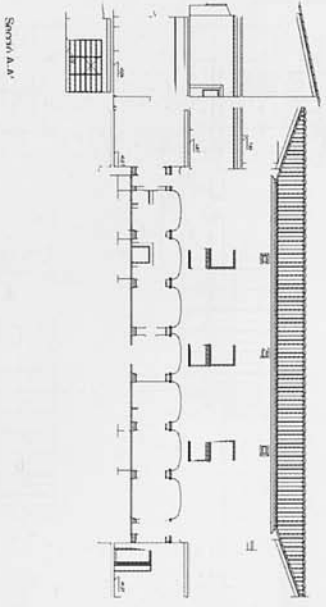
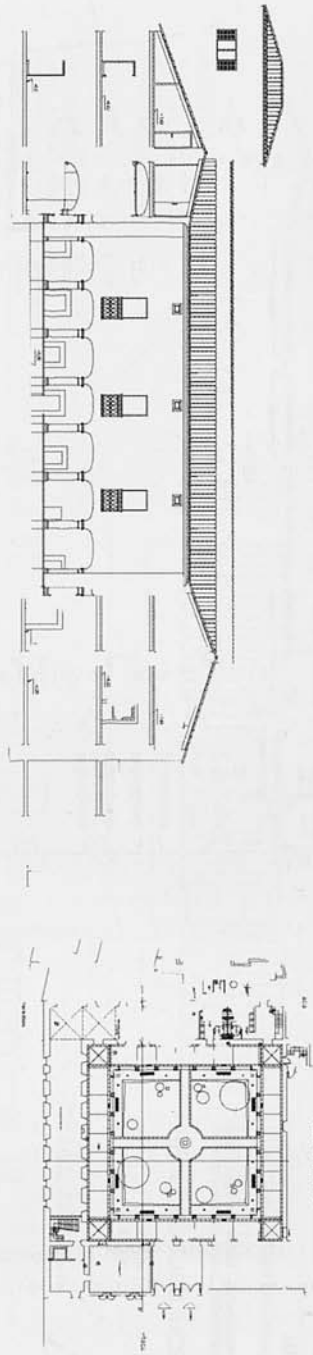
DE REHABILIACIÓ PLANTA 3<sup>a</sup> 40.1

1800

ANEXOS

ANEXOS

ANEXOS



**AJUNTAMENT  
D'INCA**

CONJUNT DE SAUT D'AMORÇO  
BIBLIOTECA MUNICIPAL I  
GRAN HISTÒRIC DINCA  
FASE ADIANTS

SECCIONS

PROJECTE: 403/A  
ESCALA: 1/20  
AUTORIA: ARQUITECTE: J. GARCIA  
DATA: 1990



# LA CONSTRUCCIÓN DEL COMPLEJO PISCINES MUNICIPALS D'INCA

ARTURO VILA VIDAL

## Ficha técnica

EMPLAZAMIENTO: CALLE DE GABRIEL ALOMAR. INCA  
PROMOTOR: AJUNTAMENT D'INCA  
ARQUITECTOS: ARTURO VILA / AVP ARQUITECTOS  
ABRIL 2.001

El complejo deportivo se ubica en un solar situado en el límite de la trama urbana de la ciudad de Inca, en su zona oeste; tiene una superficie aproximada de 4.675 m<sup>2</sup>, su forma es rectangular y da fachada a la calle del Puig de Massanella y a la calle Gabriel Alomar.

El proyecto que presentamos es una instalación deportiva de dos vasos de piscinas con sus correspondientes zonas de servicios, instalaciones y zonas para los espectadores.

El complejo deportivo tiene la característica singular de tener una cubierta deslizante en las zonas de los vasos de las piscinas, lo que permite un importante ahorro energético y posibilita su uso cubierto en invierno y su uso descubierto, total o parcialmente en las demás estaciones del año, especialmente en verano, dotando a la instalación de una gran versatilidad de uso y explotación deportiva.

Los objetivos en los que se basa el planteamiento de este proyecto son los siguientes:

A.- Elevar la calidad de vida del municipio mediante los equipamientos colectivos proyectados y dotar al mismo de la infraestructura de equipamientos necesarios.

B.- Implantar adecuadamente las piezas a construir dentro del ámbito urbano del municipio, así como tener en cuenta su correcta integración en el entorno y la fácil accesibilidad de las mismas.

C.- Conseguir la máxima rentabilidad deportiva de las instalaciones, buscando la mayor polivalencia y versatilidad potencial en cuanto al uso y al número de usuarios.

D.- Plantear unas instalaciones deportivas, desde la optimización de los recursos energéticos, potenciando la utilización de la luz natural y las energías alternativas.

E.- Construir unos equipamientos deportivos sin ningún tipo de barreras arquitectónicas.

F.- Dotar a las instalaciones de una óptima calidad tanto en el aspecto constructivo como deportivo, aplicando las distintas normativas vigentes.

G.- Primar, dentro del espacio deportivo, al deportista sobre el espectador.

## PROGRAMA

Básicamente el proyecto se compone de las siguientes dependencias.

## ESPACIOS ÚTILES PARA EL DEPORTE

Zonas piscinas.

Piscina polivalente de 25 x 16,50 m (ocho calles)

Piscina de enseñanza de 8 x 16,50 m

## ESPACIOS AUXILIARES PARA LOS DEPORTISTAS

Zonas de servicio de piscinas.

Monitor / salvamento / enfermería

Almacén material piscina

Aseos deportistas

Zona de vestuarios.

Vestuarios mujeres

Vestuarios hombres

Vestuarios grupos

Vestuarios monitores

Vestuarios bebés

Vestuarios para la minusvalidez

Zonas de circulación. "Pies limpios / pies sucios"

Recepción / acceso

Despacho dirección / administración

Zonas exteriores.

Solarium  
Jardín

## ESPACIOS AUXILIARES PARA LOS ESPECTADORES

Bar restaurante  
Aula polivalente  
Gradas espectadores  
Aseos espectadores

## ESPACIOS AUXILIARES SINGULARES. INSTALACIONES

Almacén de mantenimiento  
Cuarto de limpieza  
Sala de calderas  
Dependencias deposito combustible  
Sala de ácidos  
Filtrado y depuración piscinas  
Climatización

La orientación de la piscina polivalente, junto a la piscina de enseñanza, con su eje longitudinal en la dirección norte-sur, la colocación estratégica del volumen del edificio en el punto en donde el proyecto pasa a ser protagonista del entorno, la búsqueda de las buenas vistas, y la conexión visual que se produce desde la ciudad hacia las piscinas a través de los patios del edificio servidor para provocar un mayor uso de las instalaciones marcan el punto de partida del proyecto.

De ésta forma el edificio se arrima a su esquina noreste para liberar el máximo del espacio en la zona suroeste, desde donde se contemplan espléndidas vistas de la serra de Tramuntana, y donde se ubicará el solarium y jardín exteriores.

El buen funcionamiento de una instalación deportiva depende en gran manera de las circulaciones interiores. En este caso, el planteamiento es claro y contundente. El proyecto plantea dos edificios en uno, dos "cajas" en una. Por un lado, tenemos el edificio servidor, que albergará la práctica totalidad de las actividades secundarias, y por otro, el edificio sirviente, o lo que es lo mismo, la gran "caja", las piscinas, auténtico leit motiv del proyecto, colocada intencionadamente de un modo perpendicular al edificio servidor para evitar los grandes desplazamientos dentro un proyecto arquitectónico de estas dimensiones.

En todo edificio de estas características lo obvio pasa a ser una obligación, esto es, diferenciar en todo momento los usos. Así, en el edificio servidor, se plantean dos niveles, el de planta baja, desde donde se accede el complejo, de uso exclusivo para los deportistas con los vestuarios, con independencia del acceso

para los espectadores y el nivel de planta piso, que contiene las funciones más públicas, como son la cafetería, conectada mediante una terraza exterior, al solarium, aula polivalente, dirección y el acceso directo a las gradas de las piscinas.

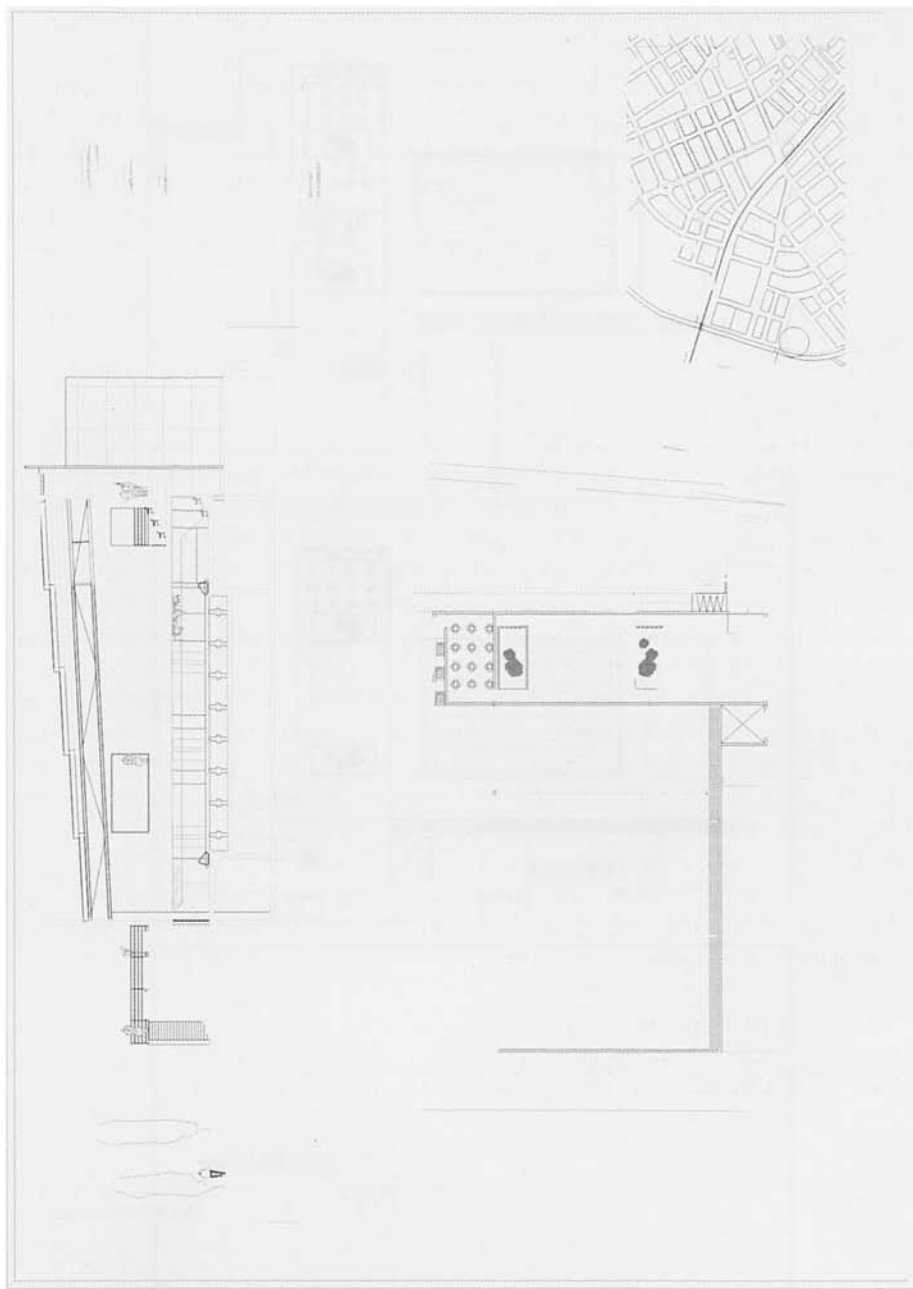
Ahora bien, estos dos niveles tienen algo en común, los patios, cumplen no sólo una función estética, sino funcional, permitiendo en todo momento una ventilación directa de todos los vestuarios a través de ellos, algo poco común en este tipo de instalaciones. Asimismo, el cruce de visiones que generarán estos patios tanto en la relación exterior-interior, como en la interior-interior, harán de ellos los auténticos protagonistas del edificio servidor.

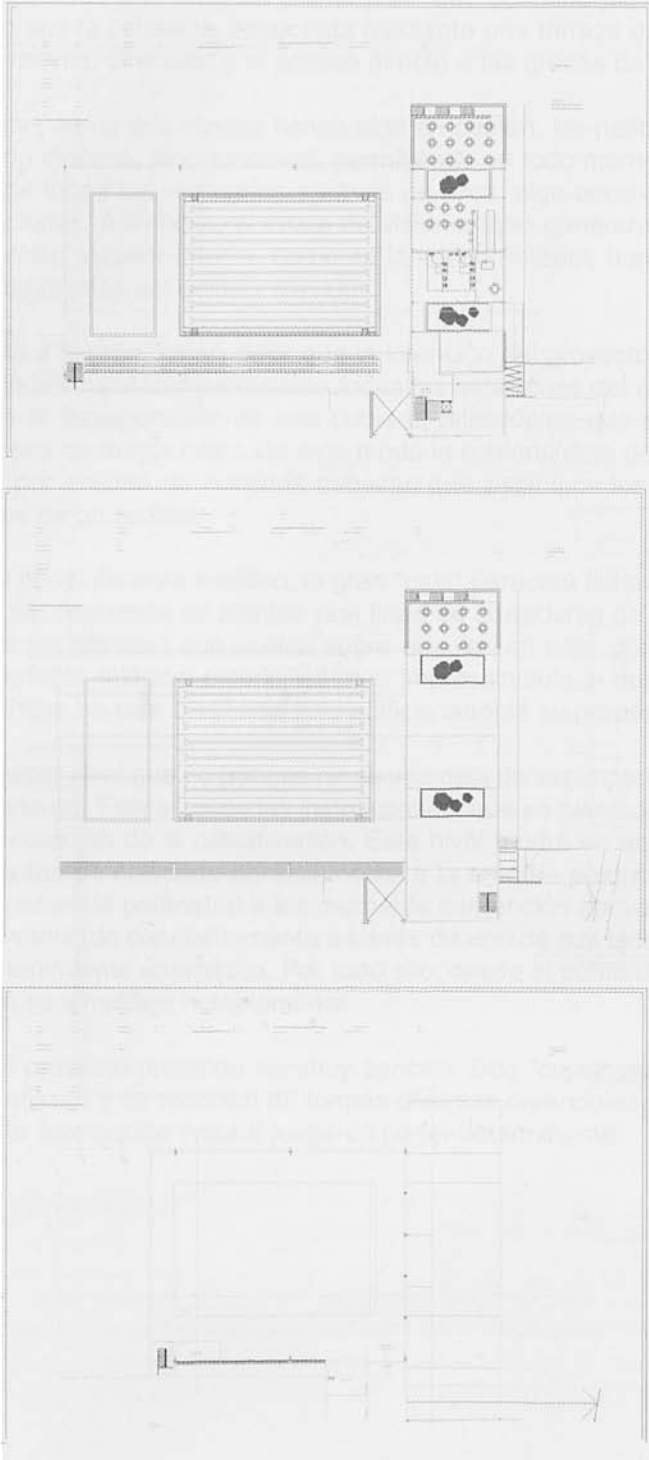
En cuanto a la gran "caja", decir que la intención del proyecto es permitir un uso continuo de las instalaciones durante todas las estaciones del año, es por eso que se plantea la incorporación de una cubierta telescópica que se pueda abrir durante los meses de mayor calor. De este modo la cubierta deja de ser un simple plano elevado por encima de nuestras cabezas que establece los límites más o menos definidos de un recinto.

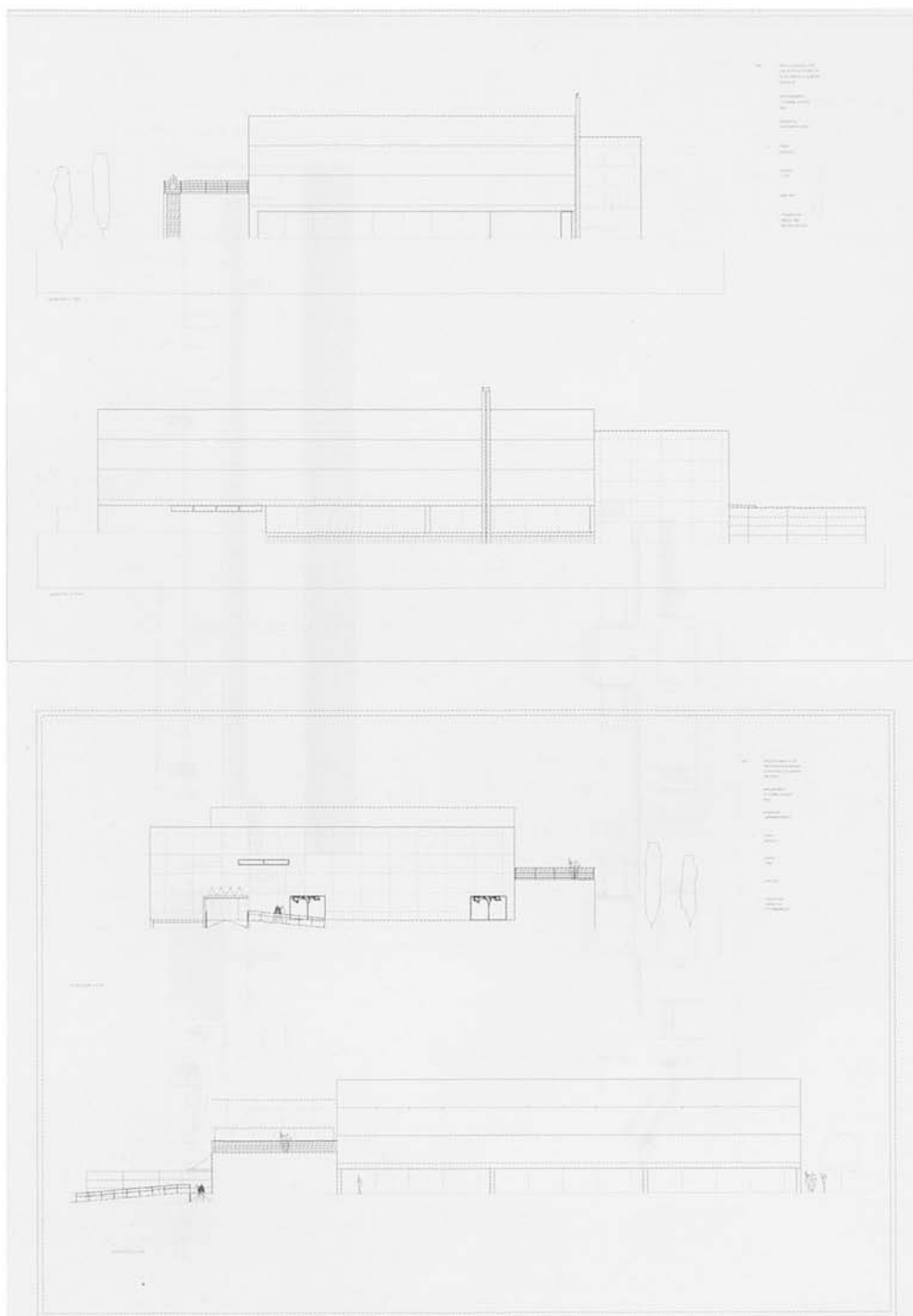
Desde el punto de vista estético, la gran "caja" parecerá flotar sobre el solar, ya que a nivel del deportista se plantea una línea de correderas de cristal en todo el perímetro de las piscinas que vuelca sobre el solarium para potenciar de esta manera una perfecta relación exterior-interior, imprescindible si queremos que el objetivo para el que ha sido diseñado este edificio cumpla su propósito.

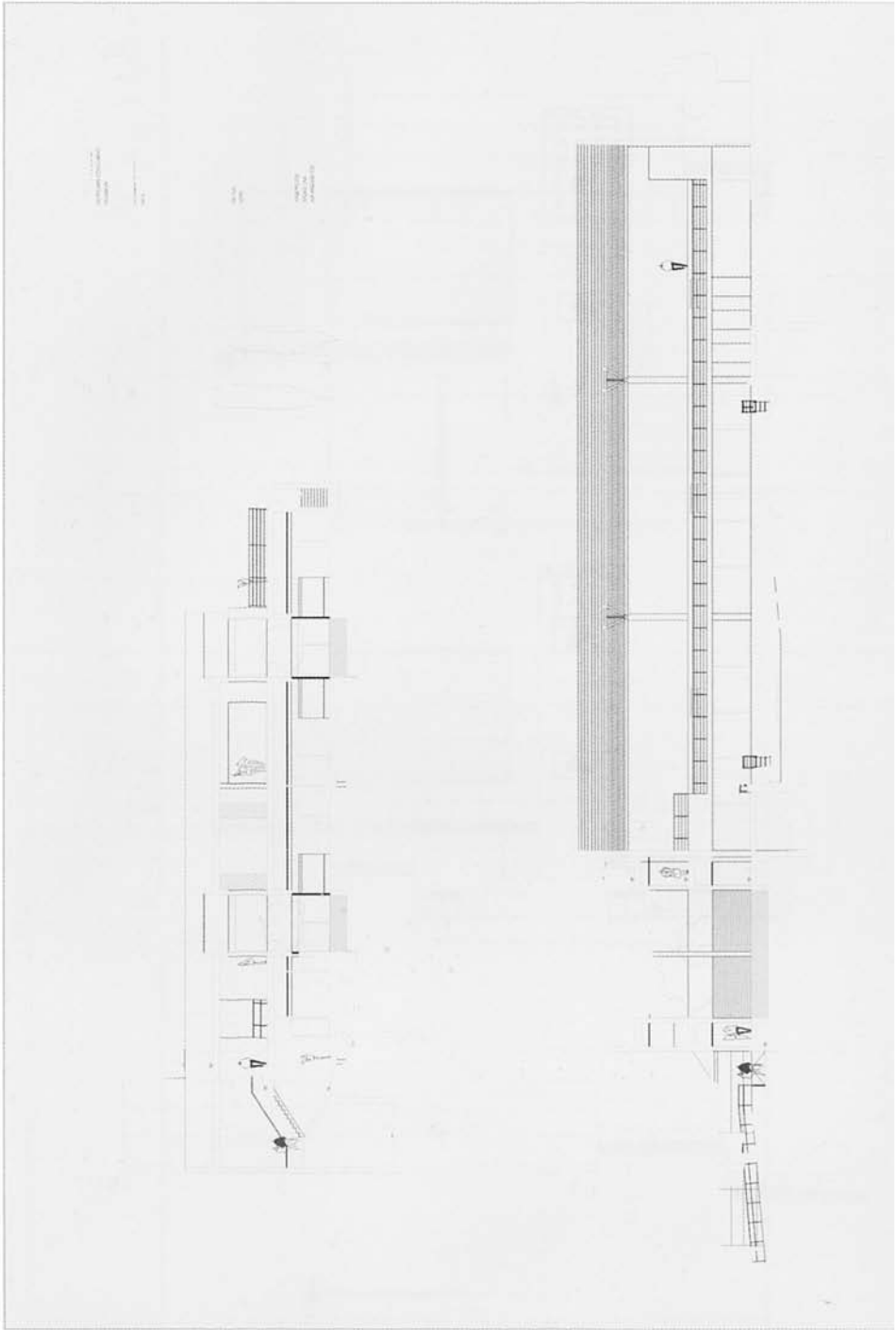
Hay un tercer nivel que no por que no se vea deja de ser importante, sino que es el más importante. Éste es el de las instalaciones, que se plantean todas a nivel de sótano, a excepción de la climatización. Este nivel tendrá un acceso independiente desde la rampa colocada paralelamente a la entrada peatonal del edificio. Se plantea un recorrido perimetral a los muros de contención del vaso de la piscina polivalente, ventilado constantemente a través de uno de sus lados, reduciendo gastos de mantenimiento energético. Por todo ello, desde el punto de vista estructural la solución se simplifica notablemente.

Al final el proyecto pretende ser muy sencillo. Dos "cajas" que se unen, se relacionan, se utilizan y se recorren de formas diversas creando espacios diferentes en los que la iluminación natural juega un papel determinante.







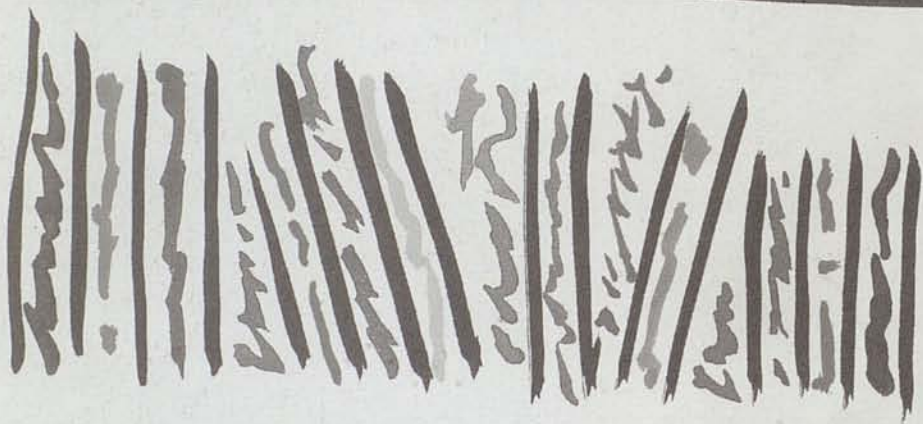
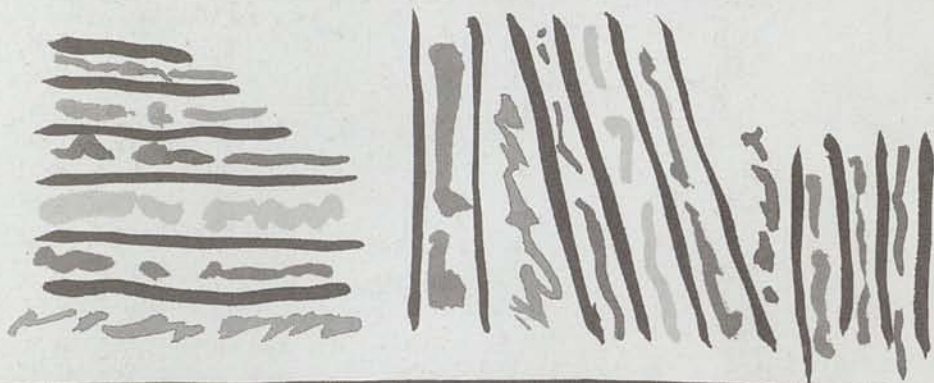
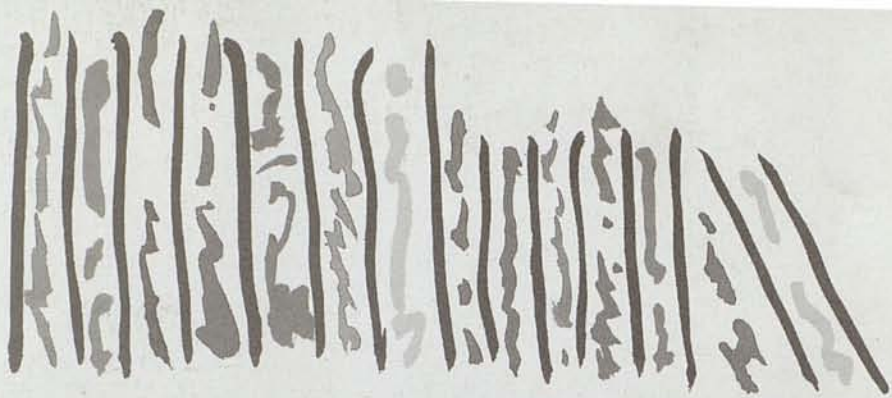












**Ajuntament d'Inca**  
Àrea de Cultura i Educació

***Inca, la ciutat que tu vols***